Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

2451

491.99-5
Г-15

№ 103

63

2010

ՊԵՏԱԿԱՆ-ՀԱՆՐԱՅԻՆ
Հ. Հ.
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՏԱՐԵՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

91·99-5
-15
425
38-ԲԱ
103

ՏԱՐԵՐՔ
ՀԱՅԵՐԷՆ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

դպրատանց տղոց համար

ՅՕՐԻՆԵԱՑ

Հ. ԱՐՍԷՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՀՍԽՀ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ССР А Публичная Библиотека
1922
имени Мясникяна
ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1869 — ՌՅԺԸ

13474-58
2002

ԱՌ ԱԶՆԻՒ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻԿ

ԴԵՌԱԲՈՅՍ ՈՐԴԻ

ՎԵՀԱԶԻՆ ՅԱԿՈԲԱՅ ՏԻՒԶԵԱՆ

ՆՈՒԷՐ

Այդպիսւոյ հօր պայազատ և նազելի շառաւիղ
Որ մըտաց և սըրտի մըտեր մարզից 'ի շաւիղ,
Բաստ մեծ եղցէ յիս՝ գըրոյն թէ զոյգ հայրական
Ինձ սովին տացի տառիւք լինել փոքրոյդ օգնական
Ցըմբըռնել ըզհայկին և զհայրենեացըդ լեզու,
Անդուստ՝ ըզգօնութեան պէսպէս ձայնից գոլ հասու,
Զի կեցցես միշտ պարծանք տան քում և հօր արժանի·
Թէ սիրով ընդունիցիս՝ լիցիմ իմիք պիտանի։
Շնորհիւ քով վայելեալք 'ի սոյն մանկունք Թորգոմայ
Առ 'ի քէն պարգևառուք դաւանեսցին 'ի սնմայ։

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Մեր օրերնուս ալ իր լեզուն աղէկ սորվելու մեծ փոյթը տեսնելով և յազգասիրաց ստիպեալ, աս համառօտ քերականութիւնս հանեցինք մեր նոր կարգով աւելի զարգացելոց համար չինած ընդարձակ գրաբար քերականութենէն։ Վասն զի թուեցաւ որ մինչև հիմայ ունեցած համառօտ քերականութիւններնիս, թէպէտ և մէկմէկէ աղէկ, բայց կամ տղոց յարմար չէին, կամ հարկաւոր բաները պէտք եղածին չափ բաւական չէին սորվեցըներ։

Որը յարմար չէր երևեր, զի դիւրին ու կարճ ճամբայ չունէր, լեզուին գիտելիքն խառն ու վայլած կարգով չէր սորվեցըներ, ու տղոց կարողութենէ վեր՝ մանր մունր ու շատը փուճ կամ աւելորդ ու բաւդըքի վայելու բաներու կ՚իյնար. կամ պարզ ըլլայ ըսելով՝ վարպետին ընելու երկայն ձգձգած մեկնութիւններն ալ ինք կ՚ընէր, որ քերականութիւն գրողին պարտքը չէ և շատ անգամ տղոց աւելի մութ կ՚լինայ կամ ինքնիրեն յայտնի է։ Որն ալ՝ համառօտ ըլլայ ըսելով, լեզուին խիստ պէտքի բաներն ալ ու կանոնը լուսաւորելու չափ պէտք եղած օրինակներն ալ դուրս ձգեր էր, ու գրեթէ բոլոր երկրորդ կարգի գիտելիքներն, որ թէ և տղուն իր չարատրբերուն համար ալ պէտք

չըլլան նէ, գոնէ չափաւոր պարզ և ընտիր գրքերը շիտակ ու ճիշտ հասկընալու հարկաւոր են։ Թող որ տեղ տեղ քանի մը սխալ ալ մնած կար, որ ժամանակը շտկեր էր։

Մենք աս նոր համառօտ քերականութեանս առջի մասին մէջ՝ ութը մասանց բանին խիստ հարկաւոր գիտելիքը կարճ կարճ դրինք. քիչ մը խրթին կամ քիչ մը բարձրագոյն բաները մանր գրով զատեցինք կարգին մէջ, որ վարժապետը տղոց ընդունակութեանը յարմար չտեսնէ նէ առջի բերանը, երկրորդ անգամ դառնալուն կարդացընէ։

Իսկ շարադրութեան կանոններն երկու դասի բաժնեցինք, ինչպէս որ սովորութիւն է ամէն կարգաւորեալ դպրոցները։ Երկրորդ մասին մէջ՝ պարզ շարադրութեան խիստ պէտքի և առաջին կարգի գիտելիքը միայն համառօտ ու խտակ ձամբով և ընտիր գրոց օրինակներով դրինք առաջին դասի ուսանողաց համար։

Երրորդ մասին մէջ՝ ձևաւոր շարադրութեան խիստ շատ կամ երբեմն երբեմն պարզ ու միջակ շարադրութեանց մէջ ալ գործածուած բաները նոյնպէս համառօտ ու խտակ ոճով և ընտիր օրինակներով դրինք՝ երկրորդ դասի ուսանողաց համար, որ առջի դասին մէջ աղէկ մը վարժելէն ետքը պիտի կարդացընէ վարժապետը, և անոնց վրայ ալ կրթութիւն ընել տայ, թէ որ ինչուկ հոն երթալու միտք և ատեն ունենան նէ։ Եթէ մէկուն շատ երևնայ աս ձևաւոր շարադրութեան բաները, ընդարձակ քերականութիւննեւ որ տեսնէ նէ՝ աս անոր քովն ոչինչ պիտի երևնայ։ Ուղիղ ըսենք որ և ոչ իսկ ամէնէն յայտնի և ընդունելի

գրքին՝ Աստուածաշունչին մէջ գտնուած ձևերն ամէնը դրած ենք հոս. ինչու որ ամէն խրթին բաները դուրս ձգեցինք։

Ուրիշ մանր մունր կարգի կամ բանի փոփոխութիւն որ ըրեր ենք նէ, շիտակութեան ու դիւրութեան համար ըրեր ենք՝ տարիներով մտածելէն ու քննելէն ու փորձելէն ետքը, որ ընդարձակին մէջ բաւականապէս պատճառն ալ տուած ենք, ու հոս համառօտիս մէջն ալ կարճ ակնարկութեամբ մը իմացուցեր ենք ուզողին ու կրցողին հասկընալու չափ։

Բայց միայն ուղղականին վրայ մինակ հինգ հոլով դնելնուս ու ինը չդնելնուս պատճառը՝ քիչ մ'աւելի որոշ հասկըցընել կ'ուզենք հոս տեղս։ Հինգ դնելնուս պատճառն ան է, որ նշանակութեան դիէն ալ, շէնքի դիէն ալ հինգ հոլով միայն ունի հայկական լեզուն, և ոչ աւելի։ — Նշանակութեան դիէն, վասն զի հոլով ըսուած բանն՝ անանկ մէկ պարզ որոշ միտք մը միայն տալու է բառին ինքնիրեն իր մէջէն՝ որ ալ ուրիշ կերպով չկարենայ զատուիլ, և ալ ուրիշ կերպ կերպ մտքի չառնուի։ Աչանկ են միայն հինգ հոլովնիս, որ ուրիշ կերպով մ'ալ չեն կրնար զատուիլ՝ ամէնուն նոյն մտքով, և առանց աս հինգ հոլովին մէկուն կարօտ ըլլալու. և միշտ մէկ միտք մը միայն կու տան. սեռականը միշտ [illegible] ([illegible]) կընշանակէ, տրականը [illegible] ([illegible]), գործիականը [illegible], բացառականը [illegible], հայցականը [illegible] ([illegible])։ Կամ թէ և ուրիշ մտքով մ'ալ առնուին նէ, նոյնպէս պարզ հոլովի մը մտքով է. ինչպէս երբեմն բացառականն ու հայցականը գործիականի ու նախդրիւ տրականի մտքով. ան ալ ուրիշ շատ կերպ մեկնութիւն ալ կվերցընէ։ — Իսկ

շէնքի գլխէն, վասն զի աս հինգ հոլովը միայն զատ զատ վերջ ունին, պարզ վերջահոլով են։ Եւ թէպէտ անուանց մէկ երկու հոլովը նման են մէկմէկու կամ ուղղականին, բայց ես, դու դերանուանցը՝ հինգն ալ, ու միայն հինգը, զատ են իրարմէ։ Աս երկու պատճառիս համար՝ հինգէն ոչ աւելի և ոչ ալ պակաս կրնայ դրուիլ։

Աս բաժնես կը հասկցուի ինչ չդնելնուս պատճառն ալ։ Վասն զի մէկալ իրեքը, պատմական, պարառական, ներգործական ըսուածները, նշանակութեան գլխէն անանկ մէկ իրենք իրենց պարզ որոշ միտք մը չեն տար՝ որ ուրիշ կերպով չկարենայ զրուցուիլ. առանց իրենց կարօտ ըլլալու՝ ուրիշ շատ կերպով ալ կը զրուցուին այլևայլ նախդրով ու հոլովառու բառերով. ինչպէս աշխարհաբառին մէջն ալ անոնց հոլովը չունինք, վրան կամ համար, չորս դին, մէջը ըսելով կը բացատրենք։ Եւ մէկ միտք մը միայն չեն տար, հապա զանազան մտքեր, ինչպէս կը տեսնես նախդրաց մէջ, մանաւանդ ընդարձակ քերականութեան ու բառգրքի մէջը։ Շէնքի գլխէն ալ մէկ նոր վերջահոլով մը չեն. նոյն պարզ վերջահոլովներուն վրայ զ կամ ի դրուած է. գործիականին վրայ զ դրեր՝ պարառական են ըսեր, բացառականին վրայ զ դրեր՝ պատմական են ըսեր, եզակի վերջահոլով տրականին վրայ ի դրեր՝ ներգործական են ըսեր։ Իսկ թէ որ ամէն պարզ հոլովի վրայ նախդիր մը դրուելով միտքը փոխուիլը՝ զատ հոլով սեպելու ըլլանք նէ, ան ատենը չէ թէ ինը՝ տասը, հապա քասուն հոլովի երկան բարակ անհատնում շարոց մը շինելու կախելու է։ Վասն զի ամէն պարզ նախդիր ալ, զ, ՚ի, յ, ց, առ, առ ՚ի, ընդ, ըստ, որ հոլովակերտ ալ

ըսուեր են, ամէն հոլովի վրայ կը դրուի խիստ շատ անգամ, ու կերպ կերպ մտքեր կուտայ բառին, ինչպէս կը տեսնուի ընդարձակ քերականութեան ու բառգրքի մէջ. բայց անոր՝ հոլով սեպուած ու հոլովի կարգանցած չեն, նախդիրներուն կամ նախադրութիւններուն մէջ մնացեր են։ Ինչպէս ատոնք հոն պիտի սորվի նէ տղան, ան իրեքն ալ՝ աւելի աղէկ ու լման կը սորվի հոն՝ իրենց այլևայլ նշանակութեամբը։ Նիւթապէս սերտելը գլուխն է տղոց, կ'ըսուի. իրաւ է. բայց նախդիրներուն մէկալ առմունքներն ալ նիւթապէս օրինակներով կը սորվի տղան, և ոչ վերացեալ վարդապետութեամբ։ Ինչուան հոլովի տեղ չդրուին նէ, միթէ նիւթական չե՞ն ըլլար. անանկ է նէ, ընտոր ըսենք, մէկալ նախդիրներն ալ ամէնն առնենք շարենք հոլովի տեղ. ի՞նչ կը մնայ, անոնց ալ մէյմէկ աղուոր աղւոր անուններ գնելը բա՞ն մըն է։ Եւ տղաքնիս ատանկ առանց խելքերնին բանալու կրթելու՝ բոլորովին նիւթապէս սորվեցնելն ալ աղէկ բա՞ն մըն է, թող իմաստուն մանկավարժք մտածեն։

Իսկ ներգործական ըսուած հոլովը՝ մեր յատուկ լեզուին մէջ ամենևին փոփոխութիւն մը չունի. ուղղականն ինչ է նէ, անանկ ալ կանչելու կը բանի, ինչպէս աշխարհաբառին մէջն ալ։ Ուսկի՞ց անանկ է նէ հոլով կ'ըլլայ։

Աս չորս հոլովի տեղ դրուածները՝ մեր բուն հին լեզուագէտ նախնիքն ալ ամենևին չեն ճանչնար իրենց քերականութեան մէջ, ու կ'ըսեն ալ յայտնապէս հռոմին հակառակ՝ որ հինգ հոլով միայն ունի՝ թէ մեր հոլովները վեց են, ուղղականը մէկտեղ առնելով հռոմին պէս, և անանկ ալ կը դնեն։ Ետքերը տգիտութեան դարու մէջ օտարազգիներէն առեղ-

ծուած, և առանց քննելու մեր գիտնոց քերականութեան մէջ ալ մտած են։ Եւ օգուտ մը չունենալէն 'ի զատ, կրկին վնաս ունին. մէյմը՝ սխալ բան սորվեցընելով, այսինքն՝ սուտ հոլով և որպէս թէ այնչափ միայն է ան սուտ հոլովին նշանակութիւնը. մէյմ'ալ՝ հոլովմունքը երկնցընելովը՝ տղոց նիւթական տերտուղութեան աշխատանքն աւելցընելով ու յիշողութիւննին ու բերաննին փուճ տեղը յոգնեցընելով։

Անանկ է նէ՝ ուղղականէն դուրս հինգ հոլով միայն ընդունիլը բուն խելքի և մեր լեզուագէտ նախնեաց համաձայն է, ու տղոց դիւրութիւն։ Եւ երեկուան առօրուան ալ բան չէ աս փոփոխութիւնս. 1815 էն 'ի վեր եղած ու պատճառներն ալ համառօտ հասկըցուած է մեր Աւետիքեան վարդապետին ընդարձակ քերականութեան մէջը։ Բայց ինչ օգուտ որ գէշ սովորութեան նախապաշարումն և աչառութիւնը մըտքերը կապեր են, թող չեն տար որ շիտակն, աղէկն, օգտակարը տիրէ։ Բայց այսուհետև ա՛լ որ շիտակին, աղէկին և օգտակարին ազգային նախանձով անաչառ փոյթ և սէր ունի նէ, ինչ ընելիքին տարակուսելու չէ։

Ամէն կտոր մը նոր բան առջի բերանը քիչ մը դըժուար կուգայ, մանաւանդ վարժապետաց. վասն զի տղան դեռ բան մը չգիտէ որ ընտրէ, ճերմակ թուղթ մըն է, ինչ որ գրես՝ ան կ'առնէ։ Կրնայ որ անանկ է նէ վարժապետները նոր բան մը տեսածնուն պէս՝ մէկէն չարհամարհեն. խելքով քննեն բանին իրաւունքն ու յարգը, փորձով ալ աղէկ մը հասկընալ ուզեն դիւրութիւնն ու օգուտը. անկէ ետքը կ'ուզեն նէ թող մէկդի նետեն. չէ նէ՝ ծուռ հինը ձգեն, շիտակ նորին

հետևին ու սովորութիւն ընեն։ Մէկն որ իրաւացի պատճառներէ ետքը՝ գիտցածէն չուզեր շարժիլ ու նոր բան մ'ընդունիլ նէ, ոչ երբէք կըլուսաւորի, ոչ երբէք առաջ կ'երթայ։

Բայց մէկ բանին օգուտն ալ տեսնելու համար՝ պէտք է սրտով ու գործքով փոյթ ու ջանք ունենալ աղէկ առաջնորդելու տղոց, ու չափաւոր երկայնամիտ ալ ըլլալ՝ պտուղը տեսնելու։ Ապա թէ ոչ, տղոց յարմար քերականութիւն ընելը՝ մէկ երևակայութիւն մը կ'ըլլայ. և ինչ քերականութիւն որ շինուի տղոց, անկարելի է որ ամենևին ու կատարեալ յարմար ըլլայ անոնց մըտքին ու հասկացողութեանն, որ դեռ ոչինչ է և աս դռնէն պիտի մանէ խելքի ու մտածութեան ճամբան, ու հասնի իմաստութեան տաճարը։ Սէրն ու ջանքն ամէն բան կըդիւրացընէ, և առանց անոնց բան մը չըլլար։ Ազգիս լեզուին կատարելութեան ու տղոց օգտին փոյթը չըլլար սրտերնուս մէջը նէ, բան չունէինք որ այնչափ քերականութիւններէն ետև ելլէինք նորէն տղոց համար սիրտ ու գրիչ մաշեցընելու։

Գրաբառը դիմացը մեկնել պէտք եղած տեղերը՝ աշխարհաբառ միայն մեկնեցինք, տաճկերէն չգրինք՝ բայց 'ի քանի մը բառէ։ Վասն զի չէինք հասկընար թէ աշխարհաբառ քերականութիւն գրողները տաճկերէն որ կը դնեն՝ ինչ կ'ուզեն ընել։ Թէ որ բոլոր աշխարհաբառ գրուած քերականութիւնը կարդացողը կըհասկընայ նէ, ան աշխարհաբառ մեկնութիւններն ալ կըհասկընայ. չէ, թէ որ ան մեկնութիւնները չհասկընար նէ, քերականութիւնն ինչպէս պիտի հասկընայ, և ինչո՞ւն պէտք է ան ատեն ան քերականութիւնը։

1846.

ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ 1

ԳԼՈՒԽ Ա. *Անուն* 3
Անուններուն հոլովմունքը 6
Զարտուղի հոլովմունք 20
Հոլովներուն վրայ դիտելիք 24
Միջակ անուններուն հոլովմունքը . . . 29
ԳԼՈՒԽ Բ. *Դերանուն* 39
Էական կամ ցուցական դերանուններ . . —
Ածական դերանուններ 42
ԳԼՈՒԽ Գ. *Նախդիր* 48
ԳԼՈՒԽ Դ. *Բայ* 57
Էական բայերուն խոնարհումը . . . 61
Առաջին Լծորդութիւն, ԱՄ . . . 67
Երկրորդ Լծորդութիւն, ԵՄ . . . 75
Երրորդ Լծորդութիւն, ԻՄ . . . 81
Չորրորդ Լծորդութիւն, ՈՒՄ . . . 90
Զարտուղի բայեր 96
Պակասաւոր բայեր 104
Անդէմ բայեր 109
Խոնարհումներուն վրայ դիտելիք . . . 110
ԳԼՈՒԽ Ե. *Դերբայ* 113
ԳԼՈՒԽ Զ. *Մակբայ* 123
ԳԼՈՒԽ Է. *Շաղկապ* 126
ԳԼՈՒԽ Ը. *Ձայնարկութիւն* 127

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՊԱՐԶ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ 129

ԳԼՈՒԽ Ա. Անուն բայի և բայ 133
ԳԼՈՒԽ Բ. Բայերու և անուններու խնդիրներ . . 139
ԳԼՈՒԽ Գ. Յատկացուցիչ և Բացայայտիչ . . . 156
ԳԼՈՒԽ Դ. Ածական անուն գոյականի հետ . . . 160
ԳԼՈՒԽ Ե. Յարաբերական դերանուն ՈՐ . . . 175
ԳԼՈՒԽ Զ. Գիմորուշ յօդեր Ս, Դ, Ն . . . 179
ԳԼՈՒԽ Է. Նախդիրներ 196
ԳԼՈՒԽ Ը. Ուղղագրութիւն 204

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՋԵՒԱՒՈՐ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ 211

ԳԼՈՒԽ Ա. Ջեղչումն 212
ԳԼՈՒԽ Բ. Աւելադրութիւն 227
ԳԼՈՒԽ Գ. Բակառութիւն 241
ԳԼՈՒԽ Դ. Փոխադրութիւն 257
ԳԼՈՒԽ Ե. Ապառուլութիւն 287

ՎԵՐՋԱԲԱՆ 306

ՏԱՐՐԵՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

1. Քերականութիւնը շիտակ խօսելու և գրելու արուեստն ու կանոնն է։

2. Խօսքն, որ բան մը կ՚ըսուի, բառերով կ՚ըլլայ, բառը վանկով, վանկը տառով՝ որ գրով կը գրուի։ Լոյս, ուրախ, խորտոր հօր տուն. հինգ բառով խօսք մըն է, լոյս, հօր, տուն, մէյմէկ վանկ ու բառ են, ուրախ, խորտոր, երկու վանկով բառեր են։

3. Գրերէն ութը հատը, ա, ե, է, ը, ի, ո, ւ, օ, ձայնաւոր են ինքիրեն ձայն կը հանեն. մնացած երսունը բաղաձայն են, ձայնաւորի մը հետ ձայն կը հանեն. գոնէ ը ձայնաւորը դնելու է քովերնին որ ձայն հանեն. ինչպէս բը, գը, դը կամ ըղ, ըճ, ըն։

4. Օ գիրն ետքէն մտած է, որ հիներն աւ երկբարբառ կը գրէին։ Երկբարբառ կ՚ըսուի երկու ձայնաւոր մէկ ձայն՝ մէկ վանկ որ ըլլայ. ինչպէս աւ, եա, եւ, իւ, ու։

5. Բառն ութը տեսակ է. Անուն, Դերանուն, Նախադիր, Բայ, Դերբայ, Մակբայ, Շաղկապ, Ձայնարկութիւն, որ կ'ըսուին մասունք բանի։

6. Շիտակ խօսելու համար՝ առաջ ասոնց ինչ ըլլալն ու պէտք եղածին պէս կերպ կերպ փոխուիլը սորվելու է, ետքն ալ ասոնք կարգով շարելու, որ խօսք ըլլայ։

7. Ասոնցմէ չորսը միայն կը փոփոխի. անունը, դերանունը, բայն, դերբայն. մէկալ չորսն ամենևին չեն փոխուիր։

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՆՈՒՆ

8. Անունը կամ յատուկ է մարդու մը, տեղի մը, ինչպէս Հայկ, Աթէնք. կամ հասարակ անուն է բանի մը, ու կը նշանակէ ինչ ըլլալը կամ ինչպիսի ըլլալը։

9. Ինչ ըլլալը նշանակօղ անունը՝ գոյական կ'ըսուի, ինչպիսի ըլլալը նշանակողն՝ ածական։ — Բան, մարդ, ծառ՝ գոյական են. բարի, չար, մեծ, ածական են. վասն զի կ'ըսուի բան բարի, մարդ չար, մեծ ծառ։

10. Անունը մէկու մը վրայ ըսուի նէ, եզակի կ'ըսուի. շատի վրայ ըսուի նէ, յոգնակի կ'ըսուի. մէկ մարդ մ'ուզենանք ըսել նէ, կ'ըսենք մարդ. շատ մարդ որ ուզենք ըսել, ք կամ ս կը դնենք ծայրը, կ'ըսենք մարդք, մարդս։ Աս եզակի ու յոգնակի ըլլալն՝ անունին թիւը կ'ըսուի։

11. Բայց կայ անուն որ եզակի չունի. ինչպէս աչք, փառք, որ եզակի աչ, փառ չըլլար։ Կայ ալ որ յոգնակի չունի. ինչպէս խաւար, հարաւ, որ յոգնակի խաւարք, հարաւք չըլլար։

12. Անունը՝ խօսողին մտքին նայելով՝ կը փոխուի իր վերջին եզակի ու յոգնակի. ինչպէս մարդ՝ կ'ըլլայ մարդոյ, մարդով, 'ի մարդոյ. մարդք՝ մարդոց, մարդովք, 'ի մարդոց։ Աս փոփոխմունքս կ'ըսուի անունին հոլով կամ վերջաւորովէքը. ու հինգ. են, որ անուններուն ու իրենց պարզ և որոշ[1] վերջահոլովի շէնքին կարգովը վարը կը տեսնես։

---

1 Պարզ ըսելով կը հասկընանք առանց նախդրի ըլլալն ու նոյն տառով ձևանալը. ինչպէս են ամէն պարզ հոլովմանց մէջ միայն սեռականը, տրականն ու գործիականը։ Իսկ որոշ ըսելով կ'իմանանք որ անով մէկէն որոշուի բառը մէկալ հոլովմունքներէն. ինչպէս են դարձեալ ամէն հոլովմանց համար սեռական կամ տրականն ու գործիականը։ Զոր օրինակ. Բառ, բառի, 'ի բառէ, կամ Քաղաք, քաղաքի, 'ի քաղաք է

13. Կայ հոլով ալ որ սկիզբը տառ մը կամ վանկ մը կ'առնէ, որ նախդիր կ'ըսուի. ինչպէս, ըմարդ, 'ի մարդ։ Բառը ձայնաւորով սկսի նէ՝ նախդրին տեղը յ, երբեմն ալ 'ի յ կ'առնէ. ինչպէս յաղէ, յերեսս, 'ի յանձն, 'ի յերկինս։

14. Բայց կայ անուն որ վերջահոլով չունի եզակին. ինչպէս, արթօր, երկոտ. կայ ալ որ յոգնակին չունի վերջահոլով. ինչպէս, աէր, յոտն։ Ասոնք նախդրիւ հոլով միայն ունին կ'ըսուի. այսինքն եզակին՝ կամ քէով սէով յոգնակինին կրճատի մինակ և նախդրով ալ. ինչպէս, ըղարթօր, յերկոտ. յոտնս, ըյոտնս, աէրս, 'ի աէրս։

15. Ամէն անուն մէկ կերպ չհոլովիր. Հայր կ'ըլլայ հայրեայ, հայրեաւ. մարդ՝ կ'ըլլայ մարդոյ, մարդով։ Ասանկ այլ և այլ կերպս կ'ըսուի անունին հոլովմունքը։

16. Հոլովմունքն եօթն են. հինգը պարզ, որ կարգաւ ա, ե, ի, ո, ու ձայնաւորներուն մէկուը միայն կ'ըլլայ վերջահոլովին. երկուքը խառն, որ ի և ա, ո և ա ձայնաւորներով կ'ըլլայ։ Պարզ՝ ա, ու, և խառն՝ ի և ա ձայնաւորներով եղողներն՝ երկերկու կերպ են. ուստի հոլովմունքներու օրինակն է տասը։ Ըսածներս բոլոր կրնեմնես վարը օրինակներուն վրայ։

Աս ձայնաւորներուն կանոնն որ բռնես նէ, շուտով կը սորվիս հոլովներն, ու չես սխալիր, չես ալ մոռնար։

17. Միայն աս ալ գիտնալու է շիտակ հոլովելու համար, որ բառին եզքի բաղաձայնէն առաջ եղած ձայնաւորներուն ու երկբարբառներուն մէկ քանին կփոխուի հոլովելուն ատենն, ալ այնուհետև վերջին վանկ չըլլալուն համար։

Է կփոխուի Ի, Ե. Սէր, սիրոյ, էգ, իգի, եղէգն, եղեգան.
Ի, ՈՒ կփոխուին Ը, չգրուած. Գիր, գրոյ. Ջուր, ջրոյ.

ըսես նէ, չես խմանար մէկէն թէ որ հոլովման տակ կ'երթայ, երրորդին թէ վեցերորդին. իսկ բառ, բառի, բառիւ. թաղաթ, թաղաթի, թաղաթաւ ըսածիդ պէս կ'իմանաս որը որ հոլովման տակ կ'երթայ։ Անոր աս պատճառներուս համար աս կարգով պէտք է շարել վերջահոլովները։ Ուղղականը հոլով չէ. իսկ անուանց հայցականը վերջահոլով չունի. ու նախդրիւ հոլովներուն առաջինն ու գլխաւորն է։

ՑՈՒՑԱԿ ԵՕԹԱՆԵՑՈՒՆՑ ՀՈԼՈՎՄԱՆՑ

ԵՒ ՏԱՍՆ ՕՐԻՆԱԿԱՑՆ

	ՊԱՐԶ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ														ԽԱՌՆ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ					
	Առաջին				Երկրորդ		Երրորդ		Չորրորդ		Հինգերորդ				Վեցերորդ				Եօթներորդ	
Նշանագիր	Ա				Ե		Ի		Ո		ՈՒ				ԻԱ				ՈԱ	
	Օրինակ ա		Օրինակ բ								Օրինակ ա		Օրինակ բ		Օրինակ ա		Օրինակ բ			
	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ուղ.	—[1]	—ք,	ըն, իւն,	անք, ունք, իւնք,	ըր, ըղ,	երք, եղք,	—	—ք,	—	—ք,	—	—ք,	ըր,	ունք,	—	—ք,	ըն,	ինք, ունք,	—ի,	—իք,
Սեռ. Տրա.	այ,	աց,	ան, եան,	անց, եանց,	եր, եղ,	երց, եղց,	ի,	ից,	ոյ,	ոց,	ու,	ուց,	ու,	ունց,	ի,	ից,	ին,	անց,	ւոյ,	եաց,
Գործ.	աւ,	աւք, (օք)	ամբ, եամբ,	ամբք, եամբք,	երբ, եղբ,	երբք, եղբք,	իւ,	իւք,	ով,	ովք,	ու,	ուք,	ումբ, ու,	ումբք	աւ,	աւք, (օք)	ամբ,	ամբք	եաւ,	եաւք, (եօք)
Բաց.	այ,	աց,	անէ, ենէ,	անց, եանց,	երէ, եղէ,	երց, եղց,	է,	ից,	ոյ,	ոց,	ուէ, է, ու,	ուց,	ուէ, ու,	ունց,	է,	ից,	նէ,	անց,	ւոյ,	եաց,

1 — Ըսել է որ ուղղականը յայտնի վերջ մը չունի. — ք, ըսել է որ յոգնակին կ'ըլլայ ք միայն դնելով եզակիին։

ԻՒ (ԻՎ),	կըփոխուի ՈՒ, ԸՒ.	Հովիւ, հովուի. Թիւ, Թուոյ կամ Թըւոյ.
ԵԱ	կըփոխուի Ե, Է.	Կեանք, կենաց, հրեայ, հրէի.
ՈՅ	կըփոխուի ՈՒ.	Լոյս, լուսոյ. կոյր, կուրի:

18. Իսկ Ա, Ե, Ո, Օ, ԻՒ բաղաձայնով մը՝ երկբարբառ[1], չեն փոխուիր սովորաբար:

ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔԸ.

19. ԱՌԱՋԻՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ—Ա.

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղղական,	Տիկին.	Տիկին.
Սեռական,	Տիկնոջ.	Տիկնոջն.
Տրական,	Տիկնոջ, 'ի Տիկին.	Տիկնոջն.
Գործիական,	Տիկնաւ.	Տիկնով.
Բացառական, 'ի	Տիկնոջ.	Տիկնոջէն.
Հայցական,	զՏիկին.	Տիկինը.

Յոգնակի

Ուղղական,	Տիկնայք.	Տիկնայքը.
Սեռական,	Տիկնանց.	Տիկնայքներուն.
Տրական,	Տիկնանց, 'ի Տիկնայս.	Տիկնայքներուն.
Գործիական,	Տիկնաւք[2].	Տիկնայքներով.
Բացառական, 'ի	Տիկնանց.	Տիկնայքներէն.
Հայցական,	զՏիկնայս.	Տիկնայքները:

[1] Աս ետքի բաղաձայնէ մ՚առաջ իւ երկբարբառը՝ հիները շատ տեղ եւ կըգրէին, ու կըփոխուէր իւ, ինչպէս, եւղ, իւղոյ. բեւր, բիւրու. ձեան, ձեանց. հիմա կըգրուի իւղ, բիւր, ձիւն, ու չփոխուիր: Միայն առջի հոլովման տակ իւն. կ՚ըլլայ եան, արիւն, արեան. սիւն, սեան. երկրորդ հոլովման տակ իւր կ՚ըլլայ եր. աղիւր, աղեր. աղբիւր, աղբեր:

[2] Հիները օք չէին գրեր, այլ ոք կըգրէին (4), որով հոլովին ո գիրը կըպահուի (16):

20. Այսպէս կըհոլովին յատուկ անուններն (8), ու սովորաբար յոգնակի չունին.

Հայկ, հայկայ, հայկաւ, 'ի հայկայ.	Հայկ, Մեր ազգին Նախահայրը:
Այրարատ, այրարատայ, այրարատաւ, յայրարատայ.	Այրարատ գաւառը:
Նանէ[1], նանեայ, նանեաւ, 'ի նանեայ.	Նանէ, Հայոց կուռքը:
Տիգրանուհի, տիգրանուհեայ, տիգրանուհեաւ.	Տիգրանայ քոյրը:
Մարիամ, մարիամայ կամ մարեմայ, մարեմաւ[2].	Մարիամ:
Աթէնք, աթենայ, աթենաւ, յաթէնս.	Աթէնք քաղաքը:
Գուրգէն, գուրգենայ կամ գուրգինայ.	Գուրգէն:
Անահիտ, անահտայ, անահտաւ, յանահտայ.	Անահիտ, Հայոց կուռքը:
Գամիրք, գամրաց, գամրօք, 'ի գամրաց.	Գոմերեի երկիրը:
Յուդա կամ Յուդաս, յուդայ, 'ի յուդայ.	Յուդա:
Սափիրա, սափիրայ, սափիրաւ.	Սափիրա:
Աբդիաս, աբդիայ, աբդիաւ.	Աբդիաս:
Սամարիա, սամարիայ կամ սամարեայ.	Սամարիա գաւառը:
Սինա կամ Սինաս, սինայ կամ սինեայ.	Սինա անապատը կամ լեռը:
Յասոն, յասոնեայ.	Յասոն:
Անդրէաս, անդրեայ.	Անդրէաս:
Զաքարիաս, զաքարիայ կամ զաքարեայ.	Զաքարիա:
Սոկրատէս, սոկրատեայ կամ սոկրատայ.	Սոկրատէս:
Դիոս, դիայ, դիաւ.	Դիոս կուռք կամ մարդ:

[1] Է ու Է վերջացած բառերուն ան է ու է տառերը այբին քով է կըփոխուին հոլովին նէ: Անկից մէկն է երբեմն անանկ տառ չունեցողներուն ալ:

[2] Իա նըրև եա առնելով (17):

Աւգոստոս, աւգոստեայ, աւգոստեաւ. Օգոստոս կայսրը:
Կոռնելիոս, կոռնելեայ, կոռնելեաւ. Կոռնելիոս:

21. Յատուկ անուններն երբեմն ուրիշ հոլովմանց պէս ալ կը հոլովին. ա վերջացածները յիով կ'առնեն վերջահոլովի ձայնաւորը և յոգնակին ք, ա. Յուդա, յուդայի, 'ի յուդայէ. Յուդայք, զՅուդայս. Հայկ, հայկի. Մովսէս, մովսեսի կամ մովսիսի. Գաղիլիա կամ Գաղիլեա, գաղիլեի. Այրարատ, այրարատոյ կամ այրարատու, Սամարիա, սամարիոյ կամ սամարւոյ. Մարիամ, մարիամու. Աբգիաս, աբգիու. Կոռնելիոս, կոռնելիու:

22. Ոմանք ալ ոս, աս վերջացածներէն՝ կանչուելով ըլլուցուին նէ, հոլովի կերպով երբեմն է, ա կը վերջանան. Պետրոս, պետրէ. Կոռնելիոս, կոռնելիէ. Ագրիպպաս, ագրիպպա:

23. Իսկ բուն հայերէն, ամէն անուն՝ ուղղականն ինչ է նէ՝ կանչելու ալ անանկ կըլլանի, ով դրեր ես չես դրեր. Պետրոս կամ ով Պետրոս. Գրիգորիոս կամ ով Գրիգորիոս. Ագրիպպաս կամ ով Ագրիպպաս:

24. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	Սերմն, սերմ.	հունտ.
Սեռ.	Սերման.	հունտի.
Տրա.	Սերման, 'ի սերմն.	հունտի.
Գործ.	Սերմամբ.	հունտով.
Բաց.	'ի Սերմանէ.	հունտէ.
Հայց.	զՍերմն.	հունտը.

Յոգնակի

Ուղ.	Սերմանք, սերմունք.	հունտեր.
Սեռ.	Սերմանց.	հունտերու.
Տրա.	Սերմանց, 'ի սերմանս.	հունտերու.
Գործ.	Սերմամբք.	հունտերով:
Բաց.	'ի Սերմանց.	հունտերէ.
Հայց.	զՍերմանս.	հունտերը:

25. Այսանկ կը հոլովուին ըն, ուն վերջացած բառերը՝ նուէն առաջ առնելով ա. և քանի մը ուրիշ ալ:

Ակն,ական, ականք, ակունք.	Աչք. Ջրի աղբիւր. աղբիւր ջուր:

Կողմն, կողս, կողման, մանք, մունք.	տէ, կողմ:
Ամառն, ամարան, ամարունք.	ամառ:
Ձմեռն, ձմերան, ձմերունք.	ձմեռ:
Գեղարդն, գեղարդան կամ գեղարդեան, գեղարդունք.	տէգ, մըզրախ:
Անուն, անուան, անուանք, անունք, անուանց:	անուն:
Ձեղուն, ձեղուան, ձեղունք, ձեղուանց.	տան ծածք, առիք:
Մահ, մահուան, մահուանք, մահունք.	մահ:
Պաշտօն, պաշտաման, պաշտամունք, պաշտօնք.	պաշտօն, ծառայութիւն:
Ձիւն, ձեան, 'ի ձեանէ, ձիւնք.	ձիւն:
Սիւն, սեան, 'ի սեանէ, սիւնք.	սիւն, տիրէկ:
Արիւն, արեան, յարենէ[1], արիւնք.	արիւն:
Զօրութիւն, զօրութեան, 'ի զօրութենէ, զօրութիւնք.	ոյժ, զօրութիւն:
Ստին, ստեան, 'ի ստենէ, ստինք.	ծիծ:
Ագամանք, ագամանց, ագամամբք.	Ադամին սօս մարդինը:
Իրաւունք, իրաւանց, իրաւամբք.	իրաւունք:
Սրունք, սրուանց կամ սրանց.	ծուներ, պաճախներ:
Եղէգն, եղեգան, եղեգունք.	եղէգ, խամիշ:
Սկիզբն, սկզբան, սկզբունք.	սկիզբ, ծայր:
Դուռն, դրան, դրունք, դրանց կամ դուրք, դրաց (39).	դուռ:
Նուռն, նռան, նռունք.	նուռ:
Պաշտումն, պաշտաման, պաշտամունք.	ծառայութիւն, պաշտելը:
Եղեամն, եղեման, եղեմունք.	եղեմ, խռաւը:

1 Սեռականն ու տրականը եան եղող բառերը թէ որ մէկ վանկով բառեր են նէ՝ բացառականը եանէ կ'ըլլայ. իսկ աւելի վանկովներունը սովորաբար ենէ կ'ըլլայ, եա փոխուելով 'ի է ըստ 17. և աս մէկ պզտիկ բանովս զատ հոլովում չեն ըլլար:

Աղջիկ, աղջկան, աղջկունք, աղջկանց կամ աղջկաց.	աղջիկ:
Մարդիկ, մարդկան, մարդկամբ կամ մարդկաւ [1].	մարդեր, մարդիկ:
Մանուկ, մանկան, մանկունք.	տղայ, մանչ:
Գարուն, գարնան, գարունք.	գարուն, առջի ամառ:
Տուն, տան, տունք.	տուն:
Տեսիլ, տեսլեան, տեսիլք.	տեսիլ, տեսք:
Հանգիստ, հանգստեան, հանգիստք.	հանգիստ:
Գալուստ, գալստեան, գալուստք.	գալուստ, գալը:
Ժողովուրդ, ժողովրդեան, ժողովուրդք, ժողովրդոց.	ժողովուրդ:
Ծնունդ, ծննդեան, ծնունդք, ծննդոց.	ծնունդ, ծնանիլը:
Վաղիւ, վաղուեան, 'ի վաղուենէ.	վաղը, վաղուան օրը:
Տիւ, տուընջեան, տուընջեամբ, տիւք.	ցորեկ:

26. ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ—Ե.

Եզակի

Ուղ.	Համր.	մունջ, տիլսիզ.
Սեռ.	Համեր.	մունջի.
Տրա.	Համեր, 'ի համր.	մունջի.
Գործ.	Համերբ.	մունջով.
Բաց.	'ի Համերէ.	մունջէ.
Հայց.	զՀամր.	մունջը.

1 Չայնով յոգնակի չունի սովորաբար. բայց կը գտուի մարդիօք, մարդկամբք, բազում մարդիկ:

Յոգնակի

Ուղ.	Համերք.	մունջեր.
Սեռ.	Համերց.	մունջերու.
Տրա.	Համերց, 'ի համերս.	մունջերու.
Գործ.	Համերբք.	մունջերով.
Բաց.	'ի Համերց.	մունջերէ.
Հայց.	զՀամերս.	մունջերը:

27. Ասանկ կը հոլովին ըր, ըն վերջացած բառերը՝ րէն ու զատէն առաջ առնելով է. ու մէկ քանի եւր.

Ազդր,	ազդեր,	ազդերց.	ազդր, պուտ, փալչա:
Տարր,	տարեր,	տարերց.	մանր մասունք, սկզբունք:
Ոսկր,	ոսկեր,	ոսկերց.	ոսկոր:
Ուստր,	ուստեր,	ուստերց.	մանչ զաւակ, որդի:
Կայսր,	կայսեր,	կայսերց.	կայսր:
Դուստր,	դստեր,	դստերց.	աղջիկ զաւակ:
Ալեւր,	ալեր,	ալերց.	ալիւր:
Աղբեւր,	աղբեր,	աղբերց.	աղբիւր:
Եղջեւր,	եղջեր,	եղջերց.	եղջիւր, պօյնուզ:
Աստղ,	աստեղ,	աստեղց.	աստղ, եըլտըզ:
Եւղ,	եւեղ.		իւղ:
Շիգղ,	շգեղ.		պատառող ղարդ մը:

28. Եզակի գործիականն ու յոգնակի հոլովները շատ անգամ կ'ըլլայ նաեւ (թիւ 39) Համերաւ, համերաց, համերօք. ազդերաց, ազդերօք. ոսկերաց, ոսկերօք. ուստերաց, ուստերօք. ալեերաց կամ ալեւրաց, ալեերօք, զալեւրս. աստեղաց, աստեղօք: Ասանկ է սովորաբար՝ անեզականը

Տիեզերք, տիեզերաց, տիեզերօք. աշխարհք, բոլոր աշխարհքս:

29. ԵՐՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ—Ի.

Եզակի

Ուղ.	Այր.	քարայր, մաղարա.
Սեռ.	Այրի.	քարայրի.
Տրա.	Այրի, յայր.	քարայրի.
Գործ.	Այրիւ.	քարայրով.
Բաց.	յԱյրէ.	քարայրէ.
Հայց.	զԱյր.	քարայրը.

Յոգնակի

Ուղ.	Այրք.	քարայրներ.
Սեռ.	Այրից.	քարայրներու.
Տրա.	Այրից, յայրս.	քարայրներու.
Գործ.	Այրիւք.	քարայրներով.
Բաց.	յԱյրից.	քարայրներէ.
Հայց.	զԱյրս.	քարայրները:

30. Այսպէս կը հոլովին շատ անուններ.

Արքայ,	արքայի,	արքայիւ.	արքայ, թագաւոր:
Մայր,	մայրի,	մայրիւ.	մայր ծառ, չամ:
Իժ,	իժի.	իժիւ.	իժ օձ, էնկէրէք:
Ուխտ,	ուխտի,	ուխտիւ.	ուխտ:
Մարգարէ,	մարգարէի,	մարգարէիւ.	մարգարէ:
Աղօթք,	աղօթից,	աղօթիւք.	աղօթք:
Ինչք,	ընչից,	ընչիւք.	ստացուածք, ըռղակ:
Սիրտ,	սրտի,	սրտիւ.	սիրտ:
Իղձ,	ըղձի,	ըղձիւ.	բաղձանք:
Շէն,	շինի,	շինիւ.	շէնք, գեղ:
Խուլ,	խլի,	խլիւ.	խուլ:
Ատեան,	ատենի,	ատենիւ.	ատեան, տիվան:
Հրեայ,	հրէի,	հրէիւ.	հրեայ:
Համբոյր,	համբուրի,	համբուրիւ.	պագնելը, պագ:
Վաղիւ,	վաղուի,	'ի վաղուէ.	վաղը, վաղուան օրը:

31. ՉՈՐՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ—Ո.

Եզակի

Ուղ.	Մարդ.	մարդ.
Սեռ.	Մարդոյ.	մարդու.
Տրա.	Մարդոյ, 'ի մարդ.	մարդու.
Գործ.	Մարդով.	մարդով.
Բաց.	'ի Մարդոյ.	մարդէ.
Հայց.	զՄարդ.	մարդը.

Յոգնակի

Ուղ.	Մարդք.	մարդեր, մարդիկ.
Սեռ.	Մարդոց.	մարդերու.
Տրա.	Մարդոց, 'ի մարդս.	մարդերու.
Գործ.	Մարդովք, մարդօք.	մարդերով.
Բաց.	'ի Մարդոց.	մարդերէ.
Հայց.	զՄարդս.	մարդերը:

32. Այսանկ կը հոլովին շատ անուններ.

Աստուած, աստուծոյ, աստուծով. Աստուած:

Աստուած, աստուծոյ, աստուածոց կմ՟ աստուծոց. կուռք:

Հարաւ,	հարաւոյ,	հարաւով.	հարաւ, լօտօսի տէն:
Ծեր,	ծերոյ,	ծերով.	ծեր, հալւոր:
Ձի,	ձիոյ,	ձիով.	ձի:
Ուս,	ուսոյ,	ուսով.	ուս, օմուզ:
Ձու,	ձուոյ,	ձուով.	հաւկիթ:
Պահք,	պահոց,	պահովք.	պաս:
Դժոխք,	դժոխոց,	դժոխովք.	դժոխք:
Սէր,	սիրոյ,	սիրով.	սէր:
Գիր,	գրոյ,	գրով.	գիր:
Վերին,	վերնոյ,	վերնով.	վերի:
Ջուր,	ջրոյ,	ջրով.	ջուր:
Հուր,	հրոյ,	հրով.	կրակ:
Ունդ,	ընդոյ,	ընդով.	հունտ, ընդեղէն:

Սեաւ,	սևոյ,	սևով.	սև:
Թիւ,	թուոյ,	թուով.	թիւ, համրանք:
Լոյս,	լուսոյ,	լուսով.	լոյս:
Ոյժ,	ուժոյ,	ուժով.	ոյժ:

33. Այս հոլովման բառերն երբեմն ում ալ կ'ըլլան եզակի սեռականն ու մանաւանդ տրականը. և անկից մէկ քանիին բացառականն ալ մէ կ'ըլլայ: Սովորականներն ասոնք են.

Մարդ,	մարդում.	մարդ:
Սուրբ,	սրբում.	սուրբ:
Պիղծ,	պղծում.	պիղծ, փիս:
Հին,	հնում.	հին:
Նոր,	նորում.	նոր:
Անցեալ,	անցելում.	անցած:
Առաջին,	առաջնում, յառաջնմէ.	առջի:
Աջ,	աջում, յաջմէ.	աջ, սաղ:
Ձախ,	ձախում, 'ի ձախմէ.	ճախ, սոլ:

34. Քիչ անգամ ուրիշ հոլովմանց ալ կ'ըլլայ ասանկ, աւելի եօթ-ներորդին՝ որ ասոր նման է:

35. ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ—ՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	Զարդ.	զարդ.
Սեռ.	Զարդու.	զարդի.
Տրա.	Զարդու, 'ի զարդ.	զարդի.
Գործ.	Զարդու.	զարդով.
Բաց.	'ի Զարդուէ, 'ի զարդէ, 'ի զարդու.	զարդէ.
Հայց.	զ Զարդ.	զարդը.

Յոգնակի

Ուղ.	Զարդք.	զարդեր.
Սեռ.	Զարդուց.	զարդերու.
Տրա.	Զարդուց, 'ի զարդս.	զարդերու.
Գործ.	Զարդուք.	զարդերով.
Բաց.	'ի Զարդուց.	զարդերէ.
Հայց.	զ Զարդս.	զարդերը:

36. Ասանկ կըհոլովին

Այգ, այգու, յայգուէ.			առտու, վաղը առտու:
Գանձ, գանձու, 'ի գանձուէ, 'ի գանձէ.			գանձ:
Դաս, դասու, 'ի դասուէ, 'ի դասէ.			դաս, խումբ, կարգ:
Զգեստ, զգեստու, 'ի զգեստուէ, 'ի զգեստէ.			հագուստ, լաթ:
Զօր,	զօրու,	'ի զօրուէ, 'ի զօրէ.	զօրք:
Առաւօտ,	առաւօտու,	յառաւօտէ.	առտու:
Արև,	արևու,	յարևէ.	արև:
Ժամ,	ժամու,	'ի ժամէ.	ժամ, սահաթ:
Ծով,	ծովու,	'ի ծովէ.	ծով:
Մահ,	մահու,	մահու.	մահ:
Վարք,	վարուց,	վարուք.	վարք:
Պարտք,	պարտուց,	պարտուք.	պարտք:
Զէն,	զինու,	'ի զինէ, 'ի զինուէ.	զէնք, սիլահ:
Ցուլ,	ցլու,	'ի ցլէ.	ցուլ, պուղա:

37. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	Փոքր.	պզտիկ.
Սեռ.	Փոքու.	պզտիկի.
Տրա.	Փոքու, 'ի փոքր.	պզտիկի
Գործ.	Փոքումբ, փոքու.	պզտիկով.
Բաց.	'ի Փոքուէ, 'ի փոքու.	պզտիկէ.
Հայց.	զՓոքր.	պզտիկը.

Յոգնակի

Ուղ.	Փոքունք.	պզտիկներ.
Սեռ.	Փոքունց.	պզտիկներու.
Տրա.	Փոքունց, 'ի փոքունս.	պզտիկներու.
Գործ.	Փոքումբք, փոքուք.	պզտիկներով.
Բաց.	'ի Փոքունց.	պզտիկներէ.
Հայց.	զՓոքունս.	պզտիկները:

38. Ասանկ կը հոլովուին քանի մը ըր վերջացած բառեր, մէկ երկու ուրիշ ալ. ու տեղ տեղ կը խոտորին քիչ մը.

Ասր, ասու, յասուէ. բուրդ:
Ծաղր, ծաղու, ՚ի ծաղուէ. ծիծաղ, խնդալը:
Մեղր, մեղու, ՚ի մեղուէ. մեղր, պալ:
Թանձր, թանձու, ձունք, ձունց. թանձր, հաստ:
Ծանր, ծանու, նունք, նունց, նուք. ծանր:
Մանր, մանու, նունք, նունց, նումբք. մանր:
Քաղցր, քաղցու, ցունք, ցունց, ցուք. անուշ:
Բարձր, բարձու, բարձու կամ բար-
ձամբ, ձունք, ձանց, ձամբք. բարձր:
Յոգն, յոգունք, յոգունց, յոգումբք. շատ:
Երէց, երիցու, երիցու կամ երիցամբ, տարէքով մեծ, կար-
երիցունք, երիցանց, երիցամբք. գով մեծ:

39. ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ԽԱՌՆ—Ի և Ա.

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	Ազգ.	ազգ.
Սեռ.	Ազգի.	ազգի.
Տր.	Ազգի, յազգ.	ազգի.
Գործ.	Ազգաւ.	ազգով.
Բաց.	յԱզգէ.	ազգէ.
Հայց.	զԱզգ.	ազգը.

Յոգնակի

Ուղ.	Ազգք.	ազգեր.
Սեռ.	Ազգաց.	ազգերու.
Տր.	Ազգաց, յազգս.	ազգերու.
Գործ.	Ազգօք, ազգովք.	ազգերով.
Բաց.	յԱզգաց.	ազգերէ.
Հայց.	զԱզգս.	ազգերը:

40. Ասանկ կը հոլովուին շատ մը բառեր.

Կարգ, կարգի, կարգաւ. կարգ:
Քաղաք, քաղաքի, քաղաքաւ. քաղաք:
Իր, իրի, իրաւ. բան, եղած բան մը:
Լեզու, լեզուի, լեզուաւ. լեզու:
Խաւար, խաւարի, խաւարաւ. մութ:
Աջք, աջաց, աջօք. աջ:
Փառք, փառաց, փառօք. փառք:
Աղաչանք, աղաչանաց, աղաչանօք. աղաչանք:
Էգ, իգի, իգաւ. էգ, տիշի:
Բժիշկ, բժշկի, բժշկաւ. բժիշկ, հէքիմ:
Բազում, բազմի, բազմաւ. շատ:
Կեանք, կենաց, կենօք. կեանք:
Ունչք, ընչաց, ընչօք. քիթ:
Հովիւ, հովուի, հովուաւ. հովիւ, չօպան:
Վարագոյր, վարագուրի, վարագուրաւ. վարագոյր, փէրտէ:

41. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	Անձն.	անձ, հոգի, էնք.
Սեռ.	Անձին.	անձի.
Տր.	Անձին, յանձն.	անձի.
Գործ.	Անձամբ.	անձով.
Բաց.	յԱնձնէ.	անձէ.
Հայց.	զԱնձն.	անձը.

Յոգնակի

Ուղ.	Անձինք.	անձեր.
Սեռ.	Անձանց.	անձերու.
Տր.	Անձանց, յանձինս.	անձերու.
Գործ.	Անձամբք.	անձերով.
Բաց.	յԱնձանց.	անձերէ.
Հայց.	զԱնձինս.	անձերը:

(004) 1344-58
Т6341
ՀԱՅ. ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ССР.А Публичная Библиотека
7/XI 1922
имени А. Мясникяна
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

42. Ասանկ կըհոլովին ըն վերջացած բառերուն մէկ քանին։ Երբեմն ասոր զատ հոլովները՝ առջի հոլովման երկրորդ օրինակին պէս կ՚ըլլան, անորն ալ ասոր պէս.

Աղն, աղին, յաղնէ, աղինք. — աղէ, չէղ։
Դաշն, դաշին, 'ի դաշնէ, դաշինք. — դաշն, պայման, խաւլ։
Դառն, դառին, 'ի դառնէ, դառինք. — լեղի։
Բեռն, բեռին, 'ի բեռանէ, 'ի բեռնէ, բեռինք. — բեռ։
Գառն, գառին, 'ի գառանէ, 'ի գառնէ, գառինք. — գառ, խոռղի։
Թոռն, թոռին, 'ի թոռնէ, 'ի թոռանէ, թոռունք. — թոռ։
Հարսն, հարսին, 'ի հարսնէ, 'ի հարսանէ, հարսունք. — հարս։
Մասն, մասին, 'ի մասնէ, 'ի մասանէ, մասունք. — մաս, բաժին։
Մատն, մատին, 'ի մատանէ, 'ի մատնէ, մատունք. — մատ։
Լեառն, լերին, 'ի լեռնէ, լերինք. — լեռ։
Ձեռն, ձեռին, 'ի ձեռանէ, ձեռք, ձեռաց, ձեռօք. — ձեռք։
Ոտն, ոտին, յոտանէ, ոտք, ոտից, ոտիւք. — ոտք։

43. ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ԽԱՌՆ—Ո և Ա.

Եզակի

Ուղ.	Բարի.	աղէկ.
Սեռ.	Բարւոյ[1].	աղէկի.
Տրա.	Բարւոյ, 'ի բարի.	աղէկի.
Գործ.	Բարեաւ.	աղէկով.
Բաց.	'ի Բարւոյ.	աղէկէ.
Հայց.	զԲարի.	աղէկը.

1 Ուղղականին ինին ոյին քովը ւ կըփոխուի, այլին քովը՝ է։

Յոգնակի

Ուղ.	Բարիք.	աղէկներ.
Սեռ.	Բարեաց.	աղէկներուն.
Տրա.	Բարեաց, 'ի բարիս.	աղէկներուն.
Գործ.	Բարեօք.	աղէկներով.
Բաց.	'ի Բարեաց.	աղէկներէ.
Հայց.	զԲարիս.	աղէկները։

44. Ասանկ կըհոլովին մէկ վանկէն աւելի ի վերջացող բառերը։ Ոմանց եզակի գործիականն ու բոլոր յոգնակին՝ աւելի չորրորդ հոլովման պէս կ՚ըլլայ. Երբեմն մէկալընցն ալ ասանկ կ՚ըլլայ.

Այգի,	այգւոյ,	այգեաւ.	էգի։
Գինի,	գինւոյ,	գինեաւ,	գինի։
Եկեղեցի,	եկեղեցւոյ,	եկեղեցեաւ.	եկեղեցի. ժամ։
Սիրելի,	սիրելւոյ,	սիրելեաւ.	սիրելի։
Տարի,	տարւոյ,	տարեաւ.	տարի։
Տեղի,	տեղւոյ,	տեղեաւ.	տեղ։
Ոսկի,	ոսկւոյ,	ոսկւով.	ոսկի։
Փոշի,	փոշւոյ,	փոշւով.	փոշի, թօզ։
Որդի,	որդւոյ,	որդւով, որդւոց.	որդի։
Հոգի,	հոգւոյ,	հոգւով, հոգւոց.	հոգի։
Աւետիք,	աւետեաց,	աւետեօք.	աւետիս, միւժտէ։
Կարծիք,	կարծեաց,	կարծեօք.	կարծիք։

45. Ասոր հոլովները շատ տեղ առանց ւինի ալ կ՚ըլլան. Բարոյ, բարւով կամ բարով. 'ի բարոյ. Գինոյ, գինւով կամ գինով. Սիրելոյ. սիրելւով կամ սիրելով. Ոսկոյ, ոսկով. Որդոյ, որդով, որդոց, որդովք։

46. Աս հոլովման բառերն երբեմն ոջ ալ կ՚ըլլան եզակի սեռականն ու տրականը. և անկից մէկ քանին բացառականն ալ ոջէ կ՚ըլլայ.

Բարի,	բարւոջ.	բարի, աղէկ։
Այգի,	այգւոջ.	էգի։
Գինի,	գինւոջ.	գինի։
Եկեղեցի,	եկեղեցւոջ.	եկեղեցի, ժամ։
Տարի,	տարւոջ, 'ի տարւոջէ.	տարի։
Տեղի,	տեղւոջ, 'ի տեղւոջէ.	տեղ։

47. Քիչ անգամ ուրիշ հոլովմանցն ալ կ'ըլլայ ասանկ, աւելի չոր-րորդին՝ որ ասոր նման է։

ԶԱՐՏՈՒՂԻ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ

48. Քանի մը բառ կայ որ հոլովմունքնին եօթը հոլովմունքէն դուրս է, թէպէտ տեղ տեղ կը նմանի մէկուն կամ մէկալին. և ասոնք են.

49. Եզակի

Ուղ.	Այր.	էրիկ մարդ, էրիկ, մարդ.
Սեռ.	Առն[1].	էրիկ մարդու.
Տրա.	Առն, յայր.	էրիկ մարդու.
Գործ.	Արամբ.	էրիկ մարդով.
Բաց.	յԱռնէ.	էրիկ մարդէ.
Հայց.	զԱյր.	էրիկ մարդը.

Յոգնակի

Ուղ.	Արք.	էրիկ մարդիկ.
Սեռ.	Արանց.	էրիկ մարդոց.
Տրա.	Արանց, յարս.	էրիկ մարդոց.
Գործ.	Արամբք.	էրիկ մարդերով.
Բաց.	յԱրանց.	էրիկ մարդերէ.
Հայց.	զԱրս.	էրիկ մարդերը։

Ասանկ կը հոլովի Տէր, որ է տէ այր, այս ինքն մեծ կամ հզօր այր. տէր.

Տէր, տեառն, տեառն, 'ի տէր, տերամբ, 'ի տեառնէ կամ 'ի տեառնէ. զտէր.

1 Մեր լեզուին մէջ՝ բառին ընական եղող նուէ առաջ՝ ամենևին ր չկայ. անոր համար աս բառիս ու Տէր բառին մէջն ալ րէն ու կը փոխուի երբոր քովը ն գայ։ Ընդ հակառակն՝ ուրիշ քովի նուն հոլովոյ որ հեռանայ նէ, երբեմն ռան ր կը փոխուի. ինչպէս տեսանք ամառն, ձմեռն, լեառն բառերուն վրայ (25, 42)։ Աս երկու բանս բայ-րուն վրայ ալ կ'երևնայ. (182, 195, 239, 245)։

Տեարք, տերանց կամ տեարց, 'ի տեարս, տերամբք, 'ի տերանց կամ 'ի տեարց, զտեարս։

50. Եզակի

Ուղ.	Հայր.	հար.
Սեռ.	Հօր[1].	հօր.
Տրա.	Հօր, 'ի հայր.	հօր.
Գործ.	Հարբ, հարամբ.	հարով.
Բաց.	'ի Հօրէ.	հօրմէ.
Հայց.	զՀայր.	հարը.

Յոգնակի

Ուղ.	Հարք.	հարեր.
Սեռ.	Հարց, հարանց.	հարերու.
Տրա.	Հարց, հարանց, 'ի հարս.	հարերու.
Գործ.	Հարբք, հարամբք.	հարերով.
Բաց.	'ի Հարց, 'ի հարանց.	հարերէ.
Հայց.	զՀարս.	հարերը։

Մայր, մօր, մարբ, մարք, մարց. մար։

Եղբայր, եղբօր, եղբարբ, եղբարք, եղբարց. եղբար, աղբար։

51. Եզակի

Ուղ.	Կին.	կնիկ.
Սեռ.	Կնոջ.	կնկան.
Տրա.	Կնոջ, 'ի կին.	կնկան.
Գործ.	Կնաւ, կանամբ.	կնկով.
Բաց.	'ի Կնոջէ.	կնիկէ.
Հայց.	զԿին.	կնիկը.

1 Հիներուն գրուածքը հայր, հաւր, 'ի հաւրէ (4)։

Ցոգնակի

Ուղ.	Կանայք.	կնիկներ, կնիկուէք.
Սեռ.	Կանանց.	կնիկներու.
Տր.	Կանանց, 'ի կանայս.	կնիկներու.
Գործ.	Կանամբք.	կնիկներով.
Բաց.	'ի Կանանց.	կնիկներէ.
Հայց.	զԿանայս.	կնիկները:

Տիկին, մեծ կին, խաթուն. տիկնոջ, տիկնաւ կամ տիկնամբ, 'ի տիկնոջէ, զտիկին.

Տիկնայք, տիկնանց կամ տիկնայց, տիկնօք կամ տիկնամբք, 'ի տիկնանց կամ 'ի տիկնայց, զտիկնայս:

52. Եզակի

Ուղ.	Քոյր.	քուր.
Սեռ.	Քեռ.	քրոջ.
Տր.	Քեռ, 'ի քոյր.	քրոջ.
Գործ.	Քերբ, քեռբ.	քուրով.
Բաց.	'ի Քեռէ.	քուրէ.
Հայց.	զՔոյր.	քուրը.

Ցոգնակի

Ուղ.	Քորք.	քուրեր.
Սեռ.	Քերց, քեռց.	քուրերու.
Տր.	Քերց, քեռց, 'ի քորս.	քուրերու.
Գործ.	Քերբք, քեռբք.	քուրերով.
Բաց.	'ի Քերց, 'ի քեռց.	քուրերէ.
Հայց.	զՔորս.	քուրերը:

53. Եզակի

Ուղ.	Գիւղ, գեօղ.	գեղ.
Սեռ.	Գեղջ.	գեղի.
Տր.	Գեղջ, 'ի գիւղ.	գեղի.
Գործ.	Գիւղիւ, գեօղիւ.	գեղով.
Բաց.	'ի Գեղջէ.	գեղէ.
Հայց.	զԳիւղ, զգեօղ.	գեղը.

Ցոգնակի

Ուղ.	Գիւղք, գեօղք.	գեղեր.
Սեռ.	Գիւղից, գեօղից.	գեղերու.
Տր.	Գիւղից, գեօղից, 'ի գիւղս.	գեղերու.
Գործ.	Գիւղիւք, գեօղիւք, գիւղօք.	գեղերով.
Բաց.	'ի Գիւղից, 'ի գեօղից.	գեղերէ.
Հայց.	զԳիւղս, զգեօղս.	գեղերը:

Իսկ Գեղ, գեղ, կըհոլովի ըստ 29 գեղի, գեղիւ, 'ի գեղէ:

54. Եզակի

Ուղ.	Օր[1].	օր.
Սեռ.	Աւուր.	օրի.
Տր.	Աւուր, յօր.	օրի.
Գործ.	Աւուրբ.	օրով.
Բաց.	յՕրէ.	օրէ.
Հայց.	զՕր.	օրը.

Ցոգնակի

Ուղ.	Աւուրք.	օրեր.
Սեռ.	Աւուրց.	օրերու.
Տր.	Աւուրց, յաւուրս.	օրերու.
Գործ.	Աւուրբք.	օրերով.
Բաց.	յԱւուրց.	օրերէ.
Հայց.	զԱւուրս.	օրերը:

1 Հնները գրուածքոյն Աւր, աւուր, յաւրէ, զաւր (4):

ՀՈԼՈՎՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

55, Ձայնաւորով մը ն, ր վերջացած բառեր՝ գործիական կ'ըլլան երբեմն միայն է մը աւնելով ծայրը. ու նուն բենին քովը ն կրփոխուի, ինչպէս.

Վեցթեւեան,	վեցթեւեամբ,	վեցթեւեամբք.	վեց թեւ ունեցող:
Բնաւին,	բնաւիմբ.		Բոլոր, Բոլորովին:
Ուսեր, (58)	ուսերբ,	ուսերբք.	Ուսը:
Հուր,	հուրբ.		կրակ:
Ջուր,	ջուրբ,	ջուրբք.	Ջուր:
Համուր,	համուրբ,	համուրբք.	ամէն, բոլոր:

56. Բացառական հոլով կ'ըլլայ երբեմն առաջ վերջով ալ. ինչպէս,

Երկինք,	յերկնուստ.	Երկինքէն:
Ամէն,	յամենուստ. յամենուստ ծառայութենէ.	ամէնէն, ամէն տեղէն. ամէն ծառայութենէն:
Աստուած,	յաստուածուստ.	Աստուծմէ:
Բուն	'ի բնուստ.	'ի բնէ, սկզբէն:
Արքունիք,	յարքունուստ. յարքունուստ հրամանէ.	արքունիքէն, մեծէն. արքունի հրամանէն:

Երբեմն առանց նախդրի ալ. Այլուստ կողմանէ, ուրիշ տեղէն. Մօտուստ, մօտէն:

57. Անձայն յ, կամ որ նոյն է՝ պարզ ձայնաւոր վերջացած, ու ձայնաւորով մը ն, ր վերջացած բառերը յոգնակի սեռական կ'ըլլան երբեմն միայն ց աւնելով ծայրը. և անկից բացառական ալ կ'ըլլան ըստ օրինի. ինչպէս,

Արեւելեայ, արեւելեայք, արեւելեայց կամ արեւելեաց, արեւելեօք, (եօթներորդ հոլովման պէս). արեւելքի:
Դուզնաքեայ, դուզնաքեայք, դուզնաքեայց կամ դուզնաքեաց, դուզնաքեօք, պզտիկ, քիչ, մանր:
Հայաստանեայ, հայաստանեայք, հայաստանեայց կամ հայաստանեաց, հայաստանեօք հայաստանցի:
Հայկազնեայ, հայկազնեայք, հայկազնեայց կամ հայկազնեաց, հայկազնեօք. Հայկայ ազգէն, հայ:
Առհաւատչեայ. առհաւատչեայք, առհաւատչեայց կամ առհաւատչեաց, առհաւատչեօք. գրաւ, ծեյ:
Ալախինեայք, ալախինեայց կամ ալախինեաց, ալախինեօք. } ալախիններ, հալածիններ:
Ալախնայք, ալախնայց կամ ալախնաց, ալախնօք. }
Կանայք. կանայց կամ կանաց. կնիկներ:
Սարոյ, սարոյք, սարոյց չամ ծառ:
Սրատոդ սրատոդք, սրատոդց. ողնոփ, կարծր:
Գիպուածոյ, գիպուածոյք, գիպուածոյց. տիպուածային:
Գրեան, գրեանք, գրեանց. Գրքեր:

Յաւիտեան, յաւիտեանք, յաւիտեանց.	երկան ատէն, շատ տար:
Վեցթեւեան, վեցթեւեանք, վեցթեւեանց.	վեց թեւ ունեցող:
Արամեան, արամեանք, արամեայ.	Արմայ ազգէն, հայ:
Ալախին, ալախինանք, ալախինանց.	ալախին, հալածիչ:
Ամենայն, ամենայնք, ամենայց.	ամէն:
Դաուն, դաունք, դաունց.	լէղի:
Արբուն, արբունք, արբունց.	կտրիճ հասակ:
Պատկեր, պատկերք, պատկերց.	պատկեր:
Ջուր, ջուրք, ջուրց.	ջուր:
Համուր, համուրք, համուրց.	ամէն, բոլոր:
Քոյր, քորք, քորց.	քոյր:

58. Երբեմն ալ սեռականի մը նման վերջ ունեցող ուղղական անուններն՝ իւր հոլովին սեռականը կամ տրականը կըսեպուին, և ըստ այնմ ուրիշ հոլովն ալ կըշինուի. ինչպէս, Հրաչեայ, տարեստանեայ, չորեքօրեայ. Սատեր, սկտեղ կամ սկուտեղ. Շամունի, Սեմքի Ելոժի, տարի, Նամականի, ամեհի, յաւի, ամարանի. Բրգինչ, այժմու, որ ուղղական են, իւրաքանչիւր իրեն նման սեռականի կամ տրականի տեղ ալ առնուած կան գրոց մէջ: Եւ անկեց ան վերջին նմանութեամբ գործիական շինուած է Եղջերեայ, եղջերեաւ. Եղևնեայ, եղևնեաւ, Դուզնաքեայ, դուզնաքեաւ. Սկտեղ, սկտեղբ. Թագուհի, Թագուհիւ, Նամականի, նամականիւ. — Բացառական, Շափիղայ, 'ի շափիղայ. Երեկորեայ, յերեկորեայ. — Յոգնակի սեռական, Ամեհի, ամեհից. Յաւի, յաւից. Ամարանի, ամարանից. Այժմու, այժմուց: Վերի գրած (57, 55) եայ, եայք, եան, եր վերջացած բառերուն յոգնակի հոլովներն՝ աս կերպիս ալ նման են. տար յոգնակիներն ալ՝ անոնց:

59. Յոգնակի ուղղականն երբեմն սէտլ կ'ըլլայ՝ մանաւանդ անեզական անուններուն. ինչպէս, Ոչ գոյր ընդ նոսա աստուածս օտարս. փոխանակ ըսելու՝ աստուածք օտարք. ըլլար անոնց հետ օտար աստուածներ: Օրէնս արդարութեան բանութիւն մեր եղիցի. փոխանակ ըսելու օրէնք. արդարութեան օրէնք՝ մեր ուժն ըլլայ: Ոչ է ինձ պէտս և ոչինչ. փոխանակ ըսելու՝ պէտք. բան մը պէտք չէ ինծի: Տիեզերս լցաւ. փոխանակ ըսելու՝ տիեզերք լցաւ. բոլոր աշխարհք լեցուեցաւ:

60. Հայցականն և ուրիշ նախդրիւ հոլովներն ալ երբեմն քեով կ'ըլլան. ինչպէս: Զլեզուք, զհրեշտակք, զիրքն, զկեանքն, զցիրքն, փոխանակ ըսելու՝ զլեզուս, զհրեշտակս, զիրսն, զկեանսն, զցիրսն: Հեղին արտասուք. Ետուն նմա իրաւունք. փոխանակ ըսելու՝ հեղին արտասուս, ետուն նմա իրաւունս: Ի գժոխքն, 'ի զօրքն, յարքունիքն, փոխանակ ըսելու՝ 'ի գժոխսն, 'ի զօրսն, յարքունիսն: Ասանկ գիտցիր ամէն տեսակ բառի համար.

61. Յոգնակի ուղղական և անկից հայցական ալ կըլլայ երբեմն աս յոգնակի վերջերովս ալ.

այք, եայք. ալախին ալախինայք կամ ալախինեայք. ալախիններ:
անք. նու, նուանք հարսներ. ալախին, ալախինանք ալախիններ:

եք, ենք · պարտ, պարտիք · պարտքեր · սերմանք, սերմանիք · հունտեր ։
խոստովք խոստովլիք · ուրախ տալեր · դառ, դառինք · դառներ ։
ոյք · դահ, դահոյք · աթոռներ · բարք, բարոյք · բարքեր ։
ունք · հոմ, հոմունք · հովեր · ձրագ, ձրագունք · ճոթեր · անոյշ, անուշունք, անուշներ · նուազ, նուազունք · քիչեր ։

62. Առջի չորսը այք կամ եայք, անք, եք, ոյք վերջահոլով ալ ունին, այց կամ եայց, անց, եաց, ոյից կամ ոյց ։ Իսկ ունք չունին սովորաբար, զի չըլլար հոմունք, հոմունց · բաց 'ի քանի մը բառէ · ինչպէս, պատւ, պատւունք, պատւունց · Ճիրան, Ճիրանունք, Ճիրանանց, Ճիրանամբք · կոչունք, կոչնոց ։

63. Երբեմն ալ յոգնակի ուղղական ու անկից հայցական կ'ըլլայ ան եզակի վերջերուն, որ սովորաբար եզակի կըհոլովին ամէն հոլով ալ ·
ան · էշ, իշան · էշեր · ձի, ձիան, ձիեր ։
անի · աւագ, աւագանի · մեծեր · նախակ, նախականի · նախկիներ ։
կանայք, կանանի · կիներ ։
եան · գիրք, գրեան · գրքեր · խող, խողեան · խոզեր · էշ, իշեան · էշեր ։
եար, եր · էշ, իշեար · էշեր · վանք վանեար կամ վաներ · վանքեր · բան, բանեար կամ բաներ · բաներ, խօսքեր ։
կան · զօր, զօրական · զօրք, զինուորներ · բազմական · նստողներ ։
ներ · բարձիկ, բարձկնեար · պզտի բարձեր, բարձիկներ · քաղաքիկ, քաղաքկնեար պզտի քաղաքներ քաղաքիկներ ։
որայ · } կալ, կալորայ · կալեր · հարմաններ · արտ, արտորայ կամ արտո-
օրեայ · } րեայ · արտեր վանք, վանորայ կամ վանորեայ, վանօրեայ · վանքեր · գեղ, գեղօրեայ կամ գեղօրէք · գեղեր ։
ուն : շուն, շնուն կամ շընուն · շներ · էշ, իշուն · էշեր · աչք, աչուն · աչքեր ։
ստան · անդ, անդաստան · արտեր · տանիք, տանեստան · տանիքներ ։
տի, ոտի · մանուկ, մանկտի · պզտիկներ · ոսկր, ոսկրոտի · ոսկորներ ։

64. Եար՝ սովորաբար միավանկները կ'ըլլան, ներ՝ բազմավանկները ։ — Աս եզակիներս երբեմն նորէն յոգնակի կ'ըլլան քէով ու սէով, ոմանք վերջահոլովով ալ, ինչպէս, գրեանք, զգրեանս, գրենաց, գրենօք (57) · արտորայք կամ արտորեայք զարտորայս, արտորայից կամ արտորէից · անդաստանք, յանդաստանս, անդաստանաց · զմանկտիս, մանկտւոց, մանկտւովք կամ մանկտեամբք ։

65. Շատ անգամ ալ յոգնակիի տեղ նոյն անունը կըկրկնուի · որ շատ տեղ ալ կընշանակէ ամէն մէկ, ամէն, շատ · ինչպէս, ազգ ազգ, ազգեր · այր այր, տուն տուն, ամէն մէկ մարդ, ամէն մէկ մարդու · քաղաքի քաղաքի, ամէն քաղքի · աւուր աւուր, ամէն օրուան զբարի բարին, աղէկները · զյուղ յուղին, գեղերը · զծառ ծառ, ծառերը · ազգք ազգք, ազգեր, շատ ազգեր · լեզուք լեզուք, լեզուներ, շատ լեզուներ, ազգաց ազգաց, քաղաքաց քաղաքաց, շատ ազգերու, շատ քաղաքներու · 'ի տեղեաց տեղեաց, շատ տեղերէ · 'ի տունս տունս, շատ տներու, շատ տներ կամ շատ տներու մէջ ։

66. Իսկ ածականն որ յայտնի գոյականի քով կրկնուի նէ, անոր շատը կամ սաստիկը կընշանակէ · ինչպէս, ծանր ծանր երդմամբք,

ըսել է շատ կամ խիստ ծանր · մանր մանր մասունք, շատ կամ խիստ մանր · ընտիր ընտիր երկիրն, խիստ ընտիր · բազում բազում ինչ իրս, խիստ շատ բաներ · նման նման, խիստ նման ։

Ասանկ ալ մէկին յոգնակիին տեղը Մեծամեծ կ'ըսուի սովորաբար · մեծամեծ գաւառաւորք, քաղաքք մեծամեծք · — որ եթէ եզակին հետ ըսուի, խիստ մեծ կընշանակէ · մեծամեծ տագնապ, մեծամեծ մարտն ։

67. Եզակի յատուկ անունները յոգնակի չունին ըսինք սովորաբար (20) · բայց երբեմն նոյն անունն ունեցողները կամ նմանները ըսել ուզենք ըլլայ նէ, յոգնակի կ'ըլլան քէով, սէով, կամ եանք վերջով (63), ու կըհոլովին ալ · ա վերջացածները՝ յիով կ'առնեն յոգնակի քէն ու սէն · Տիգրանք, Բրիտոսք, Յուդայք, Յուդայից · Սիմոնք, Սիմոնից · Անտոնք, Անտոնից · Անտոնիոսք կամ Անտոնիք, Անտոնիօք · երկուս Բրիտոսս ։ — Տիտանեանք, տիտանեանց, տիտանները · Անտոնքեանք, անթոնիոսները · Գրիգորեանք, Գրիգորները ։

68. Յոգնակիի ք, ս կըդրուի երբեմն բառին սեռականին, գործիականին, բացառականին ու նախդրիւ հոլովներուն վրայ ալ, ու կընշանակէ անոնք որ անոր են, անոր էն, անկէ են, և այլն · ու նորէն ալ կըհոլովին երբեմն · ինչպէս, Բրիտոսիք, զԲրիտոսիսն · Բրիտոսինքն · Աստուծոյք, աստուծոյց, զաստուծոյսն · Մարմնոյք, զմարմնոյսն · Երկրիք, զերկրիսն · Սիրելեաց, սիրելեացքն ։ — Մարմնովքն, զմարմնովսն · — Ի յարենէք, 'ի յարենէց · Յերկրէքս, յերկրէցս · Առ 'ի յերկրէք, զառ 'ի յերկրէսն ։ — Յերկրիքս · Առ 'ի ներքոյք, զառ 'ի ներքոյս · Առ 'ի տորէք, զառ 'ի տորեան · Ընդ մէջքն, զընդ մէջսն · Ըստ մասինքն, ըստ մասինցն (57) · Մի ըստ միոջէքն, մի ըստ միոջէցն, զմի ըստ միոջէսն ։

Ասանկ դերանուններուն ալ կ'ըլլայ, ուրիշ անսովոր հոլովներով ալ ։ Հօս գրածներուն մէջն ալ գիտէ սեռական ու բացառական անսովոր հոլովը, 'ի յարէնէջ, յերկրէջ, ըստ միոջէջ, որ ալ ուրիշ տեղ չկայ, ու կընմանի 57 թուին,

69. Մէկ հոլովման անուններն երբեմն ուրիշ հոլովման պէս ալ կըհոլովին, մանաւանդ երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ ու վեցերորդ հոլովումներունը մէկմէկու պէս · ամէն հոլովին պէս ալ չէ նէ, մէկ քանիին պէս ։ Առջևի օրինակներէդ՝ քիչէն շատը հասկըցիր ·

Ծաղիկ, ծաղկան · ծաղկի, ծաղկաւ · ծաղկոյ, ծաղկով · ծաղիկ ։
Անկիւն, անկեան · անկիւնի, յանկիւնէ · անկիւն, քիւշէ ։
Ժողովուրդ, ժողովրդեան · ժողովրդոյ, ժողովրդով · ժողովրդի, ժողովրդիւ · ժողովուրդ ։
Խորհուրդ, խորհրդոյ կամ խորհրդեան · խորհրդի, խորհրդիւ · խորհուրդ ։
Սանձ, սանձի, սանձիւ, սանձից · սանձաւ, սանձաց · սանձուց · սանձ, հէմ ։
Լաւագոյն, լաւագունի, լաւագունիւ, լաւագունից · լաւագունաւ, լաւագունաց · աղէկ, ալ աղէկ ։

Թուղթ, թղթոյ · թղթի, 'ի թղթէ · — թուղթ :
Թև, թևոյ · թևի, 'ի թևէ · — թև :
Չափ, չափոյ, չափոյ · չափու, չափուց · չափի, չա-
  փու, չափից · — չափ :
Զգեստ, զգեստու, զգեստուց, զգեստով · զգեստի,
  զգեստնի, զգեստից, զգեստիւք · — հագուստ, լաթ :
Զէն, զինու, զինուց · զինուք · զինով · զինու · զինից, զինօք · — զէնք, սիլահ ·
Ասր, ասու · ասրու, ասրոյ, ասրով · ասերբ · — բուրդ :
Մեղր, մեղու · մեղեր, մեղերբ · մեղրոյ, մեղրով · մեղրի · — մեղր, պալ :
Նաւ, նաւի, նաւաւ, նաւաց · նաւով · նաւու, նաւուց · — նաւ :
Վանք, վանաց · վանից, վանիւք, վանուց · — վանք · բնակարան :
Ամիս, ամսոյ · ամսեան · — ամիս :
Բաժին, բաժնի, բաժնից · բաժեան, բաժեանց · — մաս, բաժին :
Ժամանակ, ժամանակի · ժամանակեան · — ատեն :
Բազուկ, բազկի, բազկաւ · բազկամբ · — թև, բազուկ :
Կող, կողի, կողիւ, կողիւք · կողամբք · — կող :
Գօտի, գօտւոյ, գօտւով կամ գօտեաւ, գօտեամբ · — գօտի :
Բլուր, բլրոյ կամ բլրի · բլեր, բլերբ · — բլուր, պզտիկ լեռ :
Ձեռն, ձեռին, ձեռամբ · ձեռք, ձեռաց, ձեռօք
  ձերբ կամ ձեռբ · ձեռինք, ձեռամբք · — ձեռք :
Յեսան, յեսանի · յեսանայ · — սրելու քար :
Շեփոր, շեփորի · շեփորայ · — փող, զուռնա :
Քրմնոյշ, քրմնուշի · քրմնուշայ · — քրմի կին, կին քուրմ :
Աստուածուհի, աստուածուհւոյ · աստուածուհեաց · — կին աստուած :

70. Ոմանց ալ եզակին մէկ կերպ, յոգնակին մէկալ կերպ կ'ըլլայ սովորաբար · ինչպէս,

Ժողովուրդ, ժողովրդեան · — ժողովուրդք, ժողովրդոց, — ժողովուրդ :
Խորհուրդ, խորհրդոյ կամ խորհրդեան · — խորհուրդք,
  խորհրդոց · — խորհուրդ :
Ծնունդ, ծննդեան կամ ծննդոյ · — ծնունդք, ծննդոց · — ծնունդ, ծնանիլը :
Շնորհ, շնորհի, շնորհիւ · — շնորհք, շնորհաց, շնորհօք · — շնորհք :
Երկին, երկնի, երկնաւ · — երկինք, երկնից, երկնիւք · — երկինք :
Քար, քարի, քարիւ կամ քարամբ · — քարինք, քա-
  րանց, քարամբք կամ քարիւք · — քար :
Պառաւ, պառաւոյ · — պառաւունք, պառաւանց · — պառաւ :
Աղախին, աղախնոյ կամ աղախնի, աղախնով, աղախ-
  նաւ, աղախնիւ · — աղախնայք, և այլն (57, 64) · քիչ
  տեղ, աղախինք, զաղախինս · — աղախին, հալայըք :

71. Նոյն բառն ուրիշ ուրիշ բան որ նշանակէ նէ, հոլովը կը փո-խուի սովորաբար · ինչպէս,

Այր · մաղարա · այրի, այրիւ ·	Այր · էրիկ մարդ · առն, արամբ :
Մայր · չամ ծառ · մայրի, մայրիւ ·	Մայր · մայր · մօր, մարբ :
Գեղ · գեղ · գեղի · գեղիւ ·	Գեղ · աղուորութիւն · գեղոյ, գեղով :

Փող · պօղազ · փողի, փողիւ ·	Փող · սրինկ, պօռու · փողոյ, փողով :
Օդ · ոտքի աման · օդի, օդից ·	Օդ · օդ, հաւա · օդոյ, օդոց :
Որթ · ասմա · որթոյ, որթով ·	Որթ · հորթ, դանա · որթու, որթուց :

72. Անուն մը մասնիկի մը հետ միացած կամ ուրիշ անուան հետ բարդած որ ըլլայ նէ, անեզականին եզական ալ կ'ըլլայ, վերջահոլով չունեցողը վերջահոլով ալ կ'առնէ, ու սովորաբար հոլովը կը փոխէ, մանաւանդ չորրորդ ու հինգերորդ հոլովմանց բառերը · ինչպէս,

Միտք, մտաց ·	Անմիտ, անմտի, անմտից կամ անմտաց :
Փառք, փառաց ·	Վեհափառ, վեհափառի, վեհափառից :
Յոյս, յուսոյ ·	Անյոյս, անյուսի, անյոյսք, անյուսից, անյուսաց :
Սէր, սիրոյ ·	Բարեսէր, բարեսիրի, բարեսէրք, բարեսիրաց :
Աստուած, աստուծոյ, աստուծոց, աստուածոց ·	Անաստուած, անաստուծի, անաստուածից ·
Գործ, գործոյ · գործոց ·	Այգեգործ, այգեգործի, այգեգործաց :
Զէն, զինու, զինուց ·	Սպառազէն, սպառազինի, սպառազինաց :
Խրատ, խրատու, խրատուց ·	Անխրատ, անխրատի, անխրատից :
Կիրք, կրից, կրիւք ·	Զինակիր, զինակրի, զինակրաց, զինակրօք :
Սիրտ, սրտի, սրտից ·	Խստասիրտ, խստասրտի, խստասրտաց :

ՄԻՋԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔԸ

73. Միջակ և անուրիշ կ'ըսուին քանի մը գոյական և ածական անուններ, որ որոշ բան մը կամ ինչութիւն մը չեն ցուցըներ, ու հասարակ անուան ու դերանուան մէջ տեղը կըսեպուին: Ասոնցմէ մէկ քանին ալ զատ հոլովում ունի, որ գիտնալու է:

74. Մի · միոյ կամ միոջ (47) · միում,
  միով, 'ի միոյ կամ 'ի միոջէ, զմի · — մէկ :
Երկու, երկուք · երկուց, երկուք, զերկուս · — երկու, երկուքը :
Երեք · երից, երիւք, զերիս · — երեք :
Չորք, (չորեք) · չորից, չորիւք, զչորս · — չորս :
Հինգ · հնգի, հնգիւ · հինգք, հնգից,
  հնգիւք · հնգաւ, հնգաց, հնգօք · — հինգ :
Վեց · վեցի, վեցիւ · վեցք, վեցից, վեցիւք · — վեց :

Եօթն [1]. եօթան, եօթեան, եօթին. եօ-
թանք, եօթեանք, եօթունք. կամ եօթ-
նի, եօթնից. եօթը, օխտը:

Ութ. ութի, ութիւ. ութք, ութից, ութիւք. ութը:

Ինն. ըննի, ըննիւ. իննունք կամ իննունք, ինը:
իննունց, իննանց, իննամբք, իննուք. կամ ըննից, ըննիւք.

Տասն. տասին, տասամբ. տասունք, տա- տասը:
սանց, տասամբք. կամ տասնից, տասնիւք.

Մետասան, երկոտասան, և այլն. մետա- տասնըմէկ, տաս-
սանի, մետասանից. ներկու, և այլն:

Եօթն և տասն, եօթն և տասին. եօթն տասնըեօթը:
և տասունք, եօթն և տասանց, եօթն
և տասնից կամ եօթանց և տասանց.

Եօթնուտասն, եօթնուտասին. եօթնու- տասնըեօթը:
տասանք, եօթնուտասանից, եօթնուտասնից.

Քսան, երեսուն, և այլն. քսանի, քսա- քսան, երսուն:
նիւ, քսանից. երեսնի, երեսնից. և այլն:

Քսան և մի, քսան և երկու. քսան և քսանըմէկ, քսան-
միոյ, քսան և երկուց. կամ քսանից և ներկու, և
միոյ, քսանից և երկուց. այլն:

Հարիւր, երկու հարիւր կամ երկերիւր, հարիւր, երկու
երեք հարիւր կամ երեքարիւր, չորեք հարիւր, և այլն:
հարիւր կամ չորեքարիւր, հինգ հարիւր,
և այլն. հարիւրոյ, հարիւրոց. հարիւ-
րի. հարիւրից. երկու հարիւրոյ կամ եր-
կուց հարիւրոց, երեք հարիւրոյ կամ
երից հարիւրոց, չորեք հարիւրոյ, կամ
չորից հարիւրոց. հինգ հարիւրոյ, հինգ
հարիւրոց կամ հնգից հարիւրոց, և այլն.
կամ Հարիւրք երկու, հարիւրոց երկուց, երկու հարիւր,
և այլն. և այլն.

---

1 Հիններուն գրուածքին եօթն, եօթան (18. ծան.) կամ եօթան. եր-
բեմն ալ եօթն:

Հարիւր և մի, հարիւր և երկու, հարիւր հարիւր մէկ, հա-
և տասն կամ հարիւր տասն. հարիւր և րիւր երկու,
միոյ, հարիւր և երկուց, հարիւր և տա- և այլն:
սանց, հարիւր տասանց. կամ հարիւրոց
և երկուց, հարիւրոց և տասանց.

Հազար, երկու հազար, և այլն. հազա- հազար, երկու
րի, հազարաւ, հազարաց. հազարիւ, հազար, և այլն:
հազարից. երկու հազարի կամ երկուց հազարաց.
կամ Հազարք երկու, հազարաց երկուց. երկու հազար:
և այլն. և այլն:

Հազար և մի, հազար և երկու, հազար հազար մէկ, հա-
և տասն, հազար և եօթն և տասն կամ զար երկու, և
հազար եօթն և տասն. հազար և միոյ, այլն:
հազար և երկուց, հազար և տասանց.
կամ հազարաց և երկուց, հազարաց և տասանց.

Բիւր, որ Տասն հազար ալ կ'ըսուի. բիւ-
րու, բիւրուց. բիւրոյ, բիւրոց. բիւրի,
բիւրաւ, բիւրիւ. Բէօր, տասը հազար:
Հարիւր բիւր, հազար հազարք կամ հա-
զարք հազարաց. մէկ միլիոն:
Հազար բիւր. տասը միլիոն:
Բիւր բիւրք կամ բիւրք բիւրուց. հարիւր միլիոն:

75. Թուոյ կարգ ցուցնելը ասանց վերջը որդ կամ երորդ կցելով կըլլայ, բայց 'ի մի էն՝ որ կ'ըսուի Առաջին, առաջներորդ կամ առաջնորդ. — երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ, քսաներորդ չորրորդ կամ քսաներորդ և չորրորդ կամ քսան և չորրորդ, երեսներորդ, հարիւրերորդ կամ հարիւրորդ. հարիւր տասներորդ: Առաջին, առաջնոյ, կըհոլովի ըստ 31. մէկալներն ըստ 39, առաջներորդի, երկրորդի, քսաներորդի չորրորդի կամ քսան և չորրորդի, 'ի քսան և չորրորդ կամ 'ի քսան և 'ի չորրորդ, յերեսներորդէ երկրորդէ կամ յերեսուն և երկրորդէ: — Պարզ Թիւերն ալ երբեմն աս մտքով կըբանին. Յեօթն ամին. 'ի չորրորդ ամէն մինչև 'ի մետասան ամն:

76. Երկոքեան կամ երկոքին, երեքեան կամ երեքին, չորեքեան կամ չորեքին, և այլն. Երկուքն ալ, երկուքը. Երեքն ալ. երեքը. չորսն ալ, չորսը, ևն. ասանկ կըհոլովին.

Յոգնակի

Ուղ. Երկոքեան, երկոքին. — Երկուքն ալ, երկուքը.
Սեռ. Երկոցուն, երկոցունց. — Երկուքին ալ, երկուքին.
Տրա. Երկոցուն, երկոցունց,
յերկոսեան, յերկոսին. — Երկուքին ալ, երկուքին.
Գործ. Երկոքումբ, երկոքումբք. — Երկուքով ալ, երկուքովը.
Բաց. յԵրկոցունց. — Երկուքէն ալ, երկուքէն.
Հայց. զԵրկոսեան, զերկոսին. — Երկուքն ալ, երկուքը։

77. Ասանկ կը հոլովին

Ամենեքեան, ամենեքին, ամենեցուն. Ամէնքն ալ, ամէնքը։
Բոլորեքեան, բոլորեքին, բոլորեցուն. Բոլորն ալ, բոլորը։

78. Բացառականը գոյականի հետ կ՚ըսուի ևս Յերկոցուն կողմանց. ՚ի ձէնջ երկոցուն. Յայլոցն ամենեցուն. ՚ի մէնջ ամենեցուն։

79. Երկաքանչիւր, Երկուքն ալ. կը հոլովի ըստ 31. երկաքանչիւրոյ, երկաքանչիւրում, երկաքանչիւրով, յերկաքանչիւրոյ կամ յերկաքանչիւրմէ (33), զերկաքանչիւր.—Երկաքանչիւրք, երկաքանչիւրոց, երկաքանչիւրից կամ երկաքանչիւրց (57), երկաքանչիւրովք, յերկաքանչիւրոց, զերկաքանչիւրս։

80. Եզակի անյոդնական, գոյական և ածական։

Ուղ. Զի, զինչ, ինչ. — Ինչ բան, ինչ, ինչ որ, որ.
Սեռ. Էր, եր. — Ինչ բանի, ինչու.
Տրա. Իմ, հիմ, էրում,
երում, յինչ. — Ինչ բանի, ինչու.
Գործ. Իւ. — Ինչ բանով, ինչով, որով.
Բաց. Յիմէ. — Ինչ բանէ, ինչէ.
Հայց. Զի, զինչ, ինչ. — Ինչ բան, ինչ, ինչ որ, որ։

81. Ասի առանց հարցնելու ալ կըլլանի, հարցնելով ալ։ Տրականը հիմ, էրում՝ աւելի հարցական կըլլանին, ինչու։ Բացառականը յիմէ՝ զ նախդրով զիմէ՝ գտուեցաւ ընտիր գրոց մէջ. Զիմէ և իմէ՝ ինչ

բանի համար կամ ինչ բանի վրայ որ ըլլայ [1]։ Սովորաբար գոյական է. ինչ ինչ ածական ալ կըլլանին շատ, մէկալ հոլովները խիստ քիչ. ու իրաց կըսուին աւելի սովորաբար։

82. Եզակի անյոդնական, գոյական և ածական.

Ուղ. Իմն. Իք. Ինչ. — բան մը, էք մը, մը՝ մըն, քանի մը.
Սեռ. Իրիք. — բանի մը, մը.
Տրա. Իմեմն. Իմիք. յԻնչ. — բանի մը, մը.
Գործ. Իւիք. — բանով մը, մը.
Բաց. յԻմեմնէ. յԻմեքէ. — բանէ մը, մը.
Հայց. Իմն. Ինչ. — բան մը, մը։

83. Իք ուղղականը չգործածուիր։ Իմն մինակ՝ բնաւ նախդիր չառներ, ոչ զ, ոչ յ. մինակ ալ չըլլանիր հայցական, հապա ածականի կամ գոյականի հետ. Այլ իմն աղաղակել. Մեծ իմն անուն փառաց ժառանգել, Մի իմն շնորհել. Զիմն մի՝ ի նոցանէ։ — Ինչ կառնէ միայն յ նախդիր. ամենևին զ չառներ։ — Ածական՝ իրաց կըսուին շատ, անձանց քիչ։

84. Վերի զինչը աս ինչին հետ ալ կըլլանի՝ հարցական և առանց հարցականի, ու երկուքն ալ մէյտեղ կը հոլովին.

Զինչ ինչ, էր իրիք, իմ իմիք, իւ իւիք, ինչ բան, որ
յիմէ իմեքէ, զինչ ինչ, յինչ ինչ. — բան։

85. Իմն, ինչ ինքնիրեննուն կրկնած ալ կըլլանին, ու կը հոլովին ասանկ.

Իմն իմն | իրիք իրիք, իմիք իմիք, իւիք — քանի մը բան,
Ինչ ինչ | իւիք, իմն իմն, ինչ ինչ. — քանի մը։

Աս իմն իմն հայցական ալ կըլլանի. Իմն իմն խոստանամ տալ. քանի մը բան կըխոստանամ տալու։

86. Ոչ ինչ, ոչ իրիք, ոչ իմիք, ոչ իւիք, ոչ յիմեքէ, ոչ ինչ, ոչ յինչ. ոչ ինչ, հիչ բան մը։ Ասոր նախդրիւ

---

[1] Նոյն զ նախդրով բացառականն ըլլալու է զմէ, որպէս թէ զիմէ, որ սովորաբար հարցական կըլլանի զմէ ու կընշանակէ ինչո՞ւ համար. ինչ բանի համար։

Հոլովները չըսուիր ոչինչ, յոչինչ[1], հապա ընտոր տեսար ոչ ինչ, ոչ յինչ։

87. Եզակի

Ուղ.	Ո, ով.	ով, ով որ, որը.
Սեռ.	Ոյր.	որու, որու որ.
Տրա.	Ում, յո, յով.	որու, որու որ.
Գործ.	—	— —
Բաց.	յՈւմէ, յումմէ.	որմէ, որմէ որ.
Հայց.	զՈ, զով.	ով, ով որ, որը.

Յոգնակի

Ուղ.	Ոյք.	որոնք, որոնք որ.
Սեռ.	Ոյց.	որոնց, որոնց որ.
Տրա.	Ոյց, յոյս.	որոնց, որոնց որ.
Գործ.	—	— —
Բաց.	յՈյց.	որոնցմէ, որոնցմէ որ.
Հայց.	զՈյս.	որոնք, որոնք որ։

88. Գործիականին տեղը կ'ըսուի Իւ, որով, որովք։ — Սովորաբար գոյական է. հարցական և առանց հարցականի ալ շատ կըլլանի. ինչպէս։

Ով զայս արասցէ, քերովբէի նմանի. ով որ աս բանս ընէ նէ, քերոբէին կնմանի։

Ամենայն տուն կազմի՝ յումէ կազմի. ամէն տուն կըշինուի որմէ՛որ կըշինուինէ։

Զի զով սիրէ ոք՝ նմին և ողորմի. ինչու ով որ կսիրէ նէ մէկը՝ անոր կ'ողորմի ալ։

Քիչ տեղ ածական ալ կըլլանի։

89. Եզակի ուղղականը յոգնակի ալ կընշանակէ երբեմն. Ո՞վ են ժողովուրդս այս. ո՞վ են սոքա. ո՞վ էաք. ո՞վ էիք. և ես դու ո՞վ իցեմք. ո՞վ և ո՞վ իցեն՝ որ երթայցեն. ո՞ իցեն. ո՞ այնոքիկ իցեն։

90. Նախդրիւ տրականը Յո, յով, ուր ալ ըսել է. Յո՞վ երթաս. ո՞ւր կ'երթաս։ Գնացին յո և գնացին. գացին ուր որ գացին նէ։

91. Որ, ով որ, որն որ, ինչ որ, ինչ, որ, որը. Չորրորդ հոլովման պէս կըհոլովի.

---

1 Իսկ Ոչինչ, ոչընչի, ոչինչք ոչընչից, ուրիշ բառ է՝ գոյականն ածական, և ըսել է չեղած բան, ան բանն որ չկայ. ֆուճ անպիտան. որ լման ամէն հոլովն ունի ըստ 29, ուստի ոչինչ, յոչինչ ալ կ'ըլլայ։ Շինած է հասարակ գոյական անունէն Ինչ, ընչի, ընչիւ, ինչք ընչից, որ բան ըսել է։

Որ, որոյ, որում, որով, յորմէ կամ յորոյ, զոր, յոր.

Որք, որոց, որոց, որովք, յորոց, զորս, յորս։

Աս Որս ալ առանց հարցընելու ալ կըլլանի՝ հարցընելով ալ, գոյական և ածական։

92. Կրկնուած ոմանք ալ ըսել է. ինչպէս,

Ժողովեցին որ շատ և որ սակաւ. ժողվեցին ոմը շատ ոմը քիչ, ոմանք շատ ոմանք քիչ։

Որ 'ի ներքս որ արտաքս թօթափէին. ոմը ներս ոմը դուրս կթօթափէին։

Կատարել զորս 'ի դաշտս զորս 'ի լերինս. ջարդել ոմը դաշտերը ոմը լեռները։

93. Որ ինչ, որ զինչ, ինչ որ, զինչ որ. ինչ որ, ինչ բան որ, որ բան որ, մը։

Առջինը միայն կըհոլովի, ու եզակի միայն.

Որոյ իրիք կամ ոյր իրիք, որում իմիք կամ ում իմիք, որով իւիք, յորմէ իմեքէ. որ ինչ, ինչ որ կամ ինչ զոր, զոր ինչ, որ զինչ, զինչ որ, յոր ինչ։

Սովորաբար գոյական է և առանց հարցընելու կըլլանի. երբեմն ալ ածական կամ հարցական։

94. Եզակի

Ուղ.	Ոմն.	Ոք.	մէկը, մէկ մը, մը.
Սեռ.	Ուրումն, որումն.	Ուրուք.	մէկու մը, մը.
Տրա.	Ումեմն, յոմն.	Ումեք, յոք.	մէկու մը, մը.
Գործ.	Ոմամբ.	—	մէկով մը, մը.
Բաց.	յՈւմեմնէ.	յՈւմեքէ.	մէկէ մը, մը.
Հայց.	զՈմն.	զՈք.	մէկը, մէկ մը, մը.

Յոգնակի

Ուղ.	Ոմանք, ոք.	մէկ քանի.
Սեռ.	Ոմանց.	մէկ քանիի.
Տրա.	Ոմանց, յոմանս.	մէկ քանիի.
Գործ.	Ոմամբք.	մէկ քանիով.
Բաց.	յՈմանց.	մէկ քանիէ.
Հայց.	զՈմանս.	մէկ քանին։

95. Գոյական է և ածական. մարդու ալ կ'ըսուի, իրաց ալ. Այր ոմն, այր ոք, կանայք ոմանք. ձեռին ուրուք, կշռօք ոմամբք:

96. Ոքը զատ յոգնական չունենալուն՝ յոգնակի ալ կ'առնուի տեղ տեղ. Թէ ոք ախտանիք իցեն; ոք այլք անօրէնք, որպիսիք ոք, գուշնաքեայք ոք. երկու ոք միաբանք. զերկուս ոք. զչորս ոք. բազմաց ումեք. ոչ ոք իցեն որ բնակիցեն: Երբեմն ալ ոյք կը գրուի. Եւ որ ընդ նմա էին ոյք. ո՛ր ոյք, բազում ոյք. որպիսիք ոյք իցեն:

97. Հոլովները կրկնելով ալ կ'ըսուի,
Ուրուք ուրուք, ումեք ումեք, ոմանք ոմանք, ոմանց ոմանց, զոմանս ոմանս, մէկ քանիներն, մէկ քանին:

98. Ոքը ո՛վին և ո՞վին հետ ալ կ'առնուի, ու երկուքն ալ կը հոլովին.
Ո ոք, ով ոք, ոյր ուրուք, ում ումեք, յումէ կամ յում-մէ ումեքէ, կամ յում ումեքէ, զո ոք, զով ոք.
Ո ոք կամ ոյք ոմանք, ոյց ոմանց, յոյց ոմանց, զոյս ոմանս. — ով, ով որ, որը, որ:

99. Որ ոք, որոյ ուրուք, որում ումեք, որով ոմամբ, յորմէ ումեքէ, զոր ոք.
Որ ոք, որոց ոմանց, որովք ոմամբք, յորոց ոմանց, զորս ոմանս. — որն որ, ով որ:

100. Ոչ ոք, ոչ ուրուք, ոչ ումեք, ոչ յումեքէ, ոչ զոք, ոչ յոք. հիչ մէկը, մէկը չ. հիչ մէկ: — Ամենևին չըսուիր ոչ ոք, յոչ ոք. բայց ըսած կայ յոչ ոմեքէ: — Սովորաբար գոյական է. երբեմն ածական. Ոչ ոք ծառայ:

101. Միմեանց, մէկմէկու. եզակի չունի և ոչ ուղղական. կը հոլովի ըստ 24.
Միմեանց, 'ի միմեանս, միմեամբք, 'ի միմեանց, զմիմեանս. մէկմէկու, մէկմէկով. մէկմէկէ, մէկզմէկ:

102. Իրերաց, իրարու. եզակի չունի և ոչ ուղղական. կը հոլովի ըստ 19 կամ 39.
Իրերաց, յիրեարս կամ յիրեար, յիրար, իրերօք, յիրերաց, զիրեարս կամ զիրեար, զիրար. իրարու, իրարով, իրարմէ, իրար:

103. Մի, մը. ածական է. Բան մի, բան մը. Այր մի, մարդ մը. առն միոջ կամ միում, մարդու մը. կը հոլովի համաձայն Մէկին պէս (74) ըստ 31 առանց յոգնակիի.
Մի, միոյ կամ միոջ, միում, միով, 'ի միոյ կամ 'ի միոջէ:

104. Մի մի, Մէն մի, Մէն. ամէն մէկը, մէյմէկ: առաջինը միայն կը հոլովի երկուքն ալ՝ ըստ 31.
Մի մի, միոյ միոյ, միում միում, միով միով, 'ի միոյ միոյ կամ 'ի միոջէ միոջէ, զմի մի:

105. Միւս, մէկալ. կը հոլովի ըստ 31.
Միւս, միւսոյ, միւսում, 'ի միւս, միւսով, 'ի միւսոյ կամ 'ի միւսմէ, զմիւս.
Միւսք (որ քիչ կըլլանի), միւսոց, միւսովք, 'ի միւսոց:

106. Այլ, ուրիշ, մէկալ. նոյնպէս կը հոլովի.
Այլ, այլոյ, այլում, յայլ, այլով, յայլոյ կամ յայլմէ, զայլ:
Այլք, այլոց, այլոց, յայլս, այլովք յայլոց, զայլս.

107. Քանի, քանի. Այսքանի, Այդքանի, Այնքանի, այսչափ, այդչափ, անչափ. կը հոլովին ըստ 43.
Քանի, քանեաց կամ քանից. քանեաց. Այսքանի, այսքանեաց կամ այսքանից, այսքանեաւ. այսքանեաց:
Իսկ Այսքան, Այսչափ, կը հոլովին ըստ 29.
Այսքանի, այսքանիւ. Այսչափի, այսչափիւ:

108. Իւրաքանչիւր, Անձնիւր կամ անցնիւր. ամէն մէկս, ամէն մէկդ, ամէն մէկը. ամէն մէկերնիս, ամէն մէկերնիդ, ամէն մէկերնին. կը հոլովին ըստ 31.
Իւրաքանչիւր, իւրաքանչիւրոյ, իւրաքանչիւրում, իւրաքանչիւրով, յիւրաքանչիւրոյ կամ յիւրաքանչիւրմէ, զիւրաքանչիւր.
Իւրաքանչիւրք, իւրաքանչիւրոց, իւրաքանչիւրից կամ իւրաքանչիւրց (57), իւրաքանչիւրովք, յիւրաքանչիւրոց, զիւրաքանչիւրս:
— Անձնիւրոց, անձնիւրց կամ անձներց (27):

109. Բայց Իւրաքանչիւր, Անձնիւր, ինչպէս Երկաքանչիւրն ալ (79), անփոփոխ մնալով սեռականի ու տրականի տեղ ալ կ'առնուին, եզակի և յոգնակի: —

Յոգնակի են ալ ամէն դէմք. Մեք իւրաքանչիւր, դուք իւրաքանչիւր, նոքա իւրաքանչիւր:

110. Ամէն կամ Ամեն, Ամենայն, ամէն, ամէնք. կը հոլովին ըստ 29.

Ամէն, ամենի, ամենի կամ ամենում (34), ամենիւ, յամենէ, զամէն.

Ամէնք, ամենից, ամենիւք, յամենից:

Ամենայն, ամենայնի, ամենայնի կամ ամենայնում, ամենայնիւ, յամենայնէ, զամենայն.

Ամենայնք, ամենայնից կամ ամենայնց (57), ամենայնիւք, յամենայնից, զամենայնս: — Բայց ամէն քիչ կը բանի. յոգնակի ամենայնք ըսելու տեղն ալ աւելի ամենեքեան կ'ըսուի (77), երբեմն ալ ամենայն:

111. Իմն, ինչ, ոմն, ոք, աս վերջիններուն հետ ալ մէյտեղ կը բանին. Մի իմն, մի ինչ, այլ իմն, այլ ինչ, իւրաքանչիւր ինչ, ամենայն ինչ: — Մի ոմն, մի ոք կամ ոք մի, այլ ոմն, այլ ոք, իւրաքանչիւր ոք, ամենայն ոք:

Մի, Այլ, սովորաբար իրենք ալ մէկտեղ կը հոլովին. Միոյ իրիք, միով իւիք, զմի ինչ. Այլում իմիք, այլով իւիք. Միոյ ուրումն կամ ուրուք, ումեքէ, ումեք. Այլով ոմամբ, յայլմէ ումեմնէ կամ ումեքէ, զայլ ոք. այլք ոմանք, այլոց ոմանց: — Քիչ տեղ միայն եզակինը. Այլ իրիք, այլ իւիք. այլ ուրուք, այլ ումեք, յայլ ումեքէ. այլ ոմանք, այլ ոմանց:

Իսկ Իւրաքանչիւր, Ամենայն, սովորաբար չեն հոլովիր. Իւրաքանչիւր իրիք կամ իմիք. ամենայն իրիք կամ իմիք, ամենայն իւիք, յամենայն իմեքէ կամ յամենայնէ իմեքէ, զամենայն ինչ. Իւրաքանչիւր ուրուք կամ ումեք, յիւրաքանչիւր ումեքէ: Ամենայն ուրուք կամ ումեք, յամենայն ումեքէ: — Չըսուիր ամենայն իմն, ամենայն ոմն, ամենայն ոմանք. և ոչ յոգնակի կը բանի:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

112. Դերանունը քանի մը բառ է որ դէմք մը կամ դէմքերուն համեմատ կարգ մը կը ցուցընեն. և անունի տեղ կը դրուին չկրկնելու համար: Որը դըյական է, որը ածական: Անունին պէս կը հոլովին, շատերնին ալ յատուկ հոլովում ունին:

ԷԱԿԱՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

113. ԱՌԱՋԻՆ ԴԷՄՔ

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Ես.	ես.	Մեք.	մենք.
Սեռ.	Իմ.	իմ.	Մեր.	մեր.
Տր.	Ինձ, յիս.	ինծի.	Մեզ, 'ի մեզ.	մեզի.
Գործ.	Ինև.	ինծմով.	Մեւք [1].	մեզմով.
Բաց.	յԻնէն.	ինծմէ.	'ի Մէնջ.	մեզմէ.
Հայց.	զԻս.	ես.	զՄեզ.	մեզ.

---

1 Մեօք, ձեօք կը կարդանք հիմա ռամկօրէն. բայց բուն հին շիտակ գրուածքն է մեւք, ձեւք. քիչ կ'երևի մեաւք, ձեաւք:

114. ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԷՄՔ

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Դու.	դուն.	Դուք.	դուք.
Սեռ.	Քո.	քու.	Ձեր.	ձեր.
Տր.	Քեզ, 'ի քեզ.	քեզի.	Ձեզ, 'ի ձեզ.	ձեզի.
Գործ.	Քև.	քեզմով.	Ձեւք.	ձեզմով.
Բաց.	'ի քէն.	քեզմէ	'ի Ձէնջ.	ձեզմէ.
Հայց.	զՔեզ.	քեզ.	զՁեզ.	ձեզ:

ԵՐՐՈՐԴ ԴԷՄՔ

115. Ինքն. առջի հոլովման երկրորդ օրինակին պէս կըհոլովի. (24).

Եզակի

Ուղ.	Ինքն.	ինք, ինքը.
Սեռ.	Ինքեան.	իրեն.
Տր.	Ինքեան, յինքն.	իրեն.
Գործ.	Ինքեամբ.	իրմով.
Բաց.	յինքենէ.	իրմէ.
Հայց.	զինքն.	ինքը, զինքը.

Յոգնակի

Ուղ.	Ինքեանք.	իրենք.
Սեռ.	Ինքեանց.	իրենց.
Տր.	Ինքեանց, յինքեանս.	իրենց.
Գործ.	Ինքեամբք.	իրենցմով.
Բաց.	յինքեանց.	իրենցմէ.
Հայց.	զինքեանս.	իրենք, զիրենք:

116, Ածականի պէս ալ կըբանի. Ինքն տէր. բուն ինքը տէրը. Ինքն ամուսին. բուն ինքը էրիկը. ինքն մարմինս. բուն ինքը մարմինս. Թագաւորն ինքն. բուն ինքը թագաւորը կամ թագաւորն ալ. Տեղին ինքն. բուն ինքը տեղը:

117. Ասանկ մէկալներուն հետ ալ կ'ըսուի, Ես ինքն, իմ ինքեան, զիս ինքն. Դու ինքն, քեզ ինքեան, զքեզ ինքն. Մեք ինքեանք, մեզ ինքեանց, զմեզ ինքեանս. Դուք ինքեանք. ձեզ ինքեանց, 'ի ձեզ ինքեանս:

118 Երբեմն մինակ ալ առջի կամ երկրորդ դէմք կըցուցնէ բային հետ. Գրեմ ինձէն զինքենէ. ես իմ ձեռքս կգրեմ: Ինքեանք 'ի նմին կաւոյ եմք. ըսել է՝ մեք ինքեանք: Բաւական եմք ինքեանց. — մենք մեզի:

119. Իւր. նոյնպէս կըհոլովի եզակին տեղ տեղ ու բոլոր յոգնակին: Եզակի ուղղական ու հայցական չունի, անոնց տեղը ինքն կըբանի. բայց նախդրիւ տրական ունի յիւր, որ կընշանակէ յինքն, իրեն. Յիւր վարել, իրեն առնուլ. Յիւր կերպարանել, իրեն նմանցընել:

Եզակի

Ուղ.	—	—
Սեռ.	Իւր, իւրեան.	իրեն, իր.
Տր.	Իւր, իւրեան, յիւր.	իրեն.
Գործ.	Իւրև, իւրեաւ, իւրեամբ.	իրմով.
Բաց.	յիւրմէ.	իրմէ.
Հայց.	—	—

Յոգնակի

Ուղ.	Իւրեանք.	իրենք.
Սեռ.	Իւրեանց.	իրենց.
Տր.	Իւրեանց, յիւրեանս.	իրենց.
Գործ.	Իւրեամբք.	իրենցմով.
Բաց.	յիւրեանց.	իրենցմէ.
Հայց.	զիւրեանս.	իրենք, զիրենք:

120. Ինքն մէյտեղ կ'ըսուի իւր ինքեան և այլն:

121. Սա, աս. Դա, ատ, Նա, ան:

Եզակի

Ուղ.	Նա.	ան.
Սեռ.	Նորա.	անոր.
Տր.	Նմա, 'ի նա.	անոր.
Գործ.	Նովաւ.	անով.
Բաց.	'ի Նմանէ, 'ի նմանէն	անկէ.
Հայց.	զՆա.	ան.

Ցոգնակի

Ուղ.	Նոքա.	անոնք.
Սեռ.	Նոցա.	անոնց.
Տրա.	Նոցա. 'ի նոսա.	անոնց.
Գործ.	Նոքօք.	անոնցմով.
Բաց.	'ի Նոցանէ, 'ի նոցանէն.	անոնցմէ.
Հայց.	զՆոսա.	անոնք։

122. Ասանկ կը հոլովուին Սա, Դա։ Ցոգնակին երբեմն կ'ըլլայ Նայք, նայց. Սայք, սայց, 'ի սայց (57)։ Կ'ըսուին մարդու ալ իրաց ալ։

123. Ինքն մէջտեղ կ'ըսուի Սա ինքն, դա ինքն, նա ինքն. սորա ինքեան, դոքա ինքեանք, նոցա ինքեանց, զնա ինքն կամ զնա զինքն։

124. Որ, ո. որ. յարաբերական դերանուն կ'ըսուի, որ անուն մը կամ դերանուն մը մէջ կը բերէ. Ես որ խօսիմ. դու որ լսես. նա կամ ծառայ որ գործէ։ Հոլովումը նոյն է որ, ո միջակ անուններուն հետ, որ տեսար վերը (87, 91)։

125. Երբոր որ, ո կընշանակեն ով որ, որն որ, էն որ, տեղ որ, ան որ, յարաբերական դերանուն չեն, հապա միջակ անուն՝ որ վերը տեսար։ Իսկ երբոր նշանակեն միայն որ, որ խօսքին մէջի եղած մէկ բանը յարաբերելով ու բան բանի հետ կապելով մը կ'ըլլայ, ան ատենը յարաբերական դերանուն են, ինչպէս օրինակներուդ մէջ տեսար։

ԱԾԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

126. Այս, աս. Այդ, ադ. Այն, ան։

Եզակի

Ուղ.	Այն.	ան.
Սեռ.	Այնր, այնորիկ.	անոր.
Տրա.	Այնմ, այնմիկ, յայն.	անոր.
Գործ.	Այնու, այնուիկ.	անով.
Բաց.	յԱյնմանէ.	անկէ.
Հայց.	զԱյն.	ան.

Ցոգնակի

Ուղ.	Այնք, այնոքիկ.	անոնք.
Սեռ.	Այնց, այնոցիկ.	անոնց.
Տրա.	Այնց, այնոցիկ, յայնս, յայնոսիկ.	անոնց.
Գործ.	Այնոքիւք, այնոքիմբք.	անոնցմով.
Բաց.	յԱյնց, յայնցանէ, յայնոցիկ.	անոնցմէ.
Հայց.	զԱյնս, զայնոսիկ.	անոնք։

127. Ասանկ կը հոլովուին Այս, Այդ. միայն ասոնք չեն ըսուիր զայս, զայդ, բայց եթէ դիմորոշ յօդով (140)։ Գործիականը երբեմն կ'ըլլայ այսիւ, այդիւ, այնիւ։ Մէկալ հոլովներն ալ ուրիշ անսովոր կերպով կը գտնուին։ Յայնոցիկ բացառականը մինակ ալ կայ, բայց աւելի գոյականի հետ կըբանի։ — Մարդու ալ կ'ըսուին՝ իրաց ալ, թէ գոյականի հետ և թէ առանձին։

128. Գոյականէ առաջ սովորաբար կարճ վերջահոլովները կըբանին, ու եզակի բացառականի հետ յաճախ ալ կ'ըսուի. Այնր բանի, այնմ բանի, այնու բանիւ, յայնմ բանէ (98). այնց բանից, յայնց բանից։ Գոյականէ ետև սովորաբար մէկալ հոլովները կըբանին. Բանին այնորիկ, բանին այնմիկ. բանիւն այնուիկ. 'ի բանէն յայնմանէ. բանիցն այնոցիկ, 'ի բանիցն յայնցանէ կամ յայնոցիկ։

129. Եզակի ձայնով շատ բան մէջտեղ ալ կը ցուցընեն իբրև Այս ամենայն, այդ ամենայն, այն ամենայն. ինչպէս, Այս են ծնունդք Նոյի. այս են բանք թղթոյն. որոց անուանքն են այս. այս որք ասացան. քեզ լիցին այդ։ Հինգ նկանակ և երկուս ձկունս, այլ այն զինչ է, կամ բերէք աստ զայն. չարք են այն են. այն որ 'ի ներքս անդ էին. այն որ ընդ նմայն էին։ Յայնմանէ՝ որ զմարմին սպանանեն։ Զայն մի ուտիցէք որ որոճեն և թաթահերձ և կճղակաբաշխ ոչ իցեն։

130. Երրորդ դէմքի դերանուանց հետ կ'ըսուին, Այս ինքն, այդ ինքն, այն ինքն. Սա այս, դա այդ, նա այն. ու երկուքն ալ կը հոլովուին։

131. Սոյն. աս. Դոյն, ադ. Նոյն, ան։

Եզակի

Ուղ.	Նոյն.	ան, նոյն.
Սեռ.	Նորին, նորուն.	անոր.
Տրա.	Նմին, 'ի նոյն.	անոր.
Գործ.	Նովին, նովիմբ.	անով.
Բաց.	—	—
Հայց.	զՆոյն.	ան.

Յոգնակի

Ուղ.	Նոյնք, Նոքին.	անոնք.
Սեռ.	Նոցին, Նոցուն, Նոցունց.	անոնց.
Տրա.	Նոցին, Նոցուն, Նոցունց, 'ի Նոյնս, 'ի Նոսին.	անոնց.
Գործ.	Նովիմբք, Նոքիմբք, Նոքումբք.	անոնցմով.
Բաց.	'ի Նոցունց.	անոնցմէ.
Հայց.	զՆոյնս, զՆոսին.	անոնք:

132. Ասանկ կը հոլովին Սոյն, Դոյն, Եզակի բացառականին տեղը 'ի սմանէ, 'ի դմանէ, 'ի նմանէ (121) կ'ըսուի սովորաբար միշտ. իսկ գոյականի հետ կ'ըսուի ի սոյն օրէ կամ 'ի սմին տեղւոջէ, 'ի նմին բերանոյ. ինչպէս յոգնակին ալ՝ ի նոցին գասուց, 'ի նոցուն գաւառաց (98, 118): — Քանի մը անսովոր հոլովներն ալ կը գտնուին:

133. ինքն, սա, այս աստից հետ մէյտեղ շատ կը բանին. Սոյն ինքն, դոյն ինքն, նոյն ինքն, նոյն ինքեան կամ նորին ինքեանք, նմին ինքեան, զնոյն ինքն կամ զնոյն զինքն. նոյն ինքեանք կամ նոքին ինքեանք, զնոյն ինքեանս կամ զնոսին ինքեանս:

Սոյն սա, դոյն դա, նոյն նա, նոյն սա նախդրիւ կը հոլովին (14):

Սոյն այս, դոյն այդ, նոյն այն, նոյն այս. երկուքն ալ կը հոլովին սովորաբար. երբեմն ալ մէկը միայն, սոյն այսր, սոյն այսմ:

Երբեմն Սոյն ինքն այս կամ սա, դոյն ինքն այդ կամ դա, նոյն ինքն այն կամ նա ալ կ'ըսուին:

134. Իմ, քո, քոյ, մեր, ձեր, իւր, սորա, սոցա, դորա, դոցա, նորա, նոցա, դերանուանական ածականներ են, որոնցմէ միայն Քո զատ կերպ հոլովում մը ունի:

135. Եզակի

Ուղ.	Քո.	քուկինդ.
Սեռ.	Քոյ, քում.	քուկինիդ.
Տրա.	Քոյ, քում, 'ի քո.	քուկինիդ.
Գործ.	Քով.	քուկինովդ.
Բաց.	'ի Քոյ, 'ի քումմէ.	քուկինէդ.
Հայց.	զՔո.	քուկինդ.

Յոգնակի

Ուղ.	Քոյք.	քուկիններդ.
Սեռ.	Քոց.	քուկիններուդ.
Տրա.	Քոց, 'ի քոյս.	քուկիններուդ.
Գործ.	Քովք.	քուկիններովդ.
Բաց.	'ի Քոց.	քուկիններէդ.
Հայց.	զՔոյս.	քուկիններդ:

136. Ասոր վերջահոլովները սովորաբար գոյականի հետ կը բանին. Հրամանի քոյ կամ քում. քում հրամանի. քուկին հրամանիդ. ձեռամբ քով, քով ձեռամբդ. քուկին ձեռքովդ. 'ի բանից քոց, 'ի քոց բանից. քուկին խօսքերէդ:

137. Մէկալները չորրորդ հոլովման պէս կը հոլովին.

Իմ. իմին. իմոյ, իմում, իմով, յիմոյ կամ յիմմէ. իմք, իմոց, իմովք:

Քոյ. քուկին. քոյոյ, քոյում, քոյով, 'ի քոյոյ կամ 'ի քումմէ, քոյք, քոյոց, քոյովք:

Մեր. մերին. մերոյ, մերում, մերով, 'ի մերոյ կամ 'ի մերմէ. մերք, մերոց, մերովք:

Ձեր. ձերին. ձերոյ, ձերում, ձերով, 'ի ձերոյ կամ 'ի ձերմէ. ձերք, ձերոց, ձերովք:

Իւր. իրեն. իւրոյ, իւրում, իւրով, յիւրոյ, կամ յիւրմէ. իւրք, իւրոց, իւրովք:

Սորա. ասոր. սորայոյ, սորայում, սորայով, 'ի սորայոյ. սորայք, սորայոց կամ սորայց (57):

Սոցա. ասոնց. սոցայոյ, սոցայում, սոցայով, 'ի սոցայոյ. սոցայք, սոցայոց կամ սոցայց:

Դորա. ատոր. դորայոյ, դորայում, դորայով, 'ի դորայոյ, դորայք, դորայոց կամ դորայց:

Դոցա. ատոնց. դոցայոյ, դոցայում, դոցայով, 'ի դոցայոյ. դոցայք, դոցայոց կամ դոցայց:

Նորա. անոր. Նորայոյ, Նորայում, Նորայով, 'ի Նորայոյ. Նորայք, Նորայոց կամ Նորայից, Նորայց:

Նոցա. անոնց. Նոցայոյ, Նոցայում, Նոցայով, 'ի Նոցայոյ.

նոցայք նոցայոց կամ նոցայից, նոցայց, նոցայովք կամ նոցայիւք, 'ի նոցայոց կամ 'ի նոցայց, զնոցայսն:

138. Այսանկ կըհոլովին ասոնցմէ ին մասնիկով շինուածներն ալ. որ են ասոնք.

Իմային. իմին. իմայոյ կամ իմայնոյ[1], իմայով կամ իմայնով. իմայինք, իմայոց կամ իմայնոց, իմայովք կամ իմայնովք, իմայիւք:

Մերային. մերին. մերայոյ կամ մերայնոյ, մերայով կամ մերայնով. մերայինք:

Ձերային. ձերին. ձերայոյ կամ ձերայնոյ, ձերայով կամ ձերայնով. ձերայինք:

Իւրային. իրեն. իւրայոյ կամ իւրայնոյ, իւրայով կամ իւրայնով. իւրայինք:

Իւրեանցային. իրենց. իւրեանցայոյ կամ իւրեանցայնոյ. իւրեանցայինք:

139. Բայց իմոյին, իմովին. քոյին, քովին. մերոյին, մերովին. ձերոյին, ձերովին. իւրոյին, իւրովին, վերջահոլով չունին, նախդրիւ միայն կըրեանին եզակի ու յոգնակի (14):

140. Իրեք պարզ դերանուններուն արմատ տառերը ս, դ, ն, դիմորոշ յօդ կ'ըսուին, որ շատ հեղ բառերու ծայրը փակչելով՝ անոնց ուժը ունին. ինչպէս,

Տէրս՝ ըսել է ես տէրս, իմ տէրս, այս տէր կամ սա՝ տէրս.

Տէրդ՝ ըսել է դու տէրդ, քո տէրդ, այդ տէր կամ դա՝ տէրդ:

Տէրն՝ ըսել է ինքն տէրն, իւր տէրն, այն տէր կամ նա՝ տէրն. տէրը:

Իմս, իմդ, իմն, իմինս, իմինդ, իմինը, կամ աս, ատ, ան որ իմս է:

Քոյս, մերդ, ձերն, իւրն, աս որ քուկդ է, ատ որ մերն է, ան որ ձերն է, ան որ իրենն է, իրենը:

1 Աւելի առանց նուի կրեանի լաւ գրոց մէջ, իմայոյ քան իմայնոյ, և այլն. ինչպէս երբեմն ուրիշ բառերն ալ կ'ըլլան. Մեղացային, մեղացայոյ, փոխանակ ըսելու մեղացայնոյ, ինչպէս երկնային, երկնայնոյ:

Սորայս, դորայդ, նորայն, աս որ ասորն է, ատ որ ատորն է, ան որ անորն է, անորը:

Սոցայս, դոցայդ, նոցայն, աս որ ասոնցն է, ատ որ ատոնցն է, ան որ անոնցն է, անոնցը:

141. Ինչպէս տեսար՝ ա վերջացած բառերը յով կ'առնեն յօդերը, ինչպէս յոգնակիի քէն ու սէն (21, 67). սորա, սորայս. դոցա, դոցայդ. նորա, նոցայն: Այսանկ գիտցիր ուրիշ ամէն բառի ալ. Տաղտկայս, Եղծայն, յապայն, սայս, դայդ, նայն, 'ի նմայն, նոքայն, 'ի նոսայն:

Քիչ տեղ Ո ին ալ պէտք կ'ըլլայ առանկ յ. ինչպէս, Որ վասն քոյն մատնեցաւ. որ է ըսել Ա.ն որ՞ վասն քո մատնեցաւ. (463):

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՆԱԽԴԻՐ

142. Նախդիրն՝ անուան ու դերանուան մէկ կտորն է, որ միայն անոնց հետ կըբանի՝ անոնց հոլովները շինելու և ուրիշ այլ և այլ մտքեր տալու։

143. Բուն նախդիր են զ, 'ի, յ, ց, առ, ընդ, ըստ, որ բառին և անոր հոլովներուն առջևը դրուելով՝ տեսակ տեսակ նշանակութիւն կուտան, ինչպէս տեսանք որ ըրին զ և 'ի կամ յ նախդիրները։ Հիմայ տեսնենք օրինակի համար միացածներուն մէկ քանի գլխաւորները։

144. Զ.

Զքարի, զգետնի (զարկանել).	Քարը, գետնը (զարնել):
Զահի, զամօթի (հարկանիլ).	Վախի, ամօթի մէջ (իյնալ):
Զտամբ, զինև.	Տանը չորս դին, ինծ չորս դին կամ ինծ վրաս:
Զգլխով, զմիջաւուրբ.	Գլխուն վրայ, կէս օրուան մօտ:
Զբանիւ, զօրինօք, զնովաւ (անցանել).	Խօսքէն անցնիլ, օրէնքը չպահել, ան անցնիլ:
Զիւիք, զնովաւ (ծիծաղել).	Բանի մը վրայ, անոր վրայ (խնդալ):
Զաստուծոյ (խօսել, գոհանալ).	Աստուծոյ վրայ (խօսել), Աստուծմէ (շնորհակալ ըլլալ):
Զձեռանէ, զլեզուէ (ունել).	Ձեռքէն, լեզուէն (բռնել):

Զծառոյն (կախել).	Ծառէն կամ ծառէն վար (կախել):
Զջրոյ, զումեքէ (գալ).	Ջրի համար, մէկու մը համար (գալ):
Զայս օրինակ (գրել, խօսել).	Աս ձեւով, աս կերպով (գրել, խօսել):
Զտիւ և զգիշեր (աշխատ լինել).	Գիշերն ու ցորեկը, գիշեր ցորեկ (աշխատիլ):

145. Ի, Յ.

Ի սերման, 'ի տան, յաղբեր.	Հունտի մէջ, տան մէջ, աղբիւրի մէջ:
Յայրի, 'ի սրտի, 'ի ծովու.	Քարայրի մէջ, սրտի մէջ, ծովու մէջ կամ վրան:
Յազգի, 'ի տաճարի, յերկրի.	Ազգի մէջ, տաճարի մէջ, երկրի մէջ կամ վրան:
Յանձին իւրում, 'ի լերին, 'ի հօր իմում.	Ինք իր մէջ կամ վրան, լեռան վրան, հօրս մէջը կամ վրան:
Ի թղթի, 'ի ծոցի, 'ի բերանի[1].	Թղթի մէջ, ծոցի մէջ, բերնի մէջ:
Ի մարդում, 'ի սրբում, յառաջնում.	Մարդուն մէջ, սուրբի մէջ, առջինին մէջ:
Ի հանոյ քում, 'ի ճշմարտի որդւոյ նորա.	Մամուդ մէջ կամ վրան, անոր ճշմարիտ որդւոյն մէջ:
Ի տեղւոջ, 'ի տարւոջ, 'ի բարւոջ, յօգւոջ.	Տեղի մէջ, տարուան մէջ, աղէկի մէջ, հոգիին մէջ կամ վրան:
Յիս, 'ի քեզ, 'ի մեզ, 'ի ձեզ, 'ի նմա, յայնմ.	Իմ, քու, մեր, ձեր, անոր մէջը կամ վրան:

1 Ինչպէս տեսանք 'ի 69 որ չորրորդ հոլովման բառերը երբեմն երրորդին պէս ալ կըհոլովին, գիտցիր որ երբոր վերջահոլով տրականին վրայ 'ի, յ դնես առնեն նէ՝ սովորաբար երրորդին պէս կըլլայ տրականնին, ինչպէս կըտեսնես Ի թղթի, 'ի ծոցի, 'ի բերանի. որպէս զի բացառականէն որոշուի։ Բայց ամէն բառի ալ չըլլար. 'ի ձորի չըսուիր։

Յերկոցունց ձեռացն (աջաղակ).	Երկու ձեռքովը ալ (աջով)։
Ի ցայց (շրջել), 'ի բանից (պատմել), յանձնէ (փոքր).	Գաւազանով (ծուռ գալ), խօսքով (պատմել), Տարիքով (պզտիկ)։
Յաջմէ, 'ի ձախմէ, 'ի հիւսւոյ.	Աջ դին, ձախ դին, հետեւի դին։
Յայգուէ, 'ի տուէ.	Առտուանց, ցորեկը։
Յամէ ևս.	Տարիէ մը ետքը, տարիէ մը։
Ի տուն, 'ի քաղաքս (դառնալ)	Տուն, քաղաքները (դառնալ)։
Ի մարդն, 'ի ծոց իւր, յոգի իւր.	Մարդուն մէջ, իր ծոցին մէջ, հոգիին մէջ։
Ի տուն, յայր, 'ի սիրտ, 'ի տաճար, յանձն իւր.	Տան մէջ, քարայրի մէջ, սրտի մէջ, տաճարի մէջ, ինք իր մէջ կամ վրան։
Ի տունս, յայրս, 'ի սիրտս, 'ի տաճարս, յանձինս.	Տներու մէջ, քարայրներու մէջ, սրտերու մէջ, տաճարներու մէջ, իրենց մէջ կամ վրան։
Ի խրատ, 'ի փրկութիւն.	Խրատի համար կամ տեղ, փրկութեան համար։
Ի ձայն մեծ (աղաղակել).	Մեծ ձայնով (պոռալ)։
Ի սուր (կոտորել).	Թրով (ջարդել)։

146. Յ նախդիրն երբեմն բաղաձայնով սկսող բառի ալ կցորդուի, որն որ ըթով կ'ըսուի նէ. ինչպէս, յսկիզբն, յշտեմարանս, յզգեստից, յռամկաց. որ կը կարդացուի յըսկիզբն, յըշտեմարանս, յըզգեստից, յըռամկաց կամ յռամկաց։

147. Ց.

Ցարքայ, ցծերս, ցիս (ասել)։	Արքային, ծերերուն, ինծի (ըսել)։
Ցայգ վայր, ցերեկս.	Ինչուան աս տեղը, ինչուան երէկուան։

Յաւուրս ցայսոսիկ.	Ինչուան աս օրերը։
Ցյագ (ուտել), ցարբենալ.	Կշտանալու չափ (ուտել), ինչուան գինովնալու չափ։

148. ԱՌ, ԱՌ Ի

Առ ահին, առ ամօթոյ.	Վախին համար կամ վախէն, ամօթի համար։
Առ արքայի, առ դատաւորին.	Արքային քովը, դատաւորին քովը կամ առջին։
Առ լերամբն, առ Նոյիւ. առ դրօքն (անցանել).	Լեռանը քով կամ մօտ, Նոյին ատենը. դրան քովէն (անցնիլ)։
Առ նովաւ, առ ցորենով.	Անոր քով, ցորենին քով, այսինքն՝ անոր կամ ցորենին նայելով, բաղդատելով։
Առ ճանապարհաւն.	Ճամբուն վրայ կամ մէջը։
Առ բարոյիւք.	Բարոյը համար։
Առ երկիւղէ, առ հարկէ.	Վախի համար կամ վախէն, հարկի համար։
Առ առակէ.	Խաղքութեան համար։
Առ ականէ (ծառայել).	Երեսանց, աչքի առջին (ծառայել)։
Առ 'ի մարդկանէ, առ 'ի յԱստուծոյ, առ 'ի յորդւոցն.	Մարդիկներէ, Աստուծմէ, որդիքներէն։
Առ 'ի վկայութենէ, առ 'ի չգոյէ. առ յինքենէ.	Վկայութեան համար, չըլլալուն համար. իրմէն։
Առ ի՞մ, առ ի՞նչ.	Ինչո՞ւ համար, ինչո՞ւ։
Առ արքայ, առ ոք (գնալ).	Արքային, մէկու մը (երթալ)։
Առ իս, առ մեզ (գալ).	Ինծի, մեզի, դէպ ինծի՝ մեզի (գալ)։
Առ սէր ընչիցն, առ 'ի խրատ.	Մալին սիրուն համար, խրատի համար։
Առ օր, առ այր.	Ամէն մէկ օրուան, ամէն մէկ մարդու կամ մարդ գլուխ։

Առ ոտն (հարկանել. կոխել).	Ոտքի տակ (նետել, կոխել)։
Որպէս լոյս առ խաւար.	Ինչպէս լոյսը մութին քով, մութին բաղդատելով։
Առ յանցանս, առ լաւս (ունել).	Մեղքի տեղ, լաւի տեղ (դնել)։

149. ԸՆԴ

Ընդ իմ և ընդ քո.	Իմ ու քու տեղը, ինծի ու քեզի համար։
Ընդ ամենայն դատարկ բանի (համարս տալ).	Ամէն փուճ խօսքի համար (համար տալ)։
Ակն ընդ ական, ակր ընդ ակրոյ.	Աչքի տեղ աչք, ակռոյ դէմ ակռ։
Ընդ ում, ընդ նմա, ընդ մարդկան.	Որո՞ւ հետ, անոր հետ, մարդկանց հետ։
Ընդ դմա (ասել), ընդ բանին (խօսել), ընդ նմա (նախանձել).	Ասոր (ըսել), ան խօսքին կամ ան խօսքին վրայ (խօսիլ), անոր (նախանձիլ)։
Ընդ տնկոյն (նստել), ընդ թուոյ (մտանել), ընդ կարգաւ (նուաճիլ).	Ծառին տակ (նստիլ), համրանքի տակ (մտնել), կարգերու տակ (իյնալ)։
Ընդ ծառով, ընդ հողով.	Ծառի տակ, հողի տակ։
Ընդ ինև (կան).	Իմ տակս, իմ հետս (են, կան)։
Ընդ աջմէ, ընդ ձախմէ.	Աջ դին, ձախ դին։
Ընդ երկիւղին, ընդ կորստենէն.	Վախէն, վախին համար, կորուստին համար։
Ընդ կողմանէ քումմէ.	Քու դիէդ։
Ընդ արքայ, ընդ մարդ (նայել).	Արքային, մարդու (նայիլ)։
Ընդ իս, ընդ քեզ.	Ինծի, քեզի կամ իմ՝ քու հետ։
Ընդ հրեշտակս, ընդ նոսա.	Հրեշտակներու հետ, անոնց հետ։
Ընդ դուռն, ընդ բերան (անցանել, մտանել).	Դուռնէն, բերնէն ներս (անցնիլ, մտնել)։

Ընդ ճանապարհ (գնալ).	Ճամբան, ճամբէն (երթալ)։
Ընդ քաղաքս, ընդ երկայնութիւն դաշտին (շրջել).	Քաղաքները (պտըտիլ), դաշտին երկայնքէն (ծուռ գալ)։
Ընդ մէջ (կտրել).	Մէջքէն կամ մէջ տեղէն (կտրել)։
Ընդ երկինս և ընդ երկիր.	Երկնքի ու երկրի մէջ տեղը։
Ընդ իս և ընդ քեզ.	Իմ ու քու մէջը։
Ընդ բազում և ընդ սակաւ.	Շատին ու քիչին մէջ։
Ընդ ամս տասն.	Տասը տարուան մէջ։
Ընդ ամենն, ընդ ամենայն.	Ամէնը մէկտեղ, ամէնը մէկէն առնելով։
Ընդ այր և ընդ կին և ընդ մանկտի.	Էրիկ մարդ՝ կնիկ մարդ ու տըղաք մէկտեղ առնելով։
Ընդ արևելս. ընդ երեկս.	Արևելքի դին, դէպ 'ի արևելք, իրիկուան դէմ։
Ընդ խաղ. ընդ քէն.	Կատակի (շախայի) համար, քէնի համար, քէնով։
Ընդ մի բերան (ասել, գովել).	Մէկ բերան, մէկ բերնով (ըսել, գովել)։
Ընդ երևումն, ընդ անցանելն.	Երևնալուն պէս, անցնելուն պէս։

150. ԸՍՏ

Ըստ բանի քում.	Քու խօսքիդ պէս (կէօրէ), քու խօսքիդ նայելով։
Ըստ հրամանին, ըստ գործոց.	Հրամանին պէս՝ նման, գործքին պէս, համեմատ։
Ըստ ինքեան.	Ինք իրեն, ինք իրմէ, ինքիրմով։
Ըստ անձին (սիրել, բառնալ).	Իրեն պէս, իրեն չափ (սիրել), իր վրան (վերցնել)։
Ըստ յանցանացն, ըստ նախանձու.	Յանցանքին համար, նախանձի համար։
Ըստ ճանապարհին.	Ճամբուն վրայ։

Ըստ նմանէ, ըստ նոյանէ.	Անոր ետևէն, անոնց ետևէն։
Մի ըստ միոջէ, այլ ըստ առնէ.	Մէկմէկու ետևէ, մարդ մարդու ետևէ։
Օր ըստ օրէ, ամ ըստ ամէ.	Օրէ օր, տարուէ տարի։
Ըստ հիւսիսոյ.	Հիւսիսին դին, դէպ 'ի հիւսիս։
Ըստ գործս, ըստ միտս, ըստ պէտս.	Գործքին պէս, մտքին յարմար, պէտքին չափ կամ համեմատ։
Ըստ կազդուրել մանկանց.	Տղոց կրնալուն չափ։
Ըստ վարել հալածչաց.	Հալածողներուն քշելուն չափ։
Ըստ աճել, ըստ պակասել.	Աճելուն չափ, պակսելուն չափ։
Ըստ գլուխ, ըստ բերան, — ըստ երդ.	Մարդ գլուխ, — տան գլուխ։
Ըստ չափ, ըստ քաղաքն, ըստ դուռն, ըստ միտս (անցանել, ելանել).	Չափէ դուրս, քաղաքէն դուրս, դռնէն դուրս, մտքէ դուրս (անցնիլ, ելլել)։
Ըստ օրէնս, ըստ երդումն (անցանել).	Օրէնքէ, երդումէ դուրս (ելլել։

151. Աս նախդիրներս ուրիշ հոլովներ ալ կ'առնեն և ուրիշ մտքեր ալ կուտան, որ բառգրքէն սորվելու է։

152. Կան շատ հոլովառու բառեր ալ՝ որ հոլովով մը կըլլանին, ու բառին մէկ միտք մը կուտան. որը առաջ միայն՝ որ նախադրութեան ալ կ'ըսուին, որը ետքը, որն ալ առաջ ու ետքը. ինչպէս.

153. ԱՌԱՋ

Իբրև կամ որպէս զմարդ, մարդ, մարդոյ, 'ի մարդ, մարդով, 'ի մարդոյ.	Ինչպէս մարդ, մարդու, մարդով, մարդէ։
Քան զմարդ, մարդոյ, 'ի մարդ, մարդով, 'ի մարդոյ.	Մարդէ աւելի կամ վեր, քան մարդու, քան մարդով, քան մարդէ։
Քան զհասան մանանխոյ.	Մանանեխի հատի չափ կամ պզտիկ։
Մինչ 'ի գետին, մինչև յերկինս.	Ինչուան գետին, ինչուան երկինք։

Յետ մահու, յետ այսորիկ.	Մահուանէ ետքը, ասկէ ետքը։
Առանց իմ, առանց մեղաց.	Առանց ինծի, առանց մեղքի։
Բայց 'ի քէն, բաց 'ի սոցանէ.	Քեզմէ զատ, ասոնցմէ զատ։

154. ԵՏՔԸ

Ի սկզբանէ հետէ, յԱդամայ հետէ.	Առաջուց 'ի վեր, Ադամէն 'ի վեր։
Միջոցք չափ, մահու չափ.	Ինչուան մէջքը, ինչուան 'ի մահ կամ մեռնելու չափ։
Ոգւով չափ, ձեռք չափ.	Հոգիին չափ, ձեռքի չափ։
Ի կենս կողմ, 'ի Թիկունս կողմ.	Դէպ 'ի կինը, դէպ 'ի կռնակը, ետևի դին։
Առ նա կոյս, առ 'ի նայն կոյս.	Դէպ 'ի ան, անոր դին։

155. ԱՌԱՋ ՈՒ ԵՏՔԸ

Վասն սիրոյ, օրինակի վասն.	Սիրոյ համար, օրինակի համար։
Առաջ, 'ի առաջ ձեր, 'ի ձեր առաջ.	Ձեզի համար, ձեր պատճառաւ։
Հանդերձ մարմն, ոսկերս հանդերձ.	Մարմը հետ մէկտեղ, ոսկորներովը մէկտեղ։
Հանդերձ առանձնին մտօք և ածկաց.	Յօժարուն եկամտով ու արբունով։
Առաջի աչաց, իմ առաջի.	Աչքի առջև, իմ առջևս։
Ի վերայ երկրի.	Գետնի կամ երկրի վրայ։
Ի ճշմարտութեան վերայ.	Ճշմարտութեան վրայ։
Յեր վերայ, յոր վերայ.	Ինչ բանի վրայ, որուն վրայ։
Ի վերայ բազմաց.	Շատերու վրայ կամ համար։
Զհետ մեր, չարին զհետ.	Մեր ետևէն, չարին ետևէն։
Զհետ նորա, որոյ զհետ.	Անոր ետևէն, որուն ետևէն։
Ընթեր խաչին, զոր ընթեր.	Խաչին քով, որուն քով։
Առ ընթեր սորին, առ որ ընթեր.	Ասոր քովը, որուն քովն որ։

Քո պէս, ձերոյ պէս.	Քեզի պէս, ձեզի պէս։
Պէս գունակ Տրդատայ.	Տրդատին պէս։
Դէպ ձեզ, հանդէպ տանն, իմ հանդէպ.	Դէպ 'ի ձեզ, տանը դիմացը, իմ դիմացս։
Յանդիման զդրախտին, ինձ.	Դրախտին դիմացը, իմ դիմացս։
Յանդիման ձեր, ձեզ.	Ձեր դիմացը։
Արտաքոյ քաղաքին.	Քաղաքէն դուրս։
Աստուծոյ կամացն արտաքոյ.	Աստուծոյ կամքէն դուրս, առանց Աստուծոյ կամքին։
Յետոյ զբանն.	Բանին ետին։
Երկոտասան աւուրբք յետոյ.	Տասներկու օր ետքը։
Ամօք յառաջ, յառաջ երկու աւուրբք.	Տարիով կամ տարի մ'առաջ, երկու օր առաջ։
Շուրջ զքաղաքաւն, զգետովն.	Քաղաքին՝ գետին չորս դին։
Զսրահիւն շուրջ, զմեւք շուրջ.	Սրահին չորս դին, մեր չորս դին։
Շուրջ ծովուն, սեղանոյն շուրջ.	Ծովին չորս դին, սեղանին չորս դին։
Ներքոյ, 'ի ներքոյ իմ, քո, երկնից, կամարայն. նորա 'ի ներքոյ.	Իմ՝ քու՝ երկնքին՝ կամարին տակը. անոր տակը։
Ներքոյ վարագուրին.	Վարագոյրին տակը, ետին։
Ի ձեռն Մովսէսի, 'ի ձեռն հրեշտակաց (խօսել, տալ).	Մովսէսով. հրեշտակներով (խօսիլ, տալ)։
Ի ձեռն գաւազանի, 'ի ձեռն հաւատոյ.	Գաւազանով, հաւատքով։

156. Ասոնք ուրիշ կերպ կերպ մտքեր ալ կուտան. և ուրիշ շատ տեսակ հոլովառու բառեր ալ կան, որ կարդալով ու բառգրքէ սորվելու է։

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԲԱՅ

157. Բայն բառ մըն է՝ որ կը նշանակէ ըլլալ կամ ընել կամ ըլլուիլ. ինչպէս, Ես եմ կամ լինիմ, ես եմ կամ կ'ըլլամ. գնամ, կ'երթամ. սիրեմ, կը սիրեմ. սիրիմ, կը սիրուիմ. քաղցնում, կ'անօթենամ։

158. Բային աս նշանակութիւնը՝ դերանուան իրեք դէմքովը կ'ըլլայ. ես, դու, ինքն կամ նա. ուստի աս իրեք դէմքն ունի բայն, և ասոնց պէս երկու թիւ՝ եզակի ու յոգնակի. ինչպէս, Ես եմ, դու ես, նա է. մեք եմք, դուք էք, նոքա են։

159. Եւ որովհետեւ բան մը ժամանակի մէջ կ'ըլլայ ու կ'ըլլուի, ու եղանակով մը, բայն ալ իրեք ժամանակ ունի. — Ներկայ, որ հիմայ է. ինչպէս, Սիրեմ, կը սիրեմ, կը սիրեմ կոր. — Անցեալ, որ անցած բանի վրայ կը խօսի, որ եթէ չլմնցած է նէ՝ անկատար կ'ըսուի. ինչպէս, Սիրէի, կը սիրէի, կը սիրէի կոր. լմնցած է նէ՝ կատարեալ կ'ըսուի. ինչպէս, Սիրեցի, սիրեցի. — Ապառնի, որ դեռ ըլլալու է. ինչպէս, Սիրեցից, սիրեմ, պիտի սիրեմ։

160. Եղանակն ալ իրեք կերպ է. — Սահմանական, որ բանը կը ցուցնէ միայն. ինչպէս, Գնամ, կ'երթամ, կ'երթամ կոր. — Հրամայական, որ կը հրամմէ կամ կ'արգելէ. ինչպէս, Գնա, մի գնար, գնա, մ'երթար. — Ստորադասական, որ պայմանով մը ուրիշ եղանակի հետ կախուած կը յայտնէ բանը. ինչպէս, (զի) Գնայցեմ, (որ) երթամ. (եթէ) Գնայցեմ, (թէ որ) երթամ, երթամ (նէ)։

161. Բայն աս ամէն բանը կը ցուցընէ իր փոփոխմունքներովը, որ խոնարհումն կ'ըսուին։

162. Կան երեք դերբայ ալ, այս ինքն բային տեղը դրուողներ։

Անորոշ դերբայ, որ ինքիրեն դէմք, ժամանակ կամ եղանակ չյայտներ, հապա միայն ըլլալ կամ ընել կամ ըլլուիլ մը կցուցընէ, ու բային տեղը կդրուի՝ ամէն ժամանակի ու եղանակի ու դէմքի յարմարուելով. ինչպէս, Լինել, ըլլալ. գնալ, երթալ. սիրել, սիրել. սիրիլ, սիրուիլ. քաղցնուլ, անօթենալ։

Անցեալ դերբայ, որ եղած կամ ըրած անցածը կցուցընէ. ինչպէս, Լեալ, եղած. գնացեալ, գացած. սիրեցեալ, սիրած կամ սիրուած։

Ապառնի դերբայ, որ ըլլալիքը կամ ընելիքը կցուցընէ. ինչպէս, Լինելոց, ըլլալու. գնալոց, երթալու. սիրելոց, սիրելու կամ սիրուելու, որ պիտի սիրէ կամ պիտի սիրուի։

163. Նշանակութեան դիէն՝ չորս տեսակ բայ կայ. Էական, որ ըլլալ կնշանակեն. Ես եմ, ես եմ. Ես լինիմ, ես կ'ըլլամ։

Ներգործական, որ ուրիշին կամ ուրիշին վրայ բան մ'ընել կնշանակեն. Սիրեմ, կսիրեմ. Գրեմ, կգրեմ։

Կրաւորական, որ ուրիշմէ ըլլուիլ կամ կրել մը կնշանակեն. Սիրիմ, կսիրուիմ. Գրիմ, կգրուիմ։

Աս երեք տեսակը զատ զատ խոնարհում ունի։

164. Չորրորդ տեսակ է Չէզոք բայերը, որ ընել մը և ըլլալ մը ինքիրեն միայն կնշանակեն, առանց ուրիշին կամ ուրիշին վրայ բան մ'ընելու կամ ուրիշէն ըլլուելու. Դառնամ, կդառնամ. ամաչեմ, կ'ամչնամ։ Ասոնք ներգործականներու պէս կամ կրաւորականներու պէս կխոնարհին, ուստի կ'ըսուին ներգործաձեւ չէզոք կամ կրաւորաձեւ չէզոք։

165. Ամէն ներգործական ունի իր կրաւորականը. բայց կան բայեր ալ, որ մէկ ձայնով՝ ընել ալ ըլլալ ալ կնշանակեն, ներգործական են ու կրաւորական, և անոր համար կ'ըսուին Հասարակ. ինչպէս, Ծնանիմ, կծնանեմ ուրիշը և կծնիմ ուրիշէն. Ընթեռնում, կկարդամ ու կկարդացուիմ։ Ասոնք ալ զատ խոնարհում չեն ըներ, կրաւորականներու պէս կխոնարհին։

166. Բայց շատ ներգործական, կրաւորական ու հասարակ բայեր կան, որ չէզոք ալ կըլլան. ինչպէս, Լամ, լաեմ. — Կանգնիմ, շարժիմ. — Համարիմ, սկսանիմ. — Թողում, յաւելում։

167. Բայերուն խոնարհմունքը չորս կանոնաւոր լծորդութեան կբաժնուի, բոլոր բայերուն չորս կերպ վերջին պէս, որ ձայնաւոր տառերուն կարգովն ասոնք են, ամ, եմ, իմ, ում. Աղամ, կաղամ. Սիրեմ, կսիրեմ. Սիրիմ, կսիրուիմ. Զենում, կմորթեմ։ Ամէն տեսակ բայերէն կգտնուի աս վերջերովս, միայն կրաւորական ու հասարակ չկայ ում վերջով։

---

168. Խոնարհմունքներուն մէկ մեծ զանազանութիւնն ալ իրենց Կատարեալէն կ'առնուի, որ կամ աց, եաց, ոյց ածանցեալ արմատով կ'ըլլայ, կամ Սահմանականի ներկային պարզ արմատովը, ետքի ձայնաւորը փոխուելով միշտ հոլովներուն պէս (17), և արմատին և ամ, եմ, իմ, ում, վերջերուն մէջ տեղը գտնուած ան, են, ն, ու, նու ածանցական մասնիկները ձգուելով միշտ։ Եւ աս արմատները՝ ներգործական ու ներգործակերպ չէզոք բայերուն Կատարեալին եզակի երրորդ դէմքն են. ու եզակի Հրամայական ալ են, միայն բաղձականներուն եանի ցոն ձգուելով։

Առջի լծորդութեան ամ բայերուն Կատարեալը՝ գրեթէ ամէնն ալ՝ աց կամ եաց ածանցեալ արմատով կ'ըլլայ. Աղամ, աղացի, աղաց, աղա. Կեամ, կեցի, կեաց. Աղամ, աղացայ։ — Չորրորդ լծորդութեան ում բայերունը՝ բոլորն ալ պարզ արմատով. Զենում, զենի, զեն. Զենում, զենայ։

Իսկ երկրորդ ու երրորդ լծորդութեան եմ, իմ բայերունը՝ երկու կերպով կ'ըլլայ. կամ եաց ածանցեալ արմատով. Սիրեմ, սիրեցի, սիրեաց, սիրեա. Սիրիմ, սիրեցայ. կամ պարզ արմատով, և անոր պէս ոյց ածանցով ալ. Տեսանեմ, տեսի, տես. Տեսանիմ, տեսայ. Դարձուցանեմ, դարձուցի, դարձոյց, դարձո. Դարձուցանիմ, դարձուցայ։ Ասոր համար աս երկու լծորդութիւնն երկերկու օրինակ ունին. ուստի խոնարհումներու օրինակն է ութը։

Աս արմատներուն կանոնն որ բռնես խոնարհմունքներուն շէնքն աղէկ կըհասկընաս, դիւրաւ միտք կ'առնես ու կըպահես. ու լծորդութեանց օրինակները շատցընելու հարկ չըլլար, և ոչ ալ անկանոն ըսուած, այսինքն կանոնէ դուրս ելլող բայերը։

ՑՈՒՑԱԿ ԽՈՆԱՐՀՄԱՆՑ
ՉՈՐԻՑ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆՑ

ԵՂԱՆԱԿ	ԺԱՄԱՆԱԿ	ԱՌԱՋԻՆ		ԵՐԿՐՈՐԴ		ԵՐՐՈՐԴ		ՉՈՐՐՈՐԴ	
		ԱՄ		ԵՄ		ԻՄ		ՈՒՄ	
				Ա Օրինակ	Բ Օրինակ	Ա Օրինակ	Բ Օրինակ		
		ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.	ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ		ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ		ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
		արմատք ԱՄ ԱՄԱՑ		արմատք ՍԷՐ ՍԻՐԵԱՑ	արմատ ՏԵՍ	արմատք ՍԷՐ ՍԻՐԵԱՑ	արմատ ՏԵՍ	արմատ ՋԵՆ	
ՍԱՀՄԱՆԱԿ.	Ներկայ	Ամ ամ.	ամ.	Սեր եմ.	Տես անեմ.	Սեր իմ.	Տես անիմ.	Ջեն ում.	ում.
	Անց. Անկ.	— այի.	այի.	— էի.	— անէի.	— էի.	— անէի.	— ուի.	ուի.
	Անց. Կատ.	Ամաց ի.	այ.	Սիրեց ի.	— ի.	Սիրեց այ.	— այ.	— ի.	այ.
	Ապառնի	—ից.	այց.	—ից.	—ից.	— այց.	— այց.	—ից.	այց.
ՀՐԱՄԱՅԱԿ.	—	Ամ ա.	ացիր.	Սեր եա.	Տես.	Սեր եաց, եցիր.	— իր.	Ջեն.	— իր.
ՍՏՈՐԱԴԱՍ.	—	— այցեմ.	այցիմ.	— իցեմ.	— անիցեմ.	— իցիմ.	— անիցիմ.	— ուցում.	ուցում.
ԴԵՐԲԱՅՔ.[1]	Աներեւ.	— ալ.	ալ.	— ել.	— անել.	— ել, իլ.	— անել, անիլ.	— ուլ.	ուլ.
	Անցեալ.	Ամաց եալ.	եալ.	Սիրեց եալ, սիրեալ.	— եալ.	Սիրեց եալ, սիրեալ.	— եալ.	— եալ.	եալ.
	Ապառնի.	Ամ ալոց.	ալոց.	Սեր ելոց.	— անելոց.	Սեր ելոց.	— անելոց.	— լոց.	լոց.

169. Ամէն բային Ապառնին ալ իր Կատարեալէն կ'ելլէ, բազմավանկ ածանցեալ արմատներուն եաքի ցոն չատը մէ փոխելով. Ամացի, ամաց. Ամացից կամ ամացեմ, ամացես. Սիրեցի, սիրեաց. Սիրեցից կամ սիրեցեմ, սիրեցես։

170. Անցեալ դերբայներն ալ սովորաբար Կատարեալէն կ'ելլեն. Ամացի, ամացեալ. Սիրեցի, սիրեցեալ կամ սիրեալ. Տեսի, տեսեալ։

171. Իսկ բային մէկալ ամէն կարգերը, Անկատարը, Ստորադասականը, Աներեւ ու Ապառնի դերբայները՝ Սահմանականին Ներկայէն կ'ելլեն։

ԷԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

172. ԵՄ. արմատ է[1].

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Եզակի		Յոգնակի	
Եմ.	ես եմ, ես կամ.	Եմք.	մենք ենք, մենք կանք.
Ես.	դուն ես.	Էք.	դուք էք.
Է.	ան է.	Են.	անոնք են։

Անցեալ անկատար.

Էի.	ես էի.	Էաք.	մենք էինք.
Էիր.	դուն էիր.	Էիք.	դուք էիք.
Էր.	ան էր.	Էին.	անոնք էին։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Եր.	եղիր.	Էք, երուք.	եղէք։

1 Բուն էական բայ՝ աս միայն է, մէկալ երեքը չէզոք են ըստ նշանակութեան։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Իցեմ. ես ըլլամ[1], պիտի ըլլամ. Իցեմք. մենք ըլլանք, պիտի ըլլանք.
Իցես. դուն ըլլաս, պիտի ըլլաս. Իցէք. դուք ըլլաք, պիտի ըլլաք.
Իցէ. ան ըլլայ, պիտի ըլլայ. Իցեն. անոնք ըլլան, պիտի ըլլան։

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ.	Ել. ըլլալ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ.	Եալ. եղած, ըլլալով։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ.	Ելոց. ըլլալու, որ պիտի ըլլայ։

173. Հրամայականները, մանաւանդ էջը, մինակ չեն բանիր.
Ողջ բառին հետ կ'ըսուին Ողջ եր, ողջ էք, ողջ երուք։
Ասոր դերբայներն ալ շատ չեն բանիր։

174. ԵՂԱՆԻՄ. արմատ ԵՂ։

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Եղանիմ.	կ'ըլլամ.	Եղանիմք.	կ'ըլլանք.
Եղանիս.	կ'ըլլաս.	Եղանիք.	կ'ըլլաք.
Եղանի.	կ'ըլլայ.	Եղանին.	կ'ըլլան։

1 Ստորադասականներն ինքիրեննուն մինակ չեն նշանակեր ըլլամ նէ, վաթեմ նէ, սիրեմ նէ, փետնեմ նէ, մորթեմ նէ, և այլն. հապա՝ յորժամ, երբ, ու ենէ, ո կամ ով, որ, բառերուն հետ, որոնց ամենուն մէջն ալ յորժամն, երբն միտք կ'իմացուի զօրութեամբ. ու նէն ալ ան կընշանակէ. Յորժամ լիցեմ, եթէ լիցեմ, երբոր, թէ որ ըլլամ, ըլլամ, նէ. Զինչ լիցէ, զոր լիցէ, որ լիցէ, ինչ որ ըլլայ նէ, որուն որ ըլլայ նէ, որ կամ ով որ ըլլայ նէ, կ'իմացուի միշտ երբոր կամ թէ որ ըլլայ։

Անցեալ անկատար.

Եղանէի.	կ'ըլլայի.	Եղանէաք.	կ'ըլլայինք.
Եղանէիր.	կ'ըլլայիր.	Եղանէիք.	կ'ըլլայիք.
Եղանէր, եղանիւր.	կ'ըլլար.	Եղանէին.	կ'ըլլային։

Անցեալ կատարեալ.

Եղէ.	եղայ.	Եղաք.	եղանք.
Եղեր.	եղար.	Եղէք, եղերուք.	եղաք.
Եղև.	եղաւ.	Եղեն.	եղան։

Ուրիշ անցեալ կատարեալ.

Եղայ, եղեայ.	եղայ.	Եղաք, եղեաք.	եղանք.
Եղար.	եղար.	Եղայք, եղեայք.	եղաք.
Եղաւ.	եղաւ.	Եղան.	եղան։

Ապառնի.

Եղէց, եղիցիմ.	ըլլամ, պիտի ըլլամ.
Եղիցիս, եղիցես.	ըլլաս, պիտի ըլլաս.
Եղիցի.	ըլլայ, պիտի ըլլայ.
Եղիցուք, եղիցիմք.	ըլլանք, պիտի ըլլանք.
Եղիջիք, եղիցիք.	ըլլաք, պիտի ըլլաք.
Եղիցին.	ըլլան, պիտի ըլլան։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

——		Եղերուք.	եղէք.
Եղիջիր, եղանիջիր.	եղիր, ըլլաս.	. .	. .
Մի եղանիր.	մ'ըլլար.	Մի եղանիք.	մ'ըլլաք։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Եղանիցիմ. ըլլամ, պիտի ըլլամ.
Եղանիցիս. ըլլաս, պիտի ըլլաս.
Եղանիցի. ըլլայ, պիտի ըլլայ.

Եղանիցիմք. ըլլանք, պիտի ըլլանք.
Եղանիցիք, եղանիջիք. ըլլաք, պիտի ըլլաք.
Եղանիցին. ըլլան, պիտի ըլլան:

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ. Եղանել, եղանիլ. ըլլալ:
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Եղեալ. եղած, ըլլացող:
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Եղանելոց. ըլլալու, որ պիտի ըլլայ:

175. Եղանիլի հրամայական Եղէր որ կ'ըսենք աշխարհաբառ, գրաբառ կընմանի, բայց գրոց մէջ չկայ, անոր համար տեղը պարապ թողուած է:

176. Երկրորդ Եղիջիր, եղանիջիր հրամայականին յոգնակին՝ ապառնիէն ու ստորադասականէն կ'առնէ. Եղիջիք, եղանիջիք: Ասանկ գիտցիր ամէն բայերուն ալ:

177. ԼԻՆԻՄ. արմատ ԼԻ:

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Լինիմ.	կ'ըլլամ.	Լինիմք.	կ'ըլլանք.
Լինիս.	կ'ըլլաս.	Լինիք.	կ'ըլլաք.
Լինի.	կ'ըլլայ.	Լինին.	կ'ըլլան:

Անցեալ անկատար

Լինէի.	կ'ըլլայի.	Լինէաք.	կ'ըլլայինք.
Լինէիր.	կ'ըլլայիր.	Լինէիք.	կ'ըլլայիք.
Լինէր.	կ'ըլլար.	Լինէին.	կ'ըլլային:

Ապառնի.

Լիցիմ. ըլլամ, պիտի ըլլամ.
Լիցիս, լիցես. ըլլաս, պիտի ըլլաս.
Լիցի. ըլլայ, պիտի ըլլայ.

Լիցուք, լիցիմք. ըլլանք, պիտի ըլլանք.
Լիջիք, լիցիք. ըլլաք, պիտի ըլլաք.
Լիցին. ըլլան, պիտի ըլլան:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Լեր. եղիր. Լերուք, լեք. եղէք.
Լիջիր, լինիջիր. եղիր, ըլլաս. . . . (176).
Մի լինիր. մ'ըլլար: Մի լինիք. մ'ըլլաք:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Լինիցիմ. ըլլամ, պիտի ըլլամ.
Լինիցիս. ըլլաս, պիտի ըլլաս.
Լինիցի. ըլլայ, պիտի ըլլայ.

Լինիցիմք. ըլլանք, պիտի ըլլանք.
Լինիցիք, լինիջիք. ըլլաք, պիտի ըլլաք.
Լինիցին. ըլլան, պիտի ըլլան:

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ. Լինել. ըլլալ:
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Լինեալ, լեալ. եղած, ըլլացող:
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Լինելոց. ըլլալու, որ պիտի ըլլայ:

178. Անցեալ կատարեալն Եղանիմէն կ'առնէ. Եղէ, եղեր, եղև, և այլն:

179. ԳՈԼ. արմատ ԳՈՅ:

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Գոմ.	համ, եմ.	Գոմք.	հանք, ենք.
Գոս.	հաս, ես.	Գոյք.	հաք, էք.
Գոյ.	հայ, է.	Գոն.	հան, են:

Անցեալ անկատար.

Գոյի.	հայի, էի.	Գոյաք.	հայինք, էինք,
Գոյիր.	հայիր, էիր.	Գոյիք.	հայիք, էիք.
Գոյր.	հար, էր.	Գոյին.	հային, էին:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Գուցեմ.	գտնուիմ, ըլլամ.	Գուցեմք.	գտնուինք, ըլլանք.
Գուցես.	գտնուիս, ըլլաս.	Գուցէք.	գտնուիք, ըլլաք.
Գուցէ.	գտնուի, ըլլայ.	Գուցեն.	գտնուին, ըլլան:

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ. Գոլ. ըլլալ:

180. Կայ ԻՔ բայն ալ, երրորդ դէմք, որ ըսել է հայ, է. բայց հիմայ մինակ չըսուիր, հապա չ մակբայով. Չիք, չհայ, չէ. չիք հնար, ճար չհայ. չիք սուտ, հոս չըհայ, հոս չէ:

ԱՌԱՋԻՆ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ — ԱՄ.

181. Ներգործական ԱՄԱԼ. արմատ ԱՄ, ԱՄԱՑ [1]:

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Ամամ.	կըձուլեմ, կըհալեցընեմ.	Ամամք.	կըձուլենք.
Ամաս.	կըձուլես.	Ամայք.	կըձուլէք.
Ամայ.	կըձուլէ.	Աման.	կըձուլեն:

Անցեալ անկատար.

Ամայի.	կըձուլէի.	Ամայաք.	կըձուլէինք.
Ամայիր.	կըձուլէիր.	Ամայիք.	կըձուլէիք.
Ամայր.	կըձուլէր.	Ամային.	կըձուլէին:

Անցեալ կատարեալ.

Ամացի.	ձուլեցի.	Ամացաք.	ձուլեցինք.
Ամացեր.	ձուլեցիր.	Ամացէք, ամացիք.	ձուլեցիք.
Ամաց.	ձուլեց.	Ամացին.	ձուլեցին:

---

1 Ամ պարզ արմատէն շինուած են ածանցեալ բառերն աման, գետամոյն, ձուլամոյն, ու բարդն ամաձուլ: Իսկ ամաց ածանցեալ արմատէն շինուած է ձուլածոյ: Ասանկ գիտցիր ուրիշ ամէն բայերուն արմատներուն համար ալ, որ թէ և առանձին չգտնուին նէ ալ, ածանցմանց կամ բարդութեանց մէջ կան. ոմանք չգտնուին նէ ալ, մեկնողաց պէս կըսեպուի որ ըլլալը է: Ասանկ գիտցիր միւսալ լծորդութեանց վրայ ալ:

Ապառնի․

Ամացից, ամասցեմ․	ղալըէմ, էյէր ղալըէմ․
Ամասցես․	ղալըէս, էյէր ղալըէս․
Ամասցէ․	ղալըէ, էյէր ղալըէ։
Ամասցուք, ամասցեմք․	ղալըէնք, էյէր ղալըէնք․
Ամասջիք, ամասցէք․	ղալըէք, էյէր ղալըէք․
Ամասցեն․	ղալըէն, էյէր ղալըէն։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ամա․	ղալը․	Ամացէք․	ղալըյէք․
Ամասջիր, ամայջիր․	ղալը, ղալըս․	. . .	(176)․
Մի ամար․	մը ղալըր․	Մի ամայք․	մը ղալըք։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ամայցեմ․	ղալըէմ, էյէր ղալըէմ․
Ամայցես․	ղալըէս, էյէր ղալըէս․
Ամայցէ․	ղալըէ, էյէր ղալըէ․
Ամայցեմք․	ղալըէնք, էյէր ղալըէնք․
Ամայցէք, ամայջիք․	ղալըէք, էյէր ղալըէք․
Ամայցեն․	ղալըէն, էյէր ղալըէն։

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ․	Ամալ․	ղալըըլ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ․	Ամացեալ․	ղալըած, ղալըէլըղ։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ․	Ամալոց․	ղալըէլը, որ էյէր ղալըէ։

182․ Այսանկ կըխոնարհին

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Կարդամ, կարդացի, կարդաց, կարդա․ ղանչէմ, ղարդամ։
Հաւատամ, հաւատացի, հաւատաց, հաւատա․ հատամ։
Լուանամ, լուացի, լուաց, լուա․ ըստամ։

Լամ, լացի, լաց կամ ելաց, լաց․ ըլամ։
Բանամ, բացի, բաց կամ եբաց, բաց․ բանամ։
Բառնամ, բարձի[1], բարձ կամ եբարձ, բարձ․ չէքըլնէմ։

183․ ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Գնամ, գնացի, գնաց, գնա․ էրլամ։
Խաղամ, խաղացի, խաղաց, խաղա․ խաղամ, շարժէմ։
Կամ, կացի, կաց կամ եկաց, կաց․ կէնամ, կայնէմ։
Մնամ, մնացի, մնաց, մնա․ ծնամ, տղանէմ։

184․ Ասոր տակն է կեամ, որուն եա երբոր վերջի վանկ չէ՛ նէ՝ է կամ է կըփոխուի հոլովներուն պէս(17)․ ստորադասականն երկու կերպ ալ կ՚ըլլայ։ Ամբողջ դը-նենք որ տեսնես․

ՍՀՄ․ ներկ․	Կեամ․ կ՚ապրիմ․	Կեամք․ կ՚ապրինք․
	Կեաս․	Կեայք․
	Կեայ․	Կեան։
անկ․	Կէի․	Կէաք․
	Կէիր․	Կէիք․
	Կեայր․	Կէին։
կատ․	Կեցի․	Կեցաք․
	Կեցեր․	Կեցէք, կեցիք․
	Կեաց, եկեաց․	Կեցին։
ապա․	Կեցից, կեցցեմ․	Կեցցուք, կեցցեմք․
	Կեցցես․	Կեցջիք, կեցցէք․
	Կեցցէ․	Կեցցեն։
ՀՐԱՄ․	Կեաց․	Կեցէք․
	Կեցջիր․	. . . (176)
	Մի կեար․	Մի կեայք։

---

1 Տես 49․ ծանօթութիւն։

ՍՏՈՐ․ կեայցեմ, կեցեմ[1]․ կեայցեմք, կեցեմք․
կեայցես, կեցես․ կեայցէք, կեցէք․
կեայցէ, կեցէ․ կեայցեն, կեցեն։

ԴԵՐԲ․ կեալ—կեցեալ—կելոց։

185․ Այսպէս ալ Ատեամ․ կ'ըսէ․ ատէի, ատեցի, ատեցից կամ ատեսցեմ, ատեա, ատեսջիր․ բայց աշխարհաբարն՝ ատիցեմ․ անորէն դերբայ՝ ատեալ կամ ատել․ վասն զի Ատեմ, ատեցի, ատել ալ կ'ըսուի, և Ատիմ, ատեցայ, ատիլ, երկրորդ ու երրորդ լծորդութեանց պէս։

186․ Տեսար որ Լամ, բանամ, բառնամ, կամ, կեամ բայերուն կատարեալ եզակի երրորդ դէմքը, որ միավանկ արմատն է բային (168), է ալ առաւ սկիզբը․ էլաց, էբաց էբարձ, էկաց էկեաց։ Այսպէս գիտցիր երկրորդ լծորդութեան երկրորդ օրինակին համար ալ, ու չորրորդ լծորդութեան համար ալ։ — Եչին տեղ՝ է ալ կ'ըլլայ բաղաձայններուն, Էլաց, Էբաց, Էբարձ, իսկ ձայնաւորներուն՝ միայն այբին կըդրուի երբեմն, ան ալ միշտ է․ էարկ, էանց, էած, էառ, որ վարը պիտի տեսնես[2]։

187․ Կրաւորական, ԱՄԱՄ․

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ․

Ամամ․	հըճալնուեմ․	Ամամք․	հըճալնուէնք․
Ամաս․	հըճալնուես․	Ամայք․	հըճալնուէք․
Ամայ․	հըճալնուէ․	Աման․	հըճալնուէն։

[1] Այսպէս մէկ ցոյց կըգրուի սովորաբար կանոնը հէչէմ, և անով կըզատուի ապառնիէն հէջջէմ։
[2] Իսկ օժանդակ բային նոյն դէմքը՝ ըստ հին նախնեաց աւծ կամ էաւծ է (4)։

Անցեալ անկատար․

Ամայի․	հըճալնուէի․	Ամայաք․	հըճալնուէինք․
Ամայիր․	հըճալնուէիր․	Ամայիք․	հըճալնուէիք․
Ամայր․	հըճալնուէր․	Ամային․	հըճալնուէին։

Անցեալ կատարեալ․

Ամացայ․	ճալնուեցայ․
Ամացար․	ճալնուեցար․
Ամացաւ․	ճալնուեցաւ․
Ամացաք․	ճալնուեցանք․
Ամացայք, ամացարուք․	ճալնուեցայք․
Ամացան․	ճալնուեցան։

Ապառնի․

Ամացայց, ամասցիմ․	ճալնուիմ, պէտք ճալնուիմ․
Ամասցիս․	ճալնուիս, պէտք ճալնուիս․
Ամասցի․	ճալնուի, պէտք ճալնուի․
Ամասցուք, ամասցիմք․	ճալնուինք, պէտք ճալնուինք․
Ամասջիք, ամասցիք․	ճալնուիք, պէտք ճալնուիք․
Ամասցին․	ճալնուին, պէտք ճալնուին։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ամացիր․	ճալնուէ․
Ամասջիր, ամայջիր․	ճալնուէ, ճալնուիս․
Մի ամար․	մի ճալնուիր․
Ամացարուք, ամացիք, ամացայք․	ճալնուեցէք․
. . . . (176)։	
Մի ամայք․	մի ճալնուիք։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ամչնայցիմ.	ուտանայըմ, դէյիլ ուտանայըմ.
Ամչնայցիս.	ուտանայըս, դէյիլ ուտանայըս.
Ամչնայցի.	ուտանայը, դէյիլ ուտանայը.
Ամչնայցիմք.	ուտանայըմըզ, դէյիլ ուտանայըմըզ.
Ամչնայցիք, ամչնջիք.	ուտանայըզ, դէյիլ ուտանայըզ.
Ամչնայցին.	ուտանայըլար, դէյիլ ուտանայըլար:

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ.	Ամչնալ.	ուտանմագ:
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ.	Ամչցեալ.	ուտանմըշ, ուտանարագ:
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ.	Ամչնալոց. ուտանաճագ, որ դէյիլ ուտանըր:	

188. Կրաւորական որ կրաւորականին քանի մը տեղը ներգործական պէս է: Ասոնք աւելի որոշ հասկցուելու համար անցեալ դերբայով ու ըլլալ էականով ալ կ'ըլլան. երբեմն մէկալովն ալ. Ամչցեալ ըլլիմ, ըլլայ, եղաք. ըլլցուք կամ եղիցուք, ըլլջիք կամ եղիջիք, ըլլջիր կամ եղիջիր, ամչցեալ ըլլալ (287): Ասանկ գիտցիր մէկալ ամէն ըդորդութեանց և ուրիշ կրաւորական խոնարհմանց վրայ ալ:

189. Ոմանց ալ սահմանականներկայն ու ստորադասականը են կ'ըլլայ երբեմն՝ երրորդ ըդորդութեան պէս. Լուանիմ, լուանիցիմ, լուանիլ. բանիմ, բանիլ. բառնիմ, բառնիլ. խմնիմ. խմնիլ. մոռանիմ:

190. Ասանկ կը խոնարհին ներգործականներուն կրաւորականները,

Կարդամ,	կարդացայ,	կարդացիր.	օգունուրըմ, օգութդուրուլուրըմ:
Հաւատամ,	հաւատացայ,	հաւատացիր.	ինանըլըրըմ:
Լուանամ,	լուացայ,	լուացիր.	եըգանըրըմ:
Լամ,	լացայ,	լացիր.	աղլանըրըմ:
Բանամ,	բացայ,	բացիր,	աչըլըրըմ:
Բառնամ,	բարձայ,	բարձիր.	գալդըրըլըրըմ, չէզոքաբար գալգարըմ (166):

ՀԱՍԱՐԱԿ ՈՒ ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

191. Հասարակ բայերն որ ներգործական մաքով առնուին, ու կրաւորակերպ չէզոք բայերուն յատուկ սարբեր տեղերը, ինչպէս կատարեալն ու հրամայականը, երբեմն ներգործականին պէս ալ կ'ըլլան. Մոռանամ, մոռացայ կամ մոռաց, մոռացիր կամ մոռա. Որսամ, որսացայ կամ որսացի, որսացիր կամ որսա. Իմանամ, իմացիր կամ իմա, իմաց. — Ընթանամ, ընթացիր կամ ընթա, ընթաց. Զգջանամ, զղջամ, զղջացայ կամ զղջացի, զղջացիր կամ զղջա: Ասանկ ալ Լուանամ կրաւորականը չէզոքաբար առնելով (166). եըգանըյօրըմ իմէքըմէ, կ'ըլլայ լուացիր կամ լուա:

192. Նոյնպէս ներգործական մաքով առնուած հասարակ բայերուն ու կրաւորակերպ չէզոք բայերուն ապառնին ալ շատ հեղ ներգործականին պէս կ'ըլլայ ցեմ, ցես, ցէ, ցեմք, ցէք, ցեն. Իմացես, իմացէ, իմացեն. Գոհացես, գոհացէ, գոհացեն: Ասանկ գիտցիր երրորդ ըդորդութեան նոյնպէս հասարակ ու չէզոք բայերուն ապառնիին համար ալ, ու ստորադասականին համար ալ, որ երբեմն ասոնք ալ ներգործականին պէս ցեմ, ցես, ցէ, ցեմք, ցէք, ցեն կըվերջանան:

193. Աս ըդորդութեան հասարակ բայերն երբոր ներգործաբար առնուին, ու չէզոք բայերուն ալ, ստորադասականն ամենուն կրաւորականին պէս ցեմ չվերջանար, թէ և աս խոնարհմանս տակը կ'երթան, հապա միշտ ներգործականին պէս կ'ըլլայ ցեմ, և այլն. Իմանամ, իմանայցեմ. Մոռանամ, մոռանայցես. Գոհանամ, գոհանայցէ. Դառնամ, դառնայցեմք. Ընթանամ, ընթանայցէք. Յուսամ, յուսայցեն: Ասանկ ալ Բանամ, բառնամ, չէզոքաբար, եըգըլըյօրըմ, եըգըլմագ, կ'ըլլան՝ բանայցեմ, բառնայցեմ, եըգըլըրըմ, եըգըլմագ:

194. ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՅԵՐ

Ամչնամ, ամչցայ, ամչցիր.	ուտանըրըմ, ըէշրէէմ. ուտանըրըմ, ըէշրէյօրըմ:
Իմանամ, իմացայ, իմացիր կամ իմաց կամ իմա.	էշիտիմ. էշիտիյօրըմ:
Մարգարէանամ, մարգարէացայ, մարգարէացիր կամ մարգա-	

րեաց կամ մարգարեա.	մարգարէանամ. մարգա-րէացուիմ:
Մոռանամ, մոռացայ, մոռացաւ կամ մոռաց, մոռացիր կամ մոռա.	մոռնամ. մոռցուիմ:
Ստանամ, ստացայ, ստացիր.	ունենամ, առնեմ. ու-նեցուիմ:
Հոգամ, հոգացայ, հոգացիր.	հոգամ. հոգացուիմ:
Որսամ, որսացայ կամ որսացի, որսացիր կամ որսա.	որս բռնեմ. բռնուիմ:

195. ՉԷՉՈՔ ԲԱՅԵՐ

Գոհանամ, գոհացայ, գոհացիր, գոհանայցեմ.	շնորհակալ ըլլամ:
Դառնամ, դարձայ, դարձիր կամ դարձ, դառնայցեմ. (49, ծան.)	դառնամ:
Ընթանամ, ընթացայ, ընթացիր կամ ընթաց կամ ընթա, ընթանայցեմ.	վազեմ:
Զղջանամ } զղջացայ կամ զղջացի, զղջացիր Զղջամ } կամ զղջա, զղջանայցեմ.	զղջամ:
Հոգամ, հոգացայ կամ հոգացի, հոգացիր կամ հոգա, հոգայցեմ.	հոգ ընեմ:
Յուսամ, յուսացայ կամ յուսացի, յուսացիր կամ յուսա, յուսայցեմ.	յուսամ:
Ցնծամ, ցնծացայ կամ ցնծացի, ցնծացիր կամ ցնծա, ցնծայցեմ.	ուրախանամ:
Արբենամ, արբեցայ, արբեցիր, արբենայցեմ.	գինովնամ:
Մերձենամ, մերձեցայ, մերձեցիր, մերձենայցեմ.	մօտենամ:
Յագենամ, յագեցայ, յագեցիր, յագենայցեմ.	կշտանամ:
Քաղցենամ, քաղցեցայ, քաղցեցիր, քաղցենայցեմ.	անօթենամ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ — ԵՄ.

196. ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Ներգործական **ՍԻՐԵՄ**. արմատ ՍԻՐ, ՍԻՐԵԱՑ:

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Սիրեմ.	կըսիրեմ.	Սիրեմք.	կըսիրենք.
Սիրես.	կըսիրես.	Սիրէք.	կըսիրէք.
Սիրէ.	կըսիրէ.	Սիրեն.	կըսիրեն:

Անցեալ անկատար

Սիրէի.	կըսիրէի.	Սիրէաք.	կըսիրէինք.
Սիրէիր.	կըսիրէիր.	Սիրէիք.	կըսիրէիք.
Սիրէր.	կըսիրէր.	Սիրէին.	կըսիրէին:

Անցեալ կատարեալ.

Սիրեցի,	սիրեցի.	Սիրեցաք.	սիրեցինք.
Սիրեցեր.	սիրեցիր.	Սիրեցէք, սիրեցիք.	սիրեցիք.
Սիրեաց.	սիրեց.	Սիրեցին.	սիրեցին:

Ապառնի.

Սիրեցից, սիրեսցեմ.	սիրեմ, պէտք սիրեմ.
Սիրեսցես.	սիրես, պէտք սիրես.
Սիրեսցէ.	սիրէ, պէտք սիրէ.
Սիրեսցուք, սիրեսցեմք.	սիրենք, պէտք սիրենք.
Սիրեսջիք, սիրեսցէք.	սիրէք, պէտք սիրէք.
Սիրեսցեն.	սիրեն, պէտք սիրեն:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրեա· սիրէ· Սիրեցէք· սիրեցէք·
Սիրեսջիր սիրիջիր· սիրէ, սիրէս · · · (176).
Մի սիրեր· մի սիրեր· Մի սիրէք· մի սիրէք:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրիցեմ· սիրեմ, պիտի սիրեմ·
Սիրիցես· սիրես, պիտի սիրես·
Սիրիցէ· սիրէ, պիտի սիրէ·

Սիրիցեմք· սիրենք, պիտի սիրենք·
Սիրիցէք, սիրիջիք· սիրէք, պիտի սիրէք·
Սիրիցեն· սիրեն, պիտի սիրեն:

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ· Սիրել· սիրել:
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ· Սիրեցեալ, սիրեալ· սիրած, սիրեր:
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ· Սիրելոց· սիրելու, որ պիտի սիրեն:

197. Այսանկ կը խոնարհին

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Գրեմ, գրեցի, գրեա· գրեմ:
Ըմբռնեմ, ըմբռնեցի, ըմբռնեա· բռնեմ:
Կարեմ, կարեցի, կարեա· կարեմ, կար կարեմ:
Շինեմ, շինեցի, շինեա· շինեմ:
Փրկեմ, փրկեցի, փրկեա· ազատեմ, փրկեմ:
Ամանեմ, ամանեցի, ամանեա· ամանը լեցնեմ:
Սերմանեմ, սերմանեցի, սերմանեա· ցանեմ:
Վանեմ, վանեցի, վանեա· վռընտեմ:

198. Ետեւի չորս բային արմատն ալ ըլլալուն (168), կատարեալն և ապառնին կ'ըլլայ ացի, ացից·

Ասեմ, ասացի, ասացից, ասա· ըսեմ:
Գիտեմ, գիտացի, գիտացից, գիտա կամ գիտեա· գիտեմ:
Կարեմ, կարացի, կարացից, կարացիր· կրնամ:
Մարթեմ, մարթացի, մարթացից, մարթացիր· կարենամ:

199. ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Ամաչեմ, ամաչեցի, ամաչեա· ամչնամ:
Դիմեմ, դիմեցի, դիմեա· վազեմ:
Թագաւորեմ, թագաւորեցի, թագաւորեա· թագաւորեմ:
Տիրեմ, տիրեցի, տիրեա· տիրեմ:
Ժամանեմ, ժամանեցի, ժամանեա· հասնիմ:
Մռնչեմ, մռնչեցի, մռնչեա· մռմռամ:

200. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Ներգործական ՏԵՍԱՆԵՄ· արմատ ՏԵՍ:

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ·

Տեսանեմ· կըտեսնեմ· Տեսանեմք· կըտեսնենք·
Տեսանես· կըտեսնես· Տեսանէք· կըտեսնէք·
Տեսանէ· կըտեսնէ· Տեսանեն· կըտեսնեն:

Անցեալ անկատար·

Տեսանէի· կըտեսնէի· Տեսանէաք· կըտեսնէինք·
Տեսանէիր· կըտեսնէիր· Տեսանէիք· կըտեսնէիք·
Տեսանէր· կըտեսնէր· Տեսանէին· կըտեսնէին:

Անցեալ կատարեալ.

Տեսի.	տեսայ.	Տեսաք.	տեսանք.
Տեսեր.	տեսար.	Տեսէք, տեսիք.	տեսաք.
Տես, ետես.	տեսաւ.	Տեսին.	տեսան։

Ապառնի.

Տեսից, տեսցեմ.	տեսնեմ, պիտի տեսնեմ.
Տեսցես.	տեսնես, պիտի տեսնես.
Տեսցէ.	տեսնէ, պիտի տեսնէ.
Տեսցուք, տեսցեմք.	տեսնենք, պիտի տեսնենք.
Տեսջիք, տեսցէք.	տեսնէք, պիտի տեսնէք.
Տեսցեն.	տեսնեն, պիտի տեսնեն։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տես. տես. Տեսէք. տեսէք.
Տեսջիր, տեսանիջիր. տես, տեսնես. . . . (176).
Մի տեսաներ. մի տեսներ. Մի տեսանէք. մի տեսնէք։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսանիցեմ.	տեսնեմ, պիտի տեսնեմ.
Տեսանիցես.	տեսնես, պիտի տեսնես.
Տեսանիցէ.	տեսնէ, պիտի տեսնէ.
Տեսանիցեմք.	տեսնենք, պիտի տեսնենք.
Տեսանիցէք, տեսանիջիք.	տեսնէք, պիտի տեսնէք.
Տեսանիցեն.	տեսնեն, պիտի տեսնեն։

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ. Տեսանել. տեսնել։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Տեսեալ. տեսած, տեսնելով։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Տեսանելոց. տեսնելու, որ պիտի տեսնէ։

201. Ասանկ կը խոնարհին

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Անիծանեմ, անիծի, անէծ. անիծել։
Արկանեմ, արկի, արկ, էարկ. ձգել, նետել։
Գտանեմ, գտի, գիտ, եգիտ. գտնել։
Դիզանեմ, դիզի, դէզ, եդէզ. դիզել։
Կլանեմ, կլի, կուլ, եկուլ. կլլել։
Հատանեմ, հատի, հատ, եհատ. կտրել։
Հարցանեմ, հարցի, հարց, եհարց. հարցընել։
Սպանանեմ, սպանի, սպան, եսպան. սպաննել, մեռցընել։
Ցուցանեմ, ցուցի, ցոյց, եցոյց. ցուցընել։
Հարկանեմ, հարի, հար, եհար. զարնել։

202. Ասանկ կը խոնարհին ետեւի չորս բայն ալ պարզ արմատովը, էայ արմատ չունենալուն (168)։

Ածեմ,	ածի,	ած, էած.	բերել։
Բերեմ,	բերի,	բեր, եբեր.	բերել։
Հանեմ,	հանի,	հան, եհան.	հանել։
Հեղուսեմ,	հեղուսի,	հեղոյս.	թափել։

203. Ասանկ կը խոնարհին ուցանեմ վերջացած ներգործական բայերն ալ՝ իրենց ոյց աճանցեալ արմատովն (168) ուսկից որ կ'ելլեն[1], որ ոյս, ոյշ ալ կ'ըլլայ.

Դարձուցանեմ, դարձուցի, դարձոյց, դարձո. դարձընել։
Զեկուցանեմ, զեկուցի, զեկոյց, զեկո. իմացընել, իմաց տալ։

1 Ասոնց ոյց վերջացած արմատէն շինուած ըլլալուն ապացոյցն է, մէկ մը՝ օրինակ իմն Զեկուցանեմ բային, որ ուրիշ մէկ բայէ մը չելլեր, հապա զեկէն աճանցեալ՝ զեկոյց արմատէն. ասանկ ըսելու է մէկալներուն ամենուն համար ալ։ Մէյմ՝ ալ որ, նոյն արմատը կատարեալին եզակի երրորդ դէմքն է, ինչպէս ամէն ուրիշ բայերուն ալ։

Մատուցանեմ, մատուցի, մատոյց, մատո. տալ, ետ բերել:
Ամրացուցանեմ, ամրացուցի, ամրացոյց,
ամրացո. ամրցընել:
Ապրեցուցանեմ, ապրեցուցի, ապրեցոյց,
ապրեցո. ապրեցընել:
Կորուսանեմ, կորուսի, կորոյս, կորո. կորսնցընել:
Փլուզանեմ, փլուզի, փլոյզ, փլո. փլցընել:

204. Որովհետեւ այսպիսի բայերուն շատին նշանակութիւնն ընել տալ կամ ըլլալ տալ է, նոյն մտքով շատ տեղ Տամ և Առնեմ բայերը կդնեն ամէն պարզ բային հետ. Իմացուցանեմ ըսելու տեղը՝ կ'ըսուի Տամ կամ Առնեմ քեզ իմանալ, առնեմ զքեզ՝ իմանալ, առնեմ՝ զի իմասցիս կամ իմանայցես. Գնացուցանեմ ըսելու տեղը՝ Տամ կամ Առնեմ գնալ, առնեմ զի գնասցես կամ գնայցես: Ասանկ ալ կ'ըսուի Անցուցանեմ կամ Տամ անցանել. Խաղացուցանեմ կամ Տամ խաղալ: Բայց ասոնցմէն չունեցողներուն հետ՝ հարկաւ ըսելու է Տամ ածել, տամ բերել, տամ տանել, և այլն. Նմանապէս Տամ անցուցանել, տամ խաղացուցանել. ուրիշին մը անցընել կուտամ, ուրիշին մը խաղցընել կուտամ: Տամ կամ Առնեմ լինել, առնեմ զի լինիցիս. ըլլալ կուտամ, կ'ընեմ որ ըլլայ: Առնեմ զի ընթերցցի. կ'ընեմ որ կարդայ կամ կարդացուի:

205. ՉԻՉՈՔ ԲԱՅԵՐ

Անցանեմ,	անցի,	անց, էանց.	անցնիմ.
Ելանեմ,	ելի,	ել.	ելլեմ:
Իջանեմ,	իջի,	էջ.	իջնամ:
Հասանեմ,	հասի,	հաս, եհաս.	հասնիմ:
Մտանեմ,	մտի,	մուտ, եմուտ.	մտնեմ:
Համբերեմ,	համբերի,	համբեր.	համբերեմ:

206. Աս ետքինը Համբերեմ, համբերեցի ալ կ'ըլլայ առջի օրինակին պէս: Նմանապէս ուրիշ բայերն որ մէջի ան ձգուած է ներկայէն. Անտեսեմ, անտեսեցի. լռեսեմ, լռեսեցի. անիծեմ, անիծեցի. ձեռնարկեմ, ձեռնարկեցի. դիզեմ, դիզեցի. յուսահատեմ, յուսահատեցի. բռնահարեմ, բռնահարեցի: Ասանկ ալ Երկիր պագանեմ, կ'ըլլայ երկիր պագի, եպագ, երկիր պագ. իսկ Երկրպագեմ, երկրպագեցի, երկրպագեա: Վերածեմ, կ'ըլլայ վերածեցի կամ վերածի: Ակնածեմ, ակնածեցի. Ակն ածեմ, ակն ածի:

ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ — ԻՄ.

207. ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Կրաւորական, ՍԻՐԻՄ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Սիրիմ.	կը սիրուիմ.	Սիրիմք.	կը սիրուինք.
Սիրիս.	կը սիրուիս.	Սիրիք.	կը սիրուիք.
Սիրի.	կը սիրուի.	Սիրին.	կը սիրուին:

Անցեալ անկատար.

Սիրէի.	կը սիրուէի.	Սիրէաք.	կը սիրուէինք.
Սիրէիր.	կը սիրուէիր.	Սիրէիք.	կը սիրուէիք.
Սիրէր. սիրիւր.	կը սիրուէր.	Սիրէին.	կը սիրուէին:

Անցեալ կատարեալ.

Սիրեցայ.	սիրուեցայ.
Սիրեցար.	սիրուեցար.
Սիրեցաւ.	սիրուեցաւ.
Սիրեցաք.	սիրուեցանք.
Սիրեցայք, սիրեցարուք.	սիրուեցաք.
Սիրեցան.	սիրուեցան:

Ապառնի.

Սիրեցայց, սիրեսցիմ.	սիրուիմ, պիտի սիրուիմ.
Սիրեսցիս.	սիրուիս, պիտի սիրուիս.
Սիրեսցի.	սիրուի, պիտի սիրուի.

Սիրեսցուք, սիրեսցուք· սիրուինք, թերեւս սիրուինք·
Սիրեսջիք, սիրեսջիք· սիրուիք, թերեւս սիրուիք·
Սիրեսցին· սիրուին, թերեւս սիրուին:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրեաց, սիրեսցիր· սիրուէ·
Սիրեսջիր, սիրիջիր· սիրուէ, սիրուիր·
Մի սիրիր· Մի սիրուիր·

Սիրեցարուք, սիրեցայք· սիրուեցէք·
. . . . (176).
Մի սիրիք· Մի սիրուիք:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրիցիմ· սիրուիմ, թերեւս սիրուիմ·
Սիրիցիս· սիրուիս, թերեւս սիրուիս·
Սիրիցի· սիրուի, թերեւս սիրուի·

Սիրիցիմք· սիրուինք, թերեւս սիրուինք·
Սիրիցիք, սիրիջիք· սիրուիք, թերեւս սիրուիք·
Սիրիցին· սիրուին, թերեւս սիրուին:

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ· Սիրել, սիրիլ· սիրուիլ:
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ· Սիրեցեալ, սիրեալ· սիրուած, սի-րուելով:
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ· Սիրելոց· սիրուելու, որ թերեւս սիրուի:

208. Տես ըստ ձեւոյս ՚ի 188: Այսպէս կը խոնարհին ներգործականներուն կրաւորականները,

Գրիմ, գրեցայ· գրուիմ:
Ըմբռնիմ, ըմբռնեցայ· բռնուիմ:
Կարիմ, կարեցայ· կարուիմ:
Շինիմ, շինեցայ· շինուիմ:

Փրկիմ, փրկեցայ· ազատուիմ, փրկուիմ, հրա-շքաբար՝ ազատիմ:
Ամաչիմ, ամաչեցայ· ամօթը քաշուիմ:
Սերմանիմ, սերմանեցայ· ցանուիմ:
Վանիմ, վանեցայ· վռնտուիմ:
Ասիմ, ասացայ· ըսուիմ:
Գիտիմ, գիտացայ· գիտցուիմ:

209. Կարեմ, Մարթեմ, կրաւորական չեն ըլլար, սովորաբար չէզոքի պէս բանեցնուն համար:

ՀԱՍԱՐԱԿ ՈՒ ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

210. Հասարակ բայերն որ ներգործաբար առնուին, հրամայականնին միայն եաց կ'ըլլայ, շատ անգամ ալ ներգործականնին պէս եա. Խօսեաց, Նայեաց, ողորմեաց. Դատեա, խօսեա նայեա, ողորմեա. Խօսեցիր, նայեցիր, ողորմեցիր չըլլար ներգործական մտքով:

211. Այսպէս եալի տեղ՝ եա կ'ըլլայ երբեմն աս օրինակիս չէզոք բայերուն ու չէզոքաբար առնուած կրաւորականներուն հրամայականն ալ. Աշխատեա, երեւեա, ձեռնեա: — Յայտնեա, լուսաւորեա, քաջալերեա:

212. Ներգործաբար առնուած հասարակ բայերուն ու կրաւորակերպ չէզոք բայերուն անորոշ դերբայն ալ ել կ'ըլլայ. Խօսել, նայել, ողորմել: — Աշխատել, երեւել. որ իլ ալ կ'ըլլան. բայց ոմանք միայն էլ կ'ըլլան. Դատել, կագել, ձեռնել, վիճել: — Այսպէս ալ երկրորդ օրինակին. Ծնանել կամ ծնանիլ. Մեռանել կամ մեռանիլ:

213. ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՅԵՐ

Բարբառիմ, բարբառեցայ· խօսիմ, ըսեմ. խօսուիմ, ըսուիմ:
Դատիմ, դատեցայ· դատեմ. դատուիմ:
Խոստովանիմ, խոստովանեցայ· խոստովանիմ. խոստովա-նուիմ:
Խօսիմ, խօսեցայ· խօսիմ. խօսուիմ:

Կամիմ, կամեցայ· կամիմ, ուզեմ· կամեցուիմ, ուզուիմ:

Համարիմ, համարեցայ· սեպեմ, համրեմ· սեպուիմ, համրուիմ:

Նայիմ, նայեցայ· նայիմ· նայուիմ:

Ողորմիմ, ողորմեցայ· ողորմիմ· ողորմուիմ:

214. ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Աշխատիմ, աշխատեցայ· աշխատիմ, յոգնիմ:

Երևիմ, երևեցայ· երևնամ:

Կագիմ, կագեցայ· կռուիմ:

Ճեմիմ, ճեմեցայ· ծուռ գամ, վեր վար քալեմ:

Վիճիմ, վիճեցայ· հակաճառութիւն ընեմ:

Ապրիմ, ապրեցայ· ապրիմ:

Բնակիմ, բնակեցայ· բնակիմ:

Դադարիմ, դադարեցայ· դադրիմ, կենամ:

215. Հասարակ բայերէն մէկ քանին ներգործաբար, ու չէզոքներէն ալ աւելին, իմ վերջն եմ կը փոխեն ու ներգործականի պէս կը խոնարհին երբեմն. Դատեմ, դատեցի. Խոստովանեմ, խոստովանեցի. Համարեմ, համարեցի: — Ապրեմ, ապրեցի. Բնակեմ, բնակեցի. Դադարեմ, դադարեցի.

216. Բայց չէզոքներէն մէկ քանին ալ՝ էմ փոխուելն նէ, ներգործական կ՚ըլլան. ինչպէս, Աշխատեմ, աշխատցընեմ, յոգնեցընեմ ըսել է. Խոնարհեմ, խոնարհեցընեմ. Բերկրեմ, ուրախացընեմ. Հնազանդեմ, հնազանդեցընեմ. Յիմարեմ, խենթեցընեմ:

217. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Կրաւորական, ՏԵՍԱՆԻՄ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Տեսանիմ. կը տեսնուիմ. Տեսանիմք. կը տեսնուինք.
Տեսանիս. կը տեսնուիս. Տեսանիք. կը տեսնուիք:
Տեսանի. կը տեսնուի. Տեսանին. կը տեսնուին.

Անցեալ անկատար.

Տեսանէի. կը տեսնուէի.
Տեսանէիր. կը տեսնուէիր.
Տեսանէր, տեսանիւր. կը տեսնուէր.

Տեսանէաք. կը տեսնուէինք.
Տեսանէիք. կը տեսնուէիք.
Տեսանէին. կը տեսնուէին:

Անցեալ կատարեալ.

Տեսայ. տեսնուեցայ.
Տեսար. տեսնուեցար.
Տեսաւ. տեսնուեցաւ.

Տեսաք. տեսնուեցանք.
Տեսայք, տեսարուք. տեսնուեցաք.
Տեսան. տեսնուեցան:

Ապառնի.

Տեսայց, տեսցեմ.	տեսնեմ, պիտի տեսնեմ.
Տեսցես.	տեսնես, պիտի տեսնես.
Տեսցէ.	տեսնէ, պիտի տեսնէ.
Տեսցուք, տեսցեմք.	տեսնենք, պիտի տեսնենք.
Տեսջիք, տեսցիք.	տեսնէք, պիտի տեսնէք.
Տեսցեն.	տեսնեն, պիտի տեսնեն:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսիր.	տեսնէ.
Տեսջիր, տեսանիջիր.	տեսնէ, տեսնես.
Մի տեսանիր.	մի տեսներ.
Տեսարուք, տեսայք.	տեսնեցէք.
. . . . (176).	
Մի տեսանիք.	մի տեսնէք:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսանիցեմ.	տեսնեմ, պիտի տեսնեմ.
Տեսանիցես.	տեսնես, պիտի տեսնես.
Տեսանիցէ.	տեսնէ, պիտի տեսնէ.
Տեսանիցեմք.	տեսնենք, պիտի տեսնենք.
Տեսանիցէք, տեսանիջիք.	տեսնէք, պիտի տեսնէք.
Տեսանիցեն.	տեսնեն, պիտի տեսնեն:

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ. Տեսանել, տեսանիլ. տեսնել:
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Տեսեալ. տեսած. տեսնելով:
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Տեսանելոց. տեսնելու, որ պիտի տեսնէ:

218. Տես ըստածնիս 'ի 188: Այսանկ կըխոնարհին ներգործականներուն կրաւորականները,

Անիծանիմ,	անիծայ.	անիծեմ:
Արկանիմ,	արկայ.	ձգեմ, նետեմ:
Գտանիմ,	գտայ.	գտնեմ, գտնուիմ:
Դիզանիմ,	դիզայ.	դիզեմ:
Կլանիմ,	կլայ.	կլլեմ:
Հատանիմ,	հատայ.	կտրեմ, չէզոքաբար՝ կտրուիմ:
Հարցանիմ,	հարցայ.	հարցնեմ:
Սպանանիմ,	սպանայ.	սպաննեմ, մեռցնեմ:
Ցուցանիմ,	ցուցայ.	ցուցնեմ, չէզոք. երեւնամ:
Հարկանիմ,	հարայ.	զարնեմ:
Ածիմ,	ածայ.	բերեմ:
Բերիմ,	բերայ.	բերեմ, չէզոք. շարժիմ:
Հանիմ,	հանայ.	հանեմ (դուրս):
Հեղուսիմ,	հեղուսայ.	գամեմ:
Դարձուցանիմ,	դարձուցայ.	դարձնեմ:
Զեկուցանիմ,	զեկուցայ.	իմացնեմ, իմաց տամ:
Մատուցանիմ,	մատուցայ.	տամ, մօտ բերեմ:
Կորուսանիմ,	կորուսայ.	կորսնցնեմ, կորսեմ, չէզոքաբար՝ կորսուիմ:
Փլուզանիմ,	փլուզայ.	փլցնեմ, չէզոքաբար՝ փլչիմ:

219. Աս [illegible] երկանները, որ այս ածանցէն 'ի զատ՝ այ, եւս ալ ունին մէջերնին, շատ սովոր չեն կրաւորական ըլլալու. անոնց տեղն աւելի չէզոքները կըբանին. Ամրացուցանիմ, ապրեցուցանիմ ըսելու տեղը՝ ամրանամ, ապրիմ կ'ըսուի:

220. ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՅԵՐ

Ագանիլ, ագայ, ագիր, ագուցեալ,
 ագեալ. հանգնիմ. հագնուիմ:
Ծնանիլ, ծնայ, ծնիր, ծնեալ. ծնանիմ. ծնիմ կամ
 ծնուիմ:

Ուսանիլ, ուսայ, ուսիր, ուսարուք
 կամ ուսիք, ուսեալ. սորվիմ. սորվուիմ:
Սկսանիլ, սկսայ, սկսիր, սկսարուք,
 սկսեալ. սկսիմ. սկսուիմ:
Տանիլ, տարայ, տար՝ ներգործական.
 տարայք, տարերուք, տարեալ. տանիմ. տարուիմ:

221. ՉԵԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Ագանիլ, ագայ, ագիր, ագարուք կամ ա– տեղ մը էջնամ
 գերուք, ագուցեալ. գիշեր էջնամ:
Անկանիլ, անկայ, անկիր, անկերուք,
 անկեալ. իյնամ:
Հեծանիլ, հեծայ, հեծիր, հեծարուք,
 հեծեալ. հեծնամ:
Մեռանիլ, մեռայ, մեռիր մեռարուք,
 մեռեալ. մեռնիմ:
Նստիլ, նստայ, նիստ (211), նստարուք,
 նստեալ. նստիմ:

222. Այսանկ կըլխնարհին՝ չէմ, ոչէմ ու մէկ երկու-
նչեմ, անեմ վերջացած չէզոք բայերն ալ: Բայց քանի
մը տեղ սովորաբար քիչ մը տարբերութիւն ունենալ-
նուն՝ ամբողջ դնենք օրինակ մը:

223. ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ

Ներկ.	Թաքչիմ. կըպահուըտիմ.	Թաքչիմք. կըպահուըտինք.
	Թաքչիս.	Թաքչիք.
	Թաքչի.	Թաքչին:
Անկ.	Թաքչէի.	Թաքչէաք.
	Թաքչէիր.	Թաքչէիք.
	Թաքչէր.	Թաքչէին:
Կատ.	Թաքեայ.	Թաքեաք.
	Թաքեար.	Թաքեայք, թաքերուք.
	Թաքեաւ.	Թաքեան:
Ապա.	Թաքեայց, թաքիցեմ.	Թաքաքիցուք, թիցեմք.
	Թաքիցես.	Թաքիջիք, թաքիցէք.
	Թաքիցէ.	Թաքիցեն:
ՀՐԱՄ.	Թաքիր.	Թաքերուք.
	Թաքիջիր, թաքչիջիր.	. . . .(176).
	Մի թաքչիր.	Մի թաքչիք:
ՍՏՈՐ.	Թաքչիցիմ.	Թաքչիցիմք.
	Թաքչիցիս.	Թաքչիցիք, թաքչիջիք.
	Թաքչիցի.	Թաքչիցին:

ԴԵՐԲ. Թաքչել. — Թաքուցեալ, երբեմն թաքեալ. —
 Թաքչելոյ:

Թռչիլ, թռեայ, թռիր, թռուցեալ. թռչիմ:
Հանգչիլ, հանգեայ, հանգիր, հանգուցեալ. հանգչիմ:
Մատչիլ, մատեայ, մատիր, մատուցեալ. մտնիմ, մօ–
 տենամ:

Փախչիլ, փախեայ, փախիր, փախուցեալ. փախչիմ:
Երկնչիլ, երկեայ, երկիր, երկուցեալ. վախնամ:
Կորնչիլ, կորեայ, կորիր, կորուսեալ. կորսուիմ:
Մարտնչիլ, մարտեայ, մարտիր, մարտուցեալ. կռուիմ:
Յարնչիլ, յարեայ, յարիր, յարուցեալ ելնիմ, կանգ–
 նամ, յարմարիմ:

Մեղանչեմ, մեղայ, մեղեր, մեղարուք մեղանչիցեմ, մեղուցեալ. մեղանչել։
Յանցանեմ, յանցեայ կամ յանցայ, յանցեր, յանցանիցեմ, յանցուցեալ, յանցեալ. սխալել։
— Մարտնչիմ, մարտնչեցայ. Մեղանչեմ, մեղանչեցի ալ կ՚ըլլայ երբեմն։

ՉՈՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — ՈՒՄ.

224. Ներգործական **ԶԵՆՈՒՄ**. արմատ ԶԵՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Զենում.	կը մորթեմ.	Զենումք.	կը մորթենք.
Զենուս.	կը մորթես.	Զենուք.	կը մորթէք.
Զենու.	կը մորթէ.	Զենուն.	կը մորթեն։

Անցեալ անկատար.

Զենուի[1].	կը մորթէի.	Զենուաք.	կը մորթէինք.
Զենուիր.	կը մորթէիր.	Զենուիք.	կը մորթէիք.
Զենոյր.	կը մորթէր.	Զենուին.	կը մորթէին։

Անցեալ կատարեալ.

Զենի.	մորթեցի.	Զենաք.	մորթեցինք.
Զեներ.	մորթեցիր.	Զենէք, զենիք.	մորթեցիք.
Զեն, եզեն.	մորթեց.	Զենին.	մորթեցին։

1 Շատ տեղ Զենոյի, զենոյիր, զենոյաք, զենոյիք, զենոյին ալ կը գրուի։

Ապառնի.

Զենից, զենցեմ.	մորթեմ, պիտի մորթեմ.
Զենցես.	մորթես, պիտի մորթես.
Զենցէ.	մորթէ, պիտի մորթէ.
Զենցուք, զենցեմք.	մորթենք, պիտի մորթենք.
Զենջիք, զենցէք.	մորթէք, պիտի մորթէք.
Զենցեն.	մորթեն, պիտի մորթեն,

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զեն.	մորթէ.	Զենէք.	մորթեցէք.
Զենջիր.	մորթէ, մորթես.	. . .(176).	
Մի զենուր.	մի մորթեր.	Մի զենուք.	մի մորթէք,

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զենուցում.	մորթեմ, պիտի մորթեմ.
Զենուցուս.	մորթես, պիտի մորթես.
Զենուցու.	մորթէ, պիտի մորթէ.
Զենուցումք.	մորթենք, պիտի մորթենք.
Զենուցուք.	մորթէք, պիտի մորթէք.
Զենուցուն.	մորթեն, պիտի մորթեն։

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ. Զենուլ. մորթել.
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Զենեալ. մորթած, մորթելով։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Զենլոց. մորթելու, որ պիտի մորթէ։

225. Ասանկ կը խոնարհին

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Արգելում,	արգելի,	արգել.	արգիլեմ, թող չտամ:
Թողում,	թողի,	թող, եթող.	թողում, թող տամ:
Կիզում,	կիզի,	կէզ, եկէզ.	էրեմ:
Հեղում,	հեղի,	հեղ, եհեղ.	թափեմ:
Յաւելում,	յաւելի,	յաւել.	աւելցնեմ:
Առնում,	առի,	առ, էառ	առնում, առնեմ:
Ընկենում,	ընկեցի,	ընկեաց, կամ ընկէց.	նետեմ, ձգեմ:
Լնում,	լցի,	լից, ելից.	լեցնեմ:
Խնում,	խցի.	խից, եխից.	խցեմ, գոցեմ:

226. Աս խոնարհմանս տակը չէզոք չկայ. ըսել է որ աս լծորդութիւնս ներգործակերպ չէզոք չունի:

227. Կրաւորական, ԶԵՆՈՒՄ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Զենում.	կը մորթուիմ.	Զենումք.	կը մորթուինք.
Զենուս.	կը մորթուիս.	Զենուք.	կը մորթուիք.
Զենու.	կը մորթուի.	Զենուն.	կը մորթուին:

Անցեալ անկատար.

Զենուի.	կը մորթուէի.	Զենուաք.	կը մորթուէինք.
Զենուիր	կը մորթուէիր.	Զենուիք.	կը մորթուէիք.
Զենոյր.	կը մորթուէր.	Զենուին.	կը մորթուէին:

Անցեալ կատարեալ.

Զենայ.	մորթուեցայ.
Զենար.	մորթուեցար.
Զենաւ.	մորթուեցաւ.
Զենաք.	մորթուեցանք.
Զենայք զենարուք.	մորթուեցաք.
Զենան.	մորթուեցան:

Ապառնի.

Զենայց, զենցիմ.	մորթուիմ, պիտի մորթուիմ.
Զենցիս.	մորթուիս, պիտի մորթուիս.
Զենցի.	մորթուի, պիտի մորթուի.
Զենցուք, զենցիմք.	մորթուինք, պիտի մորթուինք.
Զենջիք, զենցիք.	մորթուիք, պիտի մորթուիք.
Զենցին.	մորթուին, պիտի մորթուին:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զենիր.	մորթուէ.
Զենջիր.	մորթուէ, մորթուիս.
Մի զենուր.	մի մորթուիր.
Զենարուք, զենայք.	մորթուեցէք.
. . . . (176).	
Մի զենուք.	մի մորթուիք:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զենուցում.	մորթուիմ, պիտի մորթուիմ.
Զենուցուս.	մորթուիս, պիտի մորթուիս.
Զենուցու.	մորթուի, պիտի մորթուի.

Զենուցումք. մորթուինք, պիտի մորթուինք
Զենուցուք. մորթուիք, պիտի մորթուիք.
Զենուցուն. մորթուին, պիտի մորթուին։

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ. Զենուլ. մորթուիլ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Զենեալ. մորթուած, մորթուելով։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Զենլոց. մորթուելու, որ պիտի մորթուի։

228. Տես ըսածնիս 'ի 188։ Ինչպէս կը տեսնես, աս լծորդութեան կատարեալն, ապառնին ու հրամայականը նոյն է ամենևին երկրորդ ու երրորդ լծորդութեան երկրորդ օրինակներուն հետ։

229. Ասոնց սահմանական ներկայն ու ստորադասականն նիմ ալ կ'ըլլայ երբեմն. Զենանիմ, զենանիցիմ, զենանիլ. Թողանիմ, թողանիլ. հեղանիմ, հեղանիլ. ընանիմ, ընանիլ։

230. Ասանկ կը խոնարհին ներգործականներուն կրաւորականները,

Արգելում, արգելայ. արգիլուիմ։
Թողում, թողայ. թողուիմ, չէզոքաբար՝ մնամ։
Կիզում, կիզայ. էրուիմ, — էրիմ։
Հեղում, հեղայ. թափուիմ, — թափիմ։
Յաւելում, յաւելայ. աւելցուիմ, — աւելնամ։
Առնում, առայ. առնուիմ։
Ընկենում, ընկեցայ. նետուիմ, ձգուիմ, — իյնամ։
Լնում, լցայ. լեցուիմ։
Խնում, խցայ. խցուիմ, գոցուիմ։

231. ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՅԵՐ

Զգենում, զգեցայ, զգեցիր. հագնիմ. հագնուիմ։
Ընթեռնում, ընթերցայ, ընթերցիր. կարդամ. կարդացուիմ։
Կալնում / Կալում } կալայ, կալ կամ կա, կալէք՝ ներգործականն. կալարուք, կալայք. բռնեմ. բռնուիմ։
Կլնում, կլայ, կլիր. կլլեմ. կլլուիմ։
Հանում, հանայ, հանիր. հիւսեմ. հիւսուիմ։

232. ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Ասոնցմէ որոնց որ կատարեալը եայ է, նիմ բայերուն պէս կը խոնարհին (223), շատը նիմ ալ կ'ըլլան. մէկ քանին ալ տեղ տեղ քիչ մը կը խոտորին.

Զբօսնում, զբօսայ, զբօսեալ. զբօսանք (սէֆա) ընեմ։
Յենում, յեցայ, յեցեալ. կռթնիմ։
Ջեռնում, ջեռայ, ջեռեալ. տաքնամ։
Երդնում, երդուայ, երդուեալ. երդում ընեմ։
Քաղցնում, քաղցեայ, քաղցեալ. անօթենամ։
Զարթնում, զարթեայ, զարթուցեալ. արթննամ։
Թաքնում, թաքեայ, թաքուցեալ. պահուըտիմ։
Պակնում, պակեայ, պակուցեալ. վախնամ։
Ցածնում, ցածեայ, ցածուցեալ. ցածնամ, էջնամ։
Ցասնում, ցասեայ, ցասուցեալ. սրդողիմ։
Փախնում, փախեայ, փախուցեալ. փախչիմ։

ՉԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՅԵՐ

233. Քանի մը բայ կայ, որ տեղ տեղ կըխոտորին կանոնաւոր խոնարհմունքէ, կամ Թէ ըսենք՝ երկու անկատար բայէ մէկ լման բայ մը կ'ըլլան. և ասոնք են։

ԱՌԱՋԻՆ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

234. Ներգործական **ՏԱՄ**. արմատ ՏՈՒ, ՏՈՒՐ։

ՍՀՄ. Ներկ.	Տամ. ներգործ.	Տամք. ներգործնք։
	Տաս.	Տայք.
	Տայ.	Տան։
Անկ.	Տայի.	Տայաք.
	Տայիր.	Տայիք.
	Տայր.	Տային։
Կատ.	Ետու.	Տուաք.
	Ետուր	Ետուք.
	Ետ.	Ետուն։
Ապառ.	Տամ, տացեմ.	Տացուք,
	Տացես.	Տաջիք, տացէք.
	Տացէ.	Տացեն։
ՀՐԱՄ.	Տուր.	Տուք.
	Տաջիր, տայջիր.	. . . (176).
	Մի տար.	Մի տայք։
ՍՏՈՐ.	Տայցեմ.	Տայցեմք
	Տայցես.	Տայցէք, տայջիք.
	Տայցէ.	Տայցեն։

ԴԵՐԲ. Տալ. — Տուեալ. — Տալոց։

Հասարակ բայի պէս կրաւորաբար ալ կըգտուի Տայի, տային, տալ. ներգործէի, ներգործէին, ներգործել։

235. Կրաւորական.

ՍՀՄ. Կատ.	Տուայ. կրաւորակ.	Տուաք. կրաւորակնք.
	Տուար.	Տուայք.
	Տուաւ.	Տուան։
Ապառ.	Տացիմ, տուայց.	Տացիմք.
	Տացիս.	Տացիք.
	Տացի.	Տացին։
ՍՏՈՐ.	Տայցիմ.	Տայցիմք.
	Տայցիս.	Տայցիք, տայջիք.
	Տայցի.	Տայցին։

ԴԵՐԲ. ԱՆՑԵԱԼ. Տուեալ, տուեցեալ։

236. Պակաս տեղերը սովորաբար կ'ըլլայ Տուեալ լինիմ, լինէի, լինել. երբեմն ալ՝ Տայի, տային, տալ. բայց կայ ալ Տուիմ, տուիս, տուի. տուիմք, տուիք, տուին։

237 Չէզոք **ԳԱՄ**. արմատ ԵԿ։

ՍՀՄ. Ներկ.	Գամ. չեզոք.	Գամք. չեզոքնք.
	Գաս.	Գայք.
	Գայ,	Գան։
Անկ.	Գայի.	Գայաք.
	Գայիր.	Գայիք.
	Գայր.	Գային։
Կատ.	Եկի.	Եկաք.
	Եկիր.	Եկիք[1].
	Եկն.	Եկին։

---

1 Եկէք կամ Եկայք չըլլար ամենևին կատարեալին յոգնակի երկրորդ դէմքը։

ապառ.	Եկից, եկեսցեմ։	Եկեսցուք, եկեսցեմք.
	Եկեսցես.	Եկեսջիք, եկեսցէք.
	Եկեսցէ.	Եկեսցեն։
ՀՐԱՄ.	Եկ.	Եկայք.
	Եկեսջիր, գայջիր.	. . . (176).
	Մի գար.	Մի գայք։
ՍՏՈՐ.	Գայցեմ։	Գայցեմք.
	Գայցես.	Գայցէք, գայջիք.
	Գայցէ.	Գայցեն։
ԴԵՐԲ.	Գալ. — Եկեալ. — Գալոց։	

238. Չեզոք **ԵՐԹԱՄ**. արմատ ԵՐԹ, ՉՈԳ[1]։

ՍՀՄ. ներկ.	Երթամ. կ'երթամ.	Երթամք. կ'երթանք.
	Երթաս.	Երթայք.
	Երթայ.	Երթան։
անկ.	Երթայի.	Երթայաք.
	Երթայիր.	Երթայիք.
	Երթայր.	Երթային։
կատ.	Չոգայ, չըգայ.	Չոգաք.
	Չոգար.	Չոգայք.
	Չոգաւ	Չոգան։
ապառ.	Երթայց, երթիցեմ։	Երթիցուք, երթիցեմք.
	Երթիցես.	Երթիջիք, երթիցէք.
	Երթիցէ.	Երթիցեն։
ՀՐԱՄ.	Երթ, չոգ.	Երթայք.
	Երթիջիր, երթայջիր.	. . . (176).
	Մի երթար.	Մի երթայք։

---

1 Չոգ արմատէն կայ Չոգամ, չոգաս, չոգայ, չոգայի, չոգային, չոգալ, որ անսովոր են. միայն կատարեալը չոգայ սովորական եղեր է. ու չոգ. հրամայականը լաւ գրոց մէջ կայ քիչ տեղ։

ՍՏՈՐ.	Երթայցեմ։	Երթայցեմք.
	Երթայցես.	Երթայցէք, երթայջիք.
	Երթայցէ.	Երթայցեն։
ԴԵՐԲ.	Երթալ. — Երթեալ. — Երթալոց։	

ԵՐԿՐՈՐԴ ՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈԳՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿԻՆ ՊԷՍ

239. Ներգործական **ԱՌՆԵՄ**. արմատ արար։

ՍՀՄ.

ներկ.	Առնեմ. կ'ընեմ, կըշինեմ.	Առնեմք. կ'ընենք, կըշինենք.
	Առնես.	Առնէք.
	Առնէ.	Առնեն։
անկ.	Առնէի.	Առնէաք.
	Առնէիր.	Առնէիք.
	Առնէր.	Առնէին։
կատ.	Արարի։	Արարաք.
	Արարեր.	Արարէք, արարիք.
	Արար.	Արարին։
ապառ.	Արարից, արասցեմ։	Արասցուք, արասցեմք.
	Արասցես.	Արասջիք, արասցէք.
	Արասցէ.	Արասցեն։
ՀՐԱՄ	Արա.	Արարէք.
	Արասջիր, առնիջիր.	. . . (176).
	Մի առներ.	Մի առնէք։
ՍՏՈՐ.	Առնիցեմ։	Առնիցեմք.
	Առնիցես.	Առնիցէք, առնիջիք.
	Առնիցէ.	Առնիցեն։
ԴԵՐԲ.	Առնել. — Արարեալ. — Առնելոց։	

240. Կրաւորական, ԱՌՆԻՄ.

ՍՀՄ.

Ներկ. Առնիմ. կ'ըլլու—իմ, կ'ըլլամ. Առնիմք. կ'ըլլու—ինք, կ'ըլլանք.

	Առնիս.	Առնիք.
	Առնի.	Առնին:
անց.	Առնէի.	Առնէաք.
	Առնէիր.	Առնէիք.
	Առնէր.	Առնէին:
կատ.	Արարայ.	Արարաք.
	Արարար.	Արարայք.
	Արարաւ.	Արարան:
ապառ.	Արարայց, արասցիմ.	Արասցուք, արասցիմք.
	Արասցիս.	Արասջիք, արասցիք.
	Արասցի.	Արասցին:
ՀՐԱՄ.	——	——
	Արասջիր, առնիջիր . . . . (176):	
	Մի առնիր.	Մի առնիք:
ՍՏՈՐ.	Առնիցիմ.	Առնիցիմք.
	Առնիցիս.	Առնիցիք, առնիջիք.
	Առնիցի.	Առնիցին:

ԴԵՐԲ. Առնել, առնուլ. — Արարեալ. — Առնելոց:

241. Ներգործական ԳՆԵՄ. արմատ ԳԻՐ.

ՍՀՄ.

Ներկ.	Գնեմ. կը ծախեմ.	Գնեմք. կը ծախենք.
	Գնես.	Գնէք.
	Գնէ.	Գնեն:
անց.	Գնէի.	Գնէաք.
	Գնէիր.	Գնէիք.
	Գնէր.	Գնէին:

կատ.	Եգի.	Եգաք.
	Եգիր, եգեր.	Եգիք.
	Եգ.	Եգին:
ապառ.	Եգից, գիցեմ.	Գիցուք, գիցեմք.
	Գիցես.	Գիջիք, գիցէք.
	Գիցէ.	Գիցեն:
ՀՐԱՄ.	Գիր.	Գիք.
	Գիջիր, գնիջիր.	. . . (176).
	Մի գներ.	Մի գնէք:
ՍՏՈՐ.	Գնիցեմ.	Գնիցեմք.
	Գնիցես.	Գնիցէք, գնիջիք.
	Գնիցէ.	Գնիցեն:

ԴԵՐԲ. Գնել. — Եգեալ. — Գնելոց:

---

242. Կրաւորական, ԳՆԻՄ.

ՍՀՄ.

Ներկ. Գնիմ. կը ծախու—իմ, կամ. Գնիմք. կը ծախու—ինք, կանք.

	Գնիս.	Գնիք.
	Գնի.	Գնին:
անց.	Գնէի.	Գնէաք.
	Գնէիր.	Գնէիք.
	Գնէր, գնիւր.	Գնէին:
կատ.	Եգայ.	Եգաք.
	Եգար.	Եգայք, եգարուք.
	Եգաւ.	Եգան:
ապառ.	Եգայց, գիցիմ.	Գիցուք, գիցիմք.
	Գիցիս.	Գիջիք, գիցիք:
	Գիցի.	Գիցին:
ՀՐԱՄ.	——	Եգարուք, եգայք.
	Գիջիր, գնիջիր.	. . . (176).
	Մի գնիր.	Մի գնիք:

ՍՏՈՐ.	Գնիցիմ.	Գնիցիմք.
	Գնիցիս.	Գնիցիք, գնիջիք.
	Գնիցի.	Գնիցին:

ԴԵՐԲ. Գնել, գնիլ. — Եգեալ. — Գնելոց:

———

243 Ներգործական ՈՒՏԵՄ. արմատ (ոչ), ԿԵՐ.

ՍՀՄ.

Ներկ.	Ուտեմ. կ'ուտեմ.	Ուտեմք. կ'ուտենք.
	Ուտես.	Ուտէք.
	Ուտէ.	Ուտեն:
Անկ.	Ուտէի.	Ուտէաք.
	Ուտէիր.	Ուտէիք.
	Ուտէր.	Ուտէին:
Կտր.	Կերայ[1].	Կերաք.
	Կերար.	Կերայք.
	Կերաւ, եկեր.	Կերան:
Ապռ.	Կերայց, կերիցեմ.	Կերիցուք, կերիցեմք.
	Կերիցես.	Կերիջիք, կերիցէք.
	Կերիցէ.	Կերիցեն:
ՀՐԱՄ.	Կեր.	Կերայք, կերէք.
	Կերիջիր, ուտիջիր.	. . . (176).
	Մի ուտեր,	Մի ուտէք:
ՍՏՈՐ.	Ուտիցեմ.	Ուտիցեմք.
	Ուտիցես	Ուտիցէք, ուտիջիք.
	Ուտիցէ.	Ուտիցեն:

ԴԵՐԲ. Ուտել. — Կերեալ — Ուտելոց.

1 Կերի, կերեր, կերեւ, կերին, ապառնի կերից, չգտուեցաւ բուն հին նախնեաց գրոց մէջ. ինչ որ անանկ տպած տեսնես նէ՝ խանգարուած է կամ սխալ:

244. Կրաւորական, ՈՒՏԻՄ.

ՍՀՄ.

Ներկ.	Ուտիմ. կ'ուտուիմ.	Ուտիմք. կ'ուտուինք.
	Ուտիս.	Ուտիք.
	Ուտի.	Ուտին:
Անկ.	Ուտէի.	Ուտէաք.
	Ուտէիր.	Ուտէիք.
	Ուտէր.	Ուտէին:
Կտր.	Կերայ.	Կերաք.
	Կերար.	Կերայք.
	Կերաւ.	Կերան:
Ապռ.	Կերայց, կերիցիմ.	Կերիցուք, կերիցիմք.
	Կերիցիս.	Կերիջիք, կերիցիք.
	Կերիցի.	Կերիցին:
ՀՐԱՄ.	—	—
	Կերիջիր, ուտիջիր.	. . . (176).
	Մի ուտիր.	Մի ուտիք:
ՍՏՈՐ.	Ուտիցիմ.	Ուտիցիմք.
	Ուտիցիս.	Ուտիցիք, ուտիջիք.
	Ուտիցի.	Ուտիցին:

ԴԵՐԲ. Ուտել, ուտիլ. — Կերեալ. — Ուտելոց.

245. Չէզոք ՅԱՌՆԵՄ. արմատ ՅԱՌ[1] կամ ՅԱՐԻՐ:

ՍՀՄ.

Ներկ.	Յառնեմ. ոտք կ'ելլեմ.	Յառնեմք. ոտք կ'ելլենք.
	Յառնես.	Յառնէք.
	Յառնէ.	Յառնեն:

1 Աս բային ու Յարուցեմ բային (223) արմատը մէկ ըլլալուն, խոնարհումն ալ նման է քանի մը տեղ:

անց.	Յառնէի.	Յառնէաք.
	Յառնէիր.	Յառնէիք.
	Յառնէր.	Յառնէին։
կատ.	Յարեայ.	Յարեաք.
	Յարեար.	Յարեայք յարերուք.
	Յարեաւ.	Յարեան։
ապ.	Յարեայց, յարիցեմ.	Յարիցուք, յարիցեմք.
	Յարիցես.	Յարիջիք, յարիցէք.
	Յարիցէ.	Յարիցեն։
ՀՐԱՄ.	Արի, յարիր	Արիք. յարիք. յարերուք.
	Յարիջիր. յառնիջիր.	. . . (176).
	Մի յառներ.	Մի յառնէք
ՍՏՈՐ.	Յառնիցեմ.	Յառնիցեմք.
	Յառնիցես.	Յառնիցէք, յառնիջիք.
	Յառնիցէ.	Յառնիցեն։

ԴԵՐԲ. Յառնել. — Յարուցեալ. — Յառնելոց։

246. Զարտուղի բայերուն տեղ տեղ անսովոր կերպերն ալ կայ, որ չգրինք։

ՊԱԿԱՍԱՒՈՐ ԲԱՅԵՐ

247. Քանի մը բայեր ալ կան, որ տեղ տեղ կը պակսին, և ուրիշ ամբողջ բայէ կը լեցուին. և ասոնք են։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿԻՆ ՊԷՍ

248. Ներգործական **ԱՐԲԻ**. արմատ ԱՐԲ։

ՍՀՄ.

կատ.	Արբի. խմեցի.	Արբաք. խմեցինք*։
	Արբեր.	Արբէք, արբիք.
	Արբ, էարբ.	Արբին։

ապ.	Արբից, արբցեմ.	Արբցուք արբցեմք.
	Արբցես.	Արբջիք, արբցէք.
	Արբցէ.	Արբցեն։
ՀՐԱՄ.	Արբ.	Արբէք.
	Արբջիր.	. . . (176).

ԴԵՐԲ. ԱՆՑԵԱԼ Արբեալ։

249 Մնացածը կը լեցընէ ըմպել, ըմպեցի, ամբողջ բայէն. ինչպէս կրաւորականն ալ, որ կ'ըլլայ նաև Արբայ, արբար, արբաւ. Արբեալ լինիմ, եղէ և այլն։

250 Ներգործական **ԼՈՒԱՅ**. արմատ ԼՈՒ, ԼՈՒՐ։

ՍՀՄ.

կատ.	Լուայ լսեցի.	Լուաք. լսեցինք*.
	Լուար.	Լուայք, լուարուք.
	Լուաւ.	Լուան։
ապ.	Լուայց, լուիցեմ.	Լուիցուք, լուիցեմք.
	Լուիցես.	Լուիջիք, լուիցէք.
	Լուիցէ.	Լուիցեն։
ՀՐԱՄ.	Լուր.	Լուարուք.
	Լուիջիր.	. . . (176).

ԴԵՐԲ. ԱՆՑԵԱԼ. Լուեալ։

251. Պակասը կ'առնէ լսեմ, լսեցի, ամբողջ բայէն, ինչպէս կրաւորականն ալ, որ աւելի կ'ըլլայ Լուեալ լինիմ, լուր կամ լու լինիմ, լսելի լինիմ, եղէ, և այլն. երբեմն ալ՝ Լուայ, լուաւ, լուան։

Կրաւորական ապառնին կ'ըլլայ նաև

Լուիցիմ.	Լուիցիմք.
Լուիցիս.	Լուիջիք, լուիցիք.
Լուիցի.	Լուիցին։

252. Ներգործական ԾԱՆԵԱՅ. արմատ ԾԱՆ։

ՍՀՄ,

չոր.	Ծանեայ. ճանչցայ.	Ծանեաք. ճանչցանք.
	Ծանեար.	Ծանեայք, ծանէրուք.
	Ծանեաւ.	Ծանեան։
ապա.	Ծանեայց, ծանիցեմ.	Ծանիցուք, ծանիցեմք.
	Ծանիցես.	Ծանիջիք, ծանիցէք.
	Ծանիցէ.	Ծանիցեն։
ՀՐԱՄ.	Ծանիր.	Ծանիք, ծանէրուք.
	Ծանիջիր.	. . . (176).

ԴԵՐԲ. ԱՆՑԵԱԼ. Ծանուցեալ։

253. Պակասը կըլեցուի ճանաչեմ, Ճանաչեցի, ամբողջ բայէն, ինչպէս կրաւորականն ալ, որ կ՚ըլլայ նաև Ծանուցեալ լինիմ, եղէ, և այլն. կամ Ծանուցանիմ, ծանուցայ, ըստ 218։

Կրաւորական ապառնին կ՚ըլլայ նաև

Ծանիցիմ.	Ծանիցիմք.
Ծանիցիս.	Ծանիջիք, ծանիցիք.
Ծանիցի.	Ծանիցին։

254. Հասարակ ՈՒՆԻՄ. արմատ ՈՑՆ, ԿԱԼ։

ՍՀՄ.

ներկ.	Ունիմ. ունիմ, կըբռնեմ. կըբռնուիմ.	Ունիմք. ունինք, կըբռնենք. կըբռնուինք.
	Ունիս.	Ունիք.
	Ունի.	Ունին։

անկ.	Ունէի.	Ունէաք.
	Ունէիր.	Ունէիք.
	Ունէր.	Ունէին։
չոր.	Կալայ.	Կալաք.
	Կալար.	Կալայք, կալարուք.
	Կալաւ.	Կալան։
ապա.	Կալայց, կալցիմ. կալցեմ, ներգործ.	Կալցուք, կալցիմք. կալցեմք, ներգործ.
	Կալցիս. կալցես.	Կալջիք, կալցիք. կալցէք.
	Կալցի. կալցէ.	Կալցին. կալցեն։
ՀՐԱՄ.	Կալ, կա.	Կալարուք, կալայք. կալէք, ներգործ.
	Կալջիր. ունիջիր.	. . . (176).
	Մի ունիր.	Մի ունիք,
ՍՏՈՐ.	Ունիցիմ.	Ունիցիմք.
	Ունիցիս.	Ունիցիք, ունիջիք.
	Ունիցի.	Ունիցին։

ԴԵՐԲ. Ունել.—Կալեալ.— Ունելոց։

255. Կալում, կալնում ամբողջ բայ է, ինչպէս տեսանք վերը (231). Ունիմ պակասաւորը անոր խառնուեցաւ. և աւելի սանկ խառն կըքանի, ինչպէս մէկալ ամէն պակասաւորներն ալ։ Ապառնին Ունեցայց՝ կ՚երևի քիչ տեղ. ուսկից կատարեալը կ՚իմացուի Ունեցայ։

256. Ասանկ կըխոնարհի Ընդունիմ. միայն կենին քովը դան կըկորսնցընէ. Ընկալայ. ընկալայց, ընկալ, ընկալեալ։ Երբեմն ալ կ՚ըլլայ Ընդունեցայ կամ ընդունեցի, ընդունեա, ընդունեալ։

257. Պակասաւոր են ետևի բայերն ալ, որ տեղէ մ՚ալ չեն լեցըներ պակասնին, հապա այսչափ միայն կըքանին։

ՍՀՄ. Ներկ.	Պարտիմ.	պէտք է ինծի որ.
	Պարտիս.	պէտք է քեզի որ.
	Պարտի.	պէտք է անոր որ.
	Պարտիմք.	պէտք է մեզի որ.
	Պարտիք.	պէտք է ձեզի որ.
	Պարտին:	պէտք է անոնց որ:
Անց.	Պարտէի.	պէտք էր ինծի որ.
	Պարտէիր.	պէտք էր քեզի որ.
	Պարտէր.	պէտք էր անոր որ.
	Պարտէաք.	պէտք էր մեզի որ.
	Պարտէիք.	պէտք էր ձեզի որ.
	Պարտէին:	պէտք էր անոնց որ:
ՍՏՈՐ.	Պարտիցիմ.	պէտք ըլլայ ինծի որ.
	Պարտիցիս.	պէտք ըլլայ քեզի որ.
	Պարտիցի.	պէտք ըլլայ անոր որ.
	Պարտիցիմք.	պէտք ըլլայ մեզի որ.
	Պարտիցիք.	պէտք ըլլայ ձեզի որ.
	Պարտիցին:	պէտք ըլլայ անոնց որ:
ԴԵՐԲ.	Պարտել.	պէտք ըլլալ:

258 Իսկ Պարտիմ, պարտեցայ, պարտեցայց, կը նշանակէ պարտական եմ, պարտք ունիմ տալու: Ուրիշ է Պարտեմ, պարտիմ ալ, որ յաղթեմ, յաղթուիմ ըսել է:

259. ՍՀՄ. ապառ.	——	——
	Գոգցես.	ըսես, սեպես.
	Գոգցէ.	ըսէ, սեպէ (ան).
	Գոգցուք.	ըսենք, սեպենք.
	Գոգջիք.	ըսէք, սեպեցէք.
	Գոգցեն:	ըսեն, սեպեն:
ՀՐԱՄ.	Գոգ.	ըսէ, սեպէ (դուն).
	Գոգջիր. (176)	ըսէ, ըսես. սեպէ, սեպես.
	Գոգէք,	ըսէք, սեպեցէք:
	. . .	. . . .
ԴԵՐԲ.	Գոգել.	ըսել, սեպել:

ԱՆԴԷՄ ԲԱՅԵՐ

260. Քանի մը բայ ալ կայ խիստ պակասաւոր, որ միայն մէկ քանի եզակի երրորդ դէմքերնին կը բանի, ան ալ առանց ուղղական անուանի մը որ գործող դէմք մը յայտնէ: Եւ ասանկ դէմք յայտնող ուղղական անուան մը չունենալնուն՝ անդէմ ըսուած են. և ասոնք են:

261. Մարթի. կարելի է որ. Մարթի այժմ լինել. կարելի է որ հոս ըլլայ. Մարթի լինել. կարելի է որ ըլլայ. Մարթի ինձ ասել, գալ. կարելի է որ ըսեմ, գամ. կրնամ ըսել, գալ. Մարթի ասել, գալ. կարելի է ըսել, գալ:

Մարթէր. կարելի էր որ: Մարթէր քեզ ասել, գալ. կարելի էր որ ըսէիր, գայիր:

Մարթիցի. կարելի ըլլայ որ. Մարթիցի նմա ասել, գալ. կարելի ըլլայ որ ըսէ, գայ:

262. Պիտի. պէտք է Պիտի ասել, գալ. պէտք է ըսել, գալ:

Պիտէր. պէտք էր. Պիտէր ասել, գալ. պէտք էր ըսել, գալ. Ա՛ռն պիտէր. մարդու պէտք կար:

Պիտեցաւ. պէտք եղաւ. Պիտեցաւ ժամանակի. ատենի պէտք եղաւ, ատեն պէտք եղաւ:

Պիտեսցի Պիտիցի	պէտք ըլլայ.	Պիտիցի ասել, գալ. պէտք ըլլայ ըսել, գալ. պէտք ըլլայ որ ըսեմ, ըսես, ըսէ, և այլն:

263. Ցաւէ ինձ, քեզ, նմա. ցաւ կ'ըլլայ ինծի, քեզի, անոր:

Ցաւէր ինձ քեզ. նմա. ցաւ կ'ըլլար ինծի, քեզի անոր:

Ցաւեաց ինձ, քեզ, նմա. ցաւ եղաւ ինծի, քեզի, անոր:

Ցաւեսցէ կամ ցաւեսցի Ցաւիցէ կամ ցաւիցի	ինձ. քեզ, նմա.	ցաւ ըլլայ ինծի, քեզի, անոր:

264. Բայց Մարթեմ (189) որ Մարթանամ ալ կ՚ըսուի, կըսաս, Ցաւիմ, կըցաւիս, ամբողջ ու գիմաւոր են. ու Պիտի երբոր նշանակէ պարտի (257) կամ բան մը պէտք է, գիմաւոր է ու յոգնակի ալ կըլլանի. Այր ոչ պիտի ծածկել զգլուխ իւր. էրքէք մարդը ծածքէլըմէլէ գլուխը. Պիտի ինչ. պիտէր կեան. բազմութիւնք պիտոյն:

265. Ուրիշ գիմաւոր և ամբողջ բայերու եզակի երրորդ դէմքն ալ երբեմն անդէմի պէս կըլլանի.

Դիպեցաւ մեզ Թողուլ զաշխարհ. ըլլայ որ Բողուանք աշխարհը:

Ի կղզի ինչ հասանէ մեզ անկանել. կղզի մը պէտք ինդանք:

Ենհաս նմա Թագաւորել. եղաւ որ Թագաւորեց.

Թէ և մեռանել հասանիցէ. մեռնել ալ ըլլայ նէ:

Այսանկ անդէմի պէս կ՚ըսուի, Ասի, լսի, երևի, Թուի, կարծի ինձ, Թուեցաւ կամ կարծեցաւ ումանց:

ԽՈՆԱՐՀՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

266. Բայեր կան որ կրաւորական խոնարհումին չէզոքի փոխուելով ամենևին ուրիշ բան կընշանակէ. ինչպէս,

Ժտեմ, խնդրել. Ժտիմ, յանդգնիլ, համարձակիլ:

Կրեմ, կրել, տանիլ. Կրիմ, ըլլալ, գտնուիլ:

Պաշտեմ, ծառայել: Պաշտիմ, բանեցընել, բանի գալ, ըլլալ:

267. Երբոր բան մը ինք իր վրան ընել նշանակուի, ներգործականի տեղ կրաւորական խոնարհում կըլլանի, հասարակ բայի պէս: Այսանկ կ՚ըսուի Լուացայց զձեռս իմ. ձեռքերս լուամ կամ ձեռքընիս լուացուիմ:

Բաժանեցան զաւար. աւարը մէջերնին բաժնեցին: Բաժանեցան զհանդերձս իմ յիւրեանս. լաթերս մէջերնին բաժնեցին:

Գօտի ընդ մէջ իւր ածաւ. իր մէջքը գօտի կապեց:

Արկաւ հանդերձ. լաթ հագաւ: Արկաւ ոսկի և զարդարեցաւ. ոսկի կամ ոսկի ձգեց ու զարդարուեցաւ: Առեալ ձորձն՝ արկաւ զիւրև:

Եգաւ զԹագ. հագաւ կամ իր գլուխը դրաւ Թագը:

268. Երբեմն ուրիշ ներգործական ու ներգործակերպ չէզոք բայերն ալ՝ կրաւորակերպ խոնարհումով կ՚ըսուին, Տեսանեմ, տեսայ. Գտանեմ, գտայ. Հարցանեմ. հարցաւ զնոյն բան. Ցարկանեմ, յարկար զվերնայարկս նորա. — Ելանեմ, ելայ. Հասանեմ, հասանիմ, հասայ. Անցանեմ, անցանիմ, անցայ. փոխանակ ըսելու՝ տեսի, գտի, եհարց զնոյն բան, յարկեր զվերնայարկս նորա, տանիքը կամ վերի յարկերը ծածկեց. ելի, հասի, անցի:

269. Ամեն բայերու ապառնին ու ստորադասականը մեկմէկու տեղ ալ կըլլանին, ու հրամայականի տեղ ալ: Վրանին մի ալ կըդրուի. Մի սիրեսցես, մի սիրեսջիք, մի սիրեսցեն, մի սիրիցես, մի տեսանիցես, մի տեսանիցէք, մի համարիցիք կամ մի համարիջիք: Երկրորդ կերպ եզակի հրամայականին ալ կըդրուի երբեմն մի. Կերիցես և մի յագեսջիր. Մի կեցջիր, զի սուտ խօսեցար. — մի յագեսցիս, մի կեցցես՝ ըսելու տեղը:

270. Ապառնիները տեսար որ երկու կերպ են. ցի, ցայ կամ ցեմ, ցիմ. — ցի, ցայ, ցուք, ջիք վերջացածները՝ սովորական են. ցեմ, ցեմք, ցէք, ցիմ, ցիմք, ցին վերջացածները՝ շատ չեն գործածուիր ամեն բայի անխտիր: Որոնց մէջ որ բայի արմատի ցան՝ սէ փոխուած չկայ նէ (169), անոնք աւելի կըգործածուին. ինչպէս, Կեցցեմ, տեսցեմ, հանցեմ, Թափիցեմ, զենցեմ, տացեմ, երԹիցեմ, գիցեմ, կերիցեմ, յարիցեմ, և այլն. Եղիցիմ, ծնցիմ, ուսցիմ, տարցիմ, լուիցիմ, ծանիցիմ, և այլն. որ ամենն ալ ապառնի են, և ոչ ստորադասական, ինչպէս ցան սէ փոխուածներն ալ:

271. Չէր վերջացած երկրորդ կերպ հրամայականն՝ ապառնիի ու ստորադասականի եզակի պէս ալ կընշանակէ, չէ Թէ միայն ըլլաս, ընես, ինչոր տեսար 'ի կարգին, հապա նաև պէտք ըլլաս, պէտք ընես. ինչպէս, Եւ ահա յղասջիր և ծնցես որդի. և ահա պէտք յղանաս ու պէտք որդի ծնանիս:

Դու մանուկ՝ մարգարէ Բարձրելոյ կոչեսջիր. զի երԹիցես առաջի երեսաց Տեառն. դու տղայ՝ Աստուծոյ մարգարէ պէտք ըսուիս. վասն զի տէրոջը դիմացէն պէտք երԹաս:

Այժմ ոչ գիտես, բայց ապա գիտասջիր. հիմայ չիտես, բայց ետքը պէտք գիտնաս:

Բայց ալ ուրիշ կերպ ապառնիի կամ ստորադասականի պէս՝ պայմանով մը ուրիշ բայէ կախուած չըլլանիր. օրինակ իմն՝ չըսուիր Թէ յղասջիր. եԹէ կամ զի կոչեսջիր. որպէս զի գիտասջիր:

272. Սահմանական ներկայն և անկատարն՝ ապառնիի ու ստորադասականի պէս պայմանով ուրիշ բայէ կախուած ալ կըլլանին. ինչպէս, Եկ առաքեմ զքեզ. եկուր խրկեմ քեզ. եկ առաքեցից կամ զի առաքիցեմ՝ ըսելու տեղը:

Աղաչեմ հրամայես բանալ. կ՚աղաչեմ որ հրամմես բանալ. աղաչեմ զի հրամայեսցես կամ հրամայիցես՝ ըսելու տեղը:

Թող անիծանէ. Թող անիծէ: Թող գրեմ և ցուցանեմ. Թող գրեմ ու ցուցնեմ:

Զազգատոհմ իմ խնդրես, Թէ վարձուոր՝ որ երԹայ ընդ որդւոյդ քում:

Լաւ է ձեզ եԹէ ես երԹամ: Ապա Թէ աղն անհամի, իւ յաղիցի:

Կամիս զի ծածկես: Զի որ ընԹեռնուցուն, համարձակ ընԹեռնուն: —

Երանի Թէ էի կամ լինէր կամ մի լինէր. երանի Թէ ըլլայի կամ ըլլար կամ չըլլար:

Մարդ չէր՝ որ գործէր զերկիր. մարդ չկար որ երկիրը բանէր,

ԵԹէ էաք, ոչ հաղորդէաք, Թէ որ ըլլայինք նէ, չէինք մասնակից ըլլար:

Արժան էր՝ զի մկրտէին. կըլլայէր որ մկրտէին:

Որպէս զի արժանի լինելին․ որ արժանի ըլլայէն:
Թող ինքն նախ երթայր առնոյր․ Թող ինք առաջ երթար առնէր:

273. Այսանկ ալ կ'ըսուի երբեմն․ Իմանաս և ապա պատասխանես․ Բարկանայք և մի մեղանչէք․ փոխանակ ըսելու, Իմացիր կամ իմանաջիր․ և ապա պատասխանեսցես կամ պատասխանեսջիր․ բարկասջիք կամ բարկանայցէք, բարկացարուք կամ բարկացայք և մի մեղանչէք:
Մի լինիս, չըլլաս․ մի լաս, չլաս․ մի ոք ջանայ, մէկը չջանայ․ մի պատմես, չպատմես․ մի գտանիս, չգտնես․ մի առնես, չընես․ մի անցանէ, չանցնի․ մի վաճառեմք, չծախենք․ մի զայրացուցանեն, չբարկացընեն:

274. Ստորադասականն և ապառնին՝ երբեմն սահմանականի ներկայի տեղ ալ կըլլանին․ ինչպէս,
Գիտեմ թէ այդ այդպէս իցէ․ գիտեմ որ ատ ատանկ է:
Եթէ հարցից ինչ զձեզ, չտայք ինձ պատասխանի կամ արձակիցէք․
Թէ որ յէղի բան մը հարցընեմ, ինծի պատասխան չէք տար կամ չէք արձըկեր:
Գիտիցես արդեօք զոր ընթեռնուցուցդ․ գիտե՞ս ինչ որ կըկարտաս կոր նէ:
— Ո՞ւր իցեն որ գեհենին չհաւատացեն․ ո՞ւր են անոնք որ դժոխքին չեն հաւտար:
Ո՞յր մեղս է, սորա՞ թէ հօր և մօր նորա՝ զի կոյր ծնցի․ ո՞վ է յանցաւորը, ասո՞ր՝ չէ նէ հօրը մօրը, որ կոյր ծներ է:

275. Երբեմն ալ սահմանականի անկատարի պէս՝ ստորադասական անկատարի տեղ կըլլանին․ ինչպէս, Փութայր, եթէ հնար ինչ իցէ նմա․ կ'աճապարէր թէ որ կարելի ըլլար նէ․ փոխանակ ըսելու՝ եթէ հնար ինչ էր:
Որդ չգոյր տեղի ուր զգլուխն դնիցէ․ որ տեղ մը չունէր որ գլուխը դնէր:
Եթէ տրամէր, թագաւորդ ողջէր, մինչև սթափեցուցանէ զնա․ Թէ որ թըթուէր նէ, աս թագաւորը ողջը կ'առնէր՝ ինքնին որ ուշախափնէր:

276. Նախնիք երբեմն երկրորդ լծորդութեան առաջին օրինակի բայերն՝ երկրորդ օրինակին պէս ալ կը խոնարհեն, երկրորդին ալ՝ առաջինին պէս․ զոր օրինակ կ'ըսեն կատարեալը՝ Բժշկեր, քեցին, ձուլար, դիպաւ, կռուաւ, հերքեաւ, պարտեաւ․ փոխանակ ըսելու՝ բժշկեցեր, քեցեցին, ձուլեցար, դիպեցաւ, կռուեցաւ, հերքեցաւ, պարտեցաւ: Կ'ըսեն հրամայականն՝ Խնդրէք, լռէք, ասէք, փոխանակ ըսելու՝ խնդրեցէք, լռեցէք կամ լռարուք, ասացէք: — Կ'ըսեն՝ Հանեցի, հանեաց, տարածանեցեր, անիծանեսցես, տեսանեսջիք, տեսցեմ, տեսցես, ախածեցիմ, նստեցայ, նստեցան, սպանեցէք․ լուծանեալ, տեսեցեալ, սպանանեալ, փոխանակ ըսելու՝ հանի, հան կամ եհան, տարածեր, անիծցես, տեսջիք, տեսանիցեմ, տեսանիցես, ախածանիցիմ, նստայ, նստան, սպանէք․ լուծեալ, տեսեալ, սպանեալ: Այսանկ ալ՝ Մարթայցեմ, մարթայցես, մարթայցէ, մարթայցեմք, մարթայցէք, մարթայցեն, փոխանակ ըսելու՝ մարթանայցեմ, մարթանայցես, նայցէ, նայցեմք, նայցէք, նայցեն․ կըրնամ:

Ուրիշ կերպ կերպ անսովոր բաներ ալ կ'ընեն, որ ընդարձակ քերականութենէ կամ բառգրքէ սորվելու է:

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԴԵՐԲԱՅ

277. Աս բառերս, ինչպէս ըսինք (162), դերբայ կ'ըսուին իրաւամբք, վասն զի շատ անգամ բայի տեղ կըլլանին, ինչպէս որ անուան տեղ դրուած բառերն ալ դերանուն կ'ըսուին:

278. Աներևոյթ դերբայն շատ անգամ, անանկ ինչպէս որ է, ուրիշ բայի քով կըդրուի՝ ապառնիի կամ ստորադասականի տեղ․ ինչպէս,
Ինձ տացէ Աստուած առնել․ Աստուած տայ ինծի որ ընեմ:
Պատուիրեցի քեզ չուտել․ պատուիրեցի քեզի որ չուտես:
Հրամայեաց առ բարեկամսն երթալ և դարմանս գտանել․ հրամմեց որ բարեկամներուն երթայ ու դարման գտնէ․ կամ երթան ու դարման գտնեն, թէ որ շատի վրայ ըլլայ:
Ակնարկէին ուսակցացն՝ գալ օգնել նոցա․ ակ կ'ընէին ուսընկերներուն՝ որ գան օգնեն իրենց:
Սրբեսցես զնոսա՝ քահանայանալ նոցա ինձ կամ զի քահանայասցին ինձ:
Ո՞չ ապաքէն զի քննեսցեն զքաղաքս և դիտել զերկիրս եկին․ — այս ինքն՝ և զի դիտեսցեն:
Մի ոք որ չար իցէ, յուսասցի անպարտ լինել․ մէկն որ չար է՝ չյուսայ որ անպարտ ըլլայ կամ որ անպարտ պիտի ըլլայ․ փոխանակ ըսելու՝ Մի յուսասցի թէ անպարտ լինիցի:

279. Շատ հեղ ալ՝ սահմանական եղանակին մէկալ ժամանակներուն տեղը կըդրուի․ ինչպէս,
Զհայկակ ասեն լինել առ Բելոքոսիւ․ Հայկակը կ'ըսէին թէ Բելոքոսին ատենն էր:
Ասէին որոտումն լինել․ կ'ըսէին թէ որոտամ է կամ որոտամ կ'ըլլայ կոր կամ որոտամ եղաւ:

Պատասխանի ետուն չգիտել. պատասխան տալըն ըէ չէ֊ տէնք կամ ըէ չէրտէն։

Կարծէին կարել կարկատել. կըկարծէին ըէ կըրնան կար֊ կըտել. կամ ըէ ոչ-թէ կարենան կարկըտել (278)։

280. Շատ անգամ ալ գոյական անուան պէս կը֊ բանի, բայանուն կ'ըսուի ու կըհոլովի եղակի ըստ 31, ա֊ ծական ալ կ'առնէ. Լինել, լինելոյ, լինելով,'ի լինելոյ, զլինել,'ի լինել, առ'ի լինել,'ի լինելն, ընդ լինելն. Գալ, գալոյ, գալով,'ի գալոյ զգալն,'ի գալ. Սիրել հաւ. Սի֊ րել, սիրելոյ, սիրելով,'ի սիրելոյ, զսիրել,'ի սիրել, առ 'ի սիրել,'ի սիրելն, ընդ սիրելն. Տեսանել, տեսանե֊ լոյ, տեսանելով, 'ի տեսանելոյ, զտեսանելն, 'ի տեսա֊ նելն. Առնուլ, առնլոյ, զառնուլն, յառնուլն, և այլն։ Եւ ասանկ հոլոված ալ բայի տեղ կըբանի երբեմն։

Ածականով ալ կ'ըսուի, Մեծաւ գոչելով, մեծաւ պատուիրելով,'ի մեծ խորխտալոյն,'ի խօսել իմում,'ի չուել քում, յաղաչել քում, յառնելն իւրում։

281. Ի, առ, առ 'ի նախդրիւ տրականը շատ տեղ կըբանի՝ ղէ օրդէս ղէ, ըսելու տեղը սպառնիով կամ ստորադասականով, ու համար կընշանակէ. ինչպէս,

Ի լսել հաւ առ'ի լսել եկեալ եմ. եկեր եմ լսելու, որ լսեմ։

Ոչ առ ատել. չէ ատելու համար, որ ատեմ, կամ ատես, կամ ատէ, և այլն։

Մտանեմք անդր առ 'ի խուզելոյ զնեղ. հոն կըմտնենք կոր որ վրանիս փնտռեն կամ փնտռելու համար (148)։

282. Նոյն մոքով ուղղական ալ կըսուի շատ տեղ. Կոչեաց հարցանել. կանչեց հարցընելու համար կամ որ հարցընէ։

Եկիր կորուսանել. եկար կորսնցընելու համար, որ կորսնցընես։

Եդ զնոսա՝ լուսատու լինել յերկիր. դրաւ անոնք լոյս տալու համար, որ լոյս տան երկրի։

Ցարեաւ Եսթեր երթալ 'ի սենեակն արքայի. ելաւ Եսթեր երթալու, որ երթայ արքային սենեակը։

Նոյն էր թէ ըսէիր, առ 'ի հարցանել, առ 'ի կորուսա֊ նել, առ 'ի լուսատու լինել։

283. Ի, ընդ նախդրիւ տրականն ու գործիականը շատ տեղ կըբանի՝ յորժամ, էրբ, որովհետև, վասն զի, ըէ֊ ղէր ևս ըսելու տեղը դիմաւոր բայով. ինչպէս,

Ի տեսանելն զքեզ՝ բերկրեսցի. երբոր տեսնէ քեզ, պիտի ուրախանայ։

Ցերթալդ քո և 'ի դառնալդ. երբոր երթաս ու դառնաս կամ երթալուդ ու դառնալուդ։

Ի խօսել իմում, յառնելն իւրում. երբոր խօսիմ կամ կը֊ խօսէի, երբոր ելնէ կամ կ'ելնէր։

Ընդ երթալն նորա՝ ժողովուրդքն նեղէին զնա. երբոր կ'երթար նէ կամ երթալուն ժողովուրդները նեղութիւն կու֊ տային անոր։

Ի դառնալ մեղաւորին՝ կեցցէ. ըէ որ դառնայ նէ մեղա֊ ւորը՝ ապրի։

Ի Պաւղոսի բողոքելն՝ հրամայեցի պահել զնա. որով֊ հետև բողոքեց Պօղոս՝ հրամայեցի որ պահեն զինքը։

Ասելով նոցա զայս. երբոր աս բանս ըսին նէ անոնք։

Ոչ զմեծատունն պատուել՝ անպատիւ գոլով. ոչ մեծա֊ տունը կըպատուէ՝ երբոր կամ ըէ որ անպատիւ է նէ։

Բարեգործ ծնողաց գոլով որդիք՝ բարի գործոցն նոցա պարտիք նմանել. որովհետև կամ վասն զի բարեգործ ծնո֊ ղաց զաւակ էք՝ պէտք է որ անոնց բարի գործքերուն նմանիք։

Անկարօտք գոլով ըստ բնական պիտոյից, սակայն ան֊ յագ են. ըէպէտ անկարօտ են բնութեան պէտքի դին, բայց անյագ են։

284. Անցեալ դերբայն շատ հեղ ուրիշ բայի մը հետ կըբանի՝ առաջ կամ ետև, և անորոշ դերբայի գոր֊ ծիականի պէս կ'առնուի կամ քովի բային պէս. ինչպէս,

Ելեալ գնաց. մտեալ բազմեցաւ. հայեցեալ ընդ իս զարմանայք. ըսել է՝ ելլելով գնաց, մտնելով նստաւ, ինծի

նայելով հրաշարմանաց, կամ եկաւ գնաց, մտաւ, նստաւ, ինծի նայելիս հրաշարմանաց:

Կալեալ կորուսանել. բռնելով կորսնցընել կամ բռնել կորսնցընել:

Մնացէ գիտեալ. ճանչելով մնայ:

Փախեան զարհուրեալք. վախնալով փախան:

285. Շատ տեղ ալ՝ ԹԷ ըէ շաղկապով դիմաւոր բայի տեղ կըդրուի. ինչպէս,

Հաւատարմանայ ասացեալն յոմանց, ապաշխարեալ Սողոմոնի զյանցուածն. այս ինքն՝ թէ ապաշխարեալ է կամ ապաշխարեաց հաւատացուի ոմանց ըսածը, թէ Սողոմոն մեղքին ապաշխարեր է կամ ապաշխարեց:

Տեսի՝ անզգամաց արմատս ձգեալ. այս ինքն՝ զի ձգեալ են կամ էին. տեսայ որ անզգամներուն արմատ ձգեր են կամ ձգեր էին:

Ոչ ուրեք գտանեմք ասացեալ նորա՝ ի նորումն. այս ինքն թէ ասացեալ է կամ իցէ. չենք գտներ թէ ըսած է կամ ըսած ըլլայ:

Գիտացեալ զևորդ այրուձիոյն՝ զերծեալք անվնաս, և թէ չիք ինչ կասկած այնուհետև. այս ինքն՝ թէ կամ զի զերծեալք են և թէ չիք կասկած. գիտնալով որ էր ձիաւոր զօրքը անվնաս ազատեր են, և այլն:

286. Շատ հեղ ալ երբ յորժամ մակբայէն ու եթէ, որովհետև, թէպէտ և շաղկապներուն ու դիմաւոր բայի տեղ կըգանի. ինչպէս,

Եւ հրամայեալ Փեստոսի՝ ածին զՊաւղոս. այս ինքն իբրև հրամայեաց, յետ հրամայելոյն. ու երբոր հրամմեց Փեստոս՝ բերին Պօղոսը:

Սպանին զՅովաս յԵրուսաղէմ, թագաւորեալ ամս քառասուն. այս ինքն՝ իբրև թագաւորեաց, յետ թագաւորելոյն. սպաննեցին Յովասը Երուսաղէմ, երբոր քառասուն տարի թագաւորեց, քառասուն տարի թագաւորելէն ետքը:

Հիւանդացեալ, և մի ակն կալցի ողջանալոյ. այս ինքն՝ յորժամ կամ եթէ հիւանդասցի. հիւանդնայ նէ, յոյս չունենայ առողջնալու:

Մի վհատիցիս՝ յանդիմանեալ՝ ի նմանէ. այս ինքն՝ յորժամ կամ եթէ յանդիմանիցիս. սիրտդ չկոտրի՝ անկէց յանդիմանուելս նէ:

Յորոց պահեալ զանձինս՝ բարւոք գործիցէք. այս ինքն՝ եթէ պահիցէք. որոնցմէ զգուշանաք նէ՝ աղէկ կընէք:— Եւ զորս ինքնին բողոք կալեալ առ քաջ արանցն, խորհեցայ յղել. այս ինքն՝ որովհետև բողոք կալաւ զա. և որովհետև ինքը նայսեր բողոքեց, միտքս դրի որ խաւրեմ:

Կարօտին թագաւորին, այլ ումեք՝ ի ծառայիցն ոչ կարացեալ. այս ինքն՝ որովհետև այլ ոք ոչ կարաց. թագաւորին հիւանդին, որովհետև ծառաներէն ուրիշ մէկը չկրցաւ:

Բազմաց զգործ բաժանեալ, բայց սկիզբն և կատարածն շինուածոյն՝ ի բուռն ճարտարապետ անդր հայի. այս ինքն թէպէտ և բազմաց բաժանեալ է. թէպէտ գործը շատի վրայ բաժնուած է, բայց շէնքին սկիզբն ու լմնալը բուն ճարտարապետին կընայի:

Որ մահկանացու ծնեալ, անմահ զնա յիշատակ եթող. այս ինքն՝ թէպէտ և մահկանացու ծնեալ էր. որ թէպէտ մահկանացու ծներ էր, իր յիշատակը անմահ թողուց:

287. Անցեալ դերբայն շատ հեղ ըլնելով, էմ էական բայերով մէկտեղ կըգանի, և ինչ տեսակ բայի դերբայ է նէ, ան նշանակութիւնը կըպահէ: Եւ որովհետև ներգործական ու կրաւորական բային անցեալ դերբայն մէկ է, անոր էականով շինուածն ալ հասարակ բայ կ'ըլլայ, այս ինքն ներգործական ու կրաւորական. բայց աւելի կրաւորական կըգանի, (165, 188). Համառօտ օրինակ մը դնենք.

288. Սիրեալ լինիմ. կըսիրեմ, կըսիրուիմ. սիրած կ'ըլլամ, սիրուած կ'ըլլամ.

Սիրեալ լինիմք. կըսիրենք, կըսիրուինք. սիրած կ'ըլլանք, սիրուած կ'ըլլանք:

Սիրեալ լինէի. կըսիրէի, կըսիրուէի. սիրած կ'ըլլայի, սիրուած կ'ըլլայի.

Սիրեալ լինէաք · կը սիրէինք, կը սիրուէինք · սիրած կ'ըլլայինք, սիրուած կ'ըլլայինք ։

Սիրեալ եղէ · սիրեցի, սիրուեցայ · սիրած եղայ, սիրուած եղայ ·

Սիրեալ եղաք · սիրեցինք, սիրուեցանք · սիրած եղանք, սիրուած եղանք ։

Սիրեալ եմ · սիրեր եմ, սիրուեր եմ · սիրած եմ, սիրուած եմ ·

Սիրեալ եմք · սիրեր ենք, սիրուեր ենք · սիրած ենք, սիրուած ենք ։

Սիրեալ էի · սիրեր էի, սիրուեր էի · սիրած էի սիրուած էի ·

Սիրեալ էաք · սիրեր էինք, սիրուեր էինք · սիրած էինք, սիրուած էինք ։

Սիրեալ լիցիմ, եղէց · սիրեմ, պիտի սիրեմ · սիրուիմ, պիտի սիրուեմ · սիրած ըլլամ, սիրուած ըլլամ ·

Սիրեալ լիցուք, եղիցուք · սիրենք, պիտի սիրենք · սիրուինք, պիտի սիրուինք · սիրած ըլլանք, սիրուած ըլլանք ։

Սիրեալ լեր · սիրէ, սիրուէ · սիրած եղիր սիրուած եղիր ·

Սիրեալ լերուք, եղերուք · սիրեցէք, սիրուեցէք · սիրած եղէք, սիրուած եղէք ։

Սիրեալ լինիցիմ · սիրեմ, պիտի սիրեմ · սիրուիմ, պիտի սիրուիմ · սիրած ըլլամ, սիրուած ըլլամ · և այլն ·

Սիրեալ լինիցիմք · սիրենք, պիտի սիրենք · սիրուինք պիտի սիրուինք · սիրած ըլլանք, սիրուած ըլլանք · և այլն ·

Սիրեալ իցեմ · սիրած ըլլամ, պիտի սիրած ըլլամ · սիրուած ըլլամ, պիտի սիրուած ըլլամ ·

Սիրեալ իցեմք · սիրած ըլլանք, պիտի սիրած ըլլանք · սիրուած ըլլանք, պիտի սիրուած ըլլանք ։

Սիրեալ լինել, գոլ · սիրել, սիրուիլ · սիրած ըլլալ, սիրուած ըլլալ ։

Սիրեալ լեալ, եղեալ · սիրած, սիրուած · սիրած կամ սիրուած եղած, ըլլալով ։

Սիրեալ լինելոյ · սիրելու, սիրուելու · սիրած կամ սիրուած ըլլալու ։

289. Էական բայն ալ կ'ըլլայ ատանկ՝ ինք իր դերբայովը · Լեալ կամ եղեալ լինիմ, լինէի, եղէ · լեալ կամ եղեալ եմ, էի · լեալ կամ եղեալ լիցիմ, եղէց, լինիցիմ, իցեմ · լեալ կամ եղեալ լինել, գոլ, լինելոյ ։

290. Էական բայը շատ անգամ առաջ ալ կը դրուի · Լինիմ սիրեալ, եմ սիրեալ ։ Ու դերբայն յոգնակի ալ կ'ըլլայ, մանաւանդ կրաւորականն ու չէզոքը · Տնկեալք եղիցին · Հասեալք լինէին ։

291. Անցեալ դերբայն շատ տեղ ալ ածականանուան պէս կը բանի · ու Եալ կամ լեալ դերբայէն 'ի զատ՝ մէկալ ամէնն ալ կը հոլովի եզակի ու յոգնակի (ըստ 31).

Եալ, ելոյ · եալք, ելոց ։

Եղեալ, եղելոյ կամ եղելում, եղելով, յեղելոյ, զեղեալ · եղեալք, եղելոց, եղելովք, յեղելոց, զեղեալս ։

Գնացեալ գնացելոյ գնացելում · գնացեալք, գնացելոց ։

Սիրեալ, սիրելոյ, սիրելով կամ Սիրեցեալ, սիրեցելոյ, սիրեցելում, սիրեցելով, 'ի սիրեցելոյ, զսիրեցեալ · սիրեցեալք սիրեցելոց, սիրեցելովք, 'ի սիրեցելոց, զսիրեցեալս ։

Տեսեալ, տեսելոյ տեսելում · տեսեալք, տեսելոց ։

Զենեալ, զենելոյ, զենելում · զենեալք, զենելոց ։—

Իսկ Լեալ՝ նախդրիւ հոլովները միայն ունի · լեալք, լեալս, զլեալս ։

292. Ասանկ ածական դերբայն՝ շատ տեղ ալ ող կամ օղ վերջացած բայածականի պէս եղօղ, ընօղ կը նշանակէ, ու սովորաբար անոր տեղը կը բանի · ինչպէս, Զար խորհուրդ՝ խորհեցելումն կամ խորհելոյն յոյժ չար է · փոխանակ ըսելու՝ խորհողին · չար խորհուրդը՝ մտածողին շատ գէշ է ։

Առնն բարբառելոյ · փոխանակ՝ բարբառողի · խօսող մարդուն ։

Մաս երթելոյն 'ի պատերազմ. փոխանակ՝ երթողին.
պատերազմ գացողին բաժինը։

Աստուածք նմանեալք մարդկան. մարդու նմանօղ աս-
տուածներ։

Ոչ խոստովանեալք այլ հայհոյիչք. չէ ըսէ խոստովանող-
ներ, հապա հայհոյիչներ։

Շրթանց խոստովանելոց. փոխանակ՝ խոստովանողաց.
խոստովանող շրթներուն։

Գազանաց գոչելոց. փոխանակ՝ գոչողաց. գոռացող գա-
զաններուն։

Կանանց՝ զաստուածպաշտութիւն յանձն առելոց. փո-
խանակ՝ առողաց. աստուածպաշտութիւնը յանձն առնօղ
կնիկներուն։

293. Ապառնի դերբային սովորաբար էական են բային
հետ կը բանի՝ ասանկ, համառօտ օրինակով.

Սիրելոց եմ.	պիտի սիրեմ. պիտի սիրուիմ.
Սիրելոց եմք.	պիտի սիրենք. պիտի սիրուինք։
Սիրելոց է.	պիտի սիրէ. պիտի սիրուի.
Սիրելոց էաք.	պիտի սիրէինք. պիտի սիրուէինք։
Սիրելոց իցեմ.	պիտի սիրեմ. պիտի սիրուիմ.
Սիրելոց իցեմք.	պիտի սիրենք. պիտի սիրուինք։

294. Ասոր ալ էական բայն առաջ ալ կը դրուի. Եմ
սիրելոց, էաք սիրելոց։

295. Ապառնի դերբայն ածական անուան պէս ալ
կը բանի, բայց վերջահոլով չունի, հապա միայն նախ-
դրիւ հոլով, ան ալ քանի մը բային միայն կ'երևնայ.
Գալոց կամ լինելոց չարեացն. գալու կամ ըլլալու չարիք-
ներուն։

Ձլինելոց իրսն. ըլլալու բաները։

Զգալոցն կամ զգալոցսն պատմել. գալիքը կամ գալիք-
ները պատմել։

Եղեալքն և լինելոցք, զլինելոցսն, — ընդ լինելոցսն.
եղածները ու ըլլալիքները, — ըլլալիքներուն հետ։

296. Վերջահոլով պէտք ըլլայ նէ, ներ վերջացած բայածականը կը
բանի, որ ըլլալու, ըլլալէլու կը նշանակէ, և կը հոլովի ըստ 43. Լինելի,
լինելւոյ կամ լինելոյ (45), լինելեաւ կամ լինելւով. լինելիք, լինելեաց
կամ լինելեաց, լինելոց, լինելեօք կամ լինելւովք. ըլլալու։
Սիրելի, սիրելւոյ կամ սիրելոյ, սիրելեաւ կամ սիրելւով. սիրելիք, սիրե-
լեաց կամ սիրելեաց, սիրելոց, սիրելեօք կամ սիրելւովք. սիրուելու և այլն։

297. Առանց ստեանի հոլովի նէ (45), անորոշ և ապառնի դերբային
կը նմանի. բայց պէտք չէ շփոթել. զոր օրինակ,
Մինչև բարձցին առակք լինելոցն. ըսել է՝ լինելւոցն, լինելեացն։
Իմով արեամբ վասն ձեր հեղլոյ կամ հեղլով. ըսել է՝ հեղլւոյ կամ հեղ-
լւով, հեղլեաւ, այս ինքն թափուելու, որ պիտի թափի։

298. Թէ որ է բային հետ դրուի, ներգործականի կամ չէզոքի պէս
ընելու ալ կը նշանակէ.
Իմանալի է. պահանջելի է, ըսել է՝ իմանալու է, պէտք է իմանալ, պահան-
ջելու է, պէտք է պահանջել։
Դառնալի է, հրաժարելի է, ըսել է՝ դառնալու է, պէտք է դառնալ, հրա-
ժարելու է, պէտք է հրաժարիլ։

299. Աս ներ բայածականը շատ անգամ ող բայածականի տեղ ալ
կը բանի, ու երբեմն ալ անցեալ դերբայի տեղ. Լինելի, ըսել է՝ եղող
ու եղած. Սիրելի, սիրող ու սիրուած. Լսելի լսող ու լսուած, Գալի,
էկող ու էկած. Տալի, տուող ու տրուած. Խնդրելի, հայցելի, խնդրող ու
խնդրուած։

Ասանկ կ'ըսուի, Առնելի գործոյն գործածը ընող. Առնելիք բանին,
խօսքին ընօղներ. Լսելիք օրինացն, օրէնքը լսօղները։ Աս մաքով եղակին տեղ
յոգնակի ալ բռնուած կայ հին նախնեաց մէջ։ —

Ջայն փողոյ լսելի եղիցի, այս ինքն՝ լսեալ եղիցի։
Տալ զխնդրելին. Առնել զհայցելին. այս ինքն՝ զխնդրեալն, զհայ-
ցեալն։
Վաղամեռիկ լինելոյ որդւոյ իւրոյ արար պատկեր. այս ինքն, վաղա-
մեռիկ լինելւոյ, եղելոյ։
Արեամբն հեղլով. Յարենէն հեղլոյ, այս ինքն՝ հեղլւով, հեղելով,
հեղլոյ, հեղելոյ։
Ի սկզբանցն լինելոցն հաստատեաց. այս ինքն՝ լինելւոցն, եղելոցն.
Իշխանութիւն ոչ ունէր ևս առնելոյն. այս ինքն՝ առնելւոյն, արա-
րելոյն։

300. Ող կամ օղ վերջացած բայածականին վրայ մասնաւոր գիտե-
լիք մը չկայ։ Սովորաբար անցեալ կատարեալէն կը շինուի ամէն տե-
սակ բայի բաց 'ի կրաւորականէն, Ամացող, մնացող. գնացող, գացող,
լուացող, իմացող, երբեմն լուանող, իմանող. հագացող կամ հագող,
յուսացող կամ յուսող, պարծեցող կամ պարծենող։ Սիրեցող կամ սի-
րող, սիրող. ասացող կամ ասող, ըսող. կարող կամ կարացող, կրցող։
Տեսող կամ տեսանող, տեսնող. թարող կամ տանող, փախչող։ Ջենող,
մորթող. առող, առնող. յեցող, կամ յենող, կռթնող։ Տուող, եկող, եր-

թող, արարող կոյ տանող, եդող կամ դնող, կերող, ունող:— Նականներէն ալ կայ միայն Լինող, գոյող, եղօղ: Ամէնն ալ ըլլող, ըլլող կընշանակեն:

301. Շատ տեղ ալ՝ չէ թէ հիմայ ընող կընշանակեն, հապա բնութեամբ անանկ եղօղը. ինչպէս, Այր կերող և արբեցող: Ես չեմ խօսող եք. Ամէնայն որ կարող էր զօրութեամբ.

302. Չէզոք բայերուն երբեմն անցեալ դերբայի ու նի բայածականին պէս ալ կընշանակէ. Պատսպարիմ, պատսպարող. ապաւինած կամ ապաւինող: Վարժիմ, վարժող. վարժած կամ վարժուող:— Կարեմ, կարող. կարելի, կըցուելու. Հաւանիմ, հաւանող. հաւանելի, հաւանուելու:

303. Ողին տեղ իչ ալ կըվերջանայ, և նոյն է անոր հետ. Բացօղ, բացիչ. սիրող, սիրիչ. փրկօղ, փրկիչ. բնակօղ, բնակիչ. արարօղ, արարիչ, ըսեր ես, ամէնը մէկ է: Բայց ողը ամէն բայի և ամէն չէզոքի ալ կըփակչի. իսկ իչը աւելի ներգործականներու, և քիչ չէզոքներու:

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՄԱԿԲԱՅ

304. Մակբայն բառ մըն է որ բային վրայ պէտք եղած միտք մը կ'աւելցընէ, իմացընելով ընելուն կամ ըլլալուն տեղն, ատենը, կերպը, և այլ: Ածականի և ուրիշ մակբայի վրայ ալ կ'ըսուի: Առջևէդ քանի մը օրինակով կըտեսնես՝ ինչ ըլլալը հասկընալու չափ:

305. Աստ է. Անդ է.	Հոս է. Հոն է:
Եկ այսր. Նստարուք այդր.	Հոս եկուր. Նստեցէք հոդ:
Անդր մուծին.	Հոն խոթեցին:
Երթիցուք անտի. Ել այտի.	Երթանք անկից. Ելիր անկից:
Ելեալ անտի գնաց.	Անկից ելաւ գնաց:
Ո՞ւր էիր. Ուր էին,	Ո՞ւր էիր. Ուր որ էին:
Ուստի՞ գաս.	Ուսկի՞ց կուգաս:
Իբրև լուան. Մինչ կենդանին էր.	Երբոր լսեցին. Երբոր ողջ էր նէ:
Մինչ դեռ խօսէր.	Երբոր դեռ կըխօսէր կոր:
Մինչև կերայց. Մինչև եկին.	Ինչուկ որ ուտեմ. Ինչուկ որ եկան:
Այժմ տացի. Ե՞րբ եկիր.	Հիմայ ըսի. Ե՞րբ եկար:
Մերթ երևի, մերթ ծածկի.	Մէյմը կ'երևնայ, մէյմը կըգոցուի:
Միշտ, հանապազ ուսանիմ.	Միշտ, ամէն իժիր կըսորվիմ:
Արդ ևս վախճանեցաւ.	Հիմաճուկ մեռաւ:
Ապա ասէ. Ապա գիտասջիր.	Ետքը կ'ըսէ. Ետքը պիտի գիտնաս:
Ոչ կամիմ. ոչ գիտեմ. ոչ երկնչիմ.	Չեմ ուզեր. չեմ գիտեր. չեմ վախնար:
Ոչ ուրէք, ոչ ուստէք, ոչ երբէք.	Հիչ մէկ տեղ, հիչ մէկ տեղէ, հիչ մէկ ատեն:
Ոչ է հասեալ.	Դեռ հասած չէ:
Ոչ ևս այլ շատ խօսեցայց:	Ալ շատ պիտի չխօսիմ:
Ոչ ևս էր եկեալ.	Դեռ չէր եկած:
Ոչ ևս գիտաց որպէս արժան է.	Դեռ չգիտցաւ ինչպէս որ պէտք է:
Մինչ չև լեալ էին.	Քանի որ դեռ եղած չէին:
Մի սիրէք. Մի երթայցէք.	Մի սիրէք. Չերթաք:
Ահա եղև. Այս տեսի.	Ահա եղաւ. Հա, հրամմերես տեսայ:
Զիա՞րդ գիտէ.	Ի՞նչպէս գիտէ:
Այսպէս ասէ. Այնպէս արարէք.	Ասանկ կ'ըսէ. Անանկ ըրէք:

Եւս մեծ. Յոյժ իմաստուն.	Աւելի մեծ. Խիստ իմաստուն:
Կարի բարուք. Կարի յոյժ.	Խիստ աղէկ. Խիստ շատ:
Ամենեւին անշարժ.	Ամենեւին չշարժող:
Ոչ բազում, – ոչ սակաւ.	Քիչ, – շատ:
Գրեթէ հանապազ.	Գրեթէ միշտ, (ռամկի բարբառ):
Աստէն ըսեն. Աստէն ասիցէք.	Ի հարկէ կըսեն. Ի հարկէ որ պիտի ըսէք:
Թերեւս արասցէ.	Ըլլայ որ, կարելի է որ (պիտի) ընէ:
Գուցէ դայցեն. գուցէ ոչ լիցի բաւական.	Չըլլայ թէ գան. չըլլայ թէ չօգտէ:
Գուցէ կարծէր. գուցէ զգաստասցի.	Կարելի է որ (պիտի) կարծէր. կարելի է որ խելքը գլուխը գայ:
Մորմոքէին առաւել 'ի վերայ բանին.	Աւելի ան խօսքին վրայ կըցաւէին:
Յայտնապէս խօսել.	Բաց խօսիլ:
Իշխանաբար դատել.	Իշխանի պէս դատել:
Վայրապար կեալ.	Փուճ տեղը ապրիլ:

306. Ածականներն ալ շատ անգամ եզակի, կամ յոգնակի սեռով, երբեմն ալ շատուորի վրայ՝ .քով, մակբայի տեղ կ'երթան, ու կերպ մը կըցայտնեն. ինչպէս,

Նոր գալ,	նոր գալ.
Ուղիղ գնալ,	շիտակ երթալ.
Բարուք ընթանալ,	աղէկ երթալ.
Սակաւ կամ շատ սիրել,	քիչ կամ շատ սիրել
Արդար խօսել,	շիտակ խօսել.
Բազում ծառայել,	շատ ծառայել.
Մեծաձայն կարդալ,	բարձր ձայնով կանչել.
Մանր մանր կտորել,	մանտրիկ կտրել.
Մերկ գալ, մերկանդամ դառնալ,	մերկ գալ, մերկ դառնալ.
Ողջանդամ ապրել,	ողջ ապրիլ.
Մազապուրծ չհաւատալի զերծանել,	մազէ ազատիլ չհաւատալու կերպով.
Գեղեցիկ իմն պատմել,	աղուոր մը պատմել.
Երագս ընթանալ,	շուտ վազել.
Թեթեւս դառնալ,	թեթեւ դառնալ.
Ճշմարտագոյնս գիտել,	ստոյգ մը գիտնալ.
Ծանունս լսել,	ծանր կամ ծանր կերպով լսել.
Մեծամեծս վազել, փքալ, կոտորել,	մեծ մեծ վազել, խորտակել, ջարդել.
Նորք և առժամայնք եկեալ,	նոր և ան ատեն եկած.
Բազումք՝ փախստեայք ապրեցան,	շատը՝ փախչելով ազատեցան,
Արիք օրհասականք հզօրագոյնք կռուէին,	մահուան դուռը հասած արիերը խիստ ուժով կռուեցին:

307. Շատ տեղ ալ անուններու հոլովները մակբայի տեղով կըլլանին.

Առաւօտու, առաւօտուց,	առտուն, առտուանց.
Գիշերի, գիշերաց, գիշերաւ,	գիշերը. գիշերանց, գիշերով.
Կանխաւ,	առաջուց, կանուխ.
Փութով, ստիպով,	շուտով, արտորնօք.
Ի պարզոյ,	երկինքը բաց ատեն.
Ի կարճոյ,	կարճ կերպով.
Զառաջինն,	առաջ, առաջին բերանը.
Զնոյն,	նոյնպէս.
Յորժամ, յայնժամ,	երբոր, ան ատենը.
Ի զուր, 'ի նանիր,	փուճ տեղը.
Ընդ հուպ, ընդ փոյթ,	մօտ ատեններս, շուտով:

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՇԱՂԿԱՊ

308. Շաղկապը բառ մըն է, որ բառ բառի ու խօսք խօսքի հետ կը կապէ։ Մէկ քանի օրինակով հերիք կը հասկըննաս։

309 Ես և դու և ամենայն բազմութիւնդ.	Ես ու դուն ու բոլոր աս բազմութիւնը։
Քարոզեցէք և ասացէք	Քարոզեցէք և ըսէք։
Ես եւ. Ես իսկ. Այլ եւս ոչխարք.	Ես ալ. — Ուրիշ ոչխարներ ալ։
Ցուրտ կամ ջերմ. Առէք կամ տուք.	Պաղ կամ տաք. Առէք կամ տուէք։
Գաւազանաւ եթէ սիրով.	Գաւազանո՞վ չէ նէ սիրով։
Տացո՞ւք թէ ոչ տացուք.	Տա՞նք մի չէ նէ չտանք։
Եթէ կամիս կատարեալ լինել.	Թէ որ կ'ուզես կատարեալ ըլլալ։
Թէ հնար ինչ իցէ.	Թէ որ ճար մը կայ նէ։
Ոչ ունիմք աստ բայց հինգ նկանակ.	Զունինք հոս, բայց միայն հինգ հաց։
Թէպէտ և կամէր, բայց ոչ կարաց. առնոյն ոչ կարաց	Կ'ուզէր ալ նէ, բայց չկրցաւ. Թէպէտ կ'ուզէր, բայց չկրցաւ։
Թէպէտ էին բազումք որ հարկանէին զփողսն.	Թէ և շատ ալ էին փող զարնողները։
Սուղ, այլ զօրաւոր.	Կարճ, բայց ուժով։
Մի լայք, զի չէ մեռեալ.	Մի լաք, վասն զի մեռած չէ։
Լուարուք զի ասացաւ.	Լսեցիք որ ըսուեցաւ։
Գիտաց թէ ցածուցեալ են.	Իմացաւ որ ցածցեր են։
Եւտես եթէ հաճոյ է.	Տեսաւ որ ախորժելի է։
Իսկ նա գնաց.	Բայց (կամ ու) ան գնաց։
Իսկ զի՞ մկրտես, եթէ դու չես Քրիստոսն.	Հապա ինչո՞ւ կը մկրտես, թէ որ դուն չես Քրիստոսը։
Ապա, ուրեմն, ապա ուրեմն ազատ են որդիքն.	Անանկ է նէ՝ տղաքն ազատ են։
Եթէ ոչ զմեծն, գոնէ զփոքրն առացուք.	Մեծն ալ չէ նէ, պզտիկն ըլլայ՝ ընենք։
Արդ, և արդ, իսկ արդ զի՞նչ ասիցեմ.	Էյ անանկ է նէ հիմայ ի՞նչ ըսեմ։
Արդ հոտեալ իցէ, գոնէ չորեքօրեայ է.	Հիմայ պիտի հոտած ըլլայ, ինչու որ չորս օրուան է։
Քանզի բազումք յօժարեցին, կամ եղև և ինձ.	Որովհետև շատերը յօժարեցան, ես ալ ուզեցի։
Քանզի ծնաւ, ապաքէն գութ ունի.	Ծնաւ նէ,'ի հարկէ գութ ունի։
Մեռանել քան ծառայել. քան եթէ ծառայել.	Մեռնիլ քան թէ ծառայել, քան թէ ծառայ ըլլալ, գերի ըլլալ։

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

310. Ձայնարկութիւնը բան մը կամ ձայն մըն է, որ մարդուս կիրքը կը յայտնէ, բարկութիւն կամ վախ կամ ուրախութիւն կամ տրտմութիւն, եւն. ինչպէս,

311 . Ա՛ Թշուառական. ո՜ Թշուառ.	Հա՜յ Թշուառական, հա՜յ խեղճ։
Է՛ մարդ.	Հէ՜յ մարդ։
Ո՜վ անմիտք, ո՜ անմիտք.	Հէ՜յ անխելքներ։
Ո՛հ, կարի է առասպելս.	Ո՛ւհ, ամմա առասպել հա՛։
Ո՜վ սքանչելեացս.	Ո՛ւհ զարմանալու բան։
Ո՛հ, ես մեղայ.	Վա՛խ, ես մեղանչեցի։
Վա՜հ, որ քակէիր զտաճարն.	Վա՛խ, որ տաճարը կը քակէիր կոր։
Ո՜հ եկայք. ո՜հ արիք.	Հա՛յտէ եկէք. հա՛յտէ ելէք։
Հա՛պա առաքինիք.	Հա՛յտէ կտրիճներ։
Աղէ պատմեա. աղէ դու եկ.	Հէլէ պատմէ. հէլէ դուն եկուր։
Վա՜յ քաջիդ.	Աֆէրիմ կամ մաշալլահ կտրիճիդ։
Վա՜յ քաջքդ իմձ.	Մաշալլահ կտրիճներս։
Վա՜յ վա՜յ, զի եկաւ.	Օ՛խ օ՛խ, որ կտրեցաւ։
Բո՜բէ կուրութեան մտացն.	Փէհ կամ վա՜յ մտքին կուրութեանը։
Ո՜ թէ.	Երանի թէ, ա՜խ ո՞ւր էր։
Է՛հ, զիարդ.	Է՛հ, ի՞նչպէս։
Հէ՛, բարի է.	Է՛յ կամ է, աղէկ է։

ԱՌԱՆՁԻՆ ՄԱՍՆ ԼՄՐՆՑԱՒ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՊԱՐԶ ՏԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԴԻՏԵԼԻՔ

312. Տարադրութիւնն է բառերը լեզուին օրինաւոր կարգովը շարել ու կապել, որ խօսք ըլլայ։

313. Բան մը խօսինք նէ, առաջ պէտք նայինք՝ թէ որու կամ ինչի վրայ ինչ պիտի ըսենք որ է կամ կ'ըլլայ կամ կ'ընէ։ Որու կամ ինչի վրայ որ պիտի ըսենք նէ, ան բանին տէրն է, և անուն բայի կ'ըսուի. ինչ որ պիտի ըսենք նէ, ան բայն է, որ ըլլալ մը կամ ընել մը կը նշանակէ. ինչպէս։

Ես եմ. — Դու լինիս. — Աստուած արար.

Ես, դու, Աստուած անուն բային են. եմ, լինիս, արար բայերն են։

314. Բայց մինակ ատչափով չըլմննար խօսքը։ Ես եմ, թէ որ հասկընաս՝ ես կամ, լմնցած է. իսկ թէ որ հասկընաս՝ ես բան մըն եմ, լմնցած չէ. ի՞նչ բան ես[1]։ Դու լինիս, դուն կ'ըլլաս. Աստուած արար, Աստուած ըրաւ, լմնցած չեն. ի՞նչ կ'ըլլաս, ի՞նչ ըրաւ։ Լըման

---

1 Բայց երբոր ըսուի Ես եմ, մի երկնչէք, մաքով լըման է. վասն զի կը հասկըցուի լսողներէն, թէ ես ան եմ որ կը ճանչնաք ձայնէս, գիտէք։

ընելու համար՝ քովը բան մը դնելու է, որ խնդիր բայի կ՚ըսուի. ինչպէս,

Ես եմ մարդ. — Դու լինիս իմաստուն.

— Աստուած արար զաշխարհ.

մարդ, իմաստուն, զաշխարհ, բայերուն խնդիրներն են, որ անոնց նշանակութիւնը կը լըմնցընեն, ու կ՚ըլլայ լըման խօսք:

315. Բայց ամէն խօսք մինակ աս իրեք կտոր բանով չըլլար. շատ անգամ իրեքն ալ կերպ կերպ յաւելուած մասեր կամ պարագաներ կ՚ունենան հետերնին. ինչպէս,

Աստուած՝ ամենակարող Ճարտարապետն տիեզերաց, որ յաւիտենից էր, ի սկզբանէ իմաստութեամբ իւրով արար զայս մեծ աշխարհս և զամենայն զարդ սորա:

Հոս նմանապէս գլխաւոր խօսքն ան է. Աստուած արար զաշխարհ. մէկալ բառերը պարագաներ կը յայտնեն. այս ինքն թէ Աստուած ինչ է կամ ինչպիսի բան կը մտածուի կոր աս խօսքիս մէջ, — Ճարտարապետ. ինչի՞ն Ճարտարապետը, — տիեզերաց. ինչպիսի Ճարտարապետ, — ամենակարող. ինչո՞վ ըրաւ, — իմաստութեամբ իւրով. երբ, որ ատեն ըրաւ, — ի սկզբանէ. ի՞նչ և որպիսի աշխարհքը, — զայս մեծ աշխարհս. ու չէ թէ մինակ աշխարհքս, հապա՝ և զամենայն զարդ, ու ամէն զարդն ալ. որո՞ւն զարդը, սորա, ասոր, աս աշխարհքիս:

316. Ինչպէս ըսինք, Աստուած անուն բայի է կամ տէր՝ ներգործական բային արար. զաշխարհ ու զզարդ՝ որ ըլլուողն են, խնդիր սեռի են արար բային. այս ինքն անանկ խնդիր մը՝ որ ներգործական բայերուն ամենուն ալ կը յարմարի, որ է հայցական հոլովը:

317. Իսկ կրաւորական բայերուն սեռի խնդիր է բացառական հոլովը: Վասն զի կրաւորական բայերուն ուղղական անուն բայի կ՚ըլլայ ըլլուողը, ու բացառական խնդիր կ՚ըլլայ ընողը: Ինչպէս թէ որ աս խօսքը՝

Աստուած արար զաշխարհ՝ կրաւորական բայով դարձընես ասանկ, Աշխարհ արարաւ յԱստուծոյ, — աշխարհ եղաւ ուղղական՝ անուն բայի, յԱստուծոյ եղաւ բացառական՝ խնդիր սեռի:

318. Մէկալ հոլոված բառերէն՝ ի սկզբանէ, իմաստութեամբ իւրով, նոյն արար բային բնութեան խնդիր են. այս ինքն անանկ խնդիր՝ որ սեռի խնդիրէն 'ի զատ, կամ թէ առանց անոր ալ, կ՚առնէ բայ մը իր մասնաւոր նշանակութեանն ու տեղին յարմար զանազան հոլովով:

319. Սեռականները տիեզերաց, սորա, որ կը յայտնեն թէ ո՞ր բանին Ճարտարապետը, որո՞ւն զարդը, կ՚ըսուին Ճարտարապետին ու զարդին յատկացուցիչ. Ճարտարապետն ու զարդն ալ կ՚ըսուին յատկացեալ, յատկացուցչին նայելով:

320. Ճարտարապետն՝ որ կը յայտնէ թէ Աստուած ո՞վ կամ ինչ է կամ ինչպիսի կը մտածուի աս խօսքիս մէջ, բացայայտիչ կ՚ըսուի Աստուծոյ. Աստուած ալ կ՚ըսուի բացայայտելի կամ բացայայտեալ, բացայայտչին նայելով:

321. Ամենակարող, իւրով, այս, մեծ, ամենայն, ածականներ են ամէն մէկը իրեն գոյականին՝ որուն որ ըսուած է, այս ինքն Ճարտարապետին, իմաստութեան, աշխարհին, զարդին:

322 Եւը շաղկապ է, որ զայս մեծ աշխարհս ու զամենայն զարդը կը կապէ իրարու հետ մէկ բայի տակ:

323. Իսկ որ յաւիտենից էր, մէջ ընկած ու յարաբերականով կապած ինքիրեն լման խօսք մըն է ան ալ. որ՝ անուն բայի, էր՝ բայ, յաւիտենից՝ խնդիր:

324. Բառերուն օրինաւոր կարգն ու մէկմէկու կապակցութիւնը՝ մէկ մը ինչ ըլլալնին լման ու խստակ յայտնի ընելու համար է, որ վերի ըսածներուս կ՚ըլլայ. մէկ մ՚ալ՝ մէկմէկու համեմատ ու նման ընելու համար է, որ համաձայնութիւն մասանց բանի կ՚ըսուի. և ան ատենը կ՚ըլլայ, երբոր մէկմէկէ կախում ունեցող կամ մէկմէկու յարմարուելու բառերը՝ իրարու նման կամ համա-

ձայն են Թուով ու հոլովով, կամ դէմքով, ժամանա-
կով ու եղանակով. ինչպէս, անուն բային՝ բայի հետ,
Ես խօսիմ, դու լսես, Աստուած արար, Նոքա ննջեն, Եղբարք
ըմբռնեցին. բացայայտիչ՝ բացայայտեալի հետ, Աստուած
Ճարտարապետն. ածական՝ գոյականի հետ, ամենակարող
Ճարտարապետ, իմաստութեամբ իւրով. Բարձր լեառն, Բարձու
լերին, Բարձու լերամբ, լերինք Բարձունք, լերանց Բարձանց:

325. Իսկ անհամաձայն կ'ըլլայ՝ Թէ որ ըսենք, ամե-
նայն Բանքն, տիրեցին ալքն. — Իւրային իմաստութեամբ, Բարձր
լերին, 'ի Բարձր լեռնէ, Բարձր լերինք, Բարձր լերանց, Բարձու
լերամբք:

326. Շարադրութիւնը երկու է. մէկ մը Պարզ, որ լեզուին հասարակ ու սովորական կանոններովը կ'ըլլայ. մէկ մ՝ալ Զարդար, ան կանոններէն դուրս ու գերազանց:

Հիմա մենք վերի ցուցուած ընական խելքի կարգով, ինչպէս տեսանք որ մասունք բանին գլխաւոր լման խօսքն ու իր պարագաները յայտնելու կուգան, սկսինք առաջ աս մասիս մէջ մէկիկ մէկիկ անոնց պարզ շարադրութեան հարկաւոր կանոնները սորվելու նոյն կարգով:

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՆՈՒՆ ԲԱՅԻ ԵՒ ԲԱՅ

327. Գլխաւոր բային անուն բային՝ ուղղական կը դրուի, ու բայը՝ Թուով ու դէմքով անոր համաձայն. ինչպէս,

Դու էիր նորա աշակերտ. Մեք Մովսիսի աշա-
կերտք եմք. Մեք գիտեմք զի ընդ Մովսիսի խօսե-
ցաւ Աստուած:
Անուանս մեր մոռասցի ժամանակաւ:
Խորհուրդք չարք անջատեն յԱստուծոյ:
Մարդիկն Հայոց ոչ ինչ հաւատային:
Բարձր են երկինք, խոր են դժոխք, երկայն է չափ
երկրի, լայն է ծով:
Ես պատուեալ եմ: Տէր իմ ծերացեալ է:
Դուք յոյժ մոլորեալ էք:

328. Անորիշ և անցեալ դերբայներուն անուն բային սովորաբար սեռական կը դրուի, Թէ և գլխաւոր բայի հետ ալ ըլլան. ինչպէս,

Մինչ զի և հաց եւս ոչ ժամանել ուտել նոցա:
Մինչև բաղձալ իսկ ասել՝ Թէ մեռաւ:
Յելանել և 'ի մտանել նորա:
Ի կալ նորա յաղօԹս:—
Նախ ծնանելն, մինչչև մտեալ առ նոսա մանկաբարձայ:
Տեսի՝ անզգամաց արմատս ձգեալ:
Տեսեալ արդարոց՝ ծիծաղեցան:
Իմ զձեր արծաԹն առեալ և հաճեալ եմ:
Մարդոյ 'ի սուրբ օդս վայելեալ՝ առողջագոյն լինի:
Բոլոր Բարեխնդրացն խուսափեալ փախչին:

329. Անորիշ դերբային, մանաւանդ ուղղականին, անուն բային դերանուն կամ միջակ անուն ըլլայ նէ, տրական կը դրուի. երբեմն անցեալ դերբային ալ.

Անցից ընդ երկիր քո, երդուեալ անցանել ինչ յաշխարհ իմ:

Գալ բողոքել ձեր առ իս, և ինչ ոչ լսել ձեզ:

Ընտրեաց զմեզ, լինել մեզ սուրբս և անարատս:

Ի գալն մեր զհետ սրբոյն: Ի կալ նմա յաղօթս:

Ծածկել 'ի քէնէ ինչ 'ի սոցանէ՝ չառնում յանձն: —

Թողեալ ձեր զԱստուած՝ քարանց պաշտօն մատուցանէիք: Ակն արկեալ մեք այսուհետև 'ի վախճան: Ումեք 'ի ծառայից ոչ կարացեալ:

330. Տեղ տեղ ուղղական ալ[1] կըլլայ երկու դերբային ալ անուն բային, մանաւանդ անցեալին.

Զխորդ մարթիցի՝ լինել թողութեան. այս ինքն թողութեան, թէ լինիցի թողութիւն:

Պատերազմել ընկեր ընդ ընկերի իւրում:

Մի ես լինել 'ի սմա բնակիչ:

Մինչև տեղի ես ոչ լինել:

Մինչև չմնալ կամ չմնալոյ 'ի նոցանէ տղրեալ և փախստական:

Մեղաւորք եղոլ մեք:

Մարթ 'ի մարդոյ առնլոյ զանէրութիւն: —

Մտեալ Յովսէփ 'ի տունն գործել զգործ ինչ իւր, բուռն եհար կինն զձորձոց նորա:

Եկեալ 'ի դէպ նոցա Ճշմարիտ տեառն զգօնութիւն:

Վաշէ, ջին զուլամբ երթեալ, սատակէր:

Ծառայք համդերձ տերամբք տանջեալ, և տամբն թագաւորաւն վնոյն չարչարեալ:

Ինքեանք յարտասուս հարեալ ողոքին, ոչ ոք կարէր լռեցուցանել:

---

1 Ինչ բանի համար որ տանի ալ կ'ըլլայ տանի ալ ըսենք նէ՝ քերականութեանս մէջ, գիտնալու է որ հեղինակները շատ տեղ երկուքերուն ալ մէկէն կըբանեցընեն մէկ խօսքի մէջ: Ինչպէս հոս սեռական և ուղղական անուն բայերին օրինակ ըլլայ աս. Եղև բանալ երկնից և իջանել Հոգւոյն սրբոյ և գալ ձայն յերկնից. Իսկ նոքա ժողովեալ կուտեալ անթիւ մարդկանն. Զօրս ելեալ էր իւր խնդրել Վրթանէս մատուցեալ հարցանէր: — Աս բանս մէկ մը հոս իմացընելնիս հերիք ըլլայ:

331. Անցեալ դերբայն՝ էական բային է, էր, իցէ եզակի երրորդ դէմքերուն հետ, շատ անգամ սեռական կ'առնէ ամէն դէմքի անուն բային եզակին ու յոգնակին. զոր օրինակ,

Եզակի

փոխանակ ըսելու,	կ'ըսուի
Ես տեսեալ եմ,	Իմ տեսեալ է.
Դու տեսեալ ես,	Քո տեսեալ է.
Նա տեսեալ է,	Նորա տեսեալ է.
Ես տեսեալ էի,	Իմ տեսեալ էր.
Դու տեսեալ էիր,	Քո տեսեալ էր.
Նա տեսեալ էր,	Նորա տեսեալ էր.
Ես տեսեալ իցեմ,	Իմ տեսեալ իցէ.
Դու տեսեալ իցես,	Քո տեսեալ իցէ.
Նա տեսեալ իցէ,	Նորա տեսեալ իցէ:

Յոգնակի

փոխանակ ըսելու,	կ'ըսուի
Մեք տեսեալ եմք,	Մեր տեսեալ է.
Դուք տեսեալ էք,	Ձեր տեսեալ է.
Նոքա տեսեալ են,	Նոցա տեսեալ է.
Մեք տեսեալ էաք,	Մեր տեսեալ էր.
Դուք տեսեալ էիք,	Ձեր տեսեալ էր.
Նոքա տեսեալ էին,	Նոցա տեսեալ էր.
Մեք տեսեալ իցեմք,	Մեր տեսեալ իցէ.
Դուք տեսեալ իցէք,	Ձեր տեսեալ իցէ.
Նոքա տեսեալ իցեն,	Նոցա տեսեալ իցէ:

332. Ասանկ ալ չէ բային հետ

փոխանակ ըսելու,	կ'ըսուի
Ես չեմ տեսեալ,	Իմ չէք տեսեալ.
Դու չես տեսեալ,	Քո չէք տեսեալ.
Նա չէ տեսեալ,	Նորա չէք տեսեալ.

փոխանակ ըսելու,	կ'ըսուի
Մեք չեմք տեսեալ,	Մեր չիք տեսեալ.
Դուք չէք տեսեալ,	Ձեր չիք տեսեալ.
Նոքա չեն տեսեալ,	Նոցա չիք տեսեալ:

333. Սեռական անուն բային և անցեալ դերբայն կամ էականը՝ ետև առաջ ալ կըդրուին, Տեսեալ է իմ, իմ է տեսեալ, է մեր տեսեալ, ևն։ Տեսեալ չիք իմ, իմ տեսեալ չիք, չիք տեսեալ քո, չիք մեր տեսեալ, ևն։

Չ կամ ոչ մասնիկայով որ զրուցուի նէ, սովորաբար էականն առաջ կ'ըսուի. Իմ չէ տեսեալ, քո չէ տեսեալ, նորա չէր տեսեալ, չէ տեսեալ քո, չիցէ մեր տեսեալ, չիցէ նոցա տեսեալ. որոյ չէ նոյն ոչ է տեսեալ, նոյն որոյ ոչ տեսեալ է. տեսեալ չիք մեր։

334. Նոյն դէմքով շատ անուն բայեր որ ըլլայ նէ, բայը սովորաբար յոգնակի կըդրուի, մանաւանդ ետքն որ դրուի նէ.

Փոքր և մեծ անդ էին. Ցորեանն և հաճար ոչ հարան:

Աւելի են Աստուծոյ ամպարշտեալն և ամպարշտութիւնն իւր. զի գործն և գործելին առ հասարակ տանջեսցին:

Մտին Մովսէս և Ահարոն առաջի Փարաւոնի և ասեն ցնա:

Եղեն իմ արջառ և ոչխար և էշք, ծառայք և աղախնայք:

335. Բայց շատ հեղ եզակի ալ կըդրուի, մանաւանդ առաջ որ դրուի և մօտ անուն բային եզական ըլլայ.

Եմուտ Նոյ, Սեմ, Քամ, Յաբեթ՝ որդիք Նոյի, և կին Նոյի և երեք կանայք որդւոց նորա ընդ նմա 'ի տապան անդր:

Եղև նորա ոչխար և արջառ յոյժ և ծառայք և աղախնայք, ուղտք և էշք:

Եկին Ագրիպպաս և Բերինիկէ բազում երևելի սպասուք, և մտին յատեանն: —

Կտաւն և գարին հարան:

Հանդերձ մարդոյ և ծաղր երեսաց և քայլ ոտից պատմէ զնմանէ:

336. Եզակի անուն բայեր կամ շաղկապով զատուած ըլլան նէ, սովորաբար եզակի կըդրուի բայը՝ մէկը կամ մէկալը հասկցուելով.

Եթէ յառնիցէ 'ի միջի քում մարգարէ կամ երազահան... և տայցէ նշանն կամ արուեստն... մարգարէն այն կամ երազահանն երազոց մեռցի:

Է՞ ոք քո աստ փեսայ կամ որդիք կամ դստերք:

337. Իսկ ամենուն վրայ հասկցուելով, յոգնակի ալ կըդրուի.

Եթէ եղբայր ոք կամ քոյր իցեն մերկ:

Ո՞ր հայր գթած կամ ո՞ր մայր ողորմած այնպիսի աղէկէզեն:

338. Իսկ թէ որ այլեայլ դէմքով անուն բայեր ըլլան նէ, որ դէմքն որ կարգով աւելի առաջ է նէ՝ բայն ան դէմքով կըդրուի. այս ինքն առջի կամ երկրորդ դէմքով, որն որ կայ նէ. ու սովորաբար յոգնակի կըդրուի.

Ես և դու հեծեալ էաք: Դու և ես մի եմք:

Ես և հայր իմ մի եմք:

Ես և դու և ամենայն բազմութիւնդ աշակերտեսցուք:

Կեցցուք և մի մեռցուք և մեք և դուք և ստացուածք մեր:

Պատիւս և շատ պարգևս գտանեմք յարքայից արքայէ և դու և մեք:

Յորժամ դու և նա միայն իցէք:

Դու և որդիք քո ընդ քեզ պահեսջիք:

339. Շատ հեղ եզակի ալ կըդրուի, բայց միշտ կարգով առաջ եղող դէմքովը.

Ես և տունս իմ պաշտեմ զտէր։
Լինիցիմ ես և որդի իմ Սողոմոն վնասապարտք։
Մուտ դու և ամենայն տուն քո 'ի տապանդ։
Մեղար դու և երկոքին բարեկամք քո. զի ոչ խօսեցարուք առաջի իմ ճշմարիտ։

340. Շատ տեղ բայը յայտնի չդրուիր, զօրութեամբ կ'իմացուի, մանաւանդ էական բայը. ինչպէս թէ որ մէկն ըսէ. Ես հայր, դու որդի, դա դուստր և նոքա ծառայք. կ'իմացուի ես հայր եմ, դու որդի ես, դա դուստր է և նոքա ծառայք են։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԲԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

341. Էական բայերն ամէն հոլով և ամէն նախդիրներով խնդիր կ'առնեն, հայցականէն 'ի զատ. ինչպէս,

342. Ուղղական, որ նախդրիւ տրական ալ կ'ըլլայ, ու յոգնակիի տեղ՝ եզական ալ.

Ես եմ տէր։ Եղէց նոցա Աստուած կամ յԱստուած։
Բաց է դուռն. — Բաց են աչքն։
Ի բաց է դուռն. — Ի բաց են աչքն։
Եղիցուք տեառն մերում ծառայք։
Եղիջիք դուք մեզ 'ի ծառայս։
Եղիցին զժուարինքն դիւրինք։
Եղիցին զժուարինքն 'ի դիւրինս։
Լերուք արք։ Քաջ լերուք (59)։
Լերուք յորդիս զօրութեան։ —
Երկոտասան եղբարք եմք ծառայք քո։
Բանք քո բարի են և դիւրինք։
Էր չափ երկայնութեան նորա երկոտասան հազար ասպարէզ։
Բարձրութիւն նորա 'ի տասն կանգուն. — այս ինքն՝ էր 'ի տասն կանգուն (340)։

343. Սեռական. Է իմ ամենայն ինչ։ Որդիք լինին տօ 'ի նմանէն։ Գետինն չորեք հարիւր ստատեր արծաթոյ է (58)։ Էր ամաց երկոտասանից։

344. Տրական. Ընդէ՞ր է ինձ այդ։ Քեզ լիցի քոյդ։ Լեր դու ինձ յորդի։

Ի լայնատարածեան՝ կանգուն վէմ (էր)։ Թանձրութիւն նորա շուրջ՝ առ չորս մթարանս (էր)։

345. Գործիական. Ամենայն ինչ նովաւ եղեւ։
Գանձիւք եղիցի փրկութիւն մեր։
Թանձրութիւն ծովուն բեւեռաւ (էր)։
Կանգնեալ ՚ի լայնութիւն (էր)։

346. Բացառական. Ի մէնջ ես, թէ՛ ՚ի թշնամեաց մերոց։
Գոյր մեզ օգնութիւն յերկնից։
Ի ժառանգութեան հանգչնոյ էր տունն։
Ի տանն գանձատանէ ձոյլ նորա (էր)։

347. Ուրիշ խնդիր. Որ ընթերցեան էին։
Բանքս իմաստութեան օծելոյն է։
Ի խորանէ անդ է։ Առ ձեզ են բանք իմ։
Առ նմա էի։ Ընդ նմա էին։

348. Աստանօր ուղղական խնդրով կ'ըսուի, Պարտ է լինել, վայել է ըսել, արժան էր առնել, դէպ եղև կամ հարկ եղև իջանել, և այլն. որ ըսել է, լինելն՝ է պարտ, ըսելն՝ է վայել, առնելն՝ էր արժան, իջանելն՝ եղև դէպ կամ հարկ։ — Որ շատ անգամ տրական խնդիր ալ կ'առնենան. Պարտ է ինձ, վայել է մեզ, արժան էր քեզ։ Ինձ անկ է իշխանութիւնդ. քեզ անկ է առնել. չէ մարթ այդմ լինել. ոչինչ պիտոյ է դոցա երթալ։

349. Անորոշ դերբային յոգնակի ուղղական խնդիրը սովորաբար սեռով կըդրուի (59).
Կամիմ զձեզ իմաստունս լինել։
Ընտրեաց զմեզ լինել մեզ սուրբս և անարատս։
Պարտ էր ձեզ լինել վարդապետս։
Ցանկայք փափաքելով՝ բաժանորդս լինել և հաղորդս։

350 Երբեմն քէով, մանաւանդ ուղղական անուն բայի վրայ որ ըսուի.
Կամին լինել վարդապետք օրինաց։
Պարտին այսպիսի պատմութեանց լինել դատիչք։

351. Եական բայերը հայցական խնդիր ալ կ'առնեն

միայն ժամանակի բառերն, ան ալ նախդրիւ տրականի տեղ, մանաւանդ ընդ նախդրով եղածին տեղը.
Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս. — այս ինքն ընդ ամենայն աւուրս։
Գործս ոչ թէ զմի օր է կամ զերկուս։ Անդ էր զերեք օր։
Որպէս ընդ ձեզ զամենայն ժամանակն եղէ։
Եղև ջրհեղեղ զքառասուն տիւ և զքառասուն գիշեր։
Զամենայն ժամանակս՝ զորս եղև անապատ. — այս ինքն յորս։
Զամառն և զգարունն նոյնպէս եղիցի. — այս ինքն ընդ բոլոր ամառն և գարունն։
Եղիցուք անդ զտարի մի. — որ է ըսել զտարի մի (354)։

352. Ներգործական բայերն, ինչպէս ըսինք (316), սեռի խնդիր կ'առնեն հայցական։ — Կրաւորական բայերը սեռի խնդիր կ'առնեն բացառական (317), կամ նոյն մաքով գործիական.
Ճանաչեմ զիմս և ճանաչիմ յիմոցն։
Որ սիրեն զնա՝ սիրեսցին ՚ի նմանէ։
Պատուեմք զհայրն մեր և պատուիմք ՚ի նմանէ։
Կատարեսցին ամենայն գրեալքն ՚ի մարգարէից — կամ մարգարէիւք։

353. Կրաւորականներն երբեմն սեռական կամ տրական ալ կ'առնեն, մանաւանդ անցեալ դերբայ որ ըլլան.
Հարեալք սատանայի իմն էք։
Թէ պարտեալ գտցի ինչ։
Կապեալք խաւարի և կաշկանդեալք երկայն գիշերոյ։
Թէ և նոյն իսկ սրբոյն Մովսիսի էին ատեցեալ ամենայնքն։
Իմաստութիւն դիւրաւ գտանի խնդրողաց իւրոց։
Աստուած չերևի չգնի. մտաց իմանի, այլ ոչ աչաց տեսանի։

354. Հայցական խնդիրը, թէ որ մանաւոր կերպով մը որոշեալ բան է, ինչպէս դիմորոշ յօդով կամ ուրիշ

բառով մը, զայն նախդրով կը դրուի. չէ նէ՝ առանց զայի, որ կ'ըսուի անորոշ կամ աննախդիր հայցական.

Առնու ընծայն և տայ նոցա. Առեալ հաց՝ գոհացաւ եբեկ և ետ նոցա:

Ցուցէք ինձ զդահեկան հարկին. և նոքա մատուցին նմա դահեկան մի:

Ած զձեռն քո. Ած գօտի ընդ մէջ քո:

Արկ զանկեալ նորա. Առնու արկղին:

Շինեաց զտուն իւր. Շինեաց իւր տուն:

355. Միջակ անուններն մինակ ինքնիրեննուն որ ըլլան, դերանուններն ու յատուկ անունները՝ միշտ յատնի և որոշ ըլլալնուն, միշտ ալ զայով կ'ըլլան հայցական. Տեսանել զոմն, զոք, զամենայն, զիս, զքեզ, զմեզ, զձեզ, զինքն, զինքեանս, զնա, զնոսա, զայն զայնոսիկ, զՄովսէս, զարեգակն:

356. Միչ երբեմն աննախդիր ալ կ'ըսուի. Տեսանէր մի 'ի գաղանաց անտի: Արձակեաց նա մի յիշխանաց իւրոց:

357. Անունէ ու բայէ մէկ եղած բայերն ալ ներգործականի պէս հայցական խնդիր կ'առնեն.

Թոյլ տալ զայն կամ զնոսա. Թոյլ արա զաշխարհս 'ի նա. — այս ինքն Թողուլ, Թող:

Թողութիւն առնել զօրէնսն իւրեանց. — այս ինքն Թողուլ, Թոյլ տալ:

Աւար հարկանել զկապուտ նորա կամ զինչս նոցա. — այս ինքն աւարել:

Հրաման տաց զչարիս: Գան հարին զնա:

Ակն ունել զնոյն: Զնա չառնէր փոյթ:

Վրէժ խնդրել զանկանելն իւրեանց 'ի տէրութենէն:

Բուռն հարկանել զմի 'ի յաստոց ծառոյն. — այս ինքն ըմբռնել:

Բուռն հարկանել զգործս. — այս ինքն 'ի բուռն առնուլ, սկսանել:

Հարցփորձ առնել զնոսա:

Զյածութիւն իբրև գող ական հատանես:

Խրամակարկատ արարին զայն. — այս ինքն կարկատեցին զխրամ նորա:

Զայն լուր իսկ եղէց:

Զոր յառաջագոյն տեղեակ եմք:

Զոր իրազեկ եղեալ արքային: Զամենայն ինչ նպաստ լիցուք յընկերացն օգուտ:

358. Լինել, եւ էական բայով խոնարհած անցեալ դերբայն ալ (287, 288), ներգործական մտքով, հայցական խնդիր կ'առնէ.

Զփրկութիւն գտեալ լինէին:

Զոր ինքն իսկ իւրովք աչօք տեսեալ լինէր:

Զանօգուտն թէ թողեալ լինիք:

Պահեալ լինէին պահս (354):

Ընկալեալ լինին պատուհաս:

Լուսին զլուսն բոլոր՝ յամսեանն լինի կատարեալ:

Ական չէր տեսեալ զնա:

Զբարեբն իմ չէք տեսեալ:

359. Էական բային հետ ալ բայածականն ալ (298), ներգործական մտքով, հայցական խնդիր կ'առնէ.

Զհամառօտն յինէն պահանջելի է:

Զոր յաջորդաւդ է իմանալի:

Ընտրելի է քեզ այժմ զմի յայսցանէ:

Զայս է մեզ ասելի և յաւէտ գործելի:

360. Ներգործական ու կրաւորական բայերն՝ իրենց սեռի խնդիրէն 'ի զատ, կամ առանց անոր ալ, իրենց կերպ կերպ նշանակութեանն ու խօսքին մտքին յարմար ուրիշ տեսակ տեսակ խնդիրներ ալ կ'առնեն այլևայլ հոլովով ու զանազան նախդիրներով (142) կամ հոլովառու բառերով (152), որ ընդունելական խնդիր կ'ըսուի ըսինք (318):

361. Ասանկ ալ չէզոք բայերը, հասարակ ամենուն

մէկէն մէկ սեռի խնդիր չունենալուն, միայն ընութեան խնդիր կ՚առնեն այլեւայլ հոլովով ու նախդիրներով կամ հոլովառու բառերով, տեղին ու իրենց մասնաւոր նշանակութեանը նայելով։

362. Բային նշանակութիւնը փոխուելէն ետքը, հոլովներուն ու նախդիրներուն ու հոլովառու բառերուն ուժն աղէկ միտք առեր ես նէ, կրնաս ատ ընութեան խնդիրներն անսխալ դնել. կանոն տալ հարկ չէ։

363. Ուղղական ընութեան խնդիրը՝ շատ տեղ նախդրիւ տրական ալ կըդրուի, ու յոգնակիի տեղ եզական ալ, ինչպէս էական բայերուն տեսանք (342(.

Արար զիս հայր. Արարից զքեզ յազգ մեծ։
Օծանել զոք թագաւոր կամ 'ի թագաւոր։
Ոչինչ համարել. Յոչինչ համարել. Առ ոչինչ համարել։
Զկուռս ոչ կալայ երբեք առ Աստուածն Ճշմարիտ։
Թշնամի դառնալ. Դառնալ 'ի թշնամի։
Առիւծ ձեւանալ. Յառիւծ ձեւանալ։—
Զեօթն աղջիկն, զորս տուեալ էր նորա նածիրս։
Զամենեսեան պատերազմօղ և թշնամի ունել բարւոք է, եթէ սիրելիս և բարեկամս։
Զտարբերագոյն և պայծառ երեւելին։

364. Ներգործական բայի յոգնակի ուղղական խընդիրը սովորաբար սեռով կըդրուի.

Կացո զնոսա եղբարս։ Կենդանիս արար զմեզ։
Եդ զձեզ տեսուչս։ Առնել զամենեսեան շինօղս։

365. Կրաւորական ու չէզոք բայերունը սովորաբար քով. Դատաւորք ոչ եթէ չարք անուանին, այլ յոյժ բարիք։ Մայրք շինեցան քեզ պահանջք։ Մեկնեցան ի միմեանց ողջք անարգաք։ Կային տարրէնք։ Գնային անարգաք։

366. Բայց շատ բայեր՝ ընութեան խնդիրի տեղ

ալ հայցական կ՚առնեն, որ համառօտ մը գիտնալու է։

367. ա. Ուղղականի տեղ հայցական.

Դու զո՞վ առնես զքեզ. — այս ինքն ո՞վ առնես։
Թագաւոր զոմն՝ ասեն զՅիսուս. — այս ինքն թագաւոր ոմն ասեն։
Զնախանձն որ առ մարդն եղեւ՝ իմացեն զպատճառն. — այս ինքն զնախանձն իմացեն պատճառ։

368. բ. Տրականի կամ գործիականի տեղ հայցական.

Հարցից զձեզ բան մի. — այս ինքն ձեզ բան մի, կամ զձեզ բանիւ միով։
Հարցից ինչ զձեզ. — այս ինքն ինչ ձեզ, կամ զձեզ իւիք։
Ուսուցանէր զնոսա առակօք բազում ինչ. — այս ինքն նոցա, կամ 'ի բազում ինչ։
Արբոյց զպարտէզն երկերիւր սափոր ջուր. — այս ինքն պարտիզին, կամ ջրով կամ սափորով ջրոյ։
Զամուր ամուր տեղիսն Հայոց՝ բերդս շինել. — այս ինքն յամուր ամուր տեղիսն, կամ բերդիւք։
Զայս միայն աղաչեսցուք զԱստուած. — այս ինքն առ այս կամ այսու։
Զկշիռ մարմնոց նոցա ոսկի առնուին. — այս ինքն 'ի կշիռ կամ կշռով։

369. գ. Նախդրիւ տրականի կամ գործիականի տեղ հայցական կ՚առնեն սովորաբար ժամանակի, չափի, ձեւի, ճամբայի և ասոնց նման անունները. ինչպէս,

370. Ժամանակի անունները.

Հող կերիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց. — այս ինքն յամենայն աւուրս։
Զվեց օր արար տէր Աստուած զերկինս և զերկիր. — այս ինքն 'ի վեց աւուրս։

Տեսին զգործս իմ խ ամ. — այս ինքն ընդ քառասուն ամ։

Ծառայեաց ամս եօթն։ Թագաւորեաց ամս տասն,

Նստան զեօթն օր և զեօթն գիշեր։

Լուռ եկաց ամս երկոտասան (354)։

371. Չափի անունները.

Բարձրանալ հնգետասան կանգուն. — այս ինքն ՚ի հնգետասան կանգուն կամ հնգետասան կանգնաւ։

Արբուցանել ումեք բաժակ մի ջուր. — այս ինքն բաժակաւ։

Բարձին զնշխարսն երկոտասան սակառի. — այս ինքն սակառեօք։

372. Ձևի անունները.

Զբացական տեսիլն զնոյն օրինակ քանդակեցին. — այս ինքն նոյն օրինակաւ կամ ՚ի նոյն օրինակ։

ԶՏարոսն զձև և զօրինակ Բաբելոնի շինէր. — այս ինքն ձևով և օրինակաւ կամ ՚ի ձև յօրինակ։

Զի՞նչ օրինակ վկայեցին։ Աստուածակերպ օրինակ բարձրանալ. — այս ինքն օրինակաւ։

373. Ճամբայի անունները.

Երթիջիք զճանապարհն ձեր։

Գնալ զճանապարհս թիւրս։

Գնաց ճանապարհ ժամանակս բազում (354),

Մի երթար ճանապարհ ընդ նոսա։

Եկին իբրև աւուր միոյ ճանապարհ։

Տրտմութեամբ երթային զերկայնութիւն ճանապարհին։

Պնդեցան արքն զկնի նոցա զճանապարհն Յորդանանու. այս ինքն ՚ի կամ ընդ ճանապարհն։

Հեռացաւ թագաւորն զերկուց աւուրց ճանապարհ։

Ի ճանապարհին զոր երթայցես։

Երթան զերկայնաձիգ հրապարակսն։

Երթիցուք զուղորդն. Զլեռնլեռնայն գնասջիք։

Երթայր զայս կողմն լերինն։

Մեծ վայրս խաղացեալ յառաջ երթիցեն։

Մեծաւ հոգաբարձութեամբ ընթացուք զառաջ կենցաղոյս։

Զարացուցանէ զնա և առաքէ զերկայն ճանապարհն։

Նա իբրև տեղեակ՝ զուղորդն տանի։

Առաջնորդէր նց զերկայնութիւն ճանապարհին։

374. Դ. Գործիականի տեղ հայցական կ՚առնեն իրենց գոյական անունները կամ ուրիշ նոյն և նման նշանակութիւն ունեցող բառերն, ու յարաբերական "որ՝ որ զանոք կը յարաբերէ. ինչպէս,

375. Իրենց գոյական անունները.

Մեղօք զնոսա մեղս մեծամեծս (354). — այս ինքն մեծամեծ մեղօք։

Սէր յաւիտենական սիրեցի զքեզ։

Զմի սէր սիրեսցին զՅիսուս. — այս ինքն յաւիտենական սիրով, — միով սիրով։

Անէծ զնա անէծս ցաւագինս. — այս ինքն ցաւագին անիծիւք։

Զհարուածս թշնամւոյ հարի զքեզ։

Զթաղումն իշոյ թաղեսցի։

Զպատիժ պատժեսցի։

Պսակեցար ՚ի թագաւորէն զանթառամ փառաց զպսակն։

Տաճարն Աստուծոյ շինեսցի շինուածս փառաւորս։

Ամաչեցէք զամօթ մեծ։ Երկեան երկիւղ մեծ։

Զանգիւտ կորուսան կորնչի։

Ընթացս յանդգնութեան ընթանային։

Լացին լալիւն մեծ յոյժ։ Մեծացաւ մեծութի յոյժ։

376. Ուրիշ նման բառերը.

Զմահ հաղուեաւ սպանից զքեզ. — այս ինքն մահուամբ։

Զկէս յանցանաց քոց ոչ յանցեաւ. — այս ինքն կէսով. (յանցանքին կէսն ալ նոյնպէս յանցանքէ):
Վառեցաւ ամենայն այր զզէն իւր — այս ինքն զինեցաւ զինու իւրով:
Եւ նոքա զնոյն քուն ննջեցին:
Թմբրեսցին զմեղացն քուն:
Խնդասցին յոյժ ուրախութիւն մեծ:
Առողջացան զանախտաւորութիւն երկնաւոր:
Պատերազմել զառաքինութեան զհանդէս:
Կորնչել զյաւիտենական սատակումն կամ զյաւիտենական մահն:

377. Յարաբերական որ.
Տես ես զնեղութիւնն՝ զոր նեղեն զնոսա եգիպտացիքն. — այս ինքն որով:
Հարուածք՝ զոր հարցէ տէր զազգս ամենայն. — այս ինքն որովք:
Գիտես զծառայութիւնն զոր ծառայեցի քեզ:
Ի մեղս իւր զոր մեղաւ՝ ՚ի նոսին մեռցի:
Բժշկել ՚ի վիրացն կամ ՚ի նետիցն զոր խոցեցին զնա Ասորիքն:
Ոչ թողից քեզ զանարգանս դիցն՝ զոր թշնամանեցեր զնոսա:
Ի զարհուրանաց սրտի քոյ՝ զոր երկնչիցես:
Յամենայն անօրէնութեանց դոցա՝ զոր մեղան:

378. Տաս չէզոք բայեր ալ, նշանակութիւննին փոխուելով, ներգործականի մտքով հայցական կ'առնեն ուրիշ հոլովներու տեղ.
Ամենայն որ բնակեալ իցէ զլեռնակողմն. — այս ինքն ՚ի լեռնակողմն:
Որ զտեղին բնակեալ նստէին. — այս ինքն ՚ի տեղին, ՚ի տեղւոջն:
Եսթեր՝ զոր ամուսնացաւ թագաւորն. — այս ինքն ընդ որում:

Խնդասցին զմեր ՚ի նոսա հասանել. — այս ինքն ընդ մեր հասանել:
Ի բամբասանաց խնայել զլեզու. Խնայել զձեռն յարենէ. — այս ինքն արգելուլ:
Երկչոտն միշտ կանխէ զանհնարինս. — այս ինքն կանխաւ կասկածէ:
Կաց և խրատեաց զզօրութիւն տեառն. — այս ինքն ուսիր, ՚ի միտ առ:
Զինչ ես պակաս իցեմ. — այս ինքն իւ կամ յիմէ:

379. Տաս ներգործականներ ալ, չէզոքական մտքի փոխուելով, հայցականի տեղ ուրիշ հոլովներ կ'առնեն. ինչպէս:
Լսել ձայնի, — ըսել կ'ըլլայ մտիկ ընել, հնազանդիլ:
Տարայք մեզ, — համբերեցէք:
Կամել յօրէնս տեառն կամ ընդ պատերազմ, — հաճիլ, հաւանիլ:
Տեսանել ՚ի նա, ՚ի լոյս, — նայիլ:
Ուրանալ ՚ի հայելոյ, յԱստուծոյ, յօրինաց, — խորշիլ, հրաժարիլ:
Անիծանել այլոց, — անէծք կարդալ:
Հովուել հօտի, — հովուութիւն ընել:
Զգալ ցաւոց, յաղթութեանց, անձին, մտաց կամ խելաց իւրոց, — զգայուն ըլլալ:
Յանձն առնուլ կամ յանձին ունել ումեք, իմիք, — հաւանիլ, խօսք տալ:
Զմտաւ ածել զնմանէ, — մտածել անոր վրայ:

380. Առնելու՝ տալու բայերն, ինչպէս Գնել, ստանալ, առնուլ, վարձել, վաճառել, տալ, մատնել, սակարկանել, գնոց անունները կ'առնեն սեռական, գործիական, բացառական, ընդ կամ ՚ի նախդրով. Ստանալ կամ վաճառել արծաթոյ, արծաթով, ՚ի գնոց արծաթոյ, ընդ արծաթոյ, ՚ի ճնաաս յիսուն:

381. Շափի, կշիռքի անուններն ալ խնդիր կ'ըլլան ուղղական կամ աննախդիր հայցական, գործիական, բացառական.

Առնել զբարձրութիւնն տասն կանգուն նաև 'ի տասն կանգուն (363), տասն կանգնաւ, 'ի տասն կանգնոյ:

Շինել զպարիսպն յիսուն կանգուն յերկայնութիւն, կանգունս հարիւր յերկայնութիւն, կանգնաւ յերկայնութիւն, 'ի քսան կանգնոյ զերկայնութիւն:

Հատանել փայտ մի յիսուն կանգուն:

Էր աշտարակ մի յիսուն կանգուն շինեալ:

Կշռեցին զվարձս իմ երեսուն արծաթի:

Տային տասն հազար քոռ ցորենոյ, և գարի՝ տասն հազար քոռ:

Պատրաստեցի ոսկի՝ տաղանդս հարիւր հազար, և արծաթ՝ տաղանդս հազար հազար:

---

382. Բայի զօրութիւն ունեցող անունները բայանուն կ'ըսուին, ու ներգործական՝ կրաւորական ու չէզոք բայի մօքով գտնուելով, ան բայերուն պէս ալ խնդիր կ'առնեն՝ սեռի կամ բնութեան. աս յայտնի է:

383. Բայց ան այլևայլ խնդիրներուն տեղ՝ սեռական ալ կ'առնեն յատկացուցչի պէս, որը շատ ու սովորաբար, որը երբեմն. որ ասանկ գիտնալու է:

384. Ներգործական մօքովները՝ խիստ շատ անգամ հայցականի տեղ ան սեռականը կ'առնեն.

Ծննդեամբ զԿայէն. Ծննդեամբ Կայենի. — Կայէնը ծնանելով.

Արարչութիւն զաշխարհս. Արարչութիւն աշխարհիս. — աշխարհքս ստեղծելը:

Գործելեաց զգործս. Գործօնաց գործոյն. — գործքը գործողներուն:

Արարիչ զընաւս. Արարիչ ընաւից, ամենեցուն. — ամէնը ստեղծող:

Դատապարտողք՝ զՔրիստոս ոչ խոստովանողաց. — Քրիստոս չխոստովանողները դատապարտողներ. մէկ խօսքի մէջ երկու կերպն ալ:

385. Կրաւորական մօքովները՝ երբեմն բացառականի տեղ ան սեռականը կ'առնեն.

Ծննդեամբ 'ի կուսէն. Ծննդեամբ կուսին. — կոյսէն ծնելով:

Վիրաւորք 'ի սրոյ. Վիրաւորք սրոյ. — Սրէ վիրաւորածներ.

Կոխան յազգաց. Կոխան ազգաց, ոտից. — ազգերէ կոխուած, ոտքերէ կոխկռտուած:

386. Չէզոք մօքովները՝ երբեմն իրենց բնութեան խնդիրին տեղ ան սեռականը կ'առնեն.

Յօժարեցութիւն գործոյ և հրաժեշտ վաստացն. — այս ինքն 'ի գործ, 'ի վաստացն:

Գալ՝ զդիմեցումն չարչարանացն ասէ. — այս ինքն զդիմելն 'ի չարչարանսն:

Առ ես ծառոյն. Ի յելն Եգիպտոսի. — այս ինքն 'ի ծառն, յԵգիպտոսէ:

Անտես առնիցէ զփախուստ մեղջերուին. — այս ինքն զփախչելն 'ի մեղջերուէն:

Հաստողին փախչող. Երկիւղածք Աստուծոյ. — այս ինքն 'ի հաստողէն, յԱստուծոյ:

387. Ա՛, փ՛, մասնիկներով ածականներն, ու պակասութիւն մը ցուցընողներուն շատը, անխտիր կ'առնեն բացառական ու տրական, երբեմն ալ գործիական:

Տգէտ գրոց, 'ի գրոց.	Անպատուղ սերմանն, 'ի հաւատոյ.
Անտես աչաց, յաչաց.	Հեռի 'ի տանէ, արդարութեան.
Անփորձ մեղաց, 'ի մեղաց.	Օտար 'ի մօրէ. հաւատոյ.
Անյայտ տեսողաց, 'ի մարդկանէ.	

Կարօտ հացի 'ի հացէ, հացիւ.	Անպարտ 'ի յանցանաց, այլովքն.
Աղքատ 'ի գիտութենէ, բարեաց, մտօք.	Կրտսեր իմաստութեամբ, դատաստանի և օրինաց:

388. Նոյնպէս և բայածականք կ'առնեն տրական ու բացառական խնդիր.

Մերձենալի մարդկան, 'ի մարդկանէ.	Գովելիք աշխարհի, 'ի մէնջ.
Ընդունելի ամենեցուն, յամենեցունց.	Աչաց տեսանելի.
Երանելի ամենեցուն, յամենեցունց.	Ճանապարհ գնալի ոտից և սմբակաց.
	Ձեռաց շօշափելի, զննելի:

389. Շատ տեղ ալ՝ որ և իցէ գոյական անուններ խնդիր կունենան քովերնին՝ չէ թէ իրենց, հապա զօրութեամբ էական բայ կ'իմացուի որ յարաբերականով.

Ազս տեսակաւ, այլ ոչ համեղութեամբ.— ըսել է, ես որ ազ եմ տեսակաւ, [illegible]:

Չափով կեանք. Ծուլութեամբ կեանք.— ըսել է, կեանք որ չափով է, որ ծուլութեամբ է:

Խօսիւք պատարագ.— ըսել է, պատարագ որ խօսիւք լինի, բանաւոր:

Առ 'ի քէն իմաստութիւնդ. Առ 'ի քէն փառօքն.— ըսել է, իմաստութիւնդ որ է առ 'ի քէն, փառօքն որ են առ 'ի քէն:

Անցաւորք են և թագաւորքն և 'ի նոցանէ սպառնալիք.— ըսել է, և սպառնալիքն որ լինին կամ եղեալք 'ի նոցանէ:

Եղբայր առ 'ի հօրէ կամ առ 'ի մօրէ.— ըսել է, որ է առ 'ի հօրէ կամ եղեալ առ 'ի հօրէ:

Կոյր 'ի ծնէ. Կաղ յորովայնէ մօր իւրոյ.— ըսել է, կոյր եղեալ, կաղ եղեալ:

Արուեստիւ կամ յարուեստէ բժիշկ:

Ազգաւ կամ յազգէ Հրեայ:

Տուր բերել զարծաթն հարիւր քանքար.— այս ինքն որ է հարիւր քանքար:

Որդի ամաց ութից. Այրի ամաց իբրև ութսուն և չորից.— այս ինքն որ էր:

Առնուլ սուր երկսայրի՝ թզաւ յերկայնութիւն.— այս ինքն որ իցէ թզաւ:

390. Ածական անուններն ուրիշի բաղդատութեամբ որ բանինէ[1], սովորաբար քան բառով խնդիր կառնեն.

Հատ մանանխոյ փոքր կամ փոքրագոյն է քան զամենայն սերմանիս. բուսանի և լինի մեծ քան զամենայն բանջար:

Թեթև քան զօդ: Թեթևագոյն քան զարծուիս:

Գերազանց քան զմիտս:

Քան զամենայն վեհագոյն:

391. Երբեմն ալ սեռական կամ տրական կ'առնեն.

Ամենայն նախարարացն աւագ:

Ամենեցուն վեհագոյն:

Օրինակաց գերագոյն: Բարձրագոյն նմին:

Ես վատթար ամենեցուն: Աստոյ սուտ:

Գերազանց մտաց: Յոյժ գերազանց առ հասումն իմացմանց:

---

1 Ըստ ինքեան հարկաւ բաղդատական ածական չկայ մեր լեզուին մէջ, հապա յայտնի կամ զօրութեամբ՝ քան բառով կամ ուրիշ խնդրով կ'ըլլան հաւասարապէս թէ պարզերը՝ թէ գոյն բառով բարդածներն, ինչպէս կըտեսնես օրինակներուդ մէջ: Ու գոյնով բարդերը՝ տիրապէս բաղդատութիւն չեն բերեր, հապա կըստակացընեն միայն. ինչպէս, Վարժապետ վեհագոյն, լեառն բարձրագոյն, ծայրագոյն գահ. որ խիստ վեր, խիստ բարձր կընշանակեն: Հանգամանք լինելութեան արարածոցս և այլոց հնագունից իրաց.— չէ թէ քան զանոնք աւելի հին ըսել է, հապա խիստ հին: Երբեմն ալ ընաւ չեն փոխեր բառն. ինչպէս, Լինն անեղ յանեղագունէն իջեալ հօրէ: Յարուցանել ամբարտակս սակաւ ինչ բարձրագոյն յերկրէ: Ոչ գտան համեմատ դստերացն Յոբայ ազնուագոյնք 'ի ներքոյ երկնից — ըսել է՝ անեղ հօրմէն, քիչ մը բարձր, անոնց պէս աղւոր:

Ոչինչ նուազ էր կոյսն արքային հասակի. — այս ինքն քան զհասակ։

392. Քիչ տեղ ալ բացառական.

Ցայլոցն վերագոյն. Ցըղձիցն վերագոյն։
Ի յօդապատ մարմնոյ 'ի վեր։
Զօրեղագոյնք 'ի սոցունց. — այս ինքն քան զսոսին։
Հին էր ժամանակաւ 'ի նմանէ. — այս ինքն հին քան զնա։

393. Իսկ երբոր առանց բաղդատութեան՝ նմաններու մէջ աւելին կամ պակասն ըսել պէտք ըլլայ նէ, կ'առնեն սեռական, բացառական, նախդրիւ տրական, 'ի մէջ բառով.

Ցընտիր չիրմաց մերոց Թաղեա։
Մեծդ դիւցազանց։
Մեծն 'ի ձէնջ. անմեղն 'ի ձէնջ. կրտսերն 'ի նոցանէ. ծերագոյնքն 'ի նոցանէ։
Մեծն 'ի մարգարէս. կրտսերագոյն յորդիս նորա. նախդ 'ի վկայս. տկարագոյն յանտառս։
Ի մէջ իմաստնոց իմաստնագոյն։

394. Միջակ անունները, թէ միակ՝ թէ գոյականի հետ, սովորաբար բացառական խնդիր կ'առնեն.

Անկցի 'ի մի 'ի քաղաքացն այնոցիկ։
Ի միում յաւուրց։
Եղիցի բան քո իբրեւ զմիոյ 'ի նոցանէն։
Երկու 'ի նոցանէ։ Հինգն 'ի նոցանէ։
Զի՞նչ գտեր յամենայն ընչից քոց։
Պիղծ ինչ 'ի կերակրոցն։
Ո՛վ 'ի ձէնջ. որ 'ի մէնջ. մի ոմն 'ի դպրացն. ոմանք յայնցանէ։ Իբրեւ զայլ 'ի մարդկանէ։
Իւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնջ։ Ոմանք 'ի ժողովրդենէն։
Ամենայնք ժամանակագրաց։ —
Վասն որո՞յ գործոյ 'ի նոցանէ։
Ի մասն ինչ միայն 'ի նմանէ։

Միոյ ուրուք կուսակալի 'ի ծառայից տեառն իմոյ։
Ո՞վ ոք իցէ 'ի ձէնջ մարդ։ Ցո՞ ոք 'ի ձէնջ հայր։

395. Շատ անգամ ալ յոգնակի սեռական ու նախդրիւ տրական կ'առնեն.

Հասանել 'ի մի քաղաքացն։ Ի միում աւուրց։
Եղիցին և քո բանք իբրեւ զմիոյ նոցա։
Մի ոմն քաղաքացւոց։
Մի կարծեր ինչ նիւթոց։
Իբր 'ի պղծոյ իմեքէ արարածոց։
Ի տան ուրումն իշխանացն։
Թէ ոք պիտանիք իցեն ձեր։
Իւրաքանչիւր ոք սրբոցն։ —
Ո՞վ յորդիս։ Ոչ ոք 'ի նոսա։
Ոչ ոք 'ի Թագաւորս։
Ոչ ինչ է յամենայն ախտս չար քան զըրբութիւն։

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ ԵՒ ԲԱՑԱՅԱՅՏԻՉ

396. Գոյական անուն մը կամ դերանուն մը ուրիշ անուան քով, բաց 'ի խնդիր ըլլալէն՝ որ տեսանք խնդիրներուն գլուխը, կամ յատկացուցիչ է կամ բացայայտիչ: Անոր համար երկուքն ալ մէյտեղ տեսնենք:

397. Երբոր մէկ բանին որուն ըլլալը կ'ուզենք յայտնել նէ, քովը սեռական անուն մը կամ դերանուն մը կըդնենք, որ յատկացուցիչ կ'ըսուի, մէկալն ալ յատկացեալ (319): Աշխարհաբառ լեզուի մէջ յատկացուցիչը միշտ առաջ կըդրուի յատկացեալէն. գրաբառին մէջ՝ շատ անգամ ետքը, բայց առաջ ալ կըդրուի.

Բան քո. քո բան: Ծոց իւր. իւր ծոց. — քու խօսքդ, իր ծոցը:

Արքայութիւն երկնից. երկնից արքայութիւն. — երկնքի թագաւորութիւնը:

Պտուղք ծառոց. ծառոց պտուղք. — ծառերու պտուղներ:

Պտղովք ծառոց. ծառոց պտղովք. — ծառերու պտուղներով:

Գլուխ և ձեռք և ոտք նորա: Ձեր ոգի և շունչ և մարմին: Զհայր քո և զմայր:

Տէրն Աստուծոյ և ընկերին. Մթերք ոսկւոյ և արծաթոյ և քարանց պատուականաց:

Աւուրք չորեքտասան՝ հարսանեացս:

Ամենայն զօրքն պատերազմիկք Հայոց:

Առեր զհանդերձն գեղեցիկ քո:

Զզօրսն ամենայն՝ Պարսից:

Ի վերայ լերանց բարձանց՝ իւրեանց:

Ի լերինն բարձու՝ Իսրայէլի:

Աւուրք ամաց կենաց իմոց կամ աւուրք կենաց ամաց իմոց ոչ հասին յաւուրս ամաց կենաց հարց իմոց:

Կրտսեր որդւոյն Յազկերտի դայեակն. — այս ինքն դայեակն կրտսեր որդւոյն:

Առանց բարեգործիդ հրամանաց ակնարկութէ. — այս ինքն առանց ակնարկութեան հրամանաց բարեգործիդ:

398. Բայց միջակ անուն ու յարաբերականն ո. որ, միշտ առաջ կըդրուին. Ո՞յր որդի, որոյ որդին, որոյ ձայնն, որոյ որդիքն, որոց իմաստութիւնն, որոց ոգիքն:

399. Յատկացեալը շատ անգամ չկրկնուիր նոյն խօսքի մէջ, ինքիրեն կ'իմացուի. ինչպէս,

Ժանիք նորա՝ կորեան առիւծու. — այս ինքն՝ են կամ էին ժանիք կորեան:

Ոչ օգտի և խաղաղութեան բանս խօսի, այլ չարի. — այս ինքն չարի բանս:

Զի էին գործք իւրեանց՝ չարութեան. — այս ինքն գործք չարութեան:

Աստուծոյ բարբառ է, և ոչ մարդոյ. — այս ինքն ոչ մարդոյ բարբառ:

Հրեշտակի կարծեցին զաստուածային բարբառն. — այս ինքն հրեշտակի բարբառ:

---

400. Երբոր մէկ անուան կամ դերանուան ինչ կամ ով ըլլալը կամ ինչ մասով առնուած ըլլալը յայտնել կ'ուզենք նէ, քովը նոյն հոլովով ու թուով համաձայն ուրիշ անուն մը կամ դերանուն մը կըդնենք, որ բացայայտիչ կ'ըսուի մէկալն ալ բացայայտեալ կամ բացայայտեալ (320). ինչպէս, Վահան զօրավար, ըսել է ան Վահանն որ մարդ է ու զօրավար. Զօրավարն Վահան,

ըսել է՝ ան զօրավարն որ անունը Վահան է. Յաթուն Աստուծոյ՝ յերկինս, ըսել է, Աստուծոյ աթոռն՝ այս ինքն կ'ուզեմ ըսել երկինքը. Իսկ Յերկինս՝ յաթուն Աստուծոյ, ըսել է, երկինքն՝ որ Աստուծոյ աթոռն է. ու թէպէտ ինքիրեն յայտնի է, բայց հոս աթոռ կըմտածուի կոր, աթոռի պէս առնուած է, ուստի այսինքնով չմեկնուիր, հապա որ է ըսելու է: — Ասանկ կ'ըսուի,

Ասանէթ՝ դուստր Պետափրեայ քրմի:
Արքայի Դաւթի. Դաւթի արքայի:
Կղէօպատրաւ դստերըն հանդերձ:
Հանդերձ կնաւ իւրով Սափիրաւ:
Մեւք քարոզեցաւ, ինև և Սիղուանոսիւ և Տիմոթէիւ:
Ի Դարեհէ արքայէ:
Յինէն՝ 'ի կնոջէ սամարացւոյ:
Եւ զԿղէօպատրա զդուստր իւր: Զմեղսն ձեր, զոր արարէք, զորթն՝ առի և այրեցի: Թողեալ'ի բաց զփառսն հայրենի՝ զքահանայութիւն:
Հոգւոյ մահուն, որ ընկենու զծառս՝ զմեզ:
Շրջել զեղբարբք իւրովք՝ զորդւովքն Իսրայէլի:

401. Շատ անգամ բացայայտիչն՝ այսինքն, այսինքն է, այս է, այսէ, մեկնելու բառերով ալ կըդրուի.
Նշաւագունք, այս ինքն ոգիք իբրև ուխտ:
Ի նա հաւատացեն, այս ինքն 'ի Յիսուս Քրիստոս:
Ի ձեռն վարագուրին. այս ինքն է մարմնոյ իւրոյ:
Զսուրն, այս ինքն զբանն Աստուծոյ:
Սաղարթօք վարսից, այս է արտաքին դիմօք բարեշուք կերպից:
Հրաշալի պատուով յարդեալ, բանիւ ասեմ և մտօք:

402. Ասանկ՝ բայ բայի ալ կ'ըլլայ բացայայտիչ:
Յամաքեցաւ խոտն. այս է մեռաւ:

403. Տեղի և ուրիշ բանի յատուկ անունները՝ շատ անգամ ածականի պէս առաջ կըդրուին, ուստի և սովորաբար անհամաձայն կըդրուին ուղղական.

Եփրատ գետոյ.
Ապար աշխարհին.
Արեգ քաղաքի.
Ովկիանոս ծովուն.
Քասղէ ամսոյ, 'ի Քասղէ ամսեանն.
Սերկևիլ մրգոյ, բարտի ծառոյն.
ԶՍէիր լերամբ.

Առ Եփրատ գետով.
Ի Սիոն լեռնէ, 'ի Հռովմ քաղաքէ, յԱյրարատ գաւառէ, 'ի բարտի ծառոյն.
Զմոլախինդ արմատն.
Եղևին ծառոյ. մայր փայտիւք. բիւրեղ և դահանակ և սարդիոն ակամբք.
Գովեցար ովսաննա երգով:

404. Բայց համաձայն ալ կ'ըլլան.

Սեփարուիմայ քաղաքի.
Ահեկանի ամսեան.
Առ Հիւդասպաւ գետովն:

Ի Սիոնէ լեռնէ:
ՅԱրածանոյ գետոյ.
Սարոյց ծառոյ:

405. Երբեմն մարդու անուններն ալ անհամաձայն՝ ածականի պէս առաջ կըդրուին.

Սանատրուկ արքայի.
Յուլիոս կայսեր.
Բակուր բդեշխի.
Աշխէն տիկնաւ.

ՅԱւգոստոս կայսերէ.
ՅԱղէքսանդրոս դարընէ.
Զքանան մանկանէն.
Արտեմիս դից:

406. Տեղի և իրաց անուններն երբեմն եւս ալ կըդրուին անհամաձայն. Քաղաքին Սեփարուիմ, լերինն Կաւկաս, գետոյն Ախուրեան, ամսոյն Ադար, 'ի քաղաքին Երուսաղէմ, 'ի լերինն Սիոն, 'ի լերինն Թաբոր, յամսեանն Նիսան:

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ ԳՈՅԱԿԱՆԻ ՀԵՏ

407. Ածական անունն (9) աշխարհաբար լեզուի մէջ միայն առաջ կըդրուի, գրաբառին մէջ՝ առաջ ալ ետև ալ. Մեծ ծառ, ծառ մեծ. արդար այր, այր արդար։

408. Հասարակ անուն ածականներն անմիջապէս գոյականէն առաջ որ դրուին նէ, սովորաբար չեն համաձայնիր անոնց հետ, ոչ հոլովով ոչ թուով. այս ինքն չեն հոլովիր անոնց պէս, հապա ուղղական կըմնան. ինչպէս,

Եզակի	Յոգնակի
Մեծ ծառ.	Մեծ ծառք.
Մեծ ծառոյ.	Մեծ ծառոյ.
Մեծ ծառով.	Մեծ ծառովք.
'ի Մեծ ծառոյ.	'ի Մեծ ծառոյ.
զՄեծ ծառ.	զՄեծ ծառս։

Եզակի	Յոգնակի
Արդար այր.	Արդար արք.
Արդար առն.	Արդար արանց.
Արդար արամբ.	Արդար արամբք.
յԱրդար առնէ.	յԱրդար արանց.
զԱրդար այր.	զԱրդար արս։

409. Այսանկ անհամաձայն կ'երթան շատ տեղ՝ թէ և միջանկեալ բառով հեռացած ըլլան գոյականէն, որ շատ հեղ կ'ըլլայ.

Երանական պատահեալ վիճակի։
Հաստատ վիճակեալ բնութեան։
Անաչառ եմք մատնեալ ատենի։
Զանդարձն 'ի չարեաց զմեղաւորէն։
Երկայն կարօտանամք բանից։
Պղծալից իւրեանց շրթամբք։
Բազում ծնանիցին նմա որդիք։
Բազում ունէր ուստերս։

410. Բայց շատ հեղ ալ կըհամաձայնին վերջահոլովներուն, մանաւանդ հեռու ընկածներն, որ աշխարհաբառին մէջ բնաւ չըլլար. ինչպէս,

Եզակի	Յոգնակի
Մեծ ծառ.	Մեծ ծառք.
Մեծի ծառոյ.	Մեծաց ծառոյ.
Մեծաւ ծառով.	Մեծօք ծառովք.
'ի Մեծէ ծառոյ.	'ի Մեծաց ծառոց.
զՄեծ ծառ.	զՄեծ ծառս։

Եզակի	Յոգնակի
Արդար այր.	Արդար արք.
Արդարոյ առն.	Արդարոց արանց.
Արդարով արամբ.	Արդարովք արամբք.
յԱրդարոյ առնէ.	յԱրդարոց արանց.
զԱրդար այր.	զԱրդար արս։

Անահիտ՝ ծնունդ է մեծին արին Արամազդայ։
Բողջի և փառաւոր Նաւասարդի։
Մեծատուն և նաշարելոյն և անձեռագործ խորանաւն։
Մեծամեծայն և անբաւ խնամոյն։
Ի պղծոյ և 'ի նորաձայն բանից։
Փախուցելոյ 'ի բարկութենէ եղբօրն առաջնորդեաց արդարոյն։

Երկնաւորին վերակոչեաց հրաման արքային։
Հրաշագործ աստուածն՝ պարտ էր անցանել բանին։
Ի վճռահատարաց ատենի բերդանց։
Ի դատաղացն թափէ զինքն Բողէոսի.

411. Ինչպէս տեսար, անմիջապէս մօտիկները համաձայնին ալ նէ՝ վերջահոլովներուն միայն կըհամաձայնին, և ոչ յոդնակի նախդրիւ հոլովներուն, այս ինքն յոդնակի ուղղականին, հայցականին և նախդրիւ տրականին. զի անմիջապէս մօտ որ ըլլան՝ չըսուիր սովորաբար Մեծք ծառք, արդարք արք, զմեծս ծառս, յարդարս արս։

412. Բայց հեռու կենօղներուն՝ ատ ալ կըլլայ խիստ վայելչաբար. ինչպէս,

Երկու ահեղ փառաւորեալք աներևոյթ Հրեշտակք։
Մեծամեծքն և պատուական առաքեալք։
Եւ այլ ևս բազումք որ 'ի սոյն յարին բանք։
Արձակել 'ի վերայ նոցա նորագործս լի բարկութեամբ գազանս անծանօթս։
Զընտիր ընտրեալն և զգեղեցիկ անօթեան տարայք։
Ընտրեցէք հնչեալս 'ի ձէնջ արս եօթն։
Բազումս բազմաբերս և գինեբերս 'ի նմա տնկեաց հովիտս։
Ի բազումս և 'ի զանազանս բաժանեին անուանս և երս։

413. Գոյական դերանուններուն ածականը միշտ համաձայն ընելու է հոլովով ու թուով. Վրիպեցելոյս ինձ. փրկելոցս մեզ. զտկարս զմեզ. զկորուսեալս զմեզ, զօտարացեալքս զմեզ (355)։

414. Բայց չորս թուական անունները, մի, երկու, երեք, չորք, և միջակ անուններն երկոքեան, ամենեքեան, իւն կամ ինչ, որ, ամն, ոք, և ածական դերանուններն և դերանուանական ածականներն անմիջապէս առաջ ալ որ գըրուին նէ, սովորաբար կըհամաձայնին հոլովով ալ թուով ալ, շատը նախդրիւ հոլովներուն ալ. ինչպէս, Միոյ առն, 'ի միում աւուր, 'ի միջի մարդոյ, երկուց

աւուրց, երկուս արս, երկուք և երիւք վկայիւք, 'ի չորից ծագաց. զերկոսին որդիս. ամենեքեան ծերքն, ամենեցուն բնակչաց. առանց իրիք միջնորդի, մի իւիք սաստիւք. որով հրով, յորմէ արարչէ, որոց անասնոց. 'ի չարէ ումեքէ արարչէ, ոմանք արք, զոմանս եղբարս։

Այսրաւուր, այդմ շնորհի, այնու օրինակաւ, այնց ժամանակաց. 'ի սմին աւուր, նովին կամ նովիմբ անուամբ, նոքիմբք պարծանօք։

Իմոյ իմաստութեան, քում հրամանի, քով կամ քոյով ձեռամբդ, 'ի քումմէ ձեռանէ. իմոց բանից, 'ի ձերոց ազգականաց, նորայոյն ախտից։

Բայց քանի մը հարկաւոր դիտելիք կան.

415. Երկոքեան ուղղական, եզակի կ'ըսուի Երկու որդիք, երկու արք, երկու պարտապանք. չէ թէ երկոքին որդիք։

416. Միջակ անունը որ՝ նախդրիւ հոլովի մօտ չհամաձայնիր, հապա միայն հեռու, ինչպէս ամէնքը. Որ մատեանքն, զոր օրէնս. ո՞ր մեծատունք, զո՞ր չարիս։ — Զո՞րս հիւսեցից շարս և տողս բանից։ — Եւ ամենևին գոյականէ ետև չդրուիր։

417. Այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն դերանուններուն կարճ նախդրիւ հոլովները չեն բանիր մօտ. չըսուիր Այնք բանք, զայնս բանս. Նոյնք բանք, զնոյնս բանս. հապա կ'ըսուի Այնոքիկ բանք, զայնոսիկ բանս, նոքին բանք, զնոսին բանս։ Հեռու ըլլան նէ, կ'ըսուի, Այնք ոչ էին լեալ յաջողուածք. զայնս ևս ածրոյս. զնոյնս նկատելով ներպարանս։

Իսկ վերջահոլովներուն, ինչպէս ըսեր ենք 'ի 128, սովորաբար կարճերն առաջ կըբանին, երկաններն ետքը. թէպէտ երբեմն ընդհակառակն ալ կ'ըլլայ. ինչպէս,

Յայսմանէ տեղւոջէ, այսոցիկ տարակուսանաց, այնոցիկ մարդկան, յայսցանէ 'ի գործոցս։ —

Առնդ այդր, ուխտիս այսմ, 'ի տանս յայսմ, տեղւոյն այնմ, 'ի տեղւոջն յայնմ, տեղեացն այնց մարդկին, զարմն զայնս, յաւուրսն յայնս։

Իսկ սոյն, դոյն, նոյն, ինչպէս նաև սորա, դորա, նորա վերջահոլովը՝ միշտ առաջ կըդրուին, ամենևին գոյականէ ետև չեն դրուիր։

418. Իմ, քո, քոյ, մեր, ձեր, իւր, սորա, և այլն, դերանուանական ածականները նախդրիւ հոլովներուն՝ միայն թէ որ առաջ դրուած ու հեռու ըլլան նէ, և դիմորոշ յօդ ունենան նէ կըհամաձայնին. Ոչ զլուրն խրատելով որդիս. զքոյն խոհերս։ Քոյինքն գալոց են ազգք։ Իսկ մօտ՝ չեն համաձայնիր ամենևին, ոչ առաջ ոչ ետքը, հապա էական դերանուանի սեռականի պէս կըկենան. Նոյնպէս երբեմն վերջահոլովի հետ ալ. Բանք իմ. քո կամ քոյ բանք, բանք մեր, ձեր բանք, զլանս իմ, զլանս իւր։ — Ընդ իմ ձեռամբ, քո ձեռամբդ, մեր թագաւորի, մեր կենացն, նախնոյն ձեր հօր, իւր մարմնոյն, իւր գործոյն։ — Յետ երթալոյն իմ, զօրութեամբ քո մեծաւ, հօր իւր, ցաւոց իմ, հաւատովք ձեր, 'ի չարեացդ քո։

419. Իմն ինչ յոգնակի չունենալուն, թուով չեն կրնար համաձայնիլ, միշտ յոգնակիի քով ալ եզակի կըդրուին։ Բայց շատ հեղ հոլովով ալ անհամաձայն կըդրուին, առաջ ալ ետև ալ. Աշխուականի իմն ցանկալ, բարկութեամբ իմն, ընդ պատենիւք իմն, ոչ առ իմաստութեան ինչ, յետ աւուրց ինչ, իրօք ինչ։

Բայց առաջ որ դրուին նէ, խօսքի սկիզբ մինակ չեն դրուիր, իրենցմէ առաջ բառ մը կ'ուզեն.

Մեծ իմն անուն.
Ախոյախեաւ իմն յարմարութեամբ.
Օտարոտի իմն դէպ.
Նա՝ իմն ազնուականի են ցանկացեալ.
Փոքր ինչ դատաստան.
Սակաւ ինչ ժամանակի.

Իմով ինչ շնորհօք.
Բազում ինչ աւուրց.
Է ինչ և այլ խորհուրդ.
Ունիք ինչ կերակուր.
Մի ինչ վնաս առնել.
Յորժամ ինչ մեղաց պատահէ.
Զի թէ ինչ պատճառ մը-

նաստ կարծելին.
Եւ ինչ համեմատութիւն ոչ գոյ 'ի նոսա.

Ի վերայ ինչ բանի.
Վասն ինչ պիտոյից.
Ասա ինչ ուտել ոչ ունէին։

420. Մի երկու, ո՞ր հարցականը, այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն, ընդհանուր կանոնին պէս (408) անհամաձայն ալ կըդրուին երբեմն առաջ.

Մի բանին, մի ուսով, 'ի մի բանէն.
Երկու ամաց, երկու ընկերօք, երկու իրօք.
Ո՞ր ձևով, ո՞ր աչօք, յո՞ր ազգէ, ո՞ր մեղաց.
Այս նշանի, յայս լերին, այս օրինակաւ.
Այն ժամու, յայն տանն, այն երեսուն արամբ, յայն կողմանէ.

Այս բանք, այս բանիւք.
Այն արք, այն արանց, առ այն արամբք.
Զայդ նշանաւ, յայդ տեղիսդ. յայն գործս.
Սոյն և այսր իրի, 'ի սոյն աւուր.
Ի նոյն ժամանակի, նոյն շաւղօք, 'ի նոյն հօրէ, սոյն խորհուրդք, նոյն բանքն, 'ի նոյն գործս։

421. Նոյն ինքն մէկտեղ մէկ ածականի պէս որ բանի նէ, կրնայ համաձայնիլ ալ՝ չհամաձայնիլ ալ.

Նորին ինքեան հիւանդին,
Նմին ինքեան Քրիստոսի.
Նոյն ինքն տեառն, նոյն ինքն փրկչին անուամբ.
Ի նոյն ինքն 'ի վերայ այրին. — այս ինքն 'ի վերայ նոյն ինքն այրին.
Նոյն ինքն յինէն իսկ առե-

լով մասամբն. — այս ինքն նովին ինքեամբ մասամբն.
Ի նոյն ինքն յԱստուծոյ.
Ի նոյն ինքն 'ի թշնամեացն.
զնոյն ինքն զքահանայսն.
Զնոյն ինքն կեանս. զնոյն ինքն զօրէնս.
Զնոսին ինքն զկառսն։

422. Ամէն ածական՝ գոյականէն ետքն որ դրուի նէ, սովորաբար միշտ կըհամաձայնի հոլովով ու թուով, նախդրիւ հոլովներուն ալ. ինչպէս,

Եզակի	Յոգնակի
Ծառ մեծ.	Ծառք մեծք, մեծամեծք.
Ծառոյ մեծի.	Ծառոց մեծաց.
Ծառով մեծաւ.	Ծառովք մեծօք.
'ի Ծառոյ մեծէ.	'ի Ծառոց մեծաց.
զԾառ մեծ.	զԾառս մեծս, մեծամեծս:

Եզակի	Յոգնակի
Այր արդար.	Արք արդարք.
Առն արդարոյ.	Արանց արդարոց.
Արամբ արդարով.	Արամբք արդարովք.
յԱռնէ արդարոյ.	յԱրանց արդարոց.
զԱյր արդար.	զԱրս արդարս:

423. Երբեմն անհամաձայն ալ կ'ըլլայ որ և իցէ հասարակ ածականը, մանաւանդ անցեալ դերբայն. Սիրոյն հոգևոր, արեան քոյ սուրբ, տանն արքունի, սկայի ումեմն վայրագ և անձոռնոյ. հրամանաւ արքունի. պսակաւն փշեայ} 'ի տանէ Թորգոմական կամ Թորգոմեան, 'ի վերին իմաստութենէն 'ի սուրբ և 'ի խաղաղարար. 'ի մէջ այդչափ վկայից բազում. երկու մասամբք՝ երկար և զօրաւոր. 'ի զօրացն արքունի, 'ի բանից անտի Յուդայ 'ի զօրեղ և 'ի գեղեցիկ. 'ի տեղւոջ մի սուրբ, 'ի դրախտին եդեմական գազանք ինչ անհնարին, ժամք հարուստ, բանք սուրբ. բազում վնասք գնացին յաշխարհի՝ հոգևոր և մարմնաւոր. զանգակս ոսկի, փայտս եղևնեայ, 'ի վիշտս մեծ, զօրս կուտէր բազում յոյժ, սրնկայս բազում, զամենայն բլուրս բարձր, չարիս մեծամեծ, ձկունս սակաւ ունէին, գրաստս պատրաստական, արդիւնս բաւական, զայսն պիղծ, զպարգևս արքունի, բազում կազմուածս ոսկեղէն և արծաթեղէն,

Ի վերայ աշխարհիս Վասպուրական կոչեցեալ:
Ըստ առակաւոր բանին՝ ասացեալ 'ի դէմս հօր:
Մարդոյ որսացելոյ և ախտիւ դերեալ:
Ի տեղւոջ միոջ ուժգին ամրացեալ:
Բազում ազգք ընդ քեզ հեծեալ յերիվարս:
Ոսկեհուռն հանդերձից ընդելուզեալ մարգարտով:
Հարջիւք զամենայն քաղաքս ամրացեալ:
Ետես երկուս եղբարս արկեալ ուռկան 'ի ծով:

424. Այսանկ ալ Թուական անունները, Մի ևն՝ միջակը, և ածական դերանուններն ալ կ'ըլլան երբեմն. Յետ տարւոյ մի, աւուրց հինգ, արանց եօթն, ամաց յիսուն և ութ, լոերց հարիւր, ատպարիսօք հինգ, օթիւք հնգետասան, դրամբք հարիւր և քսան, յաւուրց քառասուն: — Միայնաւորի մի, կնոջ մի այրւոյ, զծառով մի: — Բանիս այս, ծերոյն այն, 'ի ժամանակին յայն, գեղովս այս հոգևորաւ, 'ի բանէդ յայդ, յընչիցն յայն:

425. Յետադաս դրականներն ետքը շաղկապով կապած ածական մ'ալ որ դրուի, նախադասին պէս ան ալ շատ անգամ՝ անհամաձայն կըդրուի.

Ըստ հոգևոր մասին և ըստ մարմնաւոր:
Ոչ սակաւ պատուոյ նշանակ է, այլ մեծ և բարձրագոյն:
Եւ անտի տասն բանի տեղեկացեալ, կամ ևս աւելի՝ քսան:
Հանդերձ անմոռաց անուամբ և հռչակելի:
Զինն ժամուն կամ զտասն:
Յամենակալ Տեառնէն և յամենակարող:
Ի զինուորական կարգէ և յաշխարհական:
Դաւիթ 'ի կրօնաւորական կարգէ և Սարգիս յաշխարհական:
Բազում են մեզ բանք և դժուարապատում:
Դժնդակ վարուց և աղտեղի:
Անխարդախ մարդկան և պարզամիտ:
Ա՛ յինչափ գնոց զգեօղն վաճառեցէք. — այս այնչափ:

Հեշտալուր բանիւք և քաղցրալից։
Մարդկեղէն իրօք, և ոչ աստուածայնն։
Իմանալիքս հոգեկան կրիւք միայն, և մարդիկ՝ հոգեկան և մարմնական։
Հանդերձ չորիւք բիւրուք և աւելի։

426. Շատ գոյականներու, հասարակ անուն եննէ, ամէնը մէկտեղ մտածելով՝ եզակի կրդրուի շատ անգամ ածականը, թէ և եւև դրուի. Ես առաւել թէ որ նշանակութիւննին ալ մօտ է իրարու։
Բազում ցնծութեամբ և ուրախութեամբ։
Առանց հացիւ և ջրով։
Բարկութեամբ և սրտմտութեամբ և զայրացմամբ մեծաւ։
Երկիւղիւ և խռովութեամբ բազմաւ։
Ընդ որթով և ընդ թզենեաւ իւրով։
Զմարմին և զարիւն իւր տուրբ կամ ըմպապակն։
Բայց ամենուն վրայ զատ զատ որոշ հասկցընել պէտք ըլլայ նէ, յոգնակի ալ կրդրուի.
Փոխատուի և փոխառուի 'ի մի վայր հասելոց։
Ա'ռ զարծաթ և զոսկի ըզտեսակ 'ի գանձ տան տեառն։

427. Իսկ թէ որ շատ գոյականները յատուկ անուններ են նէ, սովորաբար յոգնակի կրդրուի յետադաս ածականը.
Սաւուղ և Յովնաթան սիրելիք։
Գաբրիէլ և Միքայէլ մեծք։
Եզրայ և Նեեմեայ արձակելոց 'ի Բաբելոնէ։
Դեկոսի և Վաղեսի ամպարշտացն։
Նախադասն եզակի ալ կրդրուի. Սրբոյն Պետրոսի և Պաւղոսի. Զօտարասէրն Աբրահամ և զՂովտ։
Իսկ յոգնակի առաջ դրուի նէ, բացայայտելին հետ կըխառնուի (400.) Արդարոցն Աբրահամու, Իսահակայ և Յակոբայ։ Երկամբք սրբոյն Պետրոսի և Պաւղոսի։ Վեհափառացն Արտեմեայ և Աթենայ։

428. Անեզական գոյականներուն կամ եզակի ձայնով յոգնակիներուն շատ անգամ եզակի կրդրուի ածականը, թէ և հոլովով համաձայն.

Առ հարսն եղբօր աւետեացն.	Յայլմէ մարդկանէ։ —
Ընծաւորիս կենաց.	Փառք բազում.
Նորոյ շնորհաց.	Արհաւիրք մեծ. օրէնք աստուածայինն.
Այնպխում չարեաց.	Զփառսն յաւիտենական.
Մեծաւ փառօք.	Վարս անարատ ունել.
Մեծաւ տանջանօք.	Փառացս անցաւորի.
Բացաւ երեսօք.	Փառօք մեծաւ.
Բացաւ աչօք.	Մանկտի մանրիկ.
Ցայնպխում կապանաց,	Մարդիկ փափուկ.
այսինքն յայնպխումպ (33).	Մարդկան եղականի։

Այսանկ ալ որ միջական, ու ածական դերանուններ, ու դերանուանական ածականները.
Վասն որոյ պատճառանաց, որով կամօք, յորմէ պատճառանաց և իցէ, որում տանջանաց։
Այսր շնորհաց, այնմ կենաց, յայսմ կենացս, այսու կենօքս։
Իմոյ յանցանաց, քումդ նորհաց, մերոյ մեղաց, իւրով կամօք, 'ի քումդ խնամոց, այսինքն 'ի քոյդ. մեռաւ յիւրում 'ի մեղսն։ —
Գրոցս այսմիկ, սանդղոյն այնմիկ, 'ի գիրս յայսմիկ, մեղօքն այնու, մարդկանն այնորիկ։
Ի կապանս իմում, 'ի կեանսն քում, 'ի կառս իւրում, 'ի մեղս իւրում, մանկտւոյ իմում։

429. Երբեմն ուրիշ որ և է գոյականներուն ածականն ալ առանց թուով անհամաձայն կ'ըլլայ, մանաւանդ առաջ դրուածը։

Ըստ առաջնոյ բանիցն․	Այնպիսում ճգնութեանց․
Մեծի դրանց․	Որպիսում պակաց․
Ոսկւոյ աշտանակաց․	Ի փոքուէ կողմանց։ —
Ծանրագունի բեռանց․	Ընդ մէջ անդամոցն յօշելոյ․
Համդերձելոյ և յաւէժական բարութեանցն․	Ի քարանցն հանելոյ՝ի ջրոյ․
	Յազգացն հարաւայնոյ․
Այնպիսւոյ բազմագունդ միայնացելոց․	Վասն այնպիսի իրաց փոքու․
Այնպիսում խոնարհացն․	Զօրօք բազմաւ։

Այսանկ ալ [illegible] միջակն, ու ածական դերանուններն ու դերանուանական ածականները․

Վասն որոյ իրաց, որում կամիս պատուհասիք, վասն որոյ արդար վաստակոց։

Այնր պակաց, այնմ դատաստանաց, զայսու աւուրբք, առ այնու ժամանակօք, յայսմ պատերազմաց, յայնմ ժամանակաց հետէ, յայսմանէ իրակութեանց, յարտաքնոցն յայնմանէ հրապակաց, յայնմ աւուրսն։

Սովին բանիւք, ըստ նմին բանից, 'ի սմին կողմանց, 'ի նմին աւուրս։

Մերոյս բանից, քում կամ իւրում ծառայից, ձերով պատուհասիւքդ, յիմմէ ջանից, յիւրում ձեռացն, այս ինչն յիւրոյ (33), 'ի մերում ամս, 'ի քում շարադրածուին, յիւրում ժամանակս։ —

Բանքս այս, իրքդ այդ, աւուրքն այն յիշատակօքս այսուիկ, երկոքումբք այսու, թշնամեացս այսմ, զարդ զայդ, զբանսն զայն, յիրս յայս, ընդ ժամանակս ընդ այն։

Եղբարբք իմով, յոսկերաց իւրմէ, յերկոսին 'ի ձեռս իմում, յարարածոն քում, ընդ հարս իւրում։

430․ Այսանկ եզակի կ'երթայ սովորաբար Ամենայն, երբոր մօտ ըլլալով համաձայնի (410).

Ամենայնի եղելոցն, ըստ ամենայնի իրաւանցս, այսր ամենայնի առաքինութեանց, ամենայնիւ այդքանեօք, այլովք ամենայնիւ վարկն արուեստիւք, յամենայնէ յայնպիսեաց անտի, յայնմ ամենայնէ վնասակար գազանաց։ —

Դրունք ամենայն․ գործքն ամենայն, պատգամքս այս ամենայն․ զօրացն ամենայնի, այլոց իրաց ամենայնի․ լեռնականօքն ամենայնիւ․ զգանձսն ամենայն, 'ի գաւառսն ամենայն, ընդ սուրբսն ամենայն։

431․ Ընդ հակառակն, գոյական անունները թուական ածականէ ետքն որ դրուին նէ շատ անգամ եզակի ալ կըդրուին․

Յերկուս բուռնս․	Հարիւր ոչխարի․
Երիւք հարցմամբ․	Չորեք հարիւր և երեսուն ամի․
Չորք կանգուն․	
Յետ հինգ աւուր․	Հազար առն․
Վեց առն․	Երկուք հազարօք հեծեալ սպառազինաւ․
Ի վեց կանգնոյ․	
Եօթն ամ․	Երեք հազարք այր․
Յեօթն աղջիկն․	Երից հազարաց առն․
Յետ ութ աւուր․	Ութ հազար հեծեալ սպառազինաւ․
Ինն այր․	
Տասն աւուր․	Երիւք բիւրուք վահանաւոր զօրու և չորիւք հազարօք հեծելազօր գնդաւ․
Տասն բանի․	
Ի տասն դահեկանէ․	
Յերկոտասան ազգն․	
Յիսուն արդար․	Յերկոսին եղջիւր նորա․
Յիսուն արդարոյն․	Յերեսին աշխարհն․
Քառասուն և միոյ ամի․	Ի չորեցունց կողմանէ։

432․ Իսկ առաջ որ դրուին գոյականները, յոգնակի կըդրուին, ու թիւերը հինգէն անդին՝ մանաւանդ ինչուկ տասը՝ նախդրիւ հոլովներուն սովորաբար եզակի կըդրուին․

Արք երկու.	Ամն տասն.
Ամք երեք.	Տուփք երկոտասան.
Կանգնոց երից.	Աւուրս քառասուն.
Ամք չորք.	Հեծեալս եօթանասուն.
Արք հինգ.	Խոյք հարիւր.
Արս հինգ.	Լտերս հարիւր.
Ոչխարք վեց ընտիրք.	Ամք չորեք հարիւր և երեսուն.
Աւուրս վեց.	
Ամք եօթն.	Ամաց քսան և միոյ կամ քառասուն և միոյ.
Ամն կամ աւուրս եօթն.	
Աւուրք ութ.	Արք իբրև երկու հազար.
Աւուրց տասանց.	Երդս հինգ հազար:

433. Թուերը վերջահոլով եղակի չեն դրուիր՝ ոչ առաջ ոչ ետև. չըսուիր Տասին աւուր, տասին աւուրց, աւուր տասին, աւուրց տասին, հապա Տասն աւուր, տասն աւուրց, տասանց աւուրց, աւուրց տասանց:

Մեծ թուերուն՝ կըգտուի ըսուած գործիականը.

Տասն հազարաւ ընտիր ընտիր արամբք.
Տասն հազարաւ զինու ընտիր զօրու.
Երկոտասան հազարաւ մարտիկ պատերազմող արամբ.
Մետասան բիւրու վահանաւոր զօրօք:—
Ամօք երեք հարիւրով.
Արամբք իբրև վեց հազարաւ.
Համդերձ զօրօք վաթսուն կամ իննսուն բիւրուն:

434. Նախդրիւ հոլովներուն ալ համաձայն կըգտնուին մեծ թուերը միայն.

Զօրք հազարք դռնապանք.	Զօրս հազարս արս սիկարեանս:—
Զօրք բիւրք մատակ ձիք.	
Երկուս հազարս մարս.	Տուփք ոսկիք երկոտասանք.
Երիս հազարս տաղանտս ոսկւոյ.	Քաղաքք երեքտասանք.
	Ազգք չորեքտասանք.

Արք վեց հարիւրք.	Ճարմանդս յիսունս.
Իշխանք հազարք.	Էշս երկուս հազարս.
Արք հազարք երեք հարիւրք.	Արս երիս հազարս.
Ոչխարք երեք հազարք.	Ջուարակս քսան և երկու հազարս.
Զականս երկոտասանս.	Հետևակս հազարս հարիւր քսան.
Եզինս երկոտասանս.	Դահեկանս երկուս բիւրս:
Աւուրս քառասուն.	

435. Շատ անգամ ածականի տեղ գոյական մը կըդրուի սեռական՝ յատկացուցչի պէս.

Սպասք ոսկւոյ և արծաթոյ. — ըսել է ոսկեղէն և արծաթեղէն:

Արք զօրութեան. Նահատակք քաջութեան. — ըսել է զօրաւորք, քաջք:

Երկիր բարութեան. Հարուածք անբժշկութեան. — ըսել է բարի, անբժշկելիք:

Պարիսպք բարձրութեան. Աթոռ բարձրութեան. — ըսել է բարձր:

Իրք գարշութեան. Խունկ անուշութեան. — ըսել է գարշելի, անոյշ:

Քուն թանձրութեան. Տկարութեան միտք. — ըսել է թանձր, տկար:

Լսող մոռացութեան. Մեծավայելչութեան փառք. — ըսել է մոռացկոտ, մեծավայելուչ:

Վէմ անշարժութեան. Աման ինչ մորթոյ. Փոփոխման անուն. — ըսել է անշարժ, մորթեայն, փոփոխեալ անունն:

Հօտք բազմութեան այծեայն սեւութեան՝ յօդիս դարձեալ սպիտակութեան. — ըսել է՝ բազում հօտք սեաւ այծիցն յօդիս սպիտակս:

Գործք բարեաց. Գործք յոռութեանց. — ըսել է բարի, յոռի:

Ցխո՞րդ իրաւանց լինէն այսպիսի իրք. — այս ինքն իրաւացի:

Ետ քեզ 'ի պէտս արկանել զչափով հանդերձն և զօգտիցն. — այս ինքն որ չափով է (389), զչափաւոր և զօգտակար:

Ունայնութե՛ հայրենատուր գնացք. — այս ինքն ունայն:

Ոչ յապականութեան սերմանէն, այլ յանապականացուէն. — այս ինքն ոչ յապականացու.

Նոքա զի զեղծանելի պսակն առնուցուն, և մեք զանեղծութեանն. — այս ինքն զանեղծն:

Իբրև զարհամարհ մի և զքամահանաց և զերեքդանդեան 'ի մէջ արկեալ կոտէին. — այս ինքն զքամահելի:

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ—ՈՐ.

436. Աս դերանունը շատ տեղ եղակի յոգնակիի ձեւով ալ կըբանի, մանաւանդ ուղղական ու հայցական.

Դոքա որ կան. բազումք որ ունէին. ամենայն մարդիկ որ ըմպեն:

Որդիքն քո զոր դու սիրեցեր. զգործն զոր ես գործեմ:

Յամենայն ծառոց՝ որ է 'ի դրախտիդ:

Զաղբերս ջուրցն՝ որ ելանէ 'ի լեռնատանէ անտի:

Պղինձ և երկաթ՝ որոյ ոչ գոյ թիւ:

Այնք յորոյ վերայ վկայէ:

Անկողնովքն՝ որով դատապարտեցանն:

Առաքինութեանցն՝ որով փայլեցին:

Զաւելորդացն կերակրոյ՝ յորմէ ամենևին հրաժարեալ էր:

Յամենայն գործս՝ յորում են մարդիկ:

Եկեսցեն աւուրք յորում թողցեն:

437. Աս դերանուան յարաբերած կամ ցուցըցած բանը Յարաբերեալ կ'ըսուի: Որովհետև ըսուած ու գիտցուած բանը պիտի յարաբերէ, սովորաբար յարաբերեալէն ետև կըդրուի, ու իրմով կապուած խօսքին սկիզբը, ինչպէս տեսար հիմայ օրինակներուդ մէջ:

438. Բայց շատ տեղ ալ առաջ ինքը կըդրուի, ետքը յարաբերեալն ետևէն կուգայ. ինչպէս,

Վասն զի սուրբ է որ եմուտ անդր տապանակն տեառն. — այսինքն տապանակն որ եմուտ անդր:

Ո՞ւր է որ ծնաւ արքայն Հրէից. — այս ինքն արքայն որ ծնաւ:

Որ 'ի ձեռն Հրեշտակաց խօսեցաւ բանն՝ հաստատուն եղև. — այս ինքն բանն որ:

Վասն որ 'ի Քրիստոս Յիսուս հաւատոյն. — այս ինքն վասն հաւատոյն որ է (340):

Որ բարւոք վերակացու լինին երէցունք՝ կրկին պատուոյ արժանի եղիցին. — այսինքն երիցունք որ:

Դեմետրիոս և որ ընդ նմա ճարտարք. — այս ինքն և ճարտարք որ ընդ նմա էին:

Իբրև լուան որ յԵրուսաղէմ Առաքեալքն էին. — այս ինքն Առաքեալքն որ էին:

Դու որ գործէին զամբարշտութիւն զսոդոմացիսն խայտառակեցեր. — զսոդոմացիսն որ գործէին:

Զոր նախնեաց ձերոց մեծաւ աշխատութեամբ գտեալ էր՝ դա 'ի միում ամի կորոյս զերկիրն ամենայն. — այս ինքն զերկիրն ամենայն զոր:

439. Յարաբերեալը դերանուն որ ըլլայ նէ, շատ անգամ յայտնի չդրուիր՝ զօրութեամբ կ'իմացուի. որ ըսել է թէ յարաբերելի դերանուն մը և յարաբերական դնելուն տեղը՝ միջակ անուն ∘ և որ կըդրուի, որ ինքիրեն մինակ ան կընշանակէ (125):

Որ այժմ կեամ, ըսել է ես որ:

Որ մեռաք մեղացն, — մեք որ:

Ո հովուեսդ. Որ ուսուցանես զընկերն, — դու որ:

Ո՛վ որ պատուհասեսդ, ո՛ որ զպսակս զայս հիւսեցեր, — ո՛հ դու որ:

Որ 'ի Գէթղ էք, — դուք որ:

Որ ձեզ լսէ. Ո ընակեալ է, — նա որ:

Որ կամինն մեծանալ, — նոքա որք:

Ասանկ ալ հոլովները.

Որով դատես զընկերն՝ զանձն քո դատապարտես. այս ինքն այնու որով դատես. որով որ կըդատես նէ:

Ոչ յանդիմանս առնել կարեն զքեզ՝ վասն որոյ այժմ չարախօսեն զինէն. — այս ինքն զայն վասն որոյ. որ բանին համար որ կըչարախօսեն կոր նէ:

Ոչ որում ցանկացեալդ էք՝ վաղվաղակի տամ դըտանել ձեզ. — այս ինքն զայն որում ցանկացեալդ էք. որուն որ կարօտցեր էք նէ:

Որոց ոչ պատմեցաւ վասն նորա՝ տեսցեն, և որոց չիցէ լուեալ՝՝ 'ի միտ առցեն. — այս ինքն նոքա որոց. որոնց որ չպատմուեցաւ, և այլն:

Երանի որոց ոչ իցէ տեսեալ և հաւատասցեն. — այս ինքն այնոցիկ որոց ոչ իցէ տեսեալ. որոնց որ տեսած չըլլան ու հաւտան:

Վնաս ինչ ոչ գտի յառնս յայսմիկ, զորոց դուք չարախօսէքդ զդմանէ. — այս ինքն յայնց զորոց չարախօսէք. որ բաներուն համար որ կըչարախօսէք կոր:

440. Երբոր ատանկ դերանուն յարաբերեալը գոյութեամբ կ'իմացուի նէ, յարաբերականը կամ միջակ անունը ∘, որ՝ կ'ըլլայ որ անծանօթ յարաբերեալ դերանունին հոլովն ինք կ'առնէ, կ'ըլլայ ալ որ չառներ ու ինք իր պէտք եղած հոլովը կըդրուի. ինչպէս երկու կերպին օրինակն ալ քովէ քով դրած կըտեսնես.

Որում խնդրէ 'ի քէն՝ տուր, և որ կամի փոխ առնուլ 'ի քէն՝ մի դարձուցաներ զերեսս. — այս ինքն այնմ որ խնդրէ, յայնմանէ որ կամի. (երկու կերպը մէկտեղ):

Խօսել չհամարձակէին զոր ինչ եղեն. — այս ինքն զայն որ ինչ եղեն:

Առանց նորա եղև և ոչինչ որ ինչ եղեն. — այս ինքն ոչինչ յայնմանէ որ ինչ եղեն:

Դու ոչ մտանես, և զորս մտանեն՝ ընդդէմ կացեալ արգելուս. — այս ինքն զայնոսիկ որք մտանեն՝ արգելուս:

Դուք ոչ մտանէք, և որ մտանելոցն են՝ արգելուք. — այս ինքն զայնոսիկ որ մտանելոցն են:

Դուք ոչ մտանէք, և որոց մտանէն՝ չտայք թոյլ մտանել. — այս ինքն այնոցիկ որ մտանեն։
Չի երևելի կացցեն՝ որ անցանեն ընդ ծովն նաւօք. — այս ինքն այնոցիկ որ անցանեն։

Դադարեցաւ վասն որոյ գաղտն արար. — այս ինքն վասն այնր զոր։
Վասն որ ասեմ թէ, և այլն. — այս ինքն վասն այնր որ ասեմ (634)։

Վասն որոց առաքեցանն 'ի Յովհաննէ. — այս ինքն վասն նոցա որք առաքեցան։
Վասն որք ոչ կարևոր համարին. — այս ինքն վասն նոցա որք ոչ համարին։

Ոմանք յորոց անդ կային. — այս ինքն յայնցանէ որք անդր կային։
Մատեայ առ մի ոմն որ անդ կային. — այս ինքն յայնցանէ որ անդ կային։

Եւ ա՛ռ յորոց ածէրն ձեռամբ իւրով պատարագս. — այս ինքն յայնցանէ զորս ածէր։
Որոշումն արտաքոյ բնութեան՝ շունս գործէ յորմէ բաժանեցաւ և առ որում բնակեաց. — այս ինքն զայն յորմէ, և զայն առ որում։

Ոչ գարշէր յումեքէ, յորոց արարեր. — այս ինքն յումեքէ յայնցանէ զորս արարեր (394)։
Կողոպտեցին հանին և ոչինչ թողին զոր ընդ իւրն ունէր. — այս ինքն ոչինչ յայնցանէ զոր ընդ իւր ունէր։

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ԴԻՄՈՐՈՇ ՅՕԴԵՐ — Ս, Դ, Ն

441. Աս յօդերս, ինչպէս ըսինք ու ցուցըցինք (140), դերանուններու ուժ ունենալով՝ կ'որոշեն յայտնի կ'ընեն անորոշ և անյայտ անունը. ս ու դ, ես, դու, ինա, դոյդ, այս, այդ նշանակելովը կ'որոշեն. իսկ ն, նա, այն նշանակելէն 'ի զատ, յատուկ որոշող ու յայտնի ընող յօդ ալ է, և կրդրուի ան անուան՝ որ առաջուց յայտնի է կամ խօսուեր է վրան. կամ թէ և առաջ չէ խօսուեր ալ նէ վրան, բայց մէկ կերպով մը որոշուած ու մասնաւորուած է։ Ինչպէս, անյայտ և անորոշ ծովի կամ հացի ու ձկներու վրայ խօսուի նէ, կ'ըսուի.

Ամենայն ուխք 'ի ծով գնան և ծով ոչ լնու։
Ոչ գոյ մեր աւելի քան զհինգ նկանակ և զերկուս ձկունս։

Բայց երբոր մէկ մ'առաջուց խօսուած կամ գիտցուած ծովին ու հացին ու ձկներուն վրայ նորէն խօսուի նէ, կ'ըսուի,

Զինչ արասցուք քեզ և դադարեսցէ ծովս 'ի մէնջ. — առէք ընկեցէք զիս 'ի ծովդ, և դադարեսցէ 'ի ձէնջ ծովդ. և առին զՅովնան և ընկեցին 'ի ծովն, և դադարեաց ծովն 'ի խռովութենէ իւրմէ։
Առեալ զհինգ նկանակն և զերկուս ձկունսն օրհնեաց։

Այսպէս ալ անորոշ ու չմասնաւորած մօքով կ'ըսուի.
Հոգի սուրբ Աստուծոյ գոյ 'ի քեզ։
Որդի Աստուծոյ զանձն իւր անուանէ։

Իսկ որոշեալ ու մասնաւորած մտքով, Թէ և առաջ չէ խօսուեր վրան, կ'ըսուի.

Սուրբ Հոգին իմաստութեան փախիցէ 'ի նենգութենէ։

Որդին Աստուծոյ եկն և ետ մեզ միտս։

Եւ օձն էր իմաստնագոյն քան զամենայն գազանս. — այս ինքն օձը, օձ գազանը։

Յառաջնում ամին Կիւրոսի արքայի Պարսից, 'ի կատարել բանին տեառն 'ի բերանոյ Երեմիայի մարգարէի, զարթոյց տէր զոգին Կիւրոսի Թագաւորին Պարսից։

Իսկզբանէ էր բանն, և բանն էր առ Աստուած, և Աստուած, էր բանն. — առջի բանն որոշուելու և մասնաւորուելու համար ունի ն. իսկ ետևի երկուքը կընշանակեն այն բանն։

442. Ինչպէս 140 Թիւն ըսուածէն յայտնի կ'ըլլայ, յօդը շատ անգամ բառի մը վրայ դրուելով՝ զօրութեամբ մէջ կըբերէ դերանուն մը, անուն մը, ինչուկ նաև բայ մը. ինչպէս,

443. Դերանուան ցուցնող յօդ.

Ընկալ զփոքրս 'ի տկարէս, և շնորհեա զմեծդ առ 'ի հզօրէդ. — այս ինքն զայս իմ փոքր յինէն 'ի տկարէ, զայդ քո մեծ 'ի քէն 'ի հզօրէ։

Տեսանեմ զմարդիկս զի շրջին. — այս ինքն զայս մարդիկ որ աստ մօտ են։

Արքայդ Իսրայէլի. — այս ինքն դու արքայ կամ դա արքայ։

Զայն կերակուրդ. — այս ինքն զայն կերակուր քո։

Ի բոլորեսին յայտնիկ Թուղթս. — այս ինքն յայտնիկ Թուղթս նորա, իւր։

Աստուծոյն, աստուծոյքն. — այս ինքն աստուծուն; ան որ աստուծոյ է, անոնք որ աստուծոյ են։

Մաքսաւորն և ձկնորսն և առանց դպրութեանն. — այս ինքն այն որ առանց դպրութեան է կամ էր։

Մարմնոյն, հոգւոյն. — այս ինքն այն որ մարմնով է, այն որ հոգւով է։

Ա՛ռ 'ի մէնջս կամ 'ի մէնջն, առ 'ի ձէնջն. — այս ինքն այս որ, այն որ 'ի մէնջ է, 'ի ձէնջ է։

Զոր արար Դաւիթ յորժամ քաղցեաւ և որ ընդ նմայն էին. — այս ինքն քաղցեաւ ինքն և որ ընդ նմայն էին։

Ոչ այսպէսն՝ յողն և ընդ պատճառաւ է. — այս ինքն այն որ ոչ այսպէս է։

444. Անուան ցուցնող յօդ.

Եթէ ընդ փայտ դալար զայս առնեն, ընդ չորն զի՞նչ լինիցի. — այս ինքն ընդ չոր փայտն։

Աշակերտքն Յովհաննու պահէին ստէպ, և քոյքդ կամ քոյդ ուտեն և ըմպեն. — այս ինքն քո աշակերտքդ։

Այս առակ և դատաւորին. — այս ինքն դատաւորի առակն։

Է բարկութիւն որ գովելի է 'ի գրոց, որպէս Մովսէսին. — այս ինքն որպէս Մովսէսի բարկութիւնն։

Նա է քաւութիւն մեղաց մերոց, և ոչ եթէ մերոցն միայն. — այս ինքն մերոց մեղաց միայն։

Ընդէր ոչ բովանդակեցէք զսակ աղիւսոյ ձերոյ որպէս յերէկն և յեռանդ՝ և զայսր աւուրդ. — այս ինքն և զսակդ այսր աւուր։

Բարեաց գործոցքն պսակին, չարեացն՝ 'ի հուրն անշէջ մատնին. — այս ինքն չարեաց գործոցքն։

Ոչ էր հաւասար պարզաբար գնալն և այնպիսի պատճառաւն. — այս ինքն այնպիսի պատճառաւ գնալն, երթն։

445. Բայ ցուցանող յօդ.

Պաշարեցից զքեզ որպէս և Դաւիթն. — այս ինքն որպէս և Դաւիթ պաշարեաց։

Զգործ տեառն գործէ որպէս և ես. — այս ինքն որպէս և ես գործեմ։

Ելից և արարից որպէս միշտն. — այս ինքն որպէս միշտ առնէի, արարի։

Զառնելն և զոչն. 'ի բանալն և յոչն. — այս ինքն զոչ առնել, յոչ բանալ։

446. Շատ անգամ մէկ անունի յօդն՝ իրմէ առաջ դրուած ածականին, յատկացուցչին, բացայայտչին, խնդրին ու մակբային վրան կդրուի. ինչպէս,

447. Ածականին վրայ յօդ.

Կորուսեալս հոգւոյ.	Աներկեանն ցնծութեամբ.
Կարօտս անձին.	Ճշմարիտքն երկրպագուք.
Ահաւոր և մեծս արարածոց.	Երկուցն եղբարց.
Ամենակալդ մեծամեծանունդ տէր.	Ի չորիցն հիւթոց.
Ո՛վ քաջդ խոհեմք.	Յիմում անձին.
Արարչականդ քո հրամանաց	Իմոցս բանից. քոյովդ բանիւ.
Միածինն որդի.	Քումդ կուսութեան.
Զհինգն ես փեղկ.	Ի քումդ լրութեան.
Ի ծայրածաւալն ծովէ.	Իւրումն որդւոյ։

448. Յատկացուցչին վրայ յօդ.

Զօրութեանն օրէնս.

Զի՞նչ օգտեցուցանէ ամենցն լուսաւորութիւն զհասարակացն անտեսութիւն.

Զինքեանն սպանանէ զփեսայ.

Զնորուն հաւաստութիւն։

449. Բացայայտչին վրայ յօդ.

Եպիսկոպոսն անուան՝ 'ի	Ի Սինն անապատէ.
Հելլենացի լեզուէ է.	Զկուաշն աւան.
Գկլաթն գետոյ.	Հայրդ անուան՝ մի է։

450. Խնդրին վրայ յօդ.

Նմանութիւն Աստուծոյ է սուրբն և արդարն գոլ համդերձ խոհեմութեամբ. — այս ինքն սուրբ գոլն և արդար գոլն։

Զինչ իցէ 'ի մեռելոցն յառնել. — այս ինքն յառնելն 'ի մեռելոց։

Յընկեցիկն առնել զնա. — այս ինքն յառնելն ընկեցիկ։

Զարն 'ի չարն գործելոյ առնու զանուն. — այս ինքն 'ի չար գործելոյն։

Ի բարին խօսել և 'ի չարն. — այս ինքն 'ի բարի խօսելն և 'ի չար խօսելն։

Յետ այնչափ ուղղութիւնսն գործելոյ. — այս ինքն յետ գործելոյն այնչափ ուղղութիւնս։

Վասն Անտիոքայ Երևեալն անուանելոյ. — այս ինքն անուանելոյն Երևեալ, Երևելի։

Զանձնէ անփոյթ առնես 'ի մարդոյ առիւծդ եղելոյ. — այս ինքն եղելոյդ առիւծ։

Յինէնս գործեցելոյ. — այս ինքն գործեցելոյս յինէն։

Յորժամ յիս խորհրդոյ լինիք վերահասու. — այս ինքն խորհրդոյս որ յիս (389)։

Յաղագս առ մեզն գթութեան. — այս ինքն գթութեանն որ առ մեզ։

451. Մակբային վրայ յօդ.

Վաղն առնելով. ցանգն հայելով. — այս ինքն վաղ առնելովն, ցանգ հայելովն։

Զկարէն խոկ զոք շուայլեալ. — այս ինքն զոք զկարի խոկ շուայլեալն։

Միւսանգամն գալստեան դատաստան. — այս ինքն միւսանգամ գալստեանն։

Զանդն աւուրս. անդն իրաց. — այս ինքն զաւուրսն որ անդ, իրացն որ անդ։

Զայն ես կազմէ՝ զմին կարծել գոլ թշնամիս. — այս ինքն զմի կարծելն։

Այսպէս ալ (ըստ 447) յատուկ անուններուն սովորաբար նախադաս ածականին կը դրուի յօդը.

Մեծն Պաւղոս.	Նորն Երուսաղէմ.
Արին Վաղարշակ.	Իմն Գրիգոր.
Երուանդեանն Տիգրան.	Մերոյն Հայկայ.
Քաջին Հայկայ.	Անուանն Աստուած.
Բարերարին Յիսուսի.	Մեծին Աստուծոյ.
Զմեծէն Սահակայ.	Ի մարդասիրէն Աստուծոյ։

452. Երբեմն ալ որ և իցէ անուան յօդը՝ ետևի ածականին կը դրուի, երբոր զատելով մը կ'առնուի.

Որ տեառն մեծն և երևելին։

Տէր ամենակալն խնդրեսցէ վրէժ։

Օրհնեցէք զԱստուած բարերարն։

Դառնացուցին զԱստուած բարձրեալն։

Այր լի գիտութեամբ հայոյն, և առաւելեալ յունին։

Դարձան արք Իսրայէլի ասպատակեալքն զհետ այլազգեացն։

Արանց խստասրտաց պղծոյին։

Յամենայն ազգաց եկելոցն՚ի վերայ Երուսաղէմի։

Զայս յայտ առնէ Դաւիթ մեծն։

Անկաւ Բաբելոն մեծն։ Ուր էր ՚Ղազար մեռեալն։

Բայց ետև դրուած թըւի ու դերանուանական ածականներու չըլլար ըսել՝ Եղբարց երկուցն կամ երկո-

ցունցն, մանկանց եօթանեցունցն, որդւոյ քոյդ, որդւոյ իւրումն, բանից իմոցս կամ քոյդ. — հապա ըսելու է Եղբարցն երկուց կամ երկոցունց, մանկանցն եօթանեցունց, որդւոյդ քո, որդւոյն իւրում, բանիցս իմոց, բանիցդ քոց։

453. Շատ անուններ նոյն կապուած մէկտեղ որ գտուին, շատ անգամ առջինին միայն դրուելով. երբեմն ալ ետքինին միայն, ամէնն ալ որոշուած կըսեպուին.

Կարկուտն և անձրև.	Զմեծամեծսն և զփոքունս. —
Աղքատն և տնանկ.	Զբովսն ուստի ոսկին և արծաթն հատանի, — կամ
Մանրեցան խեցին և երկաթ.	Զբովսն ուստի ոսկի և արծաթն հատանի.
Ազգն քո և քահանայապետք.	Քամինեալ լինէին ոսկերք և մարմինքն.
Դպիրքն և փարիսեցիք.	Զքաղցրութիւն և զսաստկութիւնն Աստուծոյ.
Քահանայապետքն և դպիրք և փարիսեցիք.	Ո՛վ պիղծ և ամենապիղծդ.
Պիղծդ և անուանարկ.	Ո՛վ խորք մեծութեան և իմաստութեան և գիտութեանն Աստուծոյ.
Զպտուղ յորենոյն և գինւոյ և ձիթոյ և մեղու.	Հեզութեամբ և հանդարտութեամբն Քրիստոսի.
Հօրն կամ մօր.	Վասն հարց և մարցն.
Ի բերան կործանելոյս և չարչարելոց.	Հրաման ետ մոգաց և մոգպետացն.
Եկայն և պանդխտաց.	Սպականացու արծաթեղէնօք և ոսկեղինօքն։
Զխուլն և զհամր, զականին և զկոյր.	
Մանրեաց զխեցին և զերկաթ.	
Զպղինձն և զարծաթ և զոսկի.	

454. Երբեմն ալ աւելի կը դրուի, գոյականին ալ

ածականին ալ, յատկացեալին ալ յատկացուցչին ալ.

Յարանցս յայսցանէ եկելոցս ընդ մեզ.

Հան զարդ մտեալդ առ քեզ.

Մատուցանել զայն Թագաւորին երկնաւորին.

Ազգացն առաջնոցն.

Ի չարէն որդւոյն սատակեցաւ.

Պատմէն զլրան եղեալն.

Զաւազանսն մեծամեծսն.

Զմիջինն այսոցիկ տեսութեանց ընտրեսցուք ըզ-բանն: —

Տեսիլս Առաքելոյս. Ամենայն ժողովուրդն երկրին.

Ի վերայ աշտարակացն քաղաքին.

Զբանակին եգիպտացւոցն:

Ուր բաւական էր ըսել միայն՝ Յարանցս եկելոց, զարդ մտեալս, Թագաւորին երկնաւորի, ազգացն առաջնոց, 'ի չարէ որդւոյն, — տեսիլ Առաքելոյս, ամենայն ժողովուրդ երկրին, 'ի վերայ աշտարակաց քաղաքին, ըզբանակին եգիպտացւոց կամ զբանակ եգիպտացւոցն:

455. Երբոր ցուցական մը այս, այդ, այն դերանուններէն ետև դրուի, հարկաւոր չէ վրան յօդ դնել. Այս այր, զայն այր, այդր բանի, յայնմ աւուր, այսու օրինակաւ, այդց պարծանաց, յայնց ժամանակաց, այս բանք, այսոքիկ բանք, յայդոսիկ տեղիս, յայնոսիկ գործս:

Բայց կրնայ ալ դրուիլ. Այս երանելոյս, այս կարգաւորութեամբս, այս կրիւքս, յայսմ կենացս, յայսցանէ'ի գործոցս. յայդմ աշխաւր մտուանէդ, զայդ նըշանսդ, այն բնութեանն, յայն տեղին, յայն տանն, զայն ջուրսն, զայն տեղեօքն, այնմ աւետեացն, յայնմ աւուրսն, այնց բանիցն, զայնոսիկ արհաւիրսն:

456. Իսկ երբոր ցուցականն առաջ դրուի, սովորաբար միշտ յօդ դնելու է իրեն, մանաւանդ ուղղականին ու հայցականին.

Օրս այս.	Մատենիդ գտելոյ այդորիկ.
Որդիս մեր այս.	Ոսկերքդ այդոքիկ.
Ժողովուրդս քո այս.	Իրքդ այդ.
Վխիս այսորիկ.	Այրն այն.
Ըստ բանիս մեծի այսորիկ.	Մարդոյն այնմիկ.
Անուամբս այսուիկ.	Ըստ բանին այնմիկ չարի.
Արքս այսոքիկ.	Ազգաւն այնուիկ.
Արանցս այսոցիկ.	Արքն այնոքիկ.
Թուչունդ այդ.	Արքն այն.
Թղթովդ այդուիկ.	Յետ աւուրցն բազմաց այնոցիկ.
Յերդմանէդ քումմէ յայդմանէ.	Յաւուրսն յայնոսիկ:

457. Երբեմն առանց յօդ դնելու ալ կ'ըսուի, մանաւանդ վերջահոլովներուն, կամ թէ որ դերանուական ածական կամ յատկացուցիչ ունենայ քովը.

Յաւուր յայսմիկ.	Ի զաւակէ իմմէ յայսմանէ.
Յազգէ յայսմանէ.	Եղբայր քո այս.
Ի տեղւոջ յայդմիկ.	Ժողովրդեան քում այսմ.
Ի ջրոյ յայդմանէ.	Ծառայից քոց այսոցիկ.
Ի ժամանակի յայնմիկ.	Զմարմին մեր զայս.
Յօրէ յայնմանէ: —	Զխորհուրդ քո զայդ:

458. Դերանուանական ածականներն են իմ, քոյ, և այլն (134) մինակ որ ըսուին՝ միշտ յօդով կըբանին. Իմս, իմդ, իմն, զիմն զիմնն, յիմոյն, քոյդ, քոյումդ, քոյովս, քոյովդ, քոյոյն, 'ի քումմէդ, 'ի քումմէն, 'ի քոյոցդ, մերովս, 'ի մերմէն, ձերդ, զձերն, ձերոցդ, ձերովքդ, զիւրն, իւրոցս, յիւրոցն, զիւրսն, նորայն, զնորայն, 'ի նորայոյն, նորայովքն, զնոցայսն, և այլն: Ու ինչպէս տեսար, ամէնքն իրեք յօդն ալ կառնեն տեղին նայելով և այն զանազանութեանն որ ցուցըցեր ենք 'ի 140:

459. Շատ անգամ գիմորոշ յօդերուն տեղը կը-

բանին այսր, այդր, անդր մակբայները՝ պարզ նախդրիւ տրականի հետ, աստ, այդր. անդ՝ նախդրիւ վերջահոլով տրականի հետ, աստի, այտի, անտի՝ բացառականի հետ. որ երբեմն այս, այդ, այն դերանուններուն տեղն ալ կը բռնեն առնոյք ամէնը, ինչպէս որ յօդերն ալ. այսպէս,

Ի տեղի այսր գալ. երթեալ	Յաջգէ աստի խոստրելոյ
էին 'ի քաղաք անդր, 'ի	յայսմանէ.
վաղիւ անդր, յետս անդր	Ի հիւանդութենէ աստի
չաւ առ իւրսն անդր էին.	իմմէ յայսմանէ.
Ի դրախտի աստ.	Ի մերոց, 'ի քոյոց աստի.
Ի ժամանակի աստ յայս-	Ի տեղւոջէ այտի.
միկ.	Ի մասանց այտի.
Ի Թղթի այդր.	Ի քոյոց այտի.
Ի պարտիզի անդ.	Յառնէ այտի յայդմանէ.
Յազգի անդ իւրում.	Ի լեռնէ անտի.
Ի պարտիզի անդ.	Ի սրտէ անտի.
Իմ արքայութիւն չէ յայսմ	Ի քնոյ անտի.
Տէ. Եթէ յաշխարհէ	Յիւրոց 'ի նորայոց անտի.
աստի էր, սպասաւորքն	Ի սիրոյ անտի Աստուծոյ.
իմ մարտնչէին արդեօք.	Ի նոցա անտի յուսոյն.
Յերդմանէ աստի իմմէ.	Ի ծմակին կողմանց անտի.
Ի նզովից աստի իմոց.	Ի մեծամեծաց աւագաց
Ի ժամէ աստի յայսմանէ.	քանանացւոց անտի:

460. Ցուցական հայցականներուն ու նախդրիւ տրականները ս յօդ որ առնելու ըլլան նէ, անուշութեան համար շատ տեղ իրենց սէն քէ կը փոխեն ըստ 60. ու կ'ըսուի Զբանքս, զէքս, զանարժան ծառայքս, 'ի ծառայքս, առ փրկեալքս, ընդ հողեղէնքս — փոխանակ ըսելու զբանսս, զէսս, զանարժան ծառայսս, և այլն. ինչպէս որ կ'ըսուի ալ երբեմն. Զմեղսս զայսոսիկ, զերիս Թագաւորս, յերսս յայս, 'ի հարսանիս:

461. Միջակ անուանները ինչ, ոչ կամ ո, որ, ու

յարաբերական դերանուններ, ընաւ ամենեւին յօդ չեն առներ. ընաւ չըսուիր որս եմ, որոյդ, որումդ, որում, որովքն, յորոյն, զորն, զորմն, եւն. անոնց տեղը՝ ետեւի բային վրայ կըդրուին յօդերը, ինչպէս հիմա կարգաւ կըտեսնենք:

462. Թէ որ որ յարաբերականէն ետև կամ ով, ո, որ, ինչ միջակ անուններէն ետև, կամ անոնց մէկը ունեցող՝ որպէս, որպիսի, որքան, որչափ, ուր, ուստի, յորժամ, երբ, մինչ, ուր, ուրեք բառերէն ետև՝ դիմաւոր բայ մը ըլլայ նէ, ան բայը դիմորոշ յօդ կ'առնէ շատ անգամ, սա, դա, նա, այս, այդ, այն դերանուններուն, կամ աստ, անդ, այսր, այդր, անդր, աստէն, այդէն, անդէն. այժմ մակբայներուն մէկուն ուժը կ'ունենայ ան յօդը. ինչպէս,

Որ խօսիմ ընդ քեզ.	Ուստի եկին.
Զոր խորհեցայս առնել.	Մինչ երթայինն.
Գիտէք զինչ ասեմս.	Զոր պարտէաքն առնել.
Ես այր տառապեալ զի մարդ	Ուր էաքն ժողովեալ.
կամս հիացեալ.	Մինչ էաքն մարմնով.
Քան զոր ասեմդ.	Հաստատուն կաց յոր ու-
Զոր գրեցիդ.	սարդ.
Գիտէք զինչ արարիդ ձեզ.	Զգիտեմ զինչ խօսիդ.
Զոր կամիմն.	Զի՞նչ է այդ զի խորդաս.
Զոր ատեամն.	Զի՞ կայ մեր և քո՝ զի ե-
Որում չեմն արժանի.	կիրդ այսր.
Զոր քակեցին.	Զոր ընթեռնուցուքդ.
Ողորմեցայց որում ողորմե-	Որպէս էքդ անխմոր.
ցայցն և գթացայց յոր	Քան որչափ էքդ.
գթացայցն.	Այլ զի յղեցէքդ առ իս.
Զոր ինչ շնորհիցեմ.	Զսա զոր տեսանէքս.
Որպէս երդուայն.	Զոր ասեմն՝ նա ոչ գիտէ.
Ոչ որպիսիս կամիցիմն.	Ուր և կոչիմն՝ գնասցես.
Եւ ուստի եմ գիտէք և	Որովք համարիքն ունել.
ուր երթամն գիտիցէք.	Որոյ եղերուքն դուք որդիք.

Զոր ուսարուքն և ընկալարուք և լուայք և տեսէք յիս.
Զոր տեսանիցէքն.
Որ էջն յերկնից, որդին մարդոյ՝ որ էն յերկինս.
Որում չէն մարթ լինել.
Ուր չիքն փոփոխումն.
Որ գթայն.
Որ տայն ամենայնի.
Այնր որ սրբէն և որ սրբին.
Զոր ուտէն.
Լուր զիարդ ասէն.
Որ ընթեռնուն՝ ՚ի միտ առցէ.
Մինչդեռ կայրն կախեալ.
Որ եկնն. յորժամ եկնն.
Զոր ինչ խնդրիցէն.
Այլ ումեք որ նստիցին.
Զոր արար Դաւիթ՝ յորժամ քաղցեաւն և որ ընդ նմայն էին.
Ոչ զի մեռաւն՝ այլ զի խաչեցաւն.

Քան փութացաւն և առաքեաց. — այս ինքն քան թէ զի փութացաւն.
Որ առեալն զիս.
Որք կամինն մեծանալ.
Որ կամն. որ ննջենն.
Զոր ասէս չու ասէդ՝ այսպիսի ինչ է.
Զի՞նչ է այս զոր ասէս ցմեզ.
Առաւել քան զոր երևի» մեզ և գիտի».
Որ եկնս ՚ի վերայ.
Որպէս ասացաւս.
Որ ենս. որ կամս.
Սոքա որ խօսինս.
Ո՛վ է որ ասէդ ցքեզ.
Որ խօսիդ ընդ քեզ՝ նա է.
Այդ որ ասիդ.
Ի մէջ դոցա որ կանդ առադիկ.
Ուր էրդ յառաջին.
Զոր ընտրեացդ ևր տէր.
Որպէս և ասացաւդ:

463. Թէ որ նոյն բառերէն եաւ բայէն առաջ անուն բայի կամ խնդիր դերանուն մ'ըլլայ նէ, յօդն ան դերանունը կ'առնէ, թէ և բայն յայտնի դրուած չըլլայ՝ բայց զօրութեամբ իմացուի (340, 445).

Զոր ինչ եսս գործեմ.
Զգործ տեառն գործէ՝ որպէս և եսս. — այս ինքն որպէս և եսս գործեմ.

Որ ինևս ընդ ձեզ խօսի.
Որ ինչ յինէնս խնդրեցեր.
Որպէս մերս լուաք.
Զոր եսդ սիրեմ.

Ցոր եսդ իջանեմ.
Զոր եսդ բժշկեցի.
Որ շուրջ զմեւքդ բնակեալ են.
Զոր եմն պատուիրեմ.
Ուր եմն եմ.
Ուր եմն երթամ.
Որ զիմն սիրեն.
Որ յիմն մեղանչեն.
Զոր մեքն քարոզեմք.
Զոր դուդ առնես.
Ոչ գիտեմ զինչ դուդ ասես.
Որ վասն քոյն մատնեցաւ.
Որ շուրջ զքևդ են.
Որ իբրև զքեզդ իցեն.
Ընդ որս դուքդ զարմանայք.
Զայրն զորմէ դուքդ ասէք.
Մինչ առ ձեզս եմ.
Յորում և դուքս էք բնակեալ.
Որում դուն վկայեցեր.
Զոր դուքն ոչ գիտէք.
Յորս դուքն պանծացեղ էք.
Մինչ առ ձեզն իսկ էաք.

Որոյ իւրն է հանդերձեղքն.
Որ զիւրեաւն էին.
Որոց իւրն հրաման տուեալ էր.
Զոր սայս առնէ.
Զոր դայդ մարգարէանայ.
Ո՞չ տեսանես զինչ դոքայդ գործեն.
Ուր նայն վախճանեցի.
Որպէս նայն Քրիստոսի է.
Որոց նմայն զայն շնորհեալ էր.
Որ ՚ի նմայն ծնեալ է.
Ոչ վասն այլ իրիք՝ այլ զի նմայն չլուան.
Որ զնովաւն էին.
Յորժամ նոքայն նախատէին.
Որ նոքօքն խրատիցէին.
Որ ՚ի վերայ նոցայն մեռաւ.
Որք զայնս խորհիցին.
Որք զայն կամին.
Որ զայնն առնեն.
Որք զայսոսիկն պահաջին:

464. Ուրիշ տեղ և ուրիշ կերպով, առանց ան բառերէն եաւ ըլլալու, սովոր չէն աս դերանունները յօդ առնելու. քիչ տեղ կ'ըսուի,

Դուն գիտա.
Իբրև զձեզդ եմ չու էի.
Ընդէ՞ր ոչ նայն հարկանէր.

Թէ զայսն ասէն.
Եւ այնքն ոչ դադարէին.
Յայնցն որ ողջոյն տացէն:

465. Նմանապէս նոյն բառերէն եաւ՝ ուրիշ որ և իցէ անուն բայի կամ խնդիր մ'որ ըլլայ բայէն առաջ

մօտ կամ քիչ մը հեռու, յօդն անոնք կ'առնեն կամ անոնց ածականները. ինչպես,

466. Անուան բայէն՝ յօդը առած.

Զոր Աստուածն առաքեաց.
Որով բազումքն իսկ զեղխանան.
Ուր Քրիստոսն նստի.
Որոյ երեսուն և ութն ամ էր.
Որ 'ի Բաբելոն ընտրելակիցն եկեղեցի է կամ ընտրելակից եկեղեցին է. — այս ինքն ընտրելակից եկեղեցին որ 'ի Բաբելոն է:

467. Խնդրէը յօդը առած.

Ինձ որ տրուպս եմ.	Մինչդեռ ալեկոծն ծովա-
Որ կարօղքս եմք.	ծուփ լիցէ.
Ասա ուր հրամանս առաք.	Որ աւարն հարկանէր.
Այն քո չար է զի ես առատս	Մինչդեռ այդն կամէր լի-
եմ.	նել.
Որ ձիթենիդ վայրենի էիր.	Զոր ստանիկսն անուա-
Դուք որ չարքդ էք.	նէն.
Որ ամենեցունցդ ես Թա-	Որում բարձրանձնն առէին.
գաւոր.	Որ խրատն տայ հօն ետ.
Ուստի արժանդ լիցէ ինձ	Որ ոչինչն ունէին.
ուրախ լինել.	Որպէս մինչ յարդն տային.
Որ հուր ծախիչ է.	Ընդ որում անհաշտ թշ-
Որ կարի վայելուչն իսկ է.	նամութիւն պարտ էր ու-
Մի ընդ այն նայիցիս՝ զի	նել՝ և ոչ բարեկամութի.
նեղն և անձուկ և խիստ է.	Որ զերկրօքն կործանեաց.
Որպէս պարտն է գիտել.	Որ 'ի վերն քան զՋր-
Որ բունքն իսկ են.	րուանն էր.
Ինքն որ Աստուածն էր.	Որ յԵրապօլիսն լիցէն.
Որոց պարտն և պատշաճ	Որ 'ի բանտն տայի.
էր խնդալ.	Որ օրինօքն էին.

Որ Քրիստոսին խօսէր.	Որ ընդ աջմէն լիցէն.
Որ յաւիտենիցն եմ.	Որ 'ի վերուստն գայ:

468. Ասանկ ալ անորիշ, անցեալ և ապառնի դերբայները՝ դիմաւոր բայէ առաջ որ ըլլան, իրենք կ'առնեն յօդը կամ իրենցմէ ալ առաջ բառ մը (466, 467).

Որք ուսուցանելս պարտէաք.	Որ բարձեալն տանէին.
Այնու զի չնալն ետ.	Որովք մոլորեալն պաշտէին.
Մինչ առնելն կամեցար.	Զոր յայտ արարեալն ասէ:
Ես որ կապեալս եմ.	Զոր Յօրն գրեալ է.
Վ՚ն որոյ և կապեալս կամ.	Որ ըստ Աստուծոյն հաստա-
Զոր յօդեալ և ուսեալդ ես.	տեալ է.
Ընդ որում և համարձա-	Որ ամուսն կոչեցեալ էր.
կեալդ խօսիմ.	Որ ընդ նմա 'ի խաչն ելեալ
Որ արբեալդ էք.	էին.
Որ հզօրացեալն է.	Որ բունքն հաստատուն կա-
Զոր խօսեալն էր.	ցեալ էին:
Եւ զի կապեալն ես էր զնա.	Որ կալոյս և մնալոյս է.
Որ մեռեալն էիք.	Որ նզովելոյն է.
Զի պնդեալն եկեալն էին	Որ զբամբ ածելոյն իսկ է
յօժարութեամբ.	զմեզ վիշապն.
Որ ծնեալն լիցէ.	Որ հարկանելոյն էին զնա.
Շատ ես այն են՝ որ և ննջե-	Որ նորօքն շահելոյն էին.
ցեալքն իսկ լիցեն.	Որ գալոյն լիցէ:

469. Թէ որ նոյն վերի ըսած (462) բառերէն ետև՝ բայէն առաջ մակբայ մը ըլլայ նէ, յօդն այն մակբային կ'առնէ, թէ և բայն զօրութեամբ ըլլայ.

Որ աստ կամ.	Որ արտաքոյս եմք.
Որ այժմն կեամ.	Այսու զոր ոչս արար.
Ոչ լինէր որպէս արդս. —	Բարձցի որ այժմդ ունի.
այս ինքն որպէս արդ ս լինի.	Որ զկնիդ գայ.

Որ վաղ ելեր մեկնեցար․
Բայց զիարդ այժմ տե-
սանէ՛ ոչ գիտեմք․
Որ չեւ էք սրբեալ․
Որ ոչդ հաւատաս․
Որ ոչդ երկնէիր․
Զոր ոչդ վայելէ քեզ խօ-
սել․
Զոր ասան ետ․
Զոր անդն խոստացաւ․
Որ անդն կային․
Զոր միշտն ասէի․
Նլից և արարից որպէս միշ-
տըն․ — այս ինքն որպէս
միշտն առնէի կամ արարի․
Զոր համապաղն ըմպեմք․
Որ այնպէսմն գնացեն․
Որ զհետն երթայն․
Զոր յանդիմանն տեսի․

Որ մտադիւր ծառայեաց․
Որ ստոյգն փախչիցեն․
Զոր ինչ մեծամեծ և ողջն
ողջն կլանիցեն․
Որ ստահակմն գնացեն․
Որ հազիւն ապրեցան․
Որպէս կանխաւն ասէի․
Որ ոչն է ընդ մեզ․
Որ ոչն ունիցի․
Զոր ոչն կամիմ․
Զոր ոչն արդեօք յարոյց․
Որ ոչն անկեալ երկիր պա-
գանիցէ․
Մինչ ոչն գիտէին․
Զի ոչն եւ․ Ուր ոչն գոյ․
Որ ընտիրն է՛ սրբի և պա-
տուականնայ, իսկ որ ոչն՝
այրի և հրդեհի․ — այս
ինքն՝ իսկ որ ոչն է ընտիր։

470․ Յօդ առնել կրցօղ դերանունէ, անմիջապէս մօտ անուն բայէ կամ խնդիրէ, դերբայէ ու մակբայէ եւս դրուած դիմաւոր բայի վրայ սովորութիւն չէ յօդ դնել և ըսել օրինակ իմ, Զոր ես գործեմս չեմ գործեմն, ընդ որս դուք զարմանայքդ, ուր Քրիստոս նըստին, ինքն որ Աստուած էրն, որ խրատ եսն, որ յաւիտենից եմն, որ հզօրացեալ էն, որ ամուլ կոչեցեալ էրն որ հարկանելոց էինն զնա, որ այժմ ունիդ, զոր ոչ արդեօք յարոյցն, և այլն։

Բայէն առաջ յօդ առնելու յարմար բառ չըլլալէն՝ կամ ուրիշ նկատմամբ մը կ'ըսուի երբեմն անսովոր,

Զի՞նչ խօսիդ․
Զի՞նչ ասէքդ․

Տեսէք զինչ ասէրն Քրիս-
տոս․

Յորժամ Թշնամի զըք ու-
նիցիմ (527)․
Ընկեր, վասն որոյ երկիրդ․
Որո՞ւմ կրից համբերեմ․
Որոց խունկդ արկանէքդ․
— այս ինքն զխունկդ,
զխունկս ձեր (527)․
Որոց հանդիտապատիւ մեզ
հասէքդ հաւատոց․ — այս
ինքն որոց հասէքդ՝ հանդի-

տապատիւ մեզ հաւատոց․
Որ զաստուածս անարգենն․
— այս ինքն որ անարգենն
զաստուածս, անորոշ մըտ-
քով (441)․
Որ վասն քո սպանան․
Յորում տեղւոջ էքդ․
Զայն՝ վասն որոյ այս եղեն․
Յոր ես մտանեմ․
Զորոց դուք չարախօսէքդ․

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՆԱԽԴԻՐՆԵՐ

471. Երբոր նոյն անունը կրկնուի նէ (65), սովորաբար առջինին միայն կը դրուի նախդիրը·

Զայր այր իւրաքանչիւր·	Ի կեղծս կեղծս կամ կեղծս 'ի կեղծս·
Զազգս ազգս բուսոց·	Ի կերպս կերպս լինել կամ կերպ 'ի կերպս լինել·
Զբարի բարին·	Ես մեզ զերկիրս զայս, երկիր որ բղխէ զկաթն և զմեղր·
Զծանր ծանր օրինացն,	Տանել յերկիրն բարի զոր երդուայ հարց նոցա, երկիր կամ յերկիր որ բղխէ զկաթն և զմեղր։
Զմի մի· զոմանս ոմանս·	
Ի քաղաքս քաղաքս առ զօրավար զօրավար·	
Ի շաբաթու շաբաթու·	
Ի տեղեաց տեղեաց·	
Ընդ ժամ ժամ·	
Ըստ ազգս ազգս·	

472. Երբոր նոյն անունը մէկ մը բացառական՝ մէկ մը նախդրիւ տրական քովէ քով դրուին նէ, սովորաբար երկրորդին միայն կը դրուի նախդիր՝ ո՛րն որ ըլլայ· Թէպէտ առաջ դրուած բացառականին ալ կրնայ դրուիլ·

Տանէ 'ի տուն կամ 'ի տանէ 'ի տուն։
Քաղաքէ 'ի քաղաք կամ 'ի քաղաքէ 'ի քաղաք։
Դրանէ 'ի դուռն կամ 'ի դրանէ 'ի դուռն։
Կրօնից 'ի կրօնս կամ 'ի կրօնից 'ի կրօնս։
Կենաց 'ի կեանս կամ 'ի կենաց 'ի կեանս։

Կենդանութենէ 'ի կեանս։ Ազգէ մինչև յազգ։

Տուն 'ի տանէ, քաղաք 'ի քաղաքէ, տեղի 'ի տեղւոջէ, կողմն 'ի կողմանէ, աման յամանոյ, օր յօրէ, ամս յամոյ։

Երբեմն ալ առջինին միայն՝ բացառականին· Յամանոյ աման·'ի նիւթոյ նիւթ·'ի ժամանակէ ժամանակ։

473. Երբոր նոյն նախդիրն առնելու շատ բառեր մէկտեղ գտուին նէ, սովորաբար ամենուն ալ կրկնելու է նախդիրը·

Տասանորդէք զանանուխ և զսամիթ և զչաման։
Մտանէր 'ի բանտ և 'ի կապանս և 'ի պատիժս։
Յարջառոյ և յիշոյ և յոչխարէ և 'ի հանդերձէ։
Առ մեծամեծս և առ իշխանս և առ նախարարս և առ գործակալս։
Ընդ ծով և ընդ ցամաք։ Ըստ փոքուն և ըստ մեծին։

474. Բայց շատ տեղ ալ առջինին միայն հերիք է, մանաւանդ հով կապուած որ ըլլան·

Զարջառ և ոչխար։ Զմտաւորս և բանաւորս։
Ճանաչել զլայնութիւն և երկայնութիւն, խորութիւն և բարձրութիւն սիրոյն։
Նոյն խաւար մածեալ է զոգւով և մարմնով նորա։
Յոգի և մարմին էաք տրտմեալք։
Ի պակասել հանել թափել զոգիս իւրեանց։
Ի ժողովել Պաւղոսի խուռն ինչ բազում և դնել 'ի վերայ խարուկին։
Սպառեսցին նոքա 'ի սովոյ և ծարաւոյ։
Ի մեռելոց և կենդանեաց։
Առ հովիւն և տեսուչ հոգւոց ձերոց։
Առ Պետրոս և Յովհաննէս։
Ելանեմ ես առ հայրն իմ և առ հայր ձեր և Աստուածն իմ և Աստուած ձեր։

Առ Աբրահամու և Յոբաւ և ամենայն արդարովքն։ Ըստ փոքու և մեծի։

Զարմացեալ ընդ ժուժկալութիւն համբերութեանն կարի անհնարին և տոկալ նորա։

475. Կամ, այլ, և ոչ շաղկապներով կապուած բառերուն կրկնելու է.

Զծառայ կամ զաղախին. զԱստուած.
Ի հօրէ կամ 'ի մօրէ. Ոչ յերկրի, այլ յերկինս.
Յերկինս կամ յերկրի. Ի հաւատոցն Քրիստոսի,
Ոչ զմարդ անարգէ, այլ և ոչ 'ի գործոց օրինաց։

476. Երբոր անուն մը իրմէ առաջ յատկացուցիչ կամ ածական ունենայ նէ, նախդիրն ան յատկացուցչին և ածականին վրայ կրկնուի. ինչպէս,

477. Յատկացուցչին վրայ նախդիր.

Առ զնորին սուսեր.
Զգեցիր զիմ հանդերձս.
Գիտել զտարեաց բոլորմունս և զաստեղաց դիրս.
Վրիպեցան յԱստուծոյ գիտութենէն և 'ի նորին օրհնութենէն.
Ի հօր մերոյ ընչից.
Փրկեցաւ յառիւծուցն բերանոյ.
Քաղել հասկ յայլոց անդի.
Զիմ ինչ, զքո ինչ, զտեառն ինչ.
Զայլ ինչ ուրուք և առեալ իցէ.
Զորոց կերպարանս.
Յորոց շիջանելն.
Յորոց ձեռաց։

478. Ածականին վրայ նախդիր.

Զմեծ թագաւորն.
Զամենայն ծառ.

Ընդունիջիք զանթառամ փառաց պսակն. — այս ինքն զանթառամ պսակն փառաց.
Զտէրունականն ասել առ նոսա բան.
Ի մեծ թագաւորէն.
Յուղիղ հաւատոց և 'ի սուրբ վարուց.
Ի հարազատէն իւրմէ մեռանել եղբօրէ.
Յաստուածայնոյն գտանեմք ասացեալ պատմութիւնս։ —
Զբազում տկարաց տունս խորտակեաց.
Ի տղայ մանկանցն բերանոյ զատինս 'ի բաց կորզէին. — ուր յատկացուցչին ածականին վրայ դրուած է նախդիրը, ու կ'իմացուի Զտունս բազում տկարաց, 'ի բերանոյ տղայ մանկանցն։

479. Թէ որ շատ յատկացուցիչ կամ ածական ըլլայ առաջ նէ, առջինին միայն հերիք է նախդիր.

ՅԱստուծոյ և սրբոց զօրութենէ.
ՅԱստուծոյ շնորհացն ազդեցութենէ. — այս ինքն յազդեցութենէ շնորհացն Աստուծոյ։ —
Զաստուածային սուրբ հոգին.
Զմեծն և հռչակաւոր Հոմերոս.
Յայնմ մեծ տագնապի.
Ի զրահաւոր պատենազէն պղնձապատ վահանացն.
Ի ձերոց ստայօդ և չարաթոյն բանից։

480. Երբոր յատկացեալը չդրուիր յայտնի, կամ երբոր չկրկնուիր նէ, անոր նախդիրը յատկացուցչին վրայ դնելու կամ կրկնելու է՝ ան հասկցընելու համար, թէ որ երկու յատկացեալն ալ զատ զատ են նէ. ինչպէս,

Մի ոք զանձին և եթ խնդրեսցէ, այլ և զընկերին. — այս ինքն զանձին իրս, զընկերին իրս.
Ապիրատ է 'ի յայլոցն ձեռնարկել. — այս ինքն 'ի յայլոց իրս։ —
Զվարագոյր դրան խորանին և զդրան սրահին. —

այս ինքն և զվարագոյր դրան սրահին. Երկուքին մէկ վարագոյր չկրնար ըլլալ, հարկաւ զատ են։

Խոստովան լինիցին զմեղս իւրեանց և զհարց իւրեանց. — այս ինքն և զմեղս հարց։

Մի լիցի ապրեալ 'ի նելքոյ երկնից տուն նորա, այլ 'ի նորայն կացցեն օտարք. — այս ինքն 'ի նորա տունն կամ տանն։

Զուկն Թէպէտ և գայ յառակ, 'ի գերեզմանի առակ գայ, և ոչ 'ի կենդանութեան. — այս ինքն և ոչ յառակ կենդանութեան։

481. Ըստինք որ (400) բացայայտիչը հոլովով համաձայն կ'ըլլայ բացայայտելի անուանին. բայց նախդրով հոլովներուն հարկ չկայ ամէն անգամ իրեն ալ նախդիր դնելու. մանաւանդ երբոր մօտ է, Ուստի կ'ըսուի,

Աւրհն զՅակոբ հայրն իւրեանց.
Զհայրն մեր Աբրահամ.
Զհայր քո Խոսրով.
Զխոսրով հայր նորա.
ԶՏրդատաւ արքայիւ.
Զամրոցաւն Երնջակաւ.
Ի Սիոն լեառն.
Յերուսաղէմ քաղաք.
Յերկրին Գեսեմ.
Յանձն տիեզերաց Հռոմ.
Ի Դարեհէ արքայէ.
Ի հօրէ նորա մեծէն Թէոդոսէ.
Յանմահ արքայէն Քրիստոսէ.

Ի Քաղաքէն Հռոմայ.
ԶՍահակայ հայրապետէն.
Մինչև ցդետն մեծ Եփրատ.
Առ Յակոբ հայրն իւրեանց.
Առ 'Լաբան որդի Բաթուէ-
'լի սորում՝ եղբայր Ռեբեկայ.
Առ բանաւոր աշխարհս՝ մարդս.
Կատարեցաւ առ մեզ որդին նոցա.
Առ Թէոդոսիւ կայսերբ.
Առ ընտրեալս 'ի նոցանէ առաքել, զՅուդա և ըղՇիղա՝ արս գլխաւորս։

482. Նմանապէս ըստինք որ եթէ դրուած ածականը կրհամաձայնի ցուցականին (422), բայց նախդրով հոլովներուն հարկ չկայ ամէն անգամ իրեն ալ նախդիր դնելու, մանաւանդ երբոր մօտ է։ Ուստի կ'ըսուի,

Զայր հաւատարիմ.
Յանձէ անիրաւէ.
Յայրի անդ կրկնում.
Զպատմուճան նորա ծաղկեայ.
Զզօրութիւնս քո զոր արարեր մեծամեծս.
Ի սրտմտութենէ բարկութեան իւրոյ մեծէ.
Զթագաւոր ծեր և անմիտ.

Զայր շոյտ և զգոյշ.
Յերկիր բարի և պարարտ.
Ընդ անապատն մեծ և ահագին.
Զազգս մեծամեծս և հըզօրագոյնս.
Առ արս արդարս և ուղիղս.
Ի ցուպն եղեգնեայ ջախջախեալ.
Ի մարդոյ մեղաւորէ նենգաւորէ։

Իսկ թէ որ եթէ ածականը՝ մանաւանդ հեռուն՝ դիմորոշ յօդ ունենայ նէ (452), ցուցականին նախդիրը սովորաբար անոր ալ դնելու է, թէ հայցականի զայ ըլլայ (364) և թէ ուրիշ նախդիր.

Զլեզու մարդկան ոչ ոք կարէ հնազանդել զչարըն և զանկարգն։
Զձեռագործս իւրեանց զամենայն (355)։
Յընկերաց սրբոց հուխսխմեանցն 'ի ցրուելոցն։

483. Բայց երբոր այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն ածական դերանունները՝ ցուցականէ կամ ուրիշ ածականէ մը եթէ դրուին նէ, սովորաբար միշտ անոնց վրայ ալ դնելու է ցուցականին նախդիրը, մանաւանդ ս, դ, ն նախդիրները.

Զօրս զայս.
Զգեղեցիկ պատմուճանս զայս.

Զժողովուրդս քո զայս.
Զմեծ զայս մարմինս.
Զերկրաւոր ստորինս զայս

չարութիւն.
Զհուրդ զայդ.
Զտեսիլն զայն մեծ.
Զտեսիլն մեծ զայն.
Զգերաշխարհիկն զայն տօնախմբութիւն.
Զտեղեաւն զայնուիկ.
Զառնէն զայնմանէ.
Զտասն նկանակս զայսոսիկ.
Զամենայն չարիսդ զայդոսիկ.
Զաւուրսն զայնոսիկ.
Զնշանս մեծամեծս զայնոսիկ.
Յաշխարհս յայս.
Յաւուրս նեղութեան յայսմիկ.
Յերկրէս բարութեան յայսմանէ.
Յերկրիդ յայդմիկ.
Յերդմանէդ յայդմանէ.
Յերդմանէդ քումմէ յայդմանէ.
Ի տարւոջն յայնմիկ.
Ի չար հիւանդութեանն յայնմիկ.

Ի պատուիրանացս յայսցանէ.
Ի կարևորացս յայսոցիկ կամ այսոցիկ (127).
Ի չարեացդ քոց յայդցանէ.
Ի քաղաքացն յայնցանէ կամ յայնոցիկ կամ այնոցիկ.
Ցտեղին ցայն.
Ցժողովուրդն ցայն.
Ցոսկերսդ ցայդոսիկ.
Ընդ վէմս ընդ այս.
Ընդ առնս ընդ այսմիկ կամ ընդ վիմիս այսմիկ.
Ընդ յարկաւս ընդ այսուիկ կամ ընդ յարկաւս այսուիկ.
Ընդ այրդ ընդ այդ.
Ընդ ամենայն երկիրն ընդ այն.
Ընդ աւուրս ընդ այնոսիկ.
Ըստ արձանս ըստ այս.
Ըստ ժամանակին ըստ այնմիկ կամ ըստ ժամանակին այնմիկ.
Զտէր զնոյն.
Յորդայթ 'ի նոյն.
Ի չարիսն 'ի նոյն.
Ընդ ճանապարհ ընդ նոյն։

484. Ոչ մակբայը՝ հասարակ անուն ածականի հետ ալ գոյականի հետ ալ որ ըլլայ, ինք կ'առնէ նախդիրը մէկ բառ եղածի պէս.

Զկոյս զոչ խօսեալ.
Իբր զոչ ինչ պիտանի. — այս ինքն իբր զոչ պիտանի ինչ, զանպիտան ինչ։

Յոչ իւր պատշաճագոյնս.
Յոչ երևելեացս.
Յոչ կամաց երթալ.
Յոչ գոյէ կամ յոչ գոյից.
Յոչ պէտս երևեալ.
Զոչ այնպիսի երևելն.

Յոչ ընդունելն.
Ի յոչ լսելն։
Ասացից ցոչ ժողովուրդ իմ.
Ընդ ոչ գոյսն.
Ըստ ոչ սովորութեան.
Իբրև զոչ 'ի բնութենէս։

Ըսեր ենք որ ամենևին զոչինչ, յոչինչ, զոչ ոք, յոչ ոք չըսուիր (86, 100)։ Բայց կայ ըսուած Յոչ ումեքէ յոչ և մի ինչ իրս, որ է ըսել՝ ոչ յումեքէ կամ յումեքէ ոչ, և ոչ 'ի մի ինչ իրս։

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

485. Ուղղագրութիւնը՝ խօսքը շիտակ գրելն է։ Բառերը շիտակ կարդալ ու գրել գիտնալէն ետքը, խօսքն ալ շիտակ կարդալու և գրելու քանի մը նշաններ կան։

486. Առոգանութեան՝ այս ինքն յարմար ձայն հանելու նշաններն են բութ (՝), շեշտ (՛), երկար (՜), պարոյկ (՞), որ ոգորակք կ'ըսուին։

487. Բութը՝ դուր ձայն կընշանակէ, և ամենևին չգրուիր. ինչու որ՝ մեր գրեթէ ամէն բառը մինակ որ զրուցուի՝ դուր է, ետքի վանկին վրայ կ'իյնայ ու կ'իջնայ ձայնը։ Ուստի հիմայ բութը կետերուն կարգն է։

488. Շեշտը՝ զարնելու և ձայնը բարձր հանելու նշանն է։ Խիստ քիչ բառ ունինք որ ինքիրենը շեշտ ունենայ, ինչպէս, Հա՛պա, մա՛նաւանդ, ա՛ւասիկ, ա՛յսպէս։ Բայց բայերուն հրամայականներն ու ոչ, մի մասնիկները կըշեշտուին. Սիրեա՛, լուարո՛ւք, աղէ հա՛ր. ո՛չ կամիմ, ո՛չ ոք, ո՛չ այդպէս. մի՛ տայք, մի՛ սիրէք, մի՛ մեղանչէք։

489. Նմանապէս ամէն բութ բառերնիս՝ ետևէն իրեն փակչելու և մէկտեղ զրուցուելու բան մ'որ ունենայ, շեշտ կ'առնէ ետևի ծայրը. ինչպէս։ Վեցերո՛րդ ամիս, մե՛ծ պատուհաս, ե՛ս առաւել, առաւե՛լ ես, չե՛ ես, ես իսկ տեսի, դե՛մ յանդիման, օրինա՛կ առէք, զգուշացա՛յ ոչ, կերիցէ մի.— դիտէ որ ան առէնը հրա-

մայականն ուէք, տար, ոչը, մն, իրենց շեշտը կորսնցուցին. նոյնպէս վերը այսպէսը։

490. Այսանկ ալ անուն մ'որ կանչուի նէ, վերջը կըշեշտուի կամ կ'երկննայ. ու երկուք որ ըլլան, առջինինը միայն.

Լսէ՛ր դու ինձ, իշխանդ.
Ծառա՛յք հնազա՛նդ լերուք.
Հաշտեալ եմ ընդ քեզ, տառապեա՛լդ և խախտեալդ.
Բայց դո՛ւ, արքայ, տուր իշխանութիւն.
Ազարիա՛ եղբայր. եղբա՛յր Ազարիա.
Բարերա՛ր տէր. տէ՛ր բարերար.
Տէ՛ր տէր.
Յակո՛բ Յակոբ,
Աստուա՛ծ՝ Աստուած իմ (489)։

491. Շեշտն ալ կարդացմունքի մէջ 'ի գործ կըդրուի, բայց չգրուիր հիմայ։ Հիմկու սովորութիւնը կէս հարցականներուն վրայ կըգրէ շեշտը, մէկ մ'ալ շատ չերկննալու ձայնարկութիւններու վրայ. ինչպէս,

Հարցանել թէ դու ո՛վ ես.	Ա՛յ անօրէն.
Հարցանէր թէ ո՛ւր ծնանիցի։—	Ասա, ո՛վ մարգարէ.
	Ո՛ն արկք.
Երանի՛ թէ.	Հա՛պա առաքինիք։

492. Երկարը կըդրուի ան ձայնարկութիւններուն և անուններուն, ուր որ կ'ուզեն յարմար երկննալու է ձայնը.

Բա՜բէ.	Ո՜վ, քանի՜ ահագին են.
Վա՜շ.	Տէ՜ր տէր մեր, զի՜ սքանչելի է անուն քո.
Ո՜հ, կարի՜ է տառապելը.	
Աւա՜ղ բախտին.	Զարմա՜նք մեծ։

Երբեմն շեշտն ալ կ'օգտէ. Վա՜շ վա՜շ, ո՜վ անմտութեանն։

403. Պարոյկը հարցընելու բառերուն վրայ կը դրուի. Զի՞, քանի՞, ընդէ՞ր, ուստի՞, ո՞րպէս, ո՞րչափ, ա՞յդչափ, վասն ա՞յնորիկ եկիր, որպիսի՞, որպիսո՞ւմ, հասեա՞լ իցես, իցե՞ս հասեալ, կերա՞ր արդեօք, արդեօք կերա՞ր, ո՞չ տեսանես, միթէ մա՞րդ իմն իցէ, միթէ՞ իցէ իմն մարթ, միթէ դու մե՞ծ իմն ոք իցես

494. Տրոհութեան՝ այս ինքն բառերն ու խօսքը բաժնելու նշաններն են ենթամնայ (‿), ապաթարց և մակակէտ ('), բութ (՝), ստորակէտ (,), միջակէտ (.), վերջակէտ (։)։ Եօթը իրենքը մէկէնն կ'ըսուին կէտք Տրոհութեան։

495. Ենթամնայն՝ բառերը տողին ծայրը բաժնելու պէտք կ'ըլլայ, որ Գրագարք կ'ըսուի, Ու գրագարձին կանոնն աս է համառօտ.

496. Երկու զատ զատ վանկ ընող ձայնաւորներուն մէկն անդին անցընելու է. ինչպէս, Մի-այն, առնու-լին։

497. Բաղաձայնը մէկ որ ըլլայ, միշտ անդին գրելու է. շատ որ ըլլայ, մէկը միայն անդին տանելու է. Բա-րի, եր-կիր, պտկ-նում, ման-րեմ, հանդ-չիմ, վարձ-կան։

498. Բայց բարդած կամ ածանցած բառ որ ըլլայ շատ բաղաձայնով սկսող, բոլորն ալ հետև մէկտեղ անդին դարձընելու է. Նորա-նշան, ան-բնական։

499. Մէկ տողին վերջն ու մէկալին ծայրը մնացած բաղաձայններն ալ մինակ կրնան, կամ բնական չեն կտրած բառին, հետը կամ մէջը՝ ուր որ ըթով կ'ըսուի ը դնելու է. Գը-րոց, ըզ-գեստ, ըզ-բան, Երկըր-պագու, մըտըն-ջենաւոր, մըշ-տընջենաւոր, ան-դըր-տըր-տում, ան-տըտում, անըս-կիզըն, ան-սկիզըն։

500. Ապաթարցն աւելի բանաստեղծները կը բանեցընեն՝ ուր որ գիր մը կը ձգեն նէ. ինչպէս, Ապ' եթէ,

նա'ւանիկ, վէմ մ' 'ի դուռն, աշնուականի'ն ցանկացեալ, առաքեալ 'ի մե՛զ հօրդ։ փոխանակ ըսելու՝ ապա, աւանիկ, մի, իմն, զհօրդ։

501 Մակակէտը նախդիր ինիին եղն գրուած է, և պէտք ալ կ'ըլլայ բառ բառէ որոշելու. ինչպէս, 'ի Սահակ, 'ի գլխ, 'ի ջեր, 'ի սկզբն, 'ի շանց, առ 'ի յԱստուծոյ։

502. Մակակէտ կամ Փշիկ (') կը դրուի ղ կամ ւ գրերուն վրայ ալ, բարակ ըլլան կարդալու համար. ինչպէս, այ՛ղ կամ այղ, Թո՛յղ կամ Թոյղ, ջի՛ղ կամ ջիղ, դղ՛ալ կամ դղալ, դահ՛լիճ կամ դահլիճ, յեղ՛ուզակ կամ յեղուզակ. ղ՛ամբար կամ ղամբար, պաղ՛ատ կամ պաղատ, փիղ՛իսոփայ կամ փիլիսոփայ, Իսրայէղ՛ կամ Իսրայէլ, 'Ղեւոնդիոս կամ 'Լեւոնդիոս, Պօղ՛իոս կամ Պօղիոս, Գաղ՛իա կամ Գաղլիա. և այլն, և այլն, որ երկու կերպն ալ կայ 'ի հին գրչագիրս [1]։

---

1 Ուսանի տամնկներն և այլ մերազգի, մանաւանդ օտարազգի, զատով չեղօք բառերն ու անուններն առանց փշիկի զատով գրել կամ զատով կարդալը՝ մեծ սխալ է, ինչէս որ ընդարձակ քերականութեան մէջ (1852ին) զատ ձառով ալ ցուցըցեր ենք՝ բուն քան զմեզ հմուտ լեզուագէտ Նախնեաց բանաւոր փաստերուն և վկայութիւններուն։ Հիմայ հոս կըհարկաւորէ ըսել ճշմարտութեան հարստահարութիւնը, թէ եղան ոմանք եօքէն՝ որ կարծել և կարծեցնել ուզեցին, թէ մեր այբուբենքը 'ի սկզբան՝ Յունաց ալփաբետաց նիւթական կարգին վերէն 'ի վար համեմատելով գրուած է գիր գրի դէմ իբրև նոյնաձայն. և անանկով ուզածնուն պէս՝ Յունաց հնմնլային գիմացը ղ կըհանդիպցնէն. ուստի Յունաց հմնլան, Հրեից հմեթը, հաւնացուց էլը, և հետևաբար ամէն ազգաց լեմն ալ՝ զատ է ղնալ ըսեն։ Բայց աս բանդ մինչև 'ի 1852 մէկու մըն ալ մտքէն անցած չէր. և չէր կրնար ալ անցնիլ անաչառ մտքէ մը, թէ երկու ազգի տառերը մէկմէկու համեմատել ուզողը՝ մէկէն 'ի մէկալը դարձնելու համար, ելլէ նիւթական կարգով մէկմէկու դէմ վերէն 'ի վար շարէ զանոնք, և որը որուն դիմացը իյնայ նէ ըսա նա կարծեացը յարմարութեան, զայն համարի այն նշանագրին համեմատ. տեսնելով միայն որ մէկ քանին յարմար կըհանդիպի, բայց չուզելով տեսնել որ մէկ քանին ալ անյարմար կուգայ, և մէկ ազգին կարգին յարմար ինկածը՝ մէկալին չիյնար։ Հապա աս բանից մէջ ինչ կըըննարուի. անշուշտ տառ տառի կամ որ նոյն է՝ ձայն ձայնի յարմարիլը, որչափ որ կրնայ ըլլալ լեզուէ 'ի լեզու՝ երկու ազգին ժամանակին հնչած ձայներուն նայելով, թէ և նիւթական կարգէն զուրս ըլլան նշանագիրները. և ասով միւս ազգաց նոյն կամ

503. Կէտերէն՝ բութը կը դրուի բառի մը վրայ՝ ուր որ ձայնը խիստ քիչ կանգ առնելու մը պէս պիտի ընէ, որ բառ բառի չխառնուի։

504. Ստորակէտը կը դրուի՝ երբոր խօսքի մը կտորը խիստ անկատար է, ու ետեւէն բան մը կ՚ուզէ։

505. Միջակէտը կը դրուի լման խօսքէ մը ետքը, որ ետեւէն ուրիշ կտոր մ՚ալ ունի։

506. Իսկ վերջակէտը կը դրուի՝ ուր որ խօսքն ամբողջ լմնցած է, ու դադար մը կ՚ըսուի։

Չորսին ալ օրինակ։

Բոլոր մարմնոյս՝ հոգի է կենդանութիւն, իսկ մարմնոյ և հոգւոյս՝ միտք են կառավար. և որպէս առ մի մարդ, այսպէս առ բոլոր աշխարհս։

Որ թերեւ զհանդերձ կարծէր ունել մեզ զքրիստոնէութիւնն, արդ թերեւ զգոյն 'ի մարմնոյ՝ չկարէ շրջել. թերեւս և ոչ այլ կարասցէ մինչեւ 'ի կատարած։

507. Ստորակէտով կը զատուին կոչական անուններն, ու միջակէտով՝ ուրիշներն խօսքն որ բերենք, որ գըլխագրով ալ կըսկսի. Այո, աղէկ քաջ, այդ այդպէս է։ — Սովրէր զնոսա և ասէր. Թող գրեմ և ցուցանեմ մեծ թագաւորին։

508. Պարզ յատուկ անուններն ու պատուոյ անուններն ալ գլխագրով գրելու է. Հայկ, Աթէնք, Երասխ. Քո Ձոխութիւնդ, Ձեր Երանութիւնդ։

509. Փակագիծ կ՚ըսուի աս նշանս ալ (), երկան մի-

նման տառերուն ալ հարկաւ կըյարմարի, և ան լեզուաց ալ համարձակ կրնայ գործածուիլ։ Կարծենք թէ խելքին ցուցըրած և աշխարհիս ուրիշ լեզուաց բռնած ճամբան աս է. և աս ըսեր ենք յիշեալ ճառին մէջ թէ մեր Նախնիքն ալ ըրեր են անտարակոյս իմաստութեամբ։

Գիւտի գրոյն՝ ալ յունին հետ համեմատութեան պատմութիւնին ալ որ անպակաս մօտք կարգանք, չենք գտներ բնաւ հակառակ կարծիքին և ոչ հետքը։ — Բայց Խորենացին ըսեր է եղեր. «Մեսրոպայ փոխադրելով զհայերէն աթուլթայն ըստ անայլթաքութեան սիղոբայից հելլենացւոց», Փարպեցին ալ թէ «Մաշտոց հանդիպեցուցանէր զհայերէն աթուլթայն ըստ կարգման սաղոմբայից յունաց»։ — Ի՞նչպէս պարզ և յստակ միտք մը չէ կարող տեսնել, որ եթէ խընդիրը կարգաւ գիմացէ գիմաց գրել ու հանդիպեցնել էր նշանագրաց համեմատութիւնը, ի՞նչ դժուարութիւն կար հոն՝ որ և տղայ մը կըրնար ընել մէկ ժամու մէջ։ Հապա ի՞նչ էր մեծ՝ և յիրաւի մեծ դժուարութիւնը որով տագնապեցան բանիբուն Նախնիքն։ Վանկերը, հեգերը, լեզուին կապերը անայլթաք կարգի մը գնել, Յունաց պէս՝ ձայնաւորներով բաղաձայնները հեգ կապել։ Սոյն տագնապս էր որ առաջ ալ քաշեցին հին մեր դանիէլեան նշանագրաց վրայ՝ որ քանուլինն էին առանց ձայնաւորաց. վասն զի «Ոչ ածել զկարս հայերէն լեզուոյն» չէր ըլլար կ՚ըսէ յայտնապէս Կորիւն (էջ 9)։ Նոյն բանը կ՚ըսեն նախ քիչ մը վերը Խորենացին ալ Փարպեցին ալ։ Յայտնի է այս նաեւ գործածած բառերնուն. կ՚ըսեն՝ փոխադրել (այսինքն դարձնել) կամ հանդիպեցուցանել (որ է հանդէպ՝ համադէպ նման յարմարցնել), ի՞նչը խուզէ հետ. զՀայերէն աթուլթայն ըստ անայլթաքութեան կամ ըստ կարգման սիղոբայից յունաց, և ոչ թէ զհայ նշանագիրսն ընդ յոյն աղփաբետս՝ գիմացէ գիմաց հանդիպեցնել։ Վասն զի աթուլթայք չեն նշանակեր նշանագիրք կամ այբուբենք, այլ սիլլաբայ, որուն հետ նոյ-

նանիշ առած են մի և նոյն բանը՝ աթուլթայս և սիլլաբայս կ՚ըսեն, և Կորիւն հայերէն կապ կըկոչէ, որ է հեգ, վանկ։ Բանանք հայկազեան բառգիրքը, ի՞նչ կ՚ըսէ. «Աթուլթայք. Խեր աթ և աթ, աթերք, այսինքն յօդք և զօդք տառից և վանկից. կապք և տարերք փաղառութեանց ըստ կանոնաց առոգանութեան»։ Եւ օրինակ բերած է նոյն Խորենացւոյն և Փարպեցւոյն խօսքերը։ Նոյնպէս կը նշանակէ սիլլաբայն 'ի յոյն և անկէց յամենայն եւրոպական լեզուս. որ ազգին բառգիրքը կ՚ուզես նէ՝ բաց նայէ։ Եւ Կորիւն՝ բուն առաջին պատմիչը՝ անմիջապէս յետ գիւտի գրոյն ամենէն յունի խօսք մը չըրած, կ՚ըսէ. «Նշանակեալ՝ անուանել և կարգել յօրինէր սիղոբայսն և կապս» (էջ 10). վասն զի գտաւ եօթը հայ ձայնաւորները՝ յունին նման հեգ կապելու որ սովոր էին, և հայուն համար ալ բնատածնին ան էր։

Գանք նիւթական կարգին անակըլութեանցը։ Առաջինն ու մեծն այն է յայտնապէս, որ մեր լեզուին գիմացը բան մը չկայ հանդիպած. և փոխանակ գիր մը միայն վար՝ աս գնելու ժամանակին առջին և զատը դուրս հանելու թերեւ կոկորդային և յատուկ հայկական, լեզնը դուրս ձգուեր է՝ թերեւ անհամեմատ յոյն տառի մը. որ անբաւ տեղ ժամանակին գիմացը գրուած է տառադարձութեամբ և ազգն ալ անանկ կ՚արտաբերէ, և հին քերականքն ալ անանկ կ՚աւանդեն, և թէ զատ գըրուածը կամ զատի գլխուն նմանածը՝ զատ չէ, հապա բարակ ղ՚ւն, ինչպէս՝ կ՚ըսեն 'ի ղևկանացի, ղամինացի, Ելի ելի ղամա սաբաքթանի, ալէլուիա, Իսրայէլ, և այլն, և այլն. որ ըստ միս կարծեաց բոլոր զատ ըլլալու էր։ Երկրորդ, յոյն ֆ-ին՝ որ միշտ 'ի մեզ փ կըդառնայ, ըստ հակառակ կարծեաց բռնական կարգին՝ կըհանդիպի չ. և ըստ այնմ Աղէքսանդր, Բաքքոսէս, Բաննախոն, Մաքսիմոս, Օքսենտիոս, Կիաքսար, Հարքս, Եսպրաքսէ, Ֆէլիքս, մատաքս, տոխս, զուքս, և այլն, զանալու էին Աղեշանդր, Շերշէս, Շենոփոն, Մաշիմոս. Օշենտիոս,

ջանկեալ բան մը մէջէն առնել ու զատելու համար։ Բայց կարճերը ստորակէտով զատել հերիք է. ինչպէս, Ընդ-հանել ոգւոյն, քանզի մեռաւ, կոչեաց զանուն նորա որ-դի վշտաց իմոց։ — Գուցէ ամաչեսցուք մեք, զի մի ասասցուք թէ դուք, 'ի մասինդ յայդմիկ պարծանաց. — Ոմանք հիմայ խօսքին կարգը ատոր տեղն աս շիտակ գծիկը կըդնեն —, որ բան բանէ զատելու կամ քիչ մը հանգիստ տալու ալ կըբանի, և յայլ և այլ բերնէ խօս-քերն որոշելու։ Իսկ մէկուն խօսքը պակաս կամ կտրած և կցկտուր ըլլալը հասկցնելու՝ կըդրուի քանի մը կէտ, այսպէս....։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍԸ ԼՄՐՆՑԱՒ

Կխաշար, Հաւշ, Նաւրուշէ, Փեղիշ, մետաշ, տաիշ, դուշ, և այլն. որ մէկ տեղ մ'ալ չկայ, բայց մէկ երկու արևելեան անուանց մէջ, ուր մեր շան՝ Ցոյնը չունենալով՝ ծեքեր է և չէ թէ մենք յունէն դարձու-ցեր ենք, հապա բուն մերը հնչէր ենք, Արտաշատ. Արտաշէս։ Եր-րորդ, յոյն ռօյին դիմացը նոյն կարգով կըհանդիպի ռ, որ տեղ տեղ, մանաւանդ սկիզբը կամ երկու ռօն կամ նուէն առաջ (49), անանկ դարձած կայ ալ նէ, անհամար տեղ սովորաբար ր դարձուցած են Նախնիք և ը կըհնչէ ազգը. սակայն ըստ այն կարգին՝ ըէն մնացած է ակըր առանց քովը յոյն գրի մը, և ըսել պէտք կ'ըլլայ բառբառոս, մառտիռոս, Գեռմանոս, Գռիգոռ, Դեմետռ, Դիոդոռոս, Թռակիա, Հեռակղէս, Եւռոպա, Ափռիկէ, Կիռակոս, Եբեռ, Աբռամ, Նեբռովթ, Եփռեմ, Ահառոն, Մառիամ, Փռխաստս, Պետռոս, Մառկոս, Մառ-թա, և այլն, և այլն։

Այս ամէն բանը չինուեր է մեծաւ ուրախութեամբ՝ որ յոյն լամբ-տային զատ ինայ ոէ, ինչ ըլլալոյ նէ ըլլայ. — եղեր է այնպէս լեւնը զատ՝ ինչպէս ֆոր՝ շա, ըէն՝ ոա։ Հիմայ տեղն է ըսելու, որ ֆոխոտրէսը և հանդէոլզէյոոյանէսը՝ նշանագրաց վրայ ալ զրուցուած ըլլար նէ, հար-կաւ կըհասկցուէր՝ նման յարմարցնել կամ դարձնել ըստ տառից, ըստ ձայնից երկուց ազգաց, և ոչ թէ անյարմար՝ լամբտային զատ ըսել, ֆոր՝ շ, երբոր քովը կեցեր է յայտնի նմանը լեւն և քս։

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԵՒԱՒՈՐ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԴԻՏԵԼԻՔ

510. Ինչուկ հիմայ սորվածնիս՝ լեզուին անսխալ և պարզ շարադրութեան հասարակ ու սովորական կա-նոններն էր։ Բայց երբեմն, այլևայլ պատճառով ու մտքով, կարգէ դուրս գերազանց բաներ ալ կ'ըլլան շա-րադրութեան մէջ, որ ձեւ կ'ըսուին, և անանկ շարա-դրութիւնը կ'ըսուի ձեւաւոր շարադրութիւն։

511. Աս քերականական ձևերը հինգ են. Զեղ-չումն, Աւելադրութիւն, Բակառութիւն, Փոխադրու-թիւն, Արտուղութիւն։ Ասոնց շատ կերպ կերպ վար-պետ գործածութիւնը կայ գրոց ընտրելագոյն և բարձ-րագոյն շարադրութեանց մէջ, բայց մենք ամեն մէկին խիստ շատ բանուկներն և երբեմն երբեմն գործա-ծուածները միայն՝ գէթ գիտնալու և հասկընալու չափ տեսնենք՝ բաւական է։ Իսկ բանեցընելը՝ խելքով ու չափով բանեցընելու է, որ բանը մութ չըլնայ և հա-մով գայ։ Մանաւանդ՝ երբեմն կամ քիչ տեղ կ'ըլլայ ըսուածները՝ զգուշութեամբ գործածելու է. իսկ շատ անգամ կամ շատ տեղ կ'ըլլայ ըսուածները՝ քիչ մը աւելի համարձակ կրնայ բանեցուիլ։

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ՋԵՂՋՈՒՄՆ

512. Ջեղչումն է՝ բան մը պակաս գնել որ ինքիրեն դիւրաւ կ՚իմացուի, կարճ ու կտրուկ ըսելու համար խօսքը։

513. Ասանկ, անուն բային կամ խնդիրը՝ միջակ անուններէն որ ըլլայ նէ, շատ տեղ չգրուիր ու ինքիրեն կ՚իմացուի. ինչպէս,

Ոչ իցէ 'ի նոցանէ որ ապրիցի. — այս ինքն ոչ ոք իցէ։

Եկն առ իս յեղբարց իմոց. — այս ինքն ոմն յեղբարց իմոց։

Եկին ընդ մեզ և յաշակերտաց անտի. — այս ինքն ոմանք յաշակերտաց։ —

Ա՛ռ ընդ քեզ 'ի ծերոց ժողովրդեանդ. — այս ինքն ա՛ռ զոմանս 'ի ծերոց։

Յղեցին և կոչեցին զնոսա. — այս ինքն յղեցին զոք կամ զոմանս։

Յերեւելի նիւթոց և յազգի ազգի գունոց 'ի միասին խառնել. — այս ինքն ինչ ինչ։

Մի դատիք և ոչ դատիցիք. տուք և տացի ձեզ. — այս ինքն մի զոք դատիք և ոչ դատիցիք յումեքէ. տուք ինչ ումեք և տացի ձեզ ինչ յումեքէ։

514. Անորիշ և անցեալ դերբային անուն բային շատ անգամ տեղէն ինքիրեն կը հասկցուի.

Զալիսն 'ի նաւն զեղոյր, մինչ գրեթէ լի իսկ լինել. — այս ինքն նմա, նաւին լի լինել։

Զի մի ըստ քո փարախդ արտաքս ելեալ, չար գազան դարձեալ բեկանիցէ զիս. — այս ինքն ելեալ իմ (286)։

Եւ բախեալ զդուրս տանն, մատեաւ աղախին մի ունկն դնել. — այս ինքն նորա բախեալ։

Սպանին զՅովաս յԵրուսաղէմ, թագաւորեալ ամս քառասուն. — այս ինքն թագաւորեալ նորա։

Զի մի յատենի անդ կացեալք չարաչար առ մեզ վարեսցի ատեանն. — այս ինքն մեք կացեալք։

515. Անցեալ դերբային եական բային երրորդ դէմքերուն որ դրուին նէ (331, 332), սեռական անուն բային շատ տեղ զօրութեամբ կը հասկցուի.

Զառ 'ի յետոյն մոռացեալ է և 'ի յառաջադէմն նկրտեալ եմ. — այս ինքն իմ մոռացեալ է։

Մինչ չև զամենայն մարմինդ անդամ անդամ լուծեալ է. — այս ինքն մեր լուծեալ է։

Զինչ եղեալ է 'ի մտի ձերում վասն մեր՝ կատարեցէք. — այս ինքն եղեալ է ձեր։

Զիա՞րդ զգիրս գիտէ սա, զի ուսեալ բնաւ չիք. — այս ինքն սորա չիք ուսեալ։

Մինչ չև ստեղծեալ էր զքեզ յորովայնի՝ գիտեմ զքեզ. — այս ինքն իմ ստեղծեալ էր։

Որպէս զամենայն ազգ նուաճեալ էր և 'ի հնազանդութեան ունէաք. — նուաճեալ էր մեր։

Եդ 'ի գերեզմանի՝ զոր էր փորեալ 'ի վիմէ. — այս ինքն նորա, կամ որ և փորեալն էր.

Նորք էին ժողովեալ 'ի հրէաստան, և զտունն 'ի պղծութենէ անտի դեռ ևս էր սրբեալ. — այս ինքն էր սրբեալ նոցա։

Իբր ոչ եթէ արդէն առեալ իցէ կամ արդէն կատարեալ իցեմ. — այս ինքն առեալ իցէ իմ։

Իբրու թէ անձին զօրութեամբ ինչ կամ քաջութեամբ արարեալ իցէ զգնալդ դմա. — այս ինքն արարեալ իցէ մեր։

Զի՞նչ ունիս զոր ոչ իցէ առեալ. — այս ինքն ոչ իցէ քո առեալ։

Ի տասանորդէ զմաքս ձեզ թողեալ լիցի, և զխնամութիւն զամբիդ՝ 'ի ներքս տուեալ լիցի ցքահանայապետդ. — այս ինքն մեր կամ իմ թողեալ լիցի, տուեալ լիցի (586)։

Եղիցի վասն քո տուեալ զտէրութիւն Կամարականին. — այս ինքն մեր կամ իմ եղիցի տուեալ։

516. Շատ տեղ ալ բայն չգրուիր ու կ'իմացուի ինքիրեն, ըսեր ենք առաջ (340). Հիմայ տեսնենք այլ և այլ կերպը։

517. Անցեալ դերբային էական բայը շատ տեղ չգրուիր հետն, ու տեղէն կ'իմացուի բանին ու դէմքին համեմատ.

Մինչ չև լերինք հաստատեալ էին, մինչ չև ստեղծեալ զերկիր և զամենայն տիեզերս. — այս ինքն ստեղծեալ էր քո, Աստուծոյ։

Զայրն Մարեմայ՝ որում խօսեցեալ զՄարիամ կոյս, յորմէ ծնաւ Յիսուս. — այս ինքն խօսեցեալ էր կամ էին։

Տուեալ քեզ ընդ այնր վրիժուց զամենեսեան որ կամիցին հաւատալ քեզ. — այս ինքն տուեալ է կամ տուեալ լիցի (586)։

Ասացի ձեզ մինչ չև եղեալ, զի յորժամ լինիցի՝ հաւատասջիք. — այս ինքն մինչ չև եղեալ է, այս կամ եղեալ է այսօրիկ։

Ամենեքեան որ անցանիցեն զօրինօքն՝ տուեալ քեզ իշխանութիւն պատուհասել. — այս ինքն տուեալ է կամ լիցի։

Եւ իմ հրամայեալ՝ մի ոք արգելցէ, — այս ինքն իմ հրամայեալ է։

Տուր իշխանութիւն. և առէ թագաւորն. Տուեալ քեզ. — այս ինքն տուեալ է կամ լիցի։

Ահաւասիկ Հոլոփեռն յերկիր կործանեալ, և գլուխ իւր չէ առ նմա. — այս ինքն կործանեալ է։

Ոչ կերեալ զօրս երեք և ոչ արբեալ. — այս ինքն ոչ կերեալ է։

Գնացին արք անօրէնք պատմել թագաւորին, եթէ Յովնաթան մեքենայս կազմեալ, շուրջ զբերդաւն պատեալ, յառնուլ պատրաստեալ. — այս ինքն պատրաստեալ է կամ էր։

Զիա՞րդ կարասցուք մարտնչել ընդ այնչափ պնդակազմ գնդի, մանաւանդ զի լքեալք և լուծեալք. — այս ինքն լուծեալք եմք։

Զայն արար կաքաւ, ժողովեաց զոր ոչ իւր ծնեալ. — այս ինքն ոչ ծնեալ էր։

Եւ այրն ծերացեալ 'ի տեսանելոյ, և վատեալ աչք իւր 'ի ծերութենէ իւրմէ. — այս ինքն ծերացեալ էր, վատեալ էին։

Եւ ոչ միով իւիք հանգիստ գտաւ մարմնոյ մերում, այլ յամենայնի նեղեալք. — այս ինքն նեղեալք էաք կամ եղաք։

Ի գիրս հարցափորձից՝ որ առ ամօքն Նեէմեայ եղեալ. — այս ինքն եղեալ էին։

Զարմանային զի ոչ նման արդարոցն ծարաւեալք. — այս ինքն ծարաւեալք էին։

Չև այգ եղեալ, իւրաքանչիւր զընկեր կոչեմք. — այս ինքն մինչ չև իցէ այգ եղեալ։

518. Շատ տեղ ալ մէկ մը միայն կըգրուի դիմաւոր բայը կամ անցեալ դերբայն, ու պէտք եղածին պէս ինքիրեն կ'իմացուի ետքը կամ առաջ։

Զոր օրհնես դու՝ օրհնեալ է. և զոր անիծանես՝ անիծեալ. — այս ինքն անիծեալ է։

Եղիցի երկիրն ձեր աւերակ, և քաղաքքն ձեր թափուրք։ — այս ինքն թափուրք եղիցին։

Որոց մեղքն յայտնի են և յառաջագոյն հասեալ 'ի դատաստան. — այս ինքն հասեալ են։

Որ այնչափ պատժոց պատժապարտ էիցես, և ահագին ատենին յանդիման լինելոց և ընդ ամենայնի ճշդիւ համար տալոց. — այս ինքն լինելոց էիցես, տալոց էիցես։

Ես 'ի հայր, և հայր յիս է. — այս ինքն ես 'ի հայր եմ։

Չէր ինչ օգտեալ, այլ ևս առաւել զայրացեալ. — այս ինքն զայրացեալ էր։

Եթէ հրամայէ սպանանել՝ սպանանեն, և եթէ կեցուցանել՝ կեցուցանեն. — այս ինքն և եթէ հրամայէ կեցուցանել։

Ոչ եթէ դուք առաքեցէք զիս այսր, այլ Աստուած. — այս ինքն Աստուած առաքեաց։

Մեկնեաց յինէն. եթէ դու յահեակ, ես յաջ. եթէ դու յաջ, ես յահեակ. — այս ինքն եթէ դու յահեակ մեկնիցիս, ես յաջ մեկնեցայց, ևն։

Որ արբեալդ ես, և ոչ 'ի գինւոյ. — այս ինքն և ոչ 'ի գինւոյ ես արբեալ։

Թէ կամիս և թէ ոչ. — այս ինքն և թէ ոչ կամիս։

Թէպէտ և ամենեքեան գայթագղեսցին, այլ ես ոչ. — այս ինքն ես ոչ գայթագղեցից։

Կշտամբեսցէ զքեզ քո բերան, և ոչ ես. — այս ինքն և ոչ ես կշտամբեցից։

Առաւել քան զնոսա ամենեսին վաստակեցի. և ոչ եթէ ես, այլ շնորհքն Աստուծոյ. — այս ինքն և ոչ եթէ ես վաստակեցի, այլ շնորհքն Աստուծոյ վաստակեցին։

Դու 'ի նմանէ, և ոչ թէ նա 'ի քէն հատաւ. — Դու զնա, և ոչ թէ նա զքեզ անդոսնեաց. — այս ինքն դու 'ի նմանէ հատար, դու զնա անդոսնեցեր։

Գովեսցէ զքեզ ընկերն, և մի քո բերան. օտարն. և մի քո շրթունք. — այս ինքն մի գովեսցէ, մի գովեսցեն։

Պատառեսցէք զսիրտս ձեր, և մի զհանդերձս. — այս ինքն մի պատառէք։

Երթայք գործեցէք, մի զկորստական կերակուրն, այլ զկերակուրն որ մնայ. — այս ինքն մի գործէք, այլ գործեցէք։

Տեսեալ՝ արդարոց ծիծաղեսցին, անարատին՝ և արհամարհեաց. — այս ինքն և անարատին տեսեալ.

519. Ասանկ ալ երկու իրեք անցեալ կամ ապառնի դերբայի մէկ էական բայ մը միայն կըդրուի շատ անգամ.

Պատրաստեալ և խորհեալ եմ։

Զսուր իւր սրեալ է և զաղեղն իւր լարեալ։

Ոչ երբեք հեղգացեալ եմք յարքունի վաստակս, և ոչ խառնեալ վատութիւն ընդ արութիւն քաջութեան։

Զոր ստացեալ և ապրեցուցեալ և սնուցեալ էր։

Խռովեալ և աղմկեալ և զարհուրեալ միտքն էին։

Ընկեցեալ լինէր և քարկոծեալ և թափչաւ ըղգլուխն հարեալ, և այնու վկայ ճշմարտութեանն Յիսուսի եղեալ, և զճշմարիտ մահն նորա մեռեալ։

Արդ իմ զքեզ սպանեալ էր և զդա ապրեցուցեալ։

Իմ եթէ չէր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա։

Եթէ չէր մեր աճապարեալ և 'ի փախուստ դարձեալ։

Չև էր զենումն զենեալ և մատուցեալ պատարագ. և ոչ հոգին սուրբ իջեալ, ոչ մեղքն լուծեալ, ոչ թշնամութիւն բարձեալ և ոչ անիծիւն եղծեալ։

Զոր տալոց և հատուցանելոց ես։

Գալոց իջանելոց էր։

Մեռանելոց է և յերիր աւուր յառնելոց։

Մարդ լինելոց է և վէմ անուանելոց և 'ի հիմունս Սիոնի դնելոց.

Լոյս զգենլոց են և արքայութեանն խոստացելոյ արժանաւոր լինելոց։

Հնազանդելոցն էին զամենայն ազգս, և ինքեանք անուանիք և հոյակապք լինելոց քան զաշխարհս ամենայն։

Որ լսելոցն է՝ լուիցէ, և որ արհամարհելոցն՝ արհամարհեսցէ։

520· Շատ անգամ ալ բայն, մանաւանդ էականն, ամենևին չգրուիր ու տեղէն կ'իմացուի· յիշեր ենք 'ի 340· հոս ուրիշ օրինակներ ալ տեսնենք·

Մեք կաւ և դու ստեղծիչ մեր· — այս ինքն մեք կաւ եմք, դու ստեղծիչ ես։

Ըստ Հիպոկրատեայ՝ կեանք սուղ և արուեստ երկայն· — այս ինքն սուղ է, երկայն է։

Եւ ամենայն որ ինչ նորա, եկլին· — այս ինքն որ ինչ նորա է կամ էր։

Այսօր մաքուր հոգեկիր, վաղիւ մոլի խելագար· — այս ինքն այսօր եմ, վաղիւ լինիմ։

Գոհութիւն երեքսրբենին։ Անէծք այնպիսի կրծծի բանից· — այս ինքն գոհութիւն լիցի, մատուսցի· անէծք լիցին, եղցեն։

Սուր 'ի վերայ քաղդէացւոցն։ Ահաւասիկ ես 'ի վերայ քո· — այս ինքն սուր լիցի, հասցէ· ես եմ, ես գամ 'ի վերայ քո։

Վա՜յ զիս· Եղուկ զիս· Երանի զազատեալսն· — այս ինքն վայ ասելի է, համարելի է։

521· Շատ տեղ անորոշ դերբայն ալ մէկ մը դրուելով, կամ ամենևին չգրուելով, զօրութեամբ կըհասկցուի ինչ հոլով որ պէտք է·

Խօսել բան՝ զոր ոչ է արժան· — այս ինքն ոչ է արժան խօսել։

Ի հրոյ էութենէ ասեն զընութիւն աշխարհիս· — այս ինքն ասեն լինել։

Զպատրաստութիւն սպառազինութեանն հրամայեաց յարքունուստ· — այս ինքն յարքունուստ լինել։

Մեռաւ ամաց քսանից· — այս ինքն գոլով ամաց քսանից կամ եղեալ ամաց·

Յայս ապստամբ՝ կամէի նախ առ ձեզ գալ· — այս ինքն ապստամբ գոլով կամ եղեալ։

Ինքն երթայր բոկ և ամենայն ժողովուրդն ընդ նմա՝ ձորձ զգլխով· — այս ինքն ունելով ձորձ զգլխով, գոլով ձորձ զգլխովն։

Անկանէր 'ի ներքս սուսեր 'ի ձեռին· — այս ինքն ունելով սուսեր։

Արմուկն 'ի ծունգ և ձեռն 'ի ծնօտի՝ նստաւ այնպէս· — այս ինքն 'ի ծունգ 'ի ծնօտի ունելով կամ գոլով։

Կոյս վճարեցաւ յաշխարհէ· — այս ինքն կոյս գոլով, կոյս մնալով։

Այր մի Մատթէոս անուն։ Կին մի անուն Դամարիս· — այս ինքն անուն ունելով, անունն գոլով։

522· Ասանկ կ'ըսուի Բերան 'ի բերան խօսել, Թագ 'ի գլուխ զարդարել, հիմն 'ի վեր տապալել, գայլ 'ի բերան ածել զոք, ձեռս 'ի գլուխ եդանել, բերան 'ի վայր անկանել, կապել զոտս ձեռս յետս կամ ընդ միմեանս ձեռ ընդ ձեռ։

523· Գոյական անունը շատ տեղ ածականին տակը զօրութեամբ կըհասկցուի, մանաւանդ դիմորոշ յօդ դնելով ածականին (444)·

Ծերութիւն պատուական՝ ոչ բազմաժամանակեայն է· — այս ինքն ոչ բազմաժամանակեայ ծերութիւնն է։

Անկիրթն դիւրաւ մոլորի· — այս ինքն անկիրթ մարդն։

Բարկասիրտ գործէ առանց խորհելոյ· — այս ինքն բարկասիրտ մարդ։

Հանցես զպատուականսն յանարգէն· — այս ինքն զպատուական իրն կամ մարդն յանարգ իրէն։

Աստուած առաւել ատեայ զլիրըն քան զյանցաւորն.— այս ինքն զլիրը մարդն։

Որչափ տգեղս առնես զմեզ երկրաւորաւս, գեղեցկագոյնս առնես զմեզ երկնաւորաւն.— այս ինքն երկրաւոր մասամբս կամ կերպիւս։

Մեծքն չփանան և փոքունքն նախանձին.— այս ինքն մեծ մարդիկ, փոքր մարդիկ։

Ոչ բազմաժամանակեայք են իմաստունք.— այս ինքն ոչ բազմաժամանակեայ մարդիկ։

Աստուծոյ յայտնի են անգործք մարդոյն.— այս ինքն անգործ իրք։

Որ հասանէ անքննականաց, փառաւորաց և հրաշակերտաց.— այս ինքն իրաց։

Որ առնէ զմեծամեծս և զանքննինս և զփառաւորս և զհրաշակերտս.— այս ինքն զիրս։

524. Գոյական և ածական դերանուններն շատ տեղ զանց կ'ըլլուին, ու բանէն կը հասկցուին.

Մի կարասցէ ունել զդէմ.— այս ինքն զդէմ իմ, քո, նորա, մեր, ձեր, նոցա, տեղին նայելով։

Ամենայն բարիք որ յԱստուծոյ առ մեզ ժամանեն և լուսաւորեն զհոգիս.— այս ինքն զհոգիս մեր։

Պնդեա զմէջ, զօրացիր զօրութեամբ յոյժ.— այս ինքն զմէջ քո։

Յոտն եկաց Պաւղոս, շարժեաց զձեռն և ասէ.— այս ինքն զձեռն իւր։

Որ անարգէ զհայր։ Հայր սիրէ զորդի։ Կոչէ ըզբարեկամս և զդրացիս.— այս ինքն զհայր իւր, զորդի իւր, զդրացիս իւր։

Եթէ հրամայէ պատերազմել, ոչ իշխեն անսանել զբանիւ.— այս ինքն զբանիւ նորա։

Ոչ լուանան զձեռս յորժամ հաց ուտեն.— այս ինքն զձեռս իւրեանց։

Դէպ եղև եղբարս եօթն մարբն հանդերձ կալեալս ածել.— այս ինքն մարբ նոցա։

Ընդէ՞ր բարկանաս եղբօրն.— այս ինքն եղբօրն քում։

Թող որդւոյն զբարերարութեանդ քո հանդէս.— այս ինքն որդւոյն քում։

Զոր հանդերձեալն ես թողուլ որդւոցն.— այս ինքն որդւոցն քոց։

Զոր'ի ձեռին ունէր.— այս ինքն'ի ձեռին իւրում։

Թողու լքանէ յօգնականութենէ.— այս ինքն յօգնականութենէ իւրմէ։

Սկսաւ Յիսուս ցուցանել աշակերտացն.— այս ինքն աշակերտաց իւրոց։

Առցեն զպսակն՝ զոր խոստացաւ սիրելեացն.— այս ինքն սիրելեաց իւրոց։

525. Նախդիրներն ալ շատ կերպով զանց կ'ըլլուին։ Ինչպէս. Թէ որ բառը զայով, սէով. յիով կամ հայով սկսած ըլլայ նէ երբեմն նորէն չդրուիր զ, 'ի. Առին զէնս իւրեանց.— այս ինքն զզէնս։ Սեղանն ես սրբել.— այս ինքն զսեղանն։ Սուրբ սեպուհն զհմայեակ.— այս ինքն զսուրբ սեպուհն։ Երթիցես յարկս քո. յաւիտեանս. յաւիտենից. յարդէ'ի ցորեան փոխել.— այս ինքն 'ի յարկս, 'ի յաւիտեանս, 'ի յաւիտենից, 'ի յարդէ։ Համառօտ Ճանապարհն եկն. հարաւոյ կողմանէ.— այս ինքն 'ի համառօտ Ճանապարհն, 'ի հարաւոյ կողմանէ։

526. Երբեմն ալ առջի բառը զ, ս, յ ըլլայ նէ, ան ետևինին ալ նախդրին տեղ կ'ըռնէ. Ծաղկեցա'ի մեղ հասն.— այս ինքն զհասն։ Մաքրագոյնք որպէս մարգարէսն.— այս ինքն զմարգարէսն։ Յայնմ ժամանակի խնդիր եղանէր արքայն.— այս ինքն 'ի խնդիր եղանէր։

527. Երբեմն չ, ց գրերն ալ զայի տեղ կ'ըռնեն ատ երկու կերպով ալ։

528. Երբոր առջի բառն ետքինին խնդիր ըլլայ և երկուքին ալ նոյն նախդիրն որ պէտք ըլլայ նէ, ետքինին հարկ չըլլար դնելու, առջինինը երկուքին ալ կ’օգտէ.

Զձեռամբ անկեալն իւրեանց՝ բռնութեամբ ժողովեն. — փոխանակ ըսելու զանկեալն զձեռամբ իւրեանց։

Աւելով զկնի յոլովից առեալն. — փոխանակ ըսելու՝ զառեալն զկնի յոլովից։

Ցարի և այս ’ի Բաբելոնէ դարձեալն. — փոխանակ ըսելու ’ի դարձեալն ’ի Բաբելոնէ։

Ի Քրիստոսէ պարգևեալ փառսն վայելեսցուք. — փոխանակ ըսելու ’ի փառսն պարգևեալ ’ի Քրիստոսէ։

Ի քուն լինել մարդկան՝ եկն թշնամին. — փոխանակ ըսելու ’ի լինել ’ի քուն։

Ի Ճանապարհ անկանել նոցա և մօտ ’ի քաղաքն լինել. — փոխանակ ըսելու՝ յանկանել նոցա ’ի Ճանապարհ և ’ի լինել մօտ ’ի քաղաքն։

Ցանչափն ձգտիլ՝ խմոյն ոչ հասի. — փոխանակ ըսելու ’ի ձգտիլ յանչափն։

529. Նախդրի պէս հոլովառու բառերն ալ (152) շատ անգամ ինքիրենց կըհասկցուին առանց կրկնելու, նախդիր ունին նէ՝ ան միայն կրկնելով.

Յառաջ քան զիս և զքեզ. — զ̃ի և քան զքեզ։

Երկինք և երկիր վասն մարդոյն, և մարդն՝ պատուիրանին. — այս ինքն վասն պատուիրանին։

Փառաց վասն, ընչից աղագաւ, կամաց կատարելոյ, երկայնակեաց լինելոյ. — այս ինքն կատարելոյ վասն կամ աղագաւ, լինելոյ աղագաւ։

Վայ ’ի վայի վերայ, և դոյժ ’ի դուժի. — այս ինքն ’ի դուժի վերայ։

Վէրս ’ի վերայ վիրաց և ցաւս ’ի ցաւոց յաւելուն. — այս ինքն ’ի վերայ ցաւոց։

Ի վերայ խաշանց իմոց մեռանիմ. յորոց խաշանց արդեօք. ’ի հարթուցելոյն, ’ի փախուցելոյն, ’ի գազանակուր եղելոյն. — այս ինքն ’ի վերայ որոց խաշանց. ’ի վերայ հարթուցելոյն, և այլն,

Գթայր ’ի վերայ նորա իբրև հայր յորդւոյ. — այս ինքն ’ի վերայ որդւոյ։

Նստաւ յերկինս ’ի վերայ քերովբէիցն, և յերկրի՝ անասուն կենդանեաց. — այս ինքն ’ի վերայ անասուն կենդանեաց։

Երթ զհետ արդարութեան, զաստուածպաշտութեան, զհաւատոց. զսիրոյ։ — այս ինքն զհետ աստուածպաշտութեան, զհետ հաւատոց, ևն։

530. Շատ տեղ ալ նախդիրներուն կամ հոլովառու բառերուն խնդիրը յայտնի չըլլուիր ու կըհասկցուի. ինչպէս շատ անգամ երբոր յատկացեալը չըլլուիր կամ չկրկնուիր ու իր նախդիրը յատկացուցչին վրայ կըդրուի (480).

Կերպարանիմ զԴաւթին. Զքերովբէիցն խորհրդաբար կերպարանիմք. — այս ինքն զկրս կամ զկերպարանս Դաւթի, քերովբէից։

Տգէտ են Աստուծոյ արդարութեանն, և զիւրեանցն խնդրեն կացուցանել. — այս ինքն զիւրեանց արդարութիւնն։

Հայեաց ’ի տառապանս մեր և ’ի նեղութիւնս, և ’ի թագաւորացն մերոց և իշխանացն մերոց և քահանայից և մարգարէիցն մերոց. — այս ինքն և ’ի նեղութիւնս թագաւորացն մերոց և այլն։

Ականածեսցուք ’ի Քրիստոսի պատուիրանէն՝ որ ’ի բերանս նոցա խօսէր. զի եթէ ’ի Պաւղոսին խօսէր, ապա և ’ի Պետրոսին, ապա և յայլոց Առաքելոցն. — այս ինքն ’ի բերան Պաւղոսի, ’ի բերան Պետրոսի, ’ի բերան այլոց Առաքելոցն։

Զարմանային յոյժ ընդ գեղեցկութիւն նորա և

ընդ ամենայն որդւոցն Իսրայէլի. — այս ինքն և ընդ գեղեցկութիւն ամենայն որդւոցն:

Ամք քո իբրև զառն, Թևք նորա իբրև արծուոյ. — այս ինքն իբրև զամս առն, իբրև թևք արծուոյ:

Դարձոյց զսիրտ ամենայն Յուդայ իբրև զառն միոյ. — այս ինքն իբրև զսիրտ առն միոյ:

Ոչ էին իբրև զԻսրայէլի գործք նորա. — այս ինքն իբրև զգործս Իսրայէլի:

Մեծ է տեսաւորութիւն մտաց քան զմարմնոյ. — այս ինքն քան զտեսաւորութիւն մարմնոյ:

Հայեաց 'ի վերայ աբրահամեան զաւակիս, 'ի սերոյ Սահակայ. — այս ինքն 'ի զաւակի սերոյ Սահակայ, որ ըսել է 'ի վերայ զաւակի (529):

Զոմանս վասն պիղծս դատելոյ, և զայլ՝ վասն բարիս. — այս ինքն վասն բարիս դատելոյ:

Հանդերձ որք բոլորովին են անշունչք. — այս ինքն հանդերձ այնոքիւք (440):

531. Մակբայներէն ոչ, մի, շատ տեղ չեն կրկնուիր ետևի բային, ու կըհասկըցուին

Բանի զուրուք մեք ոչ կերաք և արբաք. — այս ինքն և ոչ արբաք:

Ոչ թողեր և ցրուեցեր զնոսա. — այս ինքն և ոչ ցրուեցեր:

Խստացուցին զպարանոցս իւրեանց առ 'ի չլսելոյ ինձ և ընդունելոյ զխրատ. — այս ինքն և չընդունելոյ:

Որպէս զի չէք յանիրաւութենէ արդարութիւն այսպէս 'ի ստութենէ ճշմարտութիւն. — այս ինքն այսպէս ոչ կամ չէք:

Մի աղաչեր վասն դորա խնդրուածովք և պաղատիր. — այս ինքն և մի պաղատիր:

Մի ներէք նոցա և թողացուցանէք. — այս ինքն և մի թողացուցանէք:

532. Ուրիշ մակբայներն ալ երբեմն զանց կ՚ըլլուին, կամ մէկ կտորը կըձգուի.

Որպէս դու, և ես. և որպէս զօրք քո՝ զօրք իմ. — այս ինքն այնպէս կամ նոյնպէս և ես, նոյնպէս զօրք իմ:

Որչափ մեծ է իշխանութիւնն, դժուարին է մարտըն. — այս ինքն այնչափ դժուարին է:

Եւ արար՝ մինչև ձեղքեաց խզեաց զմիաբանութիւնն Հայոց. — այս ինքն այնչափ արար:

Որպէս խորհեալ եմ, այն կացցէ. — այս ինքն այնպէս կացցէ:

Այսչափ կամ այն. Եթէ այսպէս և եթէ այն. Երբեմն այնպէս և երբեմն այս. — այս ինքն այնչափ, այնպէս, այսպէս:

Որպէս այժմ, նոյն և յայնժամ. — այս ինքն նոյնպէս:

Մեծին այլազգ ծառայանալ, և փոքուն այլ. — այս ինքն և փոքուն այլազգ:

Հայեաց յայսկոյս և յայն. — այս ինքն և յայնկոյս կամ յայն կոյս:

533. Շաղկապներէն ալ ոմանք զանց կ՚ըլլուին, ու յայտնի կ՚իմացուին շատ տեղ.

Զի թէ թշնամւոյն նախատեալ էր՝ համբերէի արդեօք, կամ ատելոյն մեծաբանեալ էր 'ի վերայ իմ՝ թաքչէի արդեօք 'ի նմանէ. — այս ինքն կամ թէ ատելոյն մեծաբանեալ էր:

Այսուհետև չես ծառայ, այլ որդի. եթէ որդի, և ժառանգ Աստուծոյ. — այս ինքն ապա, ուրեմն և ժառանգ:

Թէպէտ և զհետ եղև նորա, չկարաց հասանել. — այս ինքն այլ, սակայն չկարաց:

Թող տուք անցից ընդ երկիր քո. — այս ինքն թող տուք զի անցից:

Ժողովեցան վաղվաղակի զի խորհեսցին՝ զինչ գործ գործեսցեն. — այս ինքն, թէ զինչ գործ գործեսցեն:

Էր խռովութիւն մեծ 'ի մէջ զինուորացն, զի՞ արդեօք Պետրոսն եղեւ. — այս ինքն, թէ զի՞ արդեօք եղեւ:

Եւ ոչ անխտիր ինչ իրք են՝ անտի իսկ յայտ է. — այս ինքն և զի նամ և թէ ոչ անխտիր ինչ իրք են:

Որպէս վերստին քննեալ՝ մարթացից ինչ գրել. — այս ինքն որպէս զի:

Այնպէս ծածկեցաւ 'ի մէնջ, որպէս ամենեւին ոչ գիտացաք. — այս ինքն որպէս զի, որ ըսել է մինչ զի ոչ գիտացաք:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՒԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

534. Աւելադրութիւն է բան մ'աւելի դնել՝ զօրաւոր կամ բացայայտ և կամ զարդարուն ընելու համար խօսքը:

535. Ասանկ անորոշ դերբայն, ուղղական ու հայցական, կդրուի երբեմն իր բային քովը, հաստատութիւն ցուցընելու համար, որպէս թէ ըլլար ապաքէն, արդարեւ կամ ճշդիւ ն.

Տալ ետու կնիք և տանն Ստեփանեայ. — այս ինքն ապաքէն ետու:

Ունել ունէր պարծանս, այլ ոչ առ Աստուած. — այս ինքն արդարև ունէր, թէպէտ և ունէր, այլ, և այլն:

Սիրել սիրեն կամ զսիրելն սիրեն, այլ ոչ սերտիւ կամ այլ ոչ սրտացաւութեամբ. — այս ինքն ապաքէն սիրեն, թէպէտ և սիրեն, այլ:

Ընթանալ ամենեքին ընթանան, բայց մի ոք առնու. — այս ինքն թէպէտ և ամենեքին:

536. Անորոշ դերբային գործիականը և անցեալ դերբայն իրենց բային քով կդրուին երբեմն հաստատութեան ու սաստկութեան համար, կամ բանին ետեւէ ետեւ աճիլը ցուցընելու.

Զամենայն ինչ զոր խօսիցի, լինելով լինի:

Յամենայն ծառոյ որ է 'ի դրախտիդ՝ ուտելով կերիցես:

Աճելով աճէին և բազմանալով բազմանային:

Երթալով երթայր և զօրանայր։
Գալով գայր և մերձենայր.
Շինեալ շինէին (զաշտարակն) 'ի պաշտօն դիւաց։
Գողացեալ գողանայ. պահեալ պահեն. հանեալ եհան։
Յափշտակեալ յափշտակին յառաջագոյն։
Յերուսաղէմ երթեալ երթիցէ։

537. Իմ, ինչ, ով միջակ անուններն առանց հարկի աւելորդ կրկնուին երբեմն.

Ոչ ոք այն ոք գոյր յորմէ խիթային։
Յորմէ ոչ ոք երբեք այլ ոք մասն կալաւ։
Եւ որ ինչ այլ ինչ գեղեցիկ յօրինուածք պատմին.
— այս ինքն այլ գեղեցիկ յօրինուածք որ պատմին։
Որ ինչ անդ դիպեալ էին քաղաքացիքն. — այս ինքն քաղաքացիքն որ անդ դիպեալ էին։
Եւ ոչ ինչ էր յաշխարհի՝ որ ինչ ընդդէմ դառնայր հրամանացն նորա. — այս ինքն ոչ ինչ որ ընդդէմ դառնայր։
Եւ որ ինչ այլ ինչ պատիւ ունէր. — այս ինքն և այլ ինչ պատիւ զոր ունէր։
Ոչ ինչ ունիմ իրս ինչ. — այս ինքն ոչ ունիմ իրս ինչ։
Իսկ այլոց իշխանացն թուի ինձ և ոչ մի ինչ մնացեալ. — այս ինքն և ոչ մի մնացեալ։
Եւ ոչ մի ինչ յայսցանէ ամենևին ինչ ոչ յիշեաց.
— այս ինքն ամենևին ոչ յիշեաց։
Ամենայն ինչ այնպիսի պարծանք՝ չարութիւն են.
— այս ինքն ամենայն այնպիսի պարծանք։
Որ զամենայն ինչ չարիսդ խորամանգեցեր. — այս ինքն զամենայն չարիսդ։
Ոչ եթէ առ քեզ ինչ առաքեաց զիս տէր։
Զեմ ինչ լսելոց։
Ոչ առ բազում ժամանակս ինչ։
Ոչ այժմ ինչ կոչեցի զքեզ։

Եթէ ինչ զդոսա խորամանգել յօժարեսցուք։
Իբրև կամէին իմն թէ փոխեսցուք զնա։
Յայտ իմն այսպէս առնէր։ Պարգև մեծ իմն թուի։
Յանկարծակի իմն եղաք։ Մտադիւր իմն անսայիք։

538. Գոյական և ածական դերանուններն երբեմն կրկնուին.

Ես իրաց և գործոց առնն իմանալ ինչ ես ոչ կարեմ։
Մեք անպակաս յամենայն ժամանակի... յիշեմք մեք զձեզ։
Դու որ զամենայն ինչ չարիսդ խորամանգեցեր... դու ոչ ապրեսցիս։ —
Եւ թուի այս ոխմարաց, թէ չիցէ այս հանգոյն առաջնոյն։
Այն որ ամենաբարին է ընութեամբ, այլ ումեք չարի պատճառ նա ոչ լինի։
Զայնոսիկ որ այնպէս մասն եղեն օրինացն՝ ածին սատակեցին զնոսա։

539. Շատ տեղ ալ անուան մը կամ բանի մը հետ աւելի կրկնուին նոյն հոլով, ետև կամ առաջ.

Ալինս զոր ետուր ընդ իս՝ սա ետ ինձ 'ի ծառոյ անտի և կերայ։
Ծանեաւ Մանասէ եթէ տէր՝ նա է Աստուած։
Զայն Մովսէս զոր ուրացանն՝ զնա Աստուած իշխան և փրկիչ առաքեաց։
Ազգքն այնոքիկ զորս դու ժառանգելոց ես՝ նոքա հմայից և դիւթութեանց անսան։
Ամուրջդ զոր շինէք՝ այդ ձեզ իսկ լիցին (129)։
Աւն իմաստասիրի ուրախ առնի հայր իւր։
Եւ երկիւղածաց քոց քաւիչ լինիս դու նոցա։
Եթէ ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է, այն 'ի բարւոյ արարչէ կարծիցի ումանց։
Զձկունս և զճճճարտենս՝ զայն առաջնոյն թողաք։

Ծիրածիր մանկունս ընտրանաւ՝ զայն յուսումն
արուեստականացն տայիս։
Տեղի բնակութեանն Աստուծոյ լինիցին, այնմ որ
տաց բնակեցայց 'ի նոսա։
Ի հպարտութիւն ամբարտաւանութեան յեցեալ,
յայն որ 'ի հնոց ժամանակաց հետէ ունէին։
Եթէ ընդ դուռն ընդ որ թագաւոր ելանէ, հան-
ցես ընդ նա աղբ։
Իբրև լուան նախարարքն Հայոց, այնք որք ունէին
զիշխանութիւն։
Իսկ սուրբ քահանայքն որ անդ դիպեցան յամուր-
սըն,.. մատուցին և նոքա զպարանոցս իւրեանց։
Այս ոչ հրամանաւ աղբուրի է՝ այսչափ երկայնա-
բան լինել ընդ ձեզ պայքարաւ։
Մեծ է քեզ այդ՝ կոչել զքեզ ծառայ իմ։
Նա և այն իմաստութիւն է՝ ճանաչել թէ յումմէ
է շնորհն։

540. Աստնիկ ալ շատ տեղ յարաբերականին ետևէն
աւելի կըդրուին, որ շատ անգամ դիմորոշ յօդի տեղ
է անոր՝ որ չառներ (461), կամ յարաբերեալին.

Որ դու միայն կարող ես։ Որ ինքն իւր չար է։
Որ էր և նա 'ի նոյն ազգէ։
Պտուղ՝ որոյ սերմն իւր 'ի նմին։
Որոց յօժարէին միտք իւրեանց։
Տէր զօրութեանց՝ որոյ կացի առաջի նորա։
Որոյ որդի նորա հիւանդ կայր։
Տեղիդ՝ յորում կաս դու 'ի դմա։
Դու հաւատս ունիս՝ որով պարծիս դովաւ։
Զարք որոց ոչ էր նոցա թիւ։
Աստուածք՝ յորս յուսացեալ էիք 'ի նոսա, զորոց
զճարպ զոհից նոցա ուտէիք։
Որոյ բան հրամանի իւրոյ այսչափ զօրացեալ իշխէ։
Որոյ կերակուր կամաց իւրոց էր 'ի մանկութենէ
անարատ մարմնն սրբոց։

541. Յարաբերական դերանունին ետևէն շատ հեղ
յարաբերեալն ալ կըկրկնուի, կամ ինչ որ է նէ իրօք,
կամ ինչպէս որ կ'երևնայ նէ հոն գրողին մտքին, բա-
ցայայտելի պէս.

Զոր ստացաւ Աբրաամ զայրն յԵփրոնէ քետացւոյ։
Իբրև զՌաքէլ և զԼիա, որ շինեցին երկոքին ըզ-
տունն Իսրայէլի։
Բերէին զհիւանդս և զնեղեալս յայսոց պղծոց,
որք և բժշկէին ամենեքեան։
Որում ոչ կամեցեալ Հայկայ հնազանդ լինել
Բելայ, չու արարեալ գնայ։
Յորմէ յամենեցունց յայսցանէ ազատ են իմանալիքն։
Ի ձեռն տասն աղքատ և անգիր արանց, որք ոչ 'ի
ձեռն ընչից կամ իմաստիւք կամ զօրութեամբ
չքնորքն իմաստնոցն և հզօրացն յաղթեցին։
Այսպէս արարի զտկարութիւն ձեր, որք այդքան
բազմամբոխն զմի թէ հաւու ոչ բարձէք։
Հոգւոյն սրբոյ՝ որով Առաքեալքն արբեցան անմա-
հական բաժակաւն։
Յորմէ զարհուրէին յայսմ երէ ձորոէ։
Որոց անուանքն են այս՝ գործակցաց նորա։
Ա՜ որ մատուցեալ էք 'ի վէմն կենդանի։
Զոր ոչ բաւեմ ասել զայնքան աղէտս տանջանացն։
Որ Աստուծոյ միայն է, զծածուկս ճանաչել։

542. Յարաբերական դերանունն ալ կերպ կերպ
աւելորդ դրուիններ ունի. անսովոր ըլլալուն՝ հոս զանց
կ'ընենք։ Ամենևին հարկաւոր չեղած տեղը՝ մոռացի ու-
սանողը կ'իմանայ 'ի գիրս։

543. Յատկացեալին, բացայայտելին ու գոյակա-
նին նախդիրը (476, 481, 482) շատ անգամ կըկրկ-
նուի ետև դրուած յատկացուցչին, յատկացեալին, բա-
ցայայտչին, հասարակ ածականին կամ գոյականին վը-

րայ, մանաւանդ հեռու որ լինան ու դիմորոշ յօդ ունե-
նան, կամ գոյականն ևոլ կապած երկու ածականի
մէջ որ դրուի. ինչպէս,

544. Յատկացուցչին վրայ.

Մի խոտորիցես զիրաւունս զեկին և զորբոյ և
զայրւոյ:
Զմիտս կամեցաւ հաճել զամենոխին:
Մի մերձեսցի 'ի պղծութիւնս մարդոյ կամ յա-
նասնոց պղծոց:
Խաղաղութիւն արասցուք ընդ արս ընդ ազգ-
այդմիկ:
Յոգի վախճանեալ մի մոցէ 'ի հօր և 'ի մօր, յեղ-
բօր և 'ի քեռ:

545. Յատկացեալին վրայ (477).

Կախեաց զՆիկանովրայ զգլուխն:
Զքո զբարեկամն: Զիմ զաչս եբաց:
Սատակել զձեր զայր և զկին:
Կապեցէք զդորա զոտս և զձեռս:
Զքո բարերարութեանդ զչափ առեալ:
Զամենայն երկրի զիշխանութիւնս:
Ոչ զուրուք բռնացայ ունել զանդաստանս և կամ
զայգիս:
Յիւր 'ի փառսն և 'ի վայելչութիւն:
Ապրեցան 'ի հրոյն 'ի հնոցէ:
Ի փորձութեան 'ի հանդիսի գտաւ հաւատարիմ:
Ընդ քո յոյժ զարմացեալ եմ ընդ մտացդ ծննդա-
կանութիւն:
Ըստ իւրաքանչիւր ըստ վրանս ձեր:
Զորոյ զվաստակն 'ի բժշկութիւն մատուցանեն,
Զորոյ մեք գիտեմք զհայրն և զմայր:
Զորոյ երբեւ անցանիցէ՝ ոչ գոյ զհետս գտանել:
Յորոյ այսօր 'ի գիրկսն գգուեցար:
Յորոյ դուռն 'ի խնդիր երթեալ էիր:
Ընդ որոյ թէ ընդ գեղն զուարճացեալք, և այլն:

546. Բացայայտչին վրայ.

Կոչեաց զԵսաւ զորդի իւր երէց:
Կոչեաց զորդի իւր զկրտսեր զՅակոբ:
Յերկրին 'ի Գեսեմ: Ի լեառն 'ի Նաբաւ:
Մօտ 'ի լեառնն 'ի Նպատ:
Ի Մովսիսէ յառնէն Աստուծոյ:
Ի Հերմնէ 'ի լեռնէ փոքուէ:
Յերկրէ հեռաստանէ եկին առ իս՝ 'ի Բաբելոնէ:
Անց նա ըստ գետն մեծ ըստ Եփրատ:
Նայեցարուք ընդ առաքեալն և ընդ քահանայա-
պետ խոստովանութեան մերոյ՝ ընդ Յիսուս
Քրիստոս:

547. Ածականին վրայ.

Զհպարտութիւն զամենայն:
Զարմն զամպարիշտս:
Զտունս զայս զբարձր: Զժողովուրդդ զայդ զչար:
Զզօրն զայն զմեծ: Կոչեա զՍիմոն զոմն:
Գումարէին յերկիրն 'ի հեռաւոր:
Ընդ քաղաքն ընդ ամենայն:
Ասէ ցարմն յարուցեալս 'ի վերայ նորա:
Ի տնկոյ իմեքէ 'ի մահաբերէ:
Ի պատուիրանացս յայսցանէ 'ի փոքունց:
Յայրի անդ 'ի կրկնում:
Յաւուր միում յերեկելոջ:
Գտի զոչխարս իմ զկորուսեալ: Զճանապարհս
ձեր չարս և զգնացս ձեր զանբարիս:
Շինեաց զդուռն տանն տեառն զբարձր:
Յերկիր թշնամւոյ 'ի հեռաւոր կամ 'ի մօտաւոր:
Ի ծառայից տեառն իմոյ 'ի յետնոց:
Բուռն եհար զհանդերձէն իւրմէ զնորոյ:
Ի ցուպն եղեգնեայ 'ի ջախջախ:
Յազգ օտար և 'ի չար:
Յազգ անյոյս և 'ի կորեալ:
Զազգ մի զանդէտ և զարդար:

Զտասանորդս երկրիս մերոյ ձեւտացէք շրջեսցին եւ առցեն զամենայն բովանդակ: —

Զհովիւն հօտից զմեծն:

Զքորսն քո զերիցունսն:

Զջուր գետոյն զհզօրն եւ զյորդ:

Սուր զմուրհակ ստացուածոյն զկնքեալն ըստ հրամանի եւ ըստ իրաւանց եւ զարձակն:

Զամենայն սպաս տանն տեառն զմեծ եւ զփոքր:

Յամենայն քաղաքսն Յուդայ յամուրս:

Ընդ ամենայն քաղաքս ընդ յոյժ հեռաւորս:

Զեօթանասուն արամբքն զծերովք: —

Զահագին տեսիլն զայն եւ զերկիւղալից:

Զանհնարին հարուածսն եւ զմեծամեծս յոյժ:

Իբրեւ զխիստ ինչ զանծամ եւ զանկոտոր:

Զեօթն երինջսն զառաջինս զգեղեցիկսն եւ զընտիրս:

Ընդ ամենայն անապատն ընդ մեծ եւ ընդ ահագին:

548. Գոյականին վրայ (478).

Զամենայն զերկիրս զայս. զամենայն զինչս իւր. զամենայն զկահ եւ զկարասի նոցա:

Ածեր ՚ի վերայ դոցա զանհնարին զմեղդ:

Ա՛ռ նա զածխինախառն զկրակն:

Զարքունի զհրամանն: Զերկոսին զորդիսն իմ:

Զայդ ես զքո բան:

Իբրեւ զհաւասարապատիւ զոք: Զանչափ զանքնին զերկիրս կամ զերկինս ամենայն:

Զահաւոր եւ զսարսափելի զփրկական զխորհուրդն:

Յամենայն ՚ի կեանս քո. յամենայն ՚ի թագաւորութեան նորա:

Յամենայն իսկ ՚ի թուղթսն. յամենայն ՚ի բազում մեծութեան իւրում:

Յերկոսեան ՚ի սրահս տանն: Յանցաւոր ՚ի կեանս:

Յամենայն յԻսրայէլէ:

Յամենայն ՚ի զուր բանէ:

Հրաժարեալք յաշխարհական ՚ի զբաղմանց:

Յանչափ ՚ի բարում ՚ի նախորաց փիլիսոփայից աստուածոց:

Յանապատէ եկեալ յերկրէ:

Ի բարձրաւանդակումն կուռ կալով ՚ի տեղւոջ:

Զկարի խոնարհագունիցն բուռն հարկանէ զօրինակաց:

549. Թէ որ ետեւ կամ առաջ դրուած ածականները շատ ալ ըլլան նէ, անոնց վրայ ալ կրկնուի երբեմն նախդիրը, մանաւանդ հեռու ինկածներուն, թէ եւ ետեւ դրուած գոյականին վրայ չկրկնուի ալ, ինչպէս օրինակներուդ մէկ քանիին վրան կրտեսնես:

550. Պարզ նախդիրները կամ հոլովառու բառերուն՝ աւելորդ կրկնուի երբեմն բառին կողմներուն վրայ կամ խնդրոյն կամ անոր ածականին, յատկացուցչին.

Զո՞ այլ զոք առաւել քան զՀրեայսդ. — այս ինքն զո՞ այլ ոք կամ զո՞ ոք այլ:

Ի քսան եւ ՚ի հինգամենից եւ ՚ի վեր. — այս ինքն ՚ի քսան եւ հինգամենից:

Յինն եւ ՚ի տասներորդ ամի. Յեօթն ՚ի տասներորդի ամի. — այս ինքն յիննետասներորդ, յեօթնետասներորդի:

Զքսան եւ զինն ազգաց զոդիս. — այս ինքն ըզքսանեւինն ազգաց:

Զփառս զառ ՚ի միոյն Աստուծոյ ոչ խնդրէք. — այս ինքն զփառս առ ՚ի միոյն Աստուծոյ, որ է առ ՚ի միոյն Աստուծոյ (389):

Զզուարակն զվասն մեղաց՝ արասցես. — այս ինքն զզուարակն որ է վասն մեղաց:

Գազանաբար յարձակի ՚ի վերայ ոչ միայն ՚ի մերն յԱրտաւազդայ, այլ եւ յայլոց եւս ազգաց. —

այս ինքն ոչ միայն 'ի վերայ մերն Արտաւազդայ, այլ և 'ի վերայ այլոց ևս ազգաց։

Զխաչեալն 'ի մէջ 'ի յանօրինաց. — այս ինքն 'ի մէջ անօրինաց։

Զհետ երթային բազումք զՊաւղոսի և զԲառնաբայ։

Ոչ չոգար զհետ երիտասարդաց զաղքատաց կամ զմեծամեծաց.

Զիմոց բարուց զկնի հայեցեալ. զօտարի զհետ ոչ երթիցեն. զբարեաց զհետ երթայք.

Ընդ խթանի ընդդէմ աքացել։ Ընդ այսր ընդդէմ թերևս ոք յամառէ։

Ոմնիցի՞ կալ ընդդէմ տասն հազարաւ ընդ այնմ որ գայցէ 'ի վերայ նորա քսան հազարաւ։

Տես և 656։

551. Երբեմն ալ նոյն կամ մօտ նշանակութիւն ունեցող ու նոյն հոլով առնող նախդիրներն և հոլովառու բառերը մէկտեղ կը դրուին նոյն անուան վրայ. կամ մէկն անոր, մէկն ածականին, և այլն.

Բանակեցան մերձ առ յԵրուսաղէմ. — փոխանակ ըսելու՝ մերձ առ Երուսաղէմ կամ մերձ յԵրուսաղէմ.

Նստի յերկինս երկնից ընդ յարևելս. — փոխանակ՝ ընդ արևելս կամ յարևելս։

Ի չար ընդ այն հայելով. — փոխանակ՝ 'ի չարն յայն կամ ընդ չարն այն։

Առ հզօրս նորա ամենս հաստուցանելով յազգայինս. — փոխանակ՝ առ հզօրս նորա ազգայինս կամ 'ի հզօրս նորա ազգայինս։

Առ փոքր մի նիզակակցայն յանզգաստութենէ. — փոխանակ՝ առ փոքր մի անզգաստութենէ կամ 'ի փոքր մի անզգաստութենէ։

Ընդ գերաշխարհիկոդ վարուք և քաղաքավարու-

թեամբ խոստեցուք առ կրօնաւորսդ. — ուր ածականին վրայ ընդ է, գոյականին առ։

Հասուցին ինձ չար փոխանակ ընդ բարւոյ. — փոխանակ բարւոյ, կամ միայն՝ չար ընդ բարւոյ ըսել հերիք էր։

Ցիրաւի պատժեցաւ վասն ընդ անագորոն թշնամութեան ընդ մարդոյն ունելոյ. — վասն ունելոյ կամ ընդ ունելոյ միայն հերիք էր։

Զգալի այն ասի, որ ընդ զգայարանացս 'ի ներքոյ անկանի. — միայն՝ ընդ զգայարանացս անկանի (149) կամ զգայարանացս 'ի ներքոյ ըսել հերիք էր։

Առ զոսկին հաստատուն պահելոյն պատճառաւ. — առ պահելոյն կամ պահելոյն պատճառաւ հերիք էր։

Զարմացաւ զի նախ ոչ մկրտեցաւ յառաջ քան զճաշն։ Զկնի յետ բազում ժամանակաց։

Վասն կամ Սակս այնր աղագաւ. Սակս էր աղագաւ. — միայն վասն կամ սակս այնր, սակս էր, կամ այնր աղագաւ՝ էր աղագաւ հերիք էր։

Մերձ առ երկրաւն. Հուպ առ դարձիւն։

552. Քան, Երբ, Որպէս, Հայցականէն զատ՝ ուրիշ խնդիրներուն վրայ ալ երբեմն կ'առնեն.

Քան զընկերայն՝ մեզ ինքեանց մերձաւորք եմք. — այս ինքն քան ընկերայն։

Խուժադուժ ևս էր տեսանելով քան զմօրքն թանձրութեան. — այս ինքն քան մօրքն։ —

Իբրև զգժնդակ բռնաւորի ումեք կան 'ի հարկի։

Զեռնուլ խորհրդովքն և իբրև զհրով տոչորել։

Պարգևէ մարդկան ազգին որպէս զմեռելոց։

Նախդրի և հոլովառու բառի ուրիշ վարպետ աւելադրութիւններ ալ կան անուան կամ դերբայից հետ. հիմկու հիմայ այսչափս հերիք է։

553. Մակբայներն ալ շատ անգամ աւելորդ կը դրուին, նոյնը կամ նմանը.

Մի՛ մնասցէ անդ և մի՛ մի քար։ Եւ ոք ընդդէմ մի՛ դարձցի մի՛ ի խուլք սաստիկ արքունի։
Մի՛ դու, արքայ, և մի՛ զայդ այլ առ մեզ ասեր։
Ցետոյ ապա հեղձոյց։ Յորժամ մինչդեռ նա կամիցի։ Ահա յայտ եղև աւադիկ։
Դարձեալ միւսանգամ զքոյին հրաման անդրէն եղծանես։
Ի գերութեան մերում՝ ուր ցրուեցեր զմեզ այսր։
Ուր էին անդ ծառք։
Ի տեղւոջ՝ ուստի գերեցի զձեզ այտի։
Ցամենայն տեղւոջ՝ ուր և երթայցես անդր.
Իբրև զկաւ 'ի ձեռս բրտիդ, այդպէս էք 'ի ձեռս իմ։
Օրն տեառն իբրև զգող գիշերի՝ այնպէս հասանէ։
Ըստ բազմութեան իւրեանց նոյնպէս և մեղան ինձ։

554. Ոչ մակբայը շատ անգամ կրկնուի։ Մէկը բայէն առաջ մէկը ետքը՝ սովորական է ու շատ տեղ պէտք. իսկ երկուքն ալ բայէն առաջ՝ ան ալ շատ տեղ կ'ըլլայ.

Ոչ էր նոցա ոչ ել և ոչ մուտ և ոչ գին և ոչ վաճառ։
Ոչ ումեք պատմեցին և ոչինչ յորոց տեսին։
Ոչ ետ նմա պատասխանի և ոչ բան մի։
Ջնախանձի և ոչ ընդ ումեք երբեք։—
Եւ ոչ մի 'ի նոցանէն ոչ եղծանէին։
Եւ ոչ 'ի միում ոչ վայելեցեր։
Ոչ ումեք ոչ երևէին, բայց միայն հրէիցն։
Ես և ոչ զմի ոք ոչ գիտեմ։
Անպիտին հպարտացեալ է և ոչինչ ոչ գիտէ։
Ոչինչ ոչ կարասցէ քեզ մեղանչել։
Թուի ինձ թէ և ոչ նոցա չգոյր։
Որում և ոչ հրեշտակք չէին բաւական։
Ոչ պոռնիկք, ոչ կռապաշտք… և ոչ յափշտակողք զարքայութիւնն Աստուծոյ ոչ ժառանգեն։

555. Միանգամ, գամ մի մակբայները՝ որ, որ ինչ բառերէն ետև աւելորդ կրկնուին երբեմն՝ սաստկութիւն կամ ընդարձակութիւն մը նշանակելու.

Որ միանգամ յայսպիսի մանկտւոյ ընկալցի։
Զորս միանգամ գտանիցէք։
Որ ինչ միանգամ օրէնքն ասեն։
Որ գամ մի յիմում իշխանութեան է։
Որ ինչ գամ մի անցք անցին ընդ մեզ։

556. Շաղկապներէն եւս առանց հարկի կրկնուի շատ տեղ՝ բան բանի ետևէ կից կամ շուտ հասկցընելու համար։

Ի միջոյն և 'ի խոնարհ. 'ի միջոյն և 'ի վեր. 'ի քսանամենից և 'ի վեր. յերկեամենից և 'ի խոնարհ. 'ի քէն և այսր. 'ի քէն և անդր։
Եղիցի քեզ որպէս և կամիս։
Զոր ինչ ուրուք և առեալ իցէ։
Որով խելք և յաղթիցի ոք, նորին և ծառայ է։
Ի յընթանալս իմում և կալիմ։
Ընդ ձմնաչէն և անծանօթացաք։
Ընդ հրամանին և առնէին։
Թուեցեալ և մերձեցաւ յիս։

557. Ուրիշ շաղկապներէն ալ մէկ քանին, ինչպէս թէ, եթէ, զի, տակաւ, և այլն, զանազան կերպով աւելորդ կրկնուին երբեմն, որ վերցընես ալ նէ՝ բան ինչ է նէ ան կընշանակէ,

Յորժամ եթէ տանիցի զքեզ։
Անձն որ եթէ վրիպեսցի և մեղիցէ։
Ոչ թէ սով իւրեանց ժառանգեցին զերկիր, և ոչ բազուկ նոցա թէ փրկեաց զնոսա։
Չէ ինչ 'ի ծածուկ որ թէ ոչ յայտնեսցի։
Վասն արդարոյ հազիւ ոք թէ մեռանիցի։
Որ 'ի հանդստեան են՝ դուն ուրեք թէ յիշեն զԱստուած։
Աղաչէր թէ զմեկնեալն 'ի նոցանէ մի առնուլ ընդ ինքեանս։

Բայց ես ասեմ ձեզ թէ մի կալ հակառակ չարին։
Ասացէք. Ոչ այդպէս, այլ զի կացուսցես 'ի վերայ մեր թագաւոր։
Յանդիմանեաց զԱսա, թէ զի ոչ յԱստուած՝ այլ 'ի մարդ յուսացար։
Խորհէին ընդ միմեանս և ասէին, թէ զի հացս ոչ ունիմք։
Ոչ միայն զի աստուած չէ, այլ և կենդանի չէ։
Թէ չէ ակնառու Աստուած, որպէս զի և չէ իսկ։
Արձակեաց... բազում պատուիրանաւ, զի զՅուդա ինքնին 'ի գլխովին զեւամբ արկանել և ընդունողն ամենայն յայսկոյս յայնկոյս ցրել. անդ կացուցանել զԱքիլիոս քահանայապետ։
Հրաման տուաք զի... յիւրաքանչիւր տեղ դարձուցանել։
Անդ էր ողորմ տեսիլ տեսանել, զի առ հասարակ անկեալ մարդկանն զաղօթս թաւալելով յերկիր մատուցանել։
Մինչ զի ոչ լինել. մինչ զի ոչ ժամանել։
Որպէս զի 'ի լռութեան նստեալ լալ։
Թէ ասացից ձեզ, սակայն ոչ հաւատայք. և եթէ հարցից ինչ զձեզ, չտայք ինձ պատասխանի։
Զոր թէ կամէր, թէ չկամէր, սակայն կրեաց։
Գիտացի ես՝ զի սակայն և այս յօժարութիւն օգուտ է։
Զիք հնար, թէ կամիք և թէ ոչ կամիք, բայց թէ մոանեմ։

558. Գրոց մէջ՝ մակբայի ու շաղկապի ուրիշ վարպետ աւելադրութիւններ ալ կան անորիշ և անցեալ դերբայից հետ. հիմկու հիմայ այսչափս բաւական ըլլայ։ Եւ բոլոր այս ձեւ՝ զգուշալի պէտք է ըլլայ համբակաց. որչափ քիչով չնչին մօքերնին բացատրել սորվին, այնչափ աւելի լաւ է։

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ

559. Բացառութիւն է՝ բան մը օրէնքէ դուրս գրոցին մօքին կամ ուրիշ կանոնի մը յարմար դնել։

560. Աստնկ, ձայնով եզակի՝ բայց նշանակութիւնով շատուոր ցուցընող անունները յոգնակի բայ կ'առնեն շատ անգամ, որ կերպ կերպ կ'ըլլայ, ինչպէս առջևի օրինակներէդ կրտեսնես.

Տիրեցին ազգն Աստանայ։
Ցարեաւ այլ ազգ որ ոչ ճանաչէին զտէր։
Հարկանէին զունդն մակաբեան։
Ո՞վ են ժողովուրդս այս։
Ժողովուրդն ակն ունէր Զաքարիայ և զարմանային։
Բանակն Մադիամու էին 'ի ներքոյ նորա։
Ամենայն մարդ աչօք բացօք տեսանէին։
Ժողովեցան առ նոսա այր ամենայն որ ապստամբեալ էր յօրինաց անտի։
Այր զարամբ ելանէին տիրել աշխարհիս. — որ կըհասկըցուի՝ այր իւրաքանչիւր, ամէն մէկը, ամէն մարդ։
Եհաս իմաստութիւն և հանճար և աստուածպաշտութիւն. այս են գանձք արդարութեան. — ուր այս եզակի է, բայց առջի բառերը կըցուցընէ (129)։
Քեզ լիցին այդ. Այդ և 'ի մարդիկ երևին. — այս ինքն այդ նախասացեալ բաներդ։

Բերան անզգամաց պատմէն զչարիս · — շատ անզգամաց բերանը հարկաւ շատ է։

Խորհուրդ մահկանացուաց զանգիտողք են · — շատի խորհուրդը մէկ մը չէ։

Ի բերանոյ նոցա ելանեն հրամանն մահու և կենաց · — Երկու տեսակ հրաման ու շատի բերնէն։

Ջուր աղի և անոյշ զամանս ջրաւորացն ըմպեն · — երկու տեսակ ջուրը երկու է։

561 · Երբոր եզակի անուանի մը հետ՝ հոլովով մը կամ հոլովառու բառով կապուած անուն գտուի նէ, բայն սովորաբար եզակի դրուելուն՝ յոգնակի ալ կրդրուի ·

Մակաբէ զօրօքն ելն։ Մոգպետն ինքնին մոգօքն հանդերձ հասանէր։

Երևեցաւ նոցա Եղիա Մովսիսիւ հանդերձ, և խօսէին ընդ Յիսուսի։ —

Յուդա Մակաբէ այնպէս գնդաւն, որ ընդ նմա էին, անցուցանէին զժամանակն։

Ուր էին հասեալ բանակեալ Անտիոքոս ամենայն զօրօք իւրովք։

Սամբակեանն ՚ի վերին իշխանացն բանակաւն իւրով ՚ի վայր անկեալ՝ մեղ պատերազմողք եղեն և սատանայ անուանեցան։

562 · Նական բային ուղղական խնդիրը յոգնակի որ ըլլայ նէ, բայն ալ յոգնակի կրդրուի շատ անգամ, թէ և անուն բային եզակի է ·

Բարկութիւն հօր՝ որդի անմիտ, և ցաւք են ծնանելեաց նորա · — այս ինքն անմիտ որդին ցաւ է իր ծնողին։

Ալիք՝ իմաստութիւն մարդոյ են · — այս ինքն իմաստութիւնն է ալիք։

Մտաց բարբաջանք են աղանդն։

Երկիրս երկինք եղեն։

Փառք են առն խոտորել ՚ի հայհոյութեանց։

Ոչ վայրապար ինչ իրք էին զփարէս յիշել։

563 · Այլ և այլ խնդիր առնող բայերն և անուններն՝ շատ անգամ մէկ խօսքի մէջ մէկ խնդիրն առանկ, մէկալն անանկ, ինչուկ գոյականն առանկ՝ ածականն անանկ կ՚առնեն նոյն մոքով ·

Նախ չարչարանացն Քրիստոսի վկայէր, և յետ այնորիկ զփառացն։

Ոչ որչափ երկրաւորացս՝ ունիմք փոյթ յանձին զաւաքինութեանցն։

Միամտեալ և հաւանեալ և նուաճեալ էին ՚ի տէրութիւն Արտաշրի քան ընդ տէրութիւն իւրեանց ազգատոհմին։

Զանարժանիցն և զչաղախեալսն հեղգութեամբ կենացս զեկուցանէ։

Նորին ինքեամբ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ զարկուցեալ Հրեայքն (352, 353)։

Մտաց աչաց իմաստնոյ, և ոչ թէ զգալեաւ տեսանին։

Են արդարք՝ որոց ժամանեն առ նոսա գործք ամպարշտաց (540)։

Զօրմէ և մեռեալ ասեն զնա ընդ Տամբրամայ։

Որում և կոն անուանէին զնա։

Հաւաստի պատմիչք լինին առաջին սքանչելեացն և արդարութեան նորա և զանիրաւ յանդգնութիւնս Հրէիցն (384)։

Աշխատութեան կարօտ են և բազում ժամանակօք (387)։

Թէ և յայտնիկ անհամձարաբար շաղակրատանաց անպարտ ես, սակայն ոչ և այլովք։

Ի միում աւուրցն յայնցանէ (394, 395)։

564 · Բացայայտիչն երբեմն անհամաձայն կրդրուի ուղղական, հայցական զայ նախդրով բացառական, յատկացուցչի պէս սեռական, կամ ուրիշ հոլով որ բա-

նէն յարմարի, թէ ըլլան թէ չըլլան հետը մեկնական
բառերը այսինքն, այս է, առեմ, ևմա. ինչպէս,

565. Ուղղական.

Ժողով լինէր առ նոսա բազում զօրաց ասխտա-
ցեալ, ազգ հզօր և պատերազմօղ. — կ'իմացուի
որ է ազգ հզօր։

Առեալ ածէին զհարսն, դուստր միոյ ուրումն 'ի
մեծամեծաց. — կ'իմացուի որ էր դուստր միոյ
ուրումն։

Ի չորից տարերցս յայսցանէ ոչ զմինն 'ի միւսոյն
ստեղծ արարիչն, այս ինքն երկիր և ջուր, հուր
և օդ։

566. Հայցական.

Երկու մասամբք՝ տկար և զօրաւոր, զմարմին և
զհոգին. — զօրութեամբ կըհասկըցուի, զմար-
մին ասեմ կամ իմա՝ և զհոգին։

Զերից ժամանակաց ունի զնախագիտութիւն,
զանցեալն՝ զներկայս և զապառնին։

Զամենայն տնօրէնութեանցն Քրիստոսի, զմահն
ասեմ և զթաղումն և զյարութիւնն։

Իբրև զքարինս էր ոսկի և արծաթ յերկրի մե-
րում, զմաքրութիւնն իմա և զորբութիւնն։

567. Զայ նախդրով բացառական.

Զբարւոյն կողմն յՈրմզդէ դնէն, զարջառոց և
զոչխարէ և զայլոց պիտանացուաց, — կ'իմացուի
զարջառոց ասեմ և զոչխարէ, և այլն։

Միաբան լինէր ամբաստանութիւնն երկոցունց
կողմանցն, զառաքինեաց և զչարաց կացելոց. —
կ'իմացուի զառաքինեացն ասեմ և զչարաց կա-
ցելոց։

Զայնպիսի օձ 'ի փորի ունիմք՝ որ ուտէ 'ի ներ-
քոյ, զցամաքէն ասեմ։

Լերինքն յորս տապանն դադարեաց՝ վկայեն, ըղ-
Հայոց լերանցն ասեմ։

Անմիաբանեցան այլքն 'ի պատմագրաց, զԲիւռոս
ասեմ, զԲաղմակլիպէն և զԱբիւդենոյ. — ուր
մէկը հայցական, մէկալ երկուքը զայով բացա-
ռական։

568. Սեռական, յատկացուցչի պէս.

Ի ժողովրդենէ քումմէ Իսրայէլի. — յԻսրայէլէ
ըսելու տեղը։

Ի լեռնէ Սինի։

Զգետոյն Եփրատայ և զԴկլաթաւ։

Ամբաստան լինէին զզօրավարէն Մուշեղի. — ըղ-
Մուշեղէ ըսելու տեղը։

Ի Համանայ որ հաստատեալ կացեալս է 'ի վերայ
իրացս այսոցիկ, և երկրորդի հօր մերոյ. — փո-
խանակ ըսելու՝ և յերկրորդէ հօրէ մերմէ. որ
ըսել կ'ըլլայ՝ որ կացեալս է 'ի վերայ իրացս, որ
և երկրորդ հայր մեր է։

569. Ուրիշ բանին յարմար հոլով.

Այսոց երկուց շնորհաց առ միմեանս եկեալ՝ կա-
րեն ընդ կամեն. — վասն զի անցեալ դերբայն
սեռական ալ կ'առնէ անուն բայի՝ ուղղական ալ։

Արձակեաց զաչս իւր զհետ հոմանեաց իւրոց, յա-
տրեստանեայն՝ յիշխանս և 'ի զօրագլուխս. —
արձակեմ կ'առնէ խնդիր զհետ ալ՝ 'ի ալ։

Զոր ինչ արարէք ընդ երկուս թագաւորսն ա-
մովրհացւոց՝ ընդ Սեհոնի և ընդ Ովգայ. — ընդ
նախդրիւ ու ընդ վերջահոլով տրականը նոյն են։

Յղել առ ձեզ ընդ սիրելիս մեր՝ ընդ Բառնաբայ
և ընդ Պաւղոսի։

Գլխոյն ամենայն բարութեանց՝ զհաւատոյն բու-
ռն հարկանել. — վասն զի բուռն հարկանեմ տրա-
կան ալ կ'առնէ, զայով բացառական ալ։

Կոչի եւս յաւէտ ընտանի կոչմամբք, այս ինքն հայր,
վարդապետ, փեսայ, և այլ բազում. — վասն զի կո-
չիմ գործիական ալ կ'առնէ խնդիր՝ ուղղական ալ։

Կերակրել 'ի բարութեանց երկրին այնմիկ՝ կաթամբ և մեղու, այս ինքն զտեսութիւնն աստուածայնն. — կերակրել բացառական ալ՝ գործիական ալ՝ հայցական ալ կառնէ խնդիր:
Զօրս և տեսողս առէ մեծի լուսոյն, այս ինքն մարմնոյ աչօք զՔրիստոս. — վասն զի տեսող սեռական ալ կ'առնէ խնդիր՝ հայցական ալ (384):

570. Եզակի ձայնով շատուորնշանակող գոյական անուններն, ինչպէս բայ (560), անանկ ալ յոգնակի ածական կ'առնեն, իսկ ածականները՝ գոյական կ'առնեն.

Զօրն նորա անցեալք 'ի հանդէսի:
Մեծամեծք ժողով մարդկան:
Երկոտասան այր ադէտք և տառապեալք, որք 'ի նա էին յարեալ:
Սատակեսցի ամենայն մարդ դիմակացք թագաւորի:
Ցարս զօրուն եկելոց:
Ժողովրդեան մնացելոց, դումարելոց:
Ամենայն ժողովրդեանն եկելոց:
Կրկին առակուն այլովք:
Ամենայն ումեք մատուցելոց առ նա:
Առ ընդ իւր եօթն հարիւր այր սուսերաձիգս:
Զպատն արծաթեղէնս:
Զամենայն սպաս ցանկալիս նոցա: —
Հօտք և անդեայք բազում յոյժ:
Բոլորում Հայոց: Ցամենայնէ կարեաց սուրբ ես.
Ի բոլորումն վայելչականս (523, 585):

571. Անանկ ալ յոգնակի դերանուն կ'առնեն շատ անգամ.

Եւ ա՛ռ ժողովուրդն զհայսն իւրեանց մինչ չև խմորեալ էր, և զզանգուածս իւրեանց ծրարեալ 'ի կտաւս իւրեանց 'ի վերայ ուսոց իւրեանց:
Արձակեաց զժողովուրդն 'ի խորանս իւրեանց:

Գլխս օծ տունն Յուդայ՝ իւրեանց 'ի թագաւոր:
Փախեաւ զօրն 'ի բնակութիւնս իւրեանց:
Որոշեաց զգունդն երթալ 'ի տեղի իւրեանց:
Ժողովուրդ քո այդ որ բնակեալ է 'ի լեռնակողմանդ, եթէ ոչ էր ապստամբեալ դոցա յինէն, ոչ էր իմ առեալ զնիզակ իմ 'ի վերայ դոցա. այլ դոքա ինքեանք արարին անձանց իւրեանց զայս:
Եթէ ոք 'ի կարի մերձաւորաց իցէ, զնոյն անցս և ընդ նոսա անցուցից. — ուր եթէ ուր մէկ մը միայն չնշանակեր, հապա որչափ որ ըլլայ նէ:
Արդ երանեցի՞ց ժողովրդեան որոց այս այսպէս է:
Առ ազգ այնպիսի՝ որք դատաւորաց եկեղեցւոյ նստին դատաւորք:
Ըստ նմանութեան դարուն՝ որ եղեալ էին յերկրէն եգիպտացւոց (436):
Զգաստուն զայնոսիկ որք անկան:
Ամենայնի որք ընտրեն հնազանդել:
Ցամենայն եղբօրէ որ ստահակն գնայցեն:

572. Իւրաքանչիւր բառէն ետև սովորաբար բային դէմքին համեմատ դրուելու են գոյական ու ածական դերանունները քո, մեր, ձեր, իւր եզակի և յոգնակի. ինչպէս,

Զուեա այր իւրաքանչիւր 'ի բնակութիւն քո, Իսրայէլ:
Իւրաքանչիւր ոք երթամք 'ի տեղիս մեր:
Նստարուք իւրաքանչիւր 'ի տունս ձեր:
Ասէ կամ ասեն իւրաքանչիւր ցեղբայր իւր:
Դարձան իւրաքանչիւր 'ի Ճանապարհաց իւրեանց:
Բարձէք առնու իւրաքանչիւր ոք քար մի 'ի վերայ ուսոց ձերոց:
Ի դառնալ ձեր իւրաքանչիւր 'ի չարեաց ձերոց:
Բայց շատ անգամ առջի ու երկրորդ դէմքի բայերուն՝ եզակի երրորդ դէմք կրդրուին ատ դերանունները.

Իւրաքանչիւրները ըստ ազգս իւրեանց փոխանակեալք։
Գնացեալք իւրաքանչիւր յերկիր իւր։
Դարձցուք առ իւրաքանչիւր ժողովուրդ իւր և յիւ-րաքանչիւր աշխարհ իւր։
Առնէք իւրաքանչիւր ցընկեր իւր և իւրաքանչիւր ցեղբայր իւր։
Դառնայ ճեպելով յիւրաքանչիւր տուն իւր։
Դնէ իւրաքանչիւր զսուր իւր յազդեր իւրում և հարկանէ իւրաքանչիւր զընկեր իւր։
Աղբերցուցէ իւրաքանչիւր ղանջն իւր։
Իւրաքանչիւր յընկերէ իւրմէ զգուշ լերուք, և յեղ-բարս ձեր մի յուսայք։
Զիւրաքանչիւր ոք ըստ ճանապարհաց իւրոց (կամ ձերոց) դատեցայց զձեզ։
Տամ ձեզ իւրաքանչիւր ըստ գործոց իւրեանց։

573. Այսր պատճառն այն է որ իւրաքանչիւրն եզակի ալ է յոգնակի ալ (108, 109), ու զատ առնուելով՝ ամէն դէմք կընշանակէ։ Աս պատճառաւ յոգնակի բայի հետ եզակի ալ կըդրուի շատ տեղ երրորդ դէմքի դերա-կան կամ ածական դերանունը իւր. Առէք իւրաքանչիւր ցեղբայր իւր. Ածէք ընդ մէջ այր իւրաքանչիւր զսուր իւր. Գնացէք այր իւրաքանչիւր 'ի տեղի իւր. Իւրա-քանչիւր ըստ բաւականի իւրում ժողովեցէք. Խնդրեսցէք իւրաքանչիւր ոք յընկերէ իւրմէ։

574. Բարդ և ածանցեալ անուններուն մէջի եղած դոյականին՝ յատկացուցիչ, ածական ու դերանուն կըտրուի երբեմն.
Աղէկերք մարդկեղէն մարմնոց. — որ ըսել է՝ կե-րողք զաղխ մարմնոց։
Արտադէտ ամենայնի կամ ամենեցուն. — դիտող զսիրտ ամենայնի։
Կամակատար հօր, կամարար հօր. — կատարող, արարող զկամս հօր։

Զամենայն չարեացապարտ Մենեդեւոս արձա-կել. — այս ինքն զպարտ, զպարտական ամենայն չարեաց։ —
Առ հրեշտակականն Թափուր տեղի ստորանկելոց. — որ ըսել է՝ առ Թափուր տեղի հրեշտակաց ստորանկելոց։
Պսակ աստեղեայ յերկոտասանից. — այս ինքն յաստեղաց երկոտասանից։
Յաստուածային սիրոյն յաղթելով, այն որ հրա-մայէն սիրել. — որ գրողին միտքին նայելով՝ ըսել է՝ 'ի սիրոյն Աստուծոյ, այն որ հրամայէ։

575. Որ յարաբերականին յարաբերեալը շատ ան-գամ ինչ հոլով որ պիտի դրուինէ՝ ան չըդրուիր, հապա կամ ուղղական կըմնայ, կամ յարաբերականին համա-ձայն կըդրուի. ու շատ տեղ իրեն բուն դրուելու հո-լովին ան դէմքին դերանունը կ'աւելցուի։ Աս ոճն աշ-խարհաբառերնուս մէջ ալ կըգտուի. ինչպէս

576. Յարաբերեալ ուղղական կեցած.
Եւ բորբ՝ յորում իցէ արած, հանդերձ նորա քա-կեալ լիցի. — փոխանակ ըսելու՝ բորբոտի հան-դերձն. ու սեռականին տեղը աւելցած է նորա։
Եւ տուն՝ զոր յանդիմանեսցէ տէր, մատուսցիք ըստ արանց. — փոխանակ՝ զտունն։
Իսկ տկարք՝ որոց պէտք ինչ էին, ոչ արդեօք երբեք մճարեցի. — փոխանակ՝ տկարաց ոչ մճարեցի։
Բանն՝ զոր ես խօսիմ ընդ ձեզ, ոչ եթէ յանձնէ ինչ խօսիմ. — փոխանակ՝ զբանն։
Ազնուայն այր՝ որոյ էր զատ գալ առ արքայ 'ի գա-ւառատան, բարբառէր առ նա Աբեսաղոմ և ասէր. — փոխանակ՝ առ ամենայն այր։
Պսակդ ոսկի և զօրհնութիւնդ զոր ետուք բերել մեզ, ընկալայք. — փոխանակ՝ զպսակդ ոսկի։
Գուբն զոր փորեաց և պեղեաց, 'ի նոյն անկցի 'ի

խորխորատ զոր և գործեաց. — փոխանակ՝ ՚ի գուբն, որուն տեղ աւելցած է ՚ի նոյն խորխորատ։

Նոյն ինքն տէր Քրիստոս միածին որդին Աստուծոյ, վասն որոյ նա խրոխտացեալ է ՚ի մարտս, սատակեցի ՚ի նմանէն. — փոխանակ՝ ՚ի նոյն ինքն ՚ի տեառնէ Քրիստոսէ միածին որդւոյն Աստուծոյ սատակեցի։

Քրիստոսի, այն որոյ տէրութիւնն յաւիտենից է. — փոխանակ՝ այնր։

Զարարչէն ամենայնի, այն որոյ բանիւ երկինք հաստատեցան. — փոխանակ՝ զայնմանէ։

577. Յարաբերեալ յարաբերականին համաձայնած.

Ամենայն այր կամ կին որ մոռանիցէ առ աղքատ, չիք փրկութիւն. — փոխանակ՝ ամենայն առն կամ կնոջ չիք փրկութիւն։

Այրն այն Մովսէս որ եհան զմեզ յԵգիպտոսէ՝ ոչ գիտեմք զի՞ եղև նմա. — փոխանակ՝ առն այնմիկ Մովսիսի. և առ տրականին տեղը աւելցած է նմա։

Դու որ մարդասպան ես աշխարհիս, պարտ է քեզ հող յանձին առնել. — փոխանակ՝ քեզ որ մարդասպան ես։

Թագաւոր որ ունկնդիր է բանից անիրաւութեան, ամենեքեան որ ընդ նովաւ են՝ անօրէնք են. — փոխանակ՝ ամենեքեան որ են ընդ թագաւորաւ որ, և այլն։

Ամենայն մարդիկ որ ըմպեն զնա՝ յիմարեցուցանէ զմիտս. — փոխանակ՝ զմիտս մարդկան։

Վկայեալ յամենայն բնակչաց որ ՚ի Դամասկոս Հրէայքն էին. — փոխանակ՝ յամենայն բնակչաց Հրէից որ ՚ի Դամասկոս էին։

Դուք որ թողէք զիս, ես մատնեցից զձեզ ՚ի սուր. — փոխանակ՝ զձեզ որ։

Ընդոծինք և արծաթագինք որ էին յազգաց օտարաց,

թլփատեաց զնոսա. — փոխանակ՝ զընդոծինս և զարծաթագինս։

Որ շուրջ զնովաւ քաղաքքն էին՝ առնոյր յաւարի. փոխանակ զքաղաքսն որ։

Ամենայնի որոյ սպանեալ իցէ և մերձեալ ՚ի վիրաւոր՝ սրբեսցի. — փոխանակ՝ ամենայն։

Ամենայնի որոյ ոչ իցեն թևք և թեփ, պիղծ իցէ ձեզ այն. — փոխանակ՝ ամենայն։

Զորոյ ես զգլուխն հատի՝ զՅովհաննու՝ սա է. — փոխանակ՝ սա է Յովհաննէս զորոյ։

Ամենայնի որում շատ տուաւ, շատ խնդրեսցի ՚ի նմանէ. — փոխանակ՝ յամենայնէ։

Ամենայն ուրուք՝ որոյ իցէ ՚ի տուն իւր կին այլազգի, երթեալ պահանջեսցեն ՚ի նմանէ ժամանակս. — փոխանակ՝ յամենայն ումեքէ։

Ամենայնի որոյ իցեն թևք և թեփ՝ ուտիցէք [illegible] զայնս ուտիցէք. — փոխանակ՝ զամենայն որոյ իցեն։

Զամենայնէ զորմէ ասացից թէ զա մի երթիցէ ընդ քեզ, նա մի երթիցէ. — փոխանակ՝ ամենայն զորմէ ասացից։

Զամենայն ինչ զոր խօսիցի՝ լինելով լինի. — փոխանակ՝ ամենայն ինչ։

Զբանն զոր խօսեցար՝ հաւատարիմ լիցի. — փոխանակ՝ բանն։

Յերկիրն յոր հասեր՝ քեզ լիցի ՚ի ժառանգութիւն. — փոխանակ՝ երկիրն։

Ընդ երկիրն ընդ որ մեք անցաք լրտեսել զնա՝ երկիր մարդածախ է բնակչաց իւրոց, և զամենայն ազգն զոր տեսաք ՚ի նմա՝ արք յաղթահասակք են. — փոխանակ՝ երկիրն, ամենայն ազգն։

Զամենայն զոր ետ ցիս հայր՝ ոչ կորուսից ՚ի նմանէ. — փոխանակ՝ յամենայնէ։

Եւ եղեն որդիք Յովսեփայ զորս ծնաւ նմա Աս-

նէթ զՄանասէ և զԵփրեմ. — փոխանակ՝ Մանասէ և Եփրեմ զորս ծնաւ:

Ի մահճացն յոր ելեր՝ ոչ իջցես այտի. — փոխանակ՝ ՚ի մահճացդ:

Յամենայն տեղիս յոր հասանիցեն կամ ուր հասանիցեն գնացք ոտից ձերոց, ձեզ տաց զնա կամ զնոսա. — փոխանակ՝ զամենայն տեղիս:

Դատաստանաւն Աստուծոյ, այն որ չափով և կշռով բաժանէ. — փոխանակ՝ այնր որ:

Ամբաստան լինի զքաղցր տեառնէն, այն որ ոչ ունի արդարացուցանել զնա. — փոխանակ՝ զայնմանէ որ ոչ ունի:

Ոչ թողաւ նոցա բնակել ՚ի վերայ երկրի, այնոցիկ որք անարգեցին զհնակինս բարձանց. — փոխանակ՝ այնոցիկ որք անարգեցին:

578. Շատ հեղ ալ յարաբերականն ինչ հոլով որ պիտի դրուի նէ՝ ան չդրուիր, յարաբերեալին հոլովը կ՚առնէ. ու շատ տեղ իր դրուելու հոլովով ան դէմքին դերանունը կ՚աւելցուի, որ աշխարհաբառերնուս մէջ ալ կայ: Նոյն ատեն՝ երբեմն յարաբերեալն ալ եւս դրուելով՝ յարաբերականին հոլովը կ՚առնէ, որ իրարու հոլովին առած կ՚ըլլան. ինչպէս,

579. Յարաբերական յարաբերեալին հոլովին առած.

Չիք ազգ որ ոչ իցեն իրաւունք ՚ի դատաւորաց. — փոխանակ՝ որոյ, որում:

Որդի Աստուծոյ կենդանւոյ, որ տկարանայ առ ՚ի քէն և ոչ ինչ. — փոխանակ՝ յորմէ:

Ի վերայ սեղանոյ ողջակիզացն՝ որոյ նոր արարին. — փոխանակ՝ զոր:

Ջնջեա ՚ի դպրութենէն յորմէ գրեցերն. — փոխանակ՝ յորում գրեցերն:

Յօրէ յայնմանէ յորմէ գերեաց. Յօրէ յորմէ եհան. Յօրէ յորմէ լուաք. — փոխանակ՝ յորում:

Հատուսցէ զաւանդն զոր աւանդեցաւ նմա. — փոխանակ՝ որ աւանդեցաւ:

Ի սմա են սողունք որ ոչ գոյ թիւ. — փոխանակ՝ որոց ոչ գոյ:

Ամենեցուն որոց էք ՚ի Հռովմ սիրելեաց Աստուծոյ. — փոխանակ՝ որք էք:

Նուագարանօքն որովք արարին՝ օրհնել զտէր. — փոխանակ՝ զորս արարին:

Զի՞նչ հրամայեցաւ առնել յայնցանէ յորոց հաստատեցին զնա. — փոխանակ՝ յայնցանէ որք հաստատեցին:

Յաւուրյն յորոց կարգեցի դատաւորս. — փոխանակ՝ յորս կարգեցի:

Պատմեաց զամենայն պատգամսն զոր առաքեաց զնա տէր. — փոխանակ՝ որովք, յորս առաքեաց:

Գթացաւ ՚ի նոսա այն որ ոչ երբէք պակասեցաւ գութ նորա. — փոխանակ՝ որոյ գութն:

Այն որ Մովսէս և Եղիա իբրև զծառայս եկեալ կային առ նմա. — փոխանակ՝ առ որում կային:

Ե՞րբ ուսանիցիք զբազմութիւն անուանս աստուածոյն նոցա, այն որ չիք ուրեք ՚ի միջի և ոչ մի. — փոխանակ՝ այնոցիկ, այն աստուածոյն որոց կամ յորոց չիք և ոչ մի:

580. Յարաբերական ու յարաբերեալ մէկմէկու հոլովին առած.

Մարգարէանայ զոր առ յապա անցս ընդ Սաւուղ անցանելոց էին. — փոխանակ՝ զանցս որք առ յապա անցանելոց էին (436):

Որոց առ գերութեամբն մարգարէք՝ առաջին է սա. — փոխանակ՝ մարգարէից որք առ գերութեամբն:

Ապստամբութիւն ուսուցանես ՚ի Մովսիսէ որոց ՚ի հեթանոսս ամենայն Հրէայք էն. — փոխանակ՝ ամենայն Հրէից որք ՚ի հեթանոսս էն:

Մարգարէքն, որք վասն որոյ ՚ի ձեզ լինելոց էին

շնորհք՝ մարգարէականս. — փոխանակ՝ վասն շնորհաց որք 'ի ձեզ լինելոց էին:

Ոչ ելի յԵրուսաղէմ առ որ յառաջագոյն քան զիս Առաքեալքն էին. — փոխանակ՝ առ Առաքեալսն որ էին:

Ցուցանելով զոր 'ի խոնարհութենէն օգուտն. — փոխանակ՝ զօգուտն որ:

Զորս վասն Կռոնոսի և Արամազդայ պատմութիւնք խցեն՝ ամաչեմ ասել. — փոխանակ՝ զպատմութիւնս որք վասն Կռոնոսի, և այլն:

Յոր նախ բանիւք՝ յարմարի յաջորդս. — փոխանակ՝ 'ի բանսդ որ նախ:

581. Երբեմն ալ յարաբերականն ետևի բային հայցական խնդրին կը համաձայնի կամ ուրիշ խնդրին ալ.

Ըստ ամենայն բանի զոր առաքեսցէ զքեզ տէր Աստուած քո առ մեզ, այնպէս արասցուք. — փոխանակ՝ ըստ որում կամ որով առաքեսցէ զքեզ:

Բազմադիմի շնորհս բաշխեաց ամենեցուն, զոր և մեծ իսկ քան զամենայն՝ սէր սուրբ յաննենգմտաց գիտեմք. — փոխանակ՝ յորս կամ յորոց մեծ գիտեմք զսէր սուրբ (525).

Հանէին զնա 'ի խաչ յայն տեղին, զոր ետես Աբրահամ զխոյն կախեալ զծառոյն սաբեկայ զեղջերացն. — փոխանակ՝ յոր կամ յորում ետես զխոյն:

Տեսեալ զՅովհաննէս յայնպիսի վարս, զոր ոչ ընաւ այլ ոք տեսին 'ի մարդկանէ. — փոխանակ՝ յոր կամ յորում ոչ տեսին զայլ ոք:

Զոր սերովբէքն ծածկէին զդէմս յահէ փառաց աստուածութեանդ. — փոխանակ՝ յորմէ ծածկէին կամ յորոյ ահէ փառաց ծածկէին զդէմս:

Բայց 'ի քաղաքաց ազգացն այնոցիկ՝ զոր տէր Աստուած քո տացէ քեզ զերկիր նոցա. — փոխանակ՝ զորոց զերկիրն:

Վասն որոյ Կարապետին, զոր ոչ ոք 'ի մարդկանէ եղև նման նմա և կամ կրեաց զվարս նորա. — փոխանակ՝ որում ոչ ոք եղև նման և զորոյ վարս ոչ կրեաց:

Մի երկնչիք յերեսաց արքային Բաբելացւոց, յորմէ զարհուրեալ էիք յերեսաց նորա. — փոխանակ՝ որոյ յերեսացն զարհուրեալ էիք:

Յոր վեցթեւեան սրովբէքն ոչ իշխէին հայել 'ի փառս քո. — փոխանակ՝ որոյ 'ի փառսդ:

Տես և 619:

582. Ինչպէս բային և անունին համար ըսինք (563), անանկ ալ զանազան հոլով առնող նախդիրներն ու հոլովառու բառերն երբեմն այլևայլ հոլովը մէկտեղ կ'առնեն մէկ խօսքի մէջ, ինչուկ բացայայտելին կամ գոյականը մէկ հոլով, ու բացայայտիչը կամ ածականը մէկալ հոլով.

Ամբաստան լինէին քսութեամբ առ մեծ թագաւորն Պարսից. — փոխանակ ըսելու՝ առ մեծ թագաւորին կամ առ Պարս:

Որ և առ իս ինքեան եցոյց յայտնապէս.

Առ ծովեզերբ միում:

Առ բարձրաւանդակի միոջ բլրոյ քարագագաթնի:

Զի բանս արկցէ ընդ թագաւորին Պարսից ընդ Շապուհ, և ընդ Արշակ:

Օրհնեցէք զտէր ընդ երկնայինսն նմանեալ դասուց. — փոխանակ ըսելու՝ ընդ երկնայնոցն դասուց կամ ընդ երկնայինսն դասս:

Ընդ խաղացեալսն հուրբ և սուսերբ՝ արեամբ ներկելոցն:

Ընդ մի առաւել ոք սքանչացի. ընդ հօրն, եթէ ընդ որդւոյն:

Ընդ գողութեան անուան և բամբասանօք արկանէ զմարդ (149).

Համդերձ երանելեաւն Թաթլաւ տեառն Վա-
նանդայ (155)։

583. Իբրև, որպէս հոլովառու բառերն ալ, մոտքը անուն նշանակելով, հայցականի տեղ տրական հոլով կ'առնեն երբեմն.

Ճանաչել զճանապարհս իմ ցանկան իբրև ժողո-
վրդեան՝ որոյ զարդարութիւն գործեալ իցէ.
— այս ինքն նման ժողովրդեան, իբրև զժողո-
վուրդ։

Տեսի զարմացման տեսիլ, իջանել անօթ ինչ իբ-
րև կտաւոյ մեծի. — այս ինքն նման կտաւոյ,
իբրև զկտաւ մեծ։

Ոչ որպէս հրաման տալոյ ասեմ։

Ոչ որպէս հրաման ինչ առելոյ։

Առաքեալք երկնաւոր Թագաւորին և Աստուծոյն՝
պատկառելիք և պաշտելիք գոն մարդկան, իբրու
'ի նմանէ ընտրելոց և առաքելոց. — այս ինքն
իբրու 'ի նմանէ ընտրեալք և առաքեալք, նման
ընտրելոց, և այլն։

ԳԼՈՒԽ ՁՈՐՐՈՐԴ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

584. Փոխադրութիւն կամ փոխանակութիւն է՝ ուրիշ բանի մը տեղ ուրիշ բան մը դնել։ Այս ձևիս մէջ տեղ տեղ բակառութիւն ալ կը խառնուի, որովհետև փոխադրութիւնն ալ ծածուկ մոքալ մը կ'ըլլայ։

585. Այսանկ, գոյական անունը շատ հեղ ածականի տեղ, ածականն ալ գոյականի տեղ կը դրուի. ինչպէս, Գաղտն ցանկութիւն, խաւար խորհուրդ, ողջէր բանք, պարէծ պատուհաս, մանուկ տղայ, գօգ տեղի, հուր կառք, չուան գօտի, չափ համդերձ, չափ ժամանակ, չափ հասակ, տօն ժամանակ։

Աստուածականն, աստուածայինն, ըսել է երբեմն Աստուած. Ջերմ, ցուրտ կամ ջերմք, ցուրտք, ջերմութիւն, ցրտութիւն. բազմամբոխ, բազում ամբոխ. միաբարբառ, մի բարբառ. խառնաձայն, խառն կամ խառնակ ձայն։ Վասն հեշտի ընթերցողաց. Ունել յընդարձակի. Ի բազում ապահովի առնել զոք. Յապահովս կամ յանհոգս լինել. Պատաձանս կրել. Կենդանեաւ կամ կենդանեօք, առ կենդանեաւ, առ կենդանեօք, ըսել են՝ վասն հեշտութեան, ունել յընդարձակութեան, յապահովութեան, յանհոգութեան, պատաձանութիւն կրել, կենդանութեամբ, առ կենդանութեամբ։

586. Ինչպէս եմ բային (331), անանկ ալ ընեմ,

Ըղձական բայերուն երրորդ դէմքերուն հետ անցեալ դերբայն (288) սեռական անուն բայի կ'առնէ երբեմն.

Թէ ուրուք յանկարծօրէն քար ձգեալ լինի 'ի ծառ, և պատահիցէ մարդոյ. — այս ինքն 'թէ որ քար ձգեալ լինի, քար ձգէ 'ի ծառ (287)։

Անդ սպանեալ լինէր նոցա զՏիմոթէոս. — այս ինքն սպանեալ լինէին նոքա։

Զև լինէր արեգական ճառագայթիցն յաշխարհ սփռեալ. — այս ինքն չև սփռեալ լինէին ճառագայթքն։

Թերևհաւատից ևս բնակեալ եղիցի 'ի նմա. — այս ինքն թերևհաւատք ևս բնակեալ եղիցին, բնակեսցեն։

Իմ առ բարերարութեան իմոյ արձակեալ լիցի զքեզ. — այս ինքն ես արձակեալ լիցիմ, արձակեցից զքեզ։

587. Անցեալ դերբային անուն բային սեռական կըդրուի քիչ տեղ՝ նաև երբոր էական բային առջի կամ երկրորդ դէմքերուն հետ կամ յոգնակի դէմքի հետ ալ որ ըլլայ նէ։

Իմ 'ի մանկութենէ իմմէ համակ 'ի ճակատու և 'ի կռիւ մտեալ եմ։ Եթէ լուեալ էիր քո։

Մինչ չև քո խօսեալ իցես։

Աշխարհն այն՝ ուստի դոցա եկեալ են։

Եթէ ձեր կարացեալ էիք։

Զոր էին նոցա սրբեալ։

Ձեր արարեալ և կատարեալ իցէք զամենայն։

Որոց որդւոց իւրեանց բարւոք վերակացու լեալ էին։

Եւ գտեալ լինին Առաքելոցն 'ի նմանէն զպատիւ փառաց։

588. Այսանկ պարզ դիմաւոր բայի ալ կըդրուի սեռական անուն բայի գրոց մէջ. բայց զգուշանալու է։

589. Անորիշ և անցեալ դերբային երբեմն հայցական ալ կը դրուի անուն բային.

Վասն որոյ Փրկիչն ասաց՝ խնդալ զԱռաքեալսն. — այս ինքն ասաց խնդալ Առաքելոցն, զի խընդասցեն։

Որով յայտ է 'ի կարի կարևորացն զսա դոլ. — փոխանակ սմա դոլ, թէ սա է։

Զամենայն տեսակս բարեաց վերջին լինել աստուածային սիրոյն՝ և 'ի Տեառնէ աւետարանեցաւ։ — այս ինքն՝ թէ ամենայն տեսակք վերջին են։

Ցաղագս 'ի չարն դիւրափոփոխ գոլոյ զմտութիւնս. փոխանակ՝ բնութեանս։ —

Հայէր նա ուղիղ, նմջեցելոյն գեղեցիկ պահեալ զշնորհս պարգևաց. — այս ինքն շնորհաց պահեալ, թէ շնորհք պահեալ են, պահին։

Որ թերին էր՝ խօսէր, զամենայն ինչ ընդունայն լեալ զառաջինսն. — այս ինքն ամենայն առաջնոյն, թէ ամենայն ինչ առաջինքն ընդունայն լեալ իցեն։

590. Երբեմն ալ անորիշ և անցեալ դերբային անուն բային՝ խնդրի պէս հայցական կամ բացառական կըդրուի, որոնց մէկուն մէկը հարկաւ անուն բայի պէտի ըլլայ.

Դէպ եղև բառնալ բերել զնա 'ի զօրականացն. — այս ինքն բերիլ նմա 'ի զօրականացն կամ բերել զնա զօրականացն։

Յետ դարձին 'ի Բաբելոնէ և շինելոյ զտաճարն 'ի Զօրօբաբելէ. — այս ինքն յետ շինելոյ տաճարին 'ի Զօրօբաբելէ կամ շինելոյ Զօրօբաբէլի զտաճարն։

Յետ սպանանելոյն զնա 'ի նոցունց. — այս ինքն նորա 'ի նոցունց կամ զնա նոցա։

Գուցէ կարծիս ինչ տացէ թագաւորին, իբրու

դաւով ինչ 'ի Նմանէ կամ 'ի Հրէից անտի զայրն վնասեալ. — այս ինքն առնն վնասեալ 'ի Նմանէ, կամ Նորա կամ Հրէից զայրն վնասեալ:

Ահա շնորհեալ է քեզ յԱստուծոյ զամենեսեան. — այս ինքն շնորհեալ է Աստուծոյ զամենեսեան կամ շնորհեալ են յԱստուծոյ ամենեքեան:

Եթէ ոչ յԱստուծոյ էր տուեալ զիրաւունս յաղթութեանն. — այս ինքն Աստուծոյ էր տուեալ զիրաւունս կամ իրաւունքն էր տուեալ յԱստուծոյ:

Ուր նախ էր զեկեղեցին շինեալ 'ի Գրիգորէ և զվկայարանսն. — այս ինքն եկեղեցին և վկայարանքն 'ի Գրիգորէ, կամ Գրիգորի զեկեղեցին և զվկայարանսն:

Աս բացառականիս պատճառն ան կ'երեւնայ՝ որ գործքին ընողը՝ կրաւորական բայի խնդիր կ'ըլլայ (317), և աս խնդիրը բացառական ալ կ'ըլլայ սեռական ալ (352, 353). ուստի՝ գործքն ընողը սեռական դրուելուն տեղ անուն բայիի պէս (331), բացառական ալ կըդրուի երբեմն խնդրի պէս:

591. Բայց շատ տեղ անուն բային՝ անորիշ և անցեալ դերբային քովի մէկ ուրիշ բային խնդիր ըլլալով հայցական կըդրուի.

Ասա զիմաստութիւն՝ քոյր քեզ լինել. — այս ինքն ասա զիմաստութիւնն կամ զիմաստութենէ՝ թէ քոյր իցէ քեզ:

Կամեցաւ զիս՝ լինել թագաւոր. — այս ինքն զիս կամեցաւ զի եղէց:

Ոչ կամեցաւ Սեհոն՝ զԻսրայէլ անցանել ընդ սահմանս իւր:

Կարծեցեալ զդէմն՝ հասանել նմա յօգնականութիւն:

Հաստատեաց 'ի լինել զամենայն. — այս ինքն հաստատեաց զամենայն 'ի լինել, զի լիցին:

Ուսուցանէ՝ նեռն լինել զասացողսն ոչ եկեալ մարմնով զՔրիստոս. — այս ինքն նեռն լինել ծանուցանէ զայնոսիկ որք ասեն զՔրիստոս մարմնով ոչ եկեալ:

Տեսանիցէք զերկինս բացեալ, և զհրեշտակս Աստուծոյ՝ զի ելանիցեն և իջանիցեն. — այս ինքն Երկինքը՝ բացուած պիտի տեսնէք:

Ետես բացեալ զդուրս բանտին, կարծէր փախուցեալ զկապեալսն:

Գտանէ թագաւորեալ զԱրտաշէս և ընդդիմացեալ նմա զեղբարս իւր. — ուր զԱրտաշէս, զեղբարս, գտանէ բային խնդիր են:

592. Երբեմն դիմաւոր բային անուն բային ալ ուրիշ բայի խնդիր կըդրուի:

Տեսեալ զիս զոր ինչ արարի 'ի վերայ անօրէնութեան նոցա. — փոխանակ ըսելու՝ տեսեալ զոր ինչ արարի ես:

Որ զամենայն մարդիկ կամի զի կեցցեն. — փոխանակ՝ կամի զի ամենայն մարդիկ կեցցեն:

Եւ զերկիրս երկրաւորօքս և զերկինս երկնաւորօք ծանոյց նմա զի գործք ձեռաց նորա են. — փոխանակ՝ ծանոյց զի երկիր և երկինք գործք ձեռաց նորա են:

593. Յոգնակի անուն բայիին, մանաւանդ աներղականին, երրորդ դէմքի բայն շատ անգամ եզակի կըդրուի.

Ազդ եղև նմա բանք խորհրդին:

Այս բանք հաւատարիմ է և ճշմարիտ:

Ճանապարհք նորա առ մեւք է: Յորում էր ամենայն չորքոտանիք և սողունք երկրի և թռչունք երկնից: Ոչ էր գրեալ անուանք նոցա:

Շահք որ 'ի քէն՝ ոչ ևս իցէ:

Ոչ գոյր կամ ոչ էր ընդ նոսա աստուածս օտարս

կամ օտարոտի. — այս ինքն ոչ գոյին աստուածք օտարք, ոչ էին աստուածք օտարոտիք (59)։

Բազում սասանութիւնս և փլուզմունս տանց լինէր, այլ և մահուանս յոլովից մարդկան 'ի վերայ հասանէր։

Հաճոյ թուեցաւ բանքն կամ իրքն։

Եւ իրքն 'ի վեր։

Իջցէ իբրև զցօղ պատգամք իմ։

Ամենայն զարդք նորա զերծաւ 'ի նմանէ։

Անկաւ 'ի նոցանէ յաւուր յայնմիկ վիրաւորք բազումք։

Սկսաւ մարդիկն բազմանալ։ —

Կեանք իմ 'ի դժոխս մերձեցաւ։

Ընդէ՞ր տուեալ իցէ կեանս ցաւագնելոց ոգւովք. — այս ինքն կեանք (59)։

Ոչ եկեսցէ 'ի վերայ մեր չարիք։

Վասն էր եղև ընդ քեզ այդ անցք։

Երևեցան նմա սանդուղք լուսեղէնք, որ կանգնեալ էր։

594. Այլևայլ դէմքով անուն բայիներուն բայն՝ կարգով առաջ եղող դէմքին դրուելու տեղն (338), երբեմն մօտ եղող դէմքին միայն համաձայն կդրուի։

Դու և մեծամեծք քո, հարճք քո և կանայք ըմպէիք կամ ըմպէին նոքօք գինի։

Վաղիւ դու և որդիք քո ընդ քեզ անկցին։

Զի մի մոռանիցին և նոքա և դուք։

Արա զկամս զորա և կեաց դու և մեք։

Ոչ դու և ոչ դա և ոչ որ զկնի ձեր գալոց է՝ զայն 'ի մեզ ոչ կարէ տեսանել։

Այլ թէ՛ մեք կամ հրեշտակ յերկնից աւետարանեսցէ ձեզ աւելի քան զոր աւետարանեցաքն ձեզ, նզովեալ լիցի. — որ կըհասկցուի՝ թէ ով աւետարանեսցէ, մեք կամ հրեշտակ։

595. Անորոշ դերբայն՝ ապառնի կամ ստորադասական բայի տեղ ուղղական կամ նախդրիւ տրական դրուելուն տեղը (278, 281, 282). շատ անգամ սեռական կամ վերջահոլով տրական ալ կդրուի. երբեմն սահմանական եղանակին ուրիշ ժամանակներուն տեղ ալ (279).

Ի գումարել ամենայն Իսրայելի յանդիման լինելոյ առաջի տեառն. — փոխանակ՝ յանդիման լինել, առ 'ի յանդիման լինել, այս ինքն զի յանդիման լիցի կամ լիցին։

Ի դարձուցանել զթիկունս իւր գնալոյ 'ի Սամուէլէ. — փոխանակ՝ գնալ, առ 'ի գնալ, զի գնասցէ։

Մի յառաջագոյն կրթել տալոյ պատասխանի. — փոխանակ՝ տալ, առ 'ի տալ։

Մինչ 'ի մահ մարտնչէր՝ նախ զանձն ապրեցուցանելոյ։

Գունդս առ գունդս կազմեսցեն՝ հանելոյ զհէնս յաշխարհէ։ —

Օտարոտի իմն դէց թուի պատմիչ լինելոյ. — փոխանակ՝ թուի պատմիչ լինել, թուի թէ է, թէ իցէ։

Զի մի 'ի վհատութիւն ինչ կնոջն կարծիցի զայնպիսի իրս յուշ առնելոյ. — փոխանակ՝ յուշ առնել, զի մի կարծիցի թէ յուշ առնէ կամ արար։

596. Երբեմն ալ գործիական կդրուի նոյն երկու մտքով.

Սկիզբն արասցուք ձեզ պատմելով վասն արարչութեանցն. — փոխանակ՝ պատմելոյ, պատմել։

Ի վեր հայեցուցանելով զմիտս նորա ուտելով 'ի պտղոյ ծառոյն. — փոխանակ՝ ուտելոյ, ուտել, զի կերիցէ։

Բիբք աչաց թէպէտ և սրագոյն լինին զայլս տեսանելով, բայց զինքն անկարանայ նկատել. — փոխանակ՝ զայլս տեսանելոյ, 'ի տեսանել զայլս։

Նեռն պատրողական նշանօքն խաբէ զմարդիկ՝ զինքն գոլով Քրիստոս.— փոխանակ՝ զինքն գոլ, թէ ինքն է կամ իցէ Քրիստոս։

597. Անորոշ և անցեալ դերբայն երբեմն իրենց անուն բայից պէս (328, 329) իրենք ալ սեռական կամ տրական կըդրուին.

Յապստամբելն նորա 'ի Նաբուքոդոնոսորայ արքայէ և անցանելոյ զերդմամբքն.— փոխանակ՝ և յանցանել։

Մինչդեռ պշուցեալ հայէին ընդ երկինս երթալոյ նորա.— փոխանակ՝ յերթալ նորա։

Իբրև ազդ եղև ինձ՝ նենգութեան յայլոց լինելոյ 'ի նոցանէ.— փոխանակ՝ լինել նենգութեան 'ի նոցանէ յայլոց։

Նոքա ակն ունէին՝ նմա ուռչելոյ կամ անկանելոյ և յանկարծակի մեռանելոյ.— փոխանակ՝ այտնուլ նմա կամ անկանել և մեռանել։

Սրբոյ քաղաքին ամենայն խաղաղութեամբ բնակելոյ, և օրինացն ճշմարտութեան իբրև զի գեղեցիկ իմն պահելոյ, Սիմոն ոմն անուն առաջնորդէր տոհմին իւրոյ,— փոխանակ՝ սրբոյ քաղաքին բնակեալ՝ բնակելով, և օրինացն պահեալ՝ պահելով, որ ըսել է 'ի բնակիլն, 'ի պահիլն (283, 286)։

Զնա ինքն յերկիր հօղեալ՝ շալակաւ շրջեցուցանէին, յայտնապէս Աստուծոյ զօրութեանցն երևելոյ.— փոխանակ՝ զօրութեանցն երևեալ, երևելով։

Ի ժողովել բազում ժողովրդոց և ըստ քաղաքաց քաղաքաց եկելոց առ նա՝ ասէ առակաւ.— փոխանակ՝ և եկեալ նոցա, և 'ի գալն նոցա առ նա։

Դարձելոյ մեղաւորի՝ ամենայն հրեշտակաց ուրախութիւն բերէ.— փոխանակ՝ դարձեալ մեղաւորի, 'ի դառնալ մեղաւորի։

Իսկ նոցա խլացելոյ և կուրացելոյ 'ի ճշմարտութենէն՝ նախանձէին.— փոխանակ՝ իսկ նոցա խլացեալ և կուրացեալ։

Այգուն եղելոյ՝ զսպանեալսն թաղել հրամայեաց։

Հզօր մարտի եղելոյ՝ բազումք անկան.— փոխանակ՝ այգուն եղեալ, հզօր մարտի եղեալ։

Լուսոյ երևեցելոյ՝ ոչ կայ մնայ խաւար.— փոխանակ՝ լուսոյ երևեալ, յերևել լուսոյ։

598։ Անորոշ դերբայն շատ անգամ սեռականի տեղ ուղղական կըդրուի հոլովառու բառերուն քով.

Վասն ոչ կարել հայել.— այս ինքն վասն ոչ կարելոյն, վասն զի ոչ կարէին։

Վասն զսուրբ քաղաքն հարթ յատակ և անմարդի կացուցանել.— այս ինքն վասն կացուցանելոյն։

Յաղագս արդարութեամբ կեալ.— այս ինքն յաղագս կելոյ։

Յետ զերկիւղն Աստուծոյ հայցել.— այս ինքն յետ հայցելոյ։

Զկնի մտանել արևու.— յ̃ զկնի մտանելոյ։

Առանց արանց յազգէն Բագրատունեաց լինել թագաւոր.— այս ինքն առանց լինելոյ թագաւոր։

Փոխանակ համառօտիւ ասել.— այս ինքն փոխանակ ասելոյ։

599. Երկու անորոշ դերբայէն ետքինը՝ շատ անգամ ուղղական կըդրուի առջինն ինչ հոլով է նէ՝ ան կըհամակցուի.

Մի իբրև տիրելով վիճակայն, այլ լինել օրինակ հօտին.— այս ինքն է՝ լինելով օրինակ։

Զօր ամենայն տեսանելով զայսպիսի պղծագործութիւն և լսել.— այս ինքն լսելով։

Հրձիգ առնելով զգաւառս նոցա, քանդել զքաղաքս, 'ի ծառայութիւն վարել զազգն և համաջինջ 'ի միջոյ զօրինացն բառնալ զամբարիշտ սովորութիւն.— այս ինքն քանդելով, վարելով, բառնալով,

Եւ լինի այս ’ի բառնալոյ զմեղաց խաւարն և շնորհել ոգւոյ լուսաւորութիւն.— այս ինքն և ’ի շնորհելոյ։

Ի ձեռն յարութեան, վերանալոյ ընդ երկինս և նստել ընդ աջմէ աստուածութեանդ.— այս ինքն վերանալոյ և նստելոյ։

Եւ ծիծռան (ազդմունք բնականք են) ’ի ձմերոց երթալոյ, և խորդոյն՝ իմանալ յառաջագոյն ըզձմերունս կարևորս և վաղվաղ ’ի մարմանդ տեղիս փութալոյ։

600. Անորոշ դերբայն շատ անգամ ուղղական կըդրուի գործիականի տեղ կամ անցեալ դերբայի տեղ.

Սոքա յանձն առին՝ իբր ոչինչ կասկած կամ կարծիս ’ի մտի ունել.— այս ինքն ’ի մտի ունելով, ’ի մտի կալեալ։

Մոգէր և ապշեցուցանէր զազգն սամարացւոց՝ ասել զանձնէ թէ իցէ մեծ ոմն.— այս ինքն ասելով, ասացեալ։

Հրաժարեալ յեղբարց՝ նաւէր յԱսորիս, փոքրել զգլուխ ’ի Կենքրեայ։— այս ինքն փոքրեալ, փոքրելով։

Ի բաց թօթափել այսուհետև զամենայն չարութիւն, անխարդախ կաթինն փափաքեցէք.— այս ինքն թօթափեալ, թօթափելով։

Միշտ կարօտիմք Աստուծոյ՝ հոսանուտ գոլ բնութիւն և դիւրաշարժ.— այս ինքն գոլով։

601. Դարձեալ, ետ կենալ նշանակող բայերուն քով՝ ուղղականը բայառականի տեղ կըդրուի շատ հեղ.

Ոչ դադարէ խօսել։

Ոչ խոտորեցաւ առնել ուղղութիւն։

Խորշէր զօրն մտանել ’ի քաղաքն։

Զգոյշ էր պատմել ինչ նմա։

Արգելուին զմեզ խօսել։ Հռոմք ’ի բաց կացին ձեռնտու լինել քրիստոնէութեան։

602. Իսկ հայցական խնդիր առնող բայերուն քով որ դրուի նէ, հայցականի տեղ ալ կըհասկըցուի.

Իբրև կատարեցին մատուցանել.— ըսել է կատարեցին զմատուցանելն։

Ծառայել յերկրի՝ ազատութիւն կենաց իւրեանց վարկանէին.— ըսել է՝ զծառայելն ազատութիւն վարկանէին։

Թողին նոքա գալ կալ յաղօթս.— այս ինքն թողին զգալ կալ յաղօթս։

Ուսո ինձ առնել. Կամեցաւ ելանել. Մոռացան առնուլ. և այլն։

603. Եւ իրօք ալ կատարեալ հայցական կըդրուի երբեմն անուան պէս (280).

Տէր իմ յամէ զգալ.— նոյն է թէ ըսուի յամէ գալ։

Լուաք զդորա խօսել բանս հայհոյութեան.— ըսել է՝ լուաք խօսել զմա։

Կամիմ զմանկամարդաց ամուսնանալ, որդիս ծնանել, տնարարս լինել։

Զերագելն միայն խոկայի։

Դիւքն անդէն կամին զբնակիլն։

Զհարկելն լինել փութացիս։ Փութա զգալն։

Զառնոյլ յանձն զերթալն։

Լաւագոյն զմեռանելն կամին քան զմեռուցանելն։

Թէպէտ և կամի զտալն։

604. Շատ տեղ ալ ուղղական, և մանաւանդ գործիական կըդրուի անորոշ դերբայն՝ ող բայածականի կամ անցեալ դերբայի մօքով. կամ թէ գործիական՝ ուղղականի տեղ, ըստ 278, 279.

Եթէ սուղ իցէ բանն, իբրու ոչ պարունակող զիմաստս և ոչ բաւականապէս տալ զցոյցս՝ պարսաւեալ լինի.— այս ինքն տուօղ կամ տուեալ զցոյցս։

Կուսան համեստ որպէս զօրինաւոր ոք, և ոչ ամե-

նելին ունել անդուան բերան նման այլոց կանանց. — այս ինքն ոչ ունող անդուան բերան։

Զի քէն պատիւն անդխողլին և հաւասար գոլ անմոլին. — այս ինքն գոյողլին, եղելոյն։ —

Մեռանել քան թէ տեսանել զորդիս օտարածնաց կոխելով զսահմանս հայրենիս. — այս ինքն կոխողս, կոխեալս կամ կոխել զսահմանս։

Ասեն զԵրուանդայ ըստ հմայից դժնեայ գոլով ականհայեցուածով. — այս ինքն դժնեայեղեալ կամ դժնեայ գոլ։

Յիշեցէք և զուխ արեանցն 'ի գորս հոսելով ձեւաց. — այս ինքն հոսող, հոսեալ։

Տեսեր շուրջ զաստուածայնն սեղանոյն պարելով զողայն. — այս ինքն պարողս, պարեալս կամ տեսեր պարել։

Մի լիցի փշովք հեղձեալ, այլ պտղաբերելով ըղպտուղ սիրոյ. — այս ինքն պտղաբերող, պտղաբերեալ։

Մանկունք բժշկաց զորս ճանաչէին ունելով զցաւս անբոյժս՝ ոչ ձեռնարկէին առ այնպիսիսն. — այս ինքն զորս ճանաչէին ունողս կամ ունել զցաւս։

Ոմանց աներկիւղից՝ 'ի մէնջ առ ձեզ հաստուածելոց և զմերս աղարտելով կարգաւորութիւն. — այս ինքն և աղարտողաց զմեր կարգաւորութիւնս։

Զարախօսեն զձէնջ խաղմարարս կարգալով և խառնարարս և խանգարիչս օրինաց թագաւորաց և նորոգ աստուածպաշտութիւն քարոզելով. — այս ինքն քարոզողս։

605. Անորոշ դերբայն ուղղական, երբեմն ալ գործիական, առանց ուրիշ բայի տակ ըլլալու ալ (278, 279), գլխաւոր բայի տեղ կըդրուի երբեմն, մանաւանդ ապառնիի ու հրամայականի.

Այլ փոյթ յանձին կալեալ պահանջել զամենայն հարկս և զհաս, զի մի երբեք բազմասցին. — այս ինքն պահանջեսջիք, կամ փոյթ յանձին կալջիք պահանջել (606)։

Զի մի լիցուք ցանկացօղք չարեաց՝ որպէս նոքայն ցանկացան, և մի կռապաշտք լինել՝ որպէս ոմանք 'ի նոցանէ. — յ. և մի կռապաշտք լիցուք։

Ծառայք՝ հնազանդ լինել յամենայնի երկիւղիւ տերանց. — այս ինքն լերուք։

Մի բազում վարդապետս լինել, եղբարք իմ. — այս ինքն մի լինիջիք։

Այնքան առատանալ արտասուացն, մինչ զի լուանալ զոտս Տեառն. — այս ինքն այնքան առատացան, մինչ զի լուանային կամ լուացին։

Բայց քանզի զհրաման կամ զհրամանս ինչ ոչ անցանել ըստ թագաւորին, սպաս արար մարթանօք զհրամանն կատարել. — այս ինքն ոչ անցանէր։

Որ Ճշմարիտ Աստուածն է, զամենայն ինչ զիւր մշտնջենաւորութեամբ ունի, և զորդին իւր միշտ ընդ իւր ունել. — այս ինքն միշտ ընդ իւր ունի։

Եթէ կարծիցէք յանցանաց էին դեւք, ոչ երբեք զմարդիկ 'ի կռապաշտութիւն յօժարեցուցանէին.. ոչ ընդ աստեղս պշուցանել. — այս ինքն պշուցանէին։

Սակայն և 'ի նոցանէ՝ զոր ինչ հաւաստին կարծեմք՝ առնուլ. — այս ինքն առնումք կամ առցուք։

Եւ զխորդ զակաւամերդն՝ ամենայնիւ ամպարշտելոյն մատնել 'ի սատակումն. — այս ինքն մատնէք կամ մատնիցեմք։

Որքան յայտնի ըստ բազմադիմի գործոյն՝ և անուանցն գոլ զանազանութիւնք. — այս ինքն գոն, են զանազանութիւնք։

Եւ այսպէս ուսուցանելով, մինչև մոռանալ լուղացն զամենայն իրս աշխարհականս. — այս ինքն ուսուցանեն։

Զայս ասելով, զի զայն վերագոյն քան զամենայն յարդարիցէ. — այս ինքն զայս ասէ կամ ասէր։

Տեսեալ զինքն մերկացեալ՚ի լուսեղէն զգեստիցն, սաղարթապատ լինելով ընդ տնկով դրախտին. — այս ինքն սաղարթապատ լինէր։

606. Նմանապէս անցեալ դերբայն, առանց ուրիշ բայի տակ ըլլալու ալ (284, 286), դիմաւոր բայի տեղ կը դրուի երբեմն.

Իբրև գիտացին թէ այրն հրեայ է, միաբարբառ եղեալ յամենեցունց իբրև ժամս երկու աղաղակել. — այս ինքն մի բարբառ եղև՝ աղաղակել, կամ մի բարբառ եղեալ աղաղակէին (605)։

Յայնմ ժամանակի տագնապայից սովպառ դեսպանս արձակեալ, պատուիրակս հանեալ ընդ աշխարհ՝ զի ամենեքեան օժտաբեր ընծայատար լիցին. — այս ինքն արձակէին, հանէին, կամ արձակեցին, հանին։

Եւ այնչափ յանդգնեալ, մինչև կամանց հրամայէ մկրտութիւն տալ. — այս ինքն այնչափ յանդգնի կամ յանդգնեցաւ։

Հաւանեալ ամենեցուն մեծամեծաց և փոքունց ազդ առնել ամենայն երկրին՝ զի հաճոյ թուեսցի. — այս ինքն հաւանէին, հաւանեցան ազդ առնել, կամ հաւանեալ ազդ առնէին, ազդ արարին։

Յայսցանէ ընկալեալ համարձակութիւն ամենայն ոք՝ հայր իւր կոչել զԱստուած. — այս ինքն ընկալաւ համարձակութիւն կոչել. կամ ընկալեալ կոչէ։

Եւ արդ եղեալ որոտումն յերկնից սաստիկ անհնարին, զի ահաբեկեալ զամենայն ամբոխն. — այս ինքն եղև որոտումն, ահաբեկեաց։

Ասացեալ՚ի հօրէ լինել լոյս, և անդէն եղեալ լոյսն համասփիւռ. — այս ինքն և անդէն եղև։

Ապա թագաւորն Պարսից, քանզի զայս լուեալ ՚ի քաղդէիցն, տաճիկ ուղտուք արձակէ՚ի Հայս արս. — այս ինքն քանզի լուաւ։

Եւ սորա այսպէս սիրելի եղեալ աշխարհիս մերոյ, թագաւորեալ ամս քառասուն և մի. — այս ինքն սա սիրելի եղև կամ թագաւորեաց։

Եւ կիսոյն ՚ի նոցանէ զմեծն Սահակ խնդրեալ. — այս ինքն խնդրեն, խնդրեցին։

Այն ինչ դադարեալ անձրևին, տօթ եղև. — այս ինքն այն ինչ, իբրև դադարեաց։

Եւ ՚ի լինել աշնան՝ կոխան եղեալ մորենի. — այս ինքն կոխան եղև։

Եւ զպատճէն հրովարտակիս այսորիկ յառաջ հանեալ եդեալ և տարածեալ ամենայն զգուշութեամբ, եթէ հրէից վարել զիւրեանց օրէնսն. — այս ինքն հանեալ դիջիք և տարածեսջիք, վարել հրէից զիւրեանց օրէնսն (557)։

Հրամայէր նոցա լուանալ և սրբել, զի արժանաւորք լեալ աստուածատես փառացն տեսանելոյ. — այս ինքն զի արժանաւորք լինիցին։

Յօրինակսն՝ որ եհարց ցնա, թէ զինչ ինչ արարեալ՝ զի զկեանս յաւիտենականս ժառանգեցից. — այս ինքն զինչ ինչ արարից կամ առնիցեմ։

607. Հայերէնի յատուկ եղած ոճ մըն է որ երրորդ դէմք մէկու մը վրայ բան մը պատմելու ատեն՝ բային և ուրիշ բառերուն դէմքը շատ տեղ առջի դէմք կը փոխուի իբրև անոր բերնէն. ինչպէս,

Իբրև ետես՝ թէ մեռանիմ, կոչեաց նա զծառայսն. — փոխանակ ըսելու՝ թէ մեռանի։

Իբրև գիտաց՝ թէ ոչ կարեմ ժոյժ ունել նմա, դարձաւ անդրէն. — փոխանակ՝ թէ ոչ կարէ։

Ելինեցին յաշտարակս ամրացեալս, զուցէ գայցեն հեթանոսք և կոխան առնիցեն զմեզ. — փոխանակ ըսելու՝ զնոսա։

Իբրև եւս Նիկանովը՝ եթէ յայտնեցաւ խոր-հուրդ» նմա, խաղաց պատահել նմա պատերազ-մաւ. — փոխանակ՝ խորհուրդն, խորհուրդ իւր։

Զտէր աղաչէին, մի՛ ՚ի ձեռս հայհոյիչ խուժա-դուժ հեթանոսաց մատնել զնէզ. — փոխանակ՝ զինքեանս, զնոսա։

Իսկ տիկինն Փառանձեմ իբրև եւս՝ եթէ միայն մնայ, եբաց զդուռն բերդին. — փոխանակ՝ մնաց։

Ցանձն իւր տարաբերէր՝ թէ յո՛ թափեսցէ զդաւա-նութիւն թինից. — փոխանակ՝ թափեսցէ։

Գրեթէ ցուցանէր՝ որպէս դիցն օգնականութեամբ զգործ քաջութեան նոյ յառաջ մատուցեալ. — փոխանակ՝ քաջութեան իւրոյ։

Եթէ կիսոյ կէս ՚ի մէնջ մեռանիցիմք, ոչ դիցեն ՚ի վերայ մեր զսիրտ. — փոխանակ՝ մեռանիցի կամ մեռանիցին։

608. Բայի մի դիմքի տեղ՝ շատ անգամ էական բայը կըդրուի և ան բային անորոշ դերբայն։ Էական բայն կամ եզակի երրորդ դիմք կըլլայ տրական խնդրով, կամ ամէն դիմք եզակի ու յոգնակի. ինչպէս,

609. Եզակի երրորդ դէմք՝ տրական խնդրով.

Էր ինձ լինել այսօր յերկրի անծանօթում. — այս ինքն լինէի, գտանէի։

Էր երբեմն (նոցա) զհետ երամակաց ցուլուց ար-շաւել. — այս ինքն արշաւէին։

Այն ինչ լինէր նոցա հասանել. — այս ինքն այն ինչ, իբրև հասանէին։

Ինձ լիցի պաշտել զԱստուած արարիչ. — այս ինքն ես պաշտեցից։

Կալ լիցի քեզ յուխտի մերում. — ա՟ն կացցես դու։

610. Ամէն դէմք եզակի ու յոգնակի.

Քահանայքն էին մատուցանել զձարսն. — այս ինքն մատուցանէին։

Իցես լինել ՚ի հազարաւորս. — այս ինքն լիցիս, եղիցիս։

Լինէին նոքա ասել. Այլ ոչ լինէին տեսանել զնա. — այս ինքն ասէին, ոչ տեսանէին։

Զի թողուլ զչարն և ընտրել զբարին լիցին. — այս ինքն զի թողցեն, ընտրեսցեն։

Յորժամ մտանելն լինիցիմք. — այս ինքն յորժամ մտանիցեմքն։

Եղեն խորհել զխաստակս. Եղիցուք շինել զան-ձինս. — այս ինքն խորհեցան, շինեսցուք։

Եղիցին ականջք քո լսել կամ ՚ի լսել. Յայս լեր թեւակոխել. — այս ինքն լուիցեն, թեւակոխեա։

611. Կրաւորական բայերն երբեմն հասարակ բայի պէս հայցական խնդիր կ՚առնեն ան անուանն՝ որ անուն բայի պիտի ըլլար, ու ընութեան խնդիրնին անուն բայի կ՚առնեն.

Զոր ինչ հրամայեցարն՝ զայն զմտաւ ածջիր. — այս ինքն որ ինչ քեզն հրամայեցաւ։

Յիրաւի պահանջի ընդ որոց յանդգնեցաւն՝ պա-տիժս. — այս ինքն պատիժք պահանջին ՚ի նը-մանէ։

Զարիւն որդւոյն զորս ծնաւ ոք՝ պահանջի, թէ երկիւղիւն Աստուծոյ ոչ սնուցանէ. — այս ինքն արիւնն պահանջի ՚ի նմանէ։

Զպտուղ ծառն յԱստուծոյ և ոչ յայլմէ ուսմքէ հար-ցանի (Ադամ). — այս ինքն պտուղ ծառն հարցանի Ադամայ։

Ոչ Հրեշտակք հաւատացան զկարգ քահանայու-թեանն. — այս ինքն ոչ հրեշտակաց հաւատա-ցաւ կարգ քահանայութեանն։

Վիճակեցաւ երևակն զառաջին և զվերադոյն դօ-տի. — այս ինքն առաջին և վերադոյն դօտին վի-ճակեցաւ երևակին։

Զոյն ’ի Պաւղոսէ աղաչեմք. — այս ինքն սոյն աղաչել՝ խնդրել ’ի մէնջ առ ’ի Պաւղոսէ։

Զմեծն յանձնեցար շահավաճառութիւն. — այս ինքն մեծ շահավաճառութիւնն յանձնեցաւ քեզ։

Զինուորք աշխարհիս մերոյ զհայրենի տէրութիւնն ’ի բաց կողոպտեցան. — այս ինքն հայրենի տէրութիւնն կողոպտեցաւ ’ի զինուորաց մերոց։

612. Անորոշ դերբային, մանաւանդ սեռականին, հայցական խնդիրը շատ անգամ սեռական կըդրուի յատկացուցչի պէս (283, 384).

Վասն կնոջ առնելոյ քահանայի. — այս ինքն վասն կին առնելոյ։

Ետուն ’ի գործ արքունի՝ վարձ նաւաց գործելոյ. — այս ինքն նաւս գործելոյ։

Արար աւազանս մկրտութեան՝ կնքոյ տալոյ. — այս ինքն կնիք կամ կնունք տալոյ։

Վասն թողութեան տալոյ մարդկան. — այս ինքն թողութիւն տալոյ։

Յետ աղօթիցն և այլոց ուղղութեանց յիշեցուցանելոյ. — այս ինքն յետ յիշեցուցանելոյ զաղօթսն և զայլ ուղղութիւնսն։

Ի ժամու մատուցանելոյ պատարագին. — այս ինքն մատուցանելոյ զպատարագն։

Օր դատելոյն և արդարացուցանելոյն ամենեցուն. — այս ինքն զամենեսեան։

Փորձելն՝ քննելն է անձին. — այս ինքն՝ է քննելն զանձն։

Աբրահամու պատարագեն Իսահակայ. — այս ինքն պատարագեն զԻսահակ։

Ինձ ոչ փոքր է հիանալ, վասն այսր՝ խնդրոյ ունել ձեզ. — այս ինքն խնդիր ունել ձեզ վասն այսր։

613. Նական, կրաւորական ու չէզոք անցեալ դերբային, մանաւանդ հոլովածին, ուղղական խնդիրն ալ կըդրուի երբեմն համաձայն դերբային կամ ան անուանին որու որ կ’ըսուի նէ.

Աժդահակայ, Մարաց եղելոյ թագաւորի. — այս ինքն եղելոյ թագաւոր Մարաց։

Անպիտեաց չարաց եղելոյն դատաստանն ’ի բնէ ոչ դատարկանայ. — այս ինքն անպիտի չար եղելոյն։

Վասն որդւոյ իւրոյ, սահմանելոյ որդւոյն Աստուծոյ. — այս ինքն սահմանելոյն որդի Աստուծոյ։

Զոյր ևս յաճախեալ տողէք զկնի ձեր զմերձաւորացն անուանելոյ. — այս ինքն զանուանելոյն մերձաւորք, զայնոցիկ որ մերձաւորքն անուանին։

Ասացուք փոքր ինչ և վասն առաջաւորացն ’ի մէնջ անուանեալ պահոց. — այս ինքն վասն ’ի մէնջ առաջաւորք անուանեալ պահոց։

ՅԱրմենէն յայնմանէ կոչեցելոյ մինչև ցկողմանս պոնտացւոց. — այս ինքն յայնմանէ կոչեցելոյն Արմէն, յայնմանէ որ կոչէր Արմէն։

Զի և ’ի փոքունցն թուեցելոց մի ինչ արասցեն անտես. — այս ինքն ’ի թուեցելոցն փոքր, յայնցանէ որ փոքունք թուէին։

Վասն իշոյն՝ երեքօրէից կորուսելոց. — այս ինքն երեքօրեայ կորուսելոց, որ ըսել է յերից աւուրց հետէ։

614. Ուղղական ու նախդրիւ տրական խնդիրները (342, 363), շատ հեղ եզակի տեղ յոգնակի կըդըրուին.

Միթէ այրս աւազակաց եղև տունդ իմ։
Մնայց զնա իւր յորդեգիրս։
Զքեզ յորդեգիրս առնէր։
Արձակեսցես զնա ազատ ’ի քէն։

Խոր տախտակամածս արասցես զնա։

Ոչ միայն երանելիս չառնէ, այլ և եղկելիս՝ զայն որ զչար բանսն լսիցէ։

Զտիւն գիշերս գործէ արբեցութիւնն։

Զայրն՝ որում զդուռնն յանձն արարին, զնոյն դեսպանս արձակեցին։

Տգեղս ցուցեալ զիս ամենեւին։

Զնա եդ գլուխս եկեղեցւոյ։

Զքեզ միածնին իւրոյ հաղորդս և մարմնակիցս և ժառանգաւորս արար։

Զպարզն առաջի դնեն իբրև զխրահասս, վասն այնորիկ և օգտակարս։ —

Ընդ արշալուրշսն. ընդ առաւօտս. ընդ այգս այգուն. ընդ երեկս աւուրն։

615. Գործիական ու բացառական բառերուն յատկացուցիչը՝ շատ տեղ անոնց պէս գործիական ու բացառական կըդրուի. ինչպէս,

616. Գործիական յատկացուցիչ.

Հաստատեա զսիրտ քո պատառով միով հացիւ. — այս ինքն պատառով միով հացի։

Գնալ սրբութեամբ սրտիւ. Միամտութեամբ սրտիւ խնդրել. — այս ինքն սրտի։

Սատակեցի զնոսա բանիւ բերանով իմով. — այս ինքն բերանոյ իմոյ։

Ընդ հովանեաւ աջովդ քով սրբով. — այս ինքն աջոյդ քոյ սրբոյ։

Խօսել բանիւք խաղաղութեամբ, բանիւք ողոքանօք բանիւք սպառնալեօք. — այս ինքն խաղաղութեան, ողոքանաց, սպառնալեաց։

Արժանաւոր իւրովք մարգարէիւքն ձայնիւք. — այս ինքն իւրոց մարգարէիցն։

Զանսրբութիւն մաքրեալ ինքեամբ մահուն. — այս ինքն ինքեան մահուամբն։

617. Բացառական յատկացուցիչ.

Ոչ էր արբեալ նորա այնչափ յօրէ ծննդենէ իւրմէ. — այս ինքն ծննդեան իւրոյ։

Բառնալ յերեսաց երկրէ. Գալ ՚ի ծագաց երկրէ. — այս ինքն երկրի։

Յորդւոց մարդկանէ կամ ՚ի մարդկանէ. կորուսեալ ՚ի միջոյ մարդկանէ կամ ՚ի միջոյ համարուէն. — այս ինքն մարդկան, համարոյն։

Ի խորոց անդնդոց երկրէ. Ի պտղոյ որովայնէ քումմէ. — այս ինքն երկրի, որովայնի քոյ։

Ի չարախօսութենէ օտար լեզուէ. — այս ինքն օտար լեզուի։

Ի բերանոյ զաւակէ զաւակի քոյ. — այս ինքն զաւակի զաւակի քոյ։

Ի գլխոյ լեռնէն առեալ. Ունէին ՚ի կնոջէ թագաւորէն. — այս ինքն լերինն, թագաւորին։

Ի տանէ կողմանէ. Յինէն կողմանէ. Ի մէնջ կուսէ. — այս ինքն ՚ի տան կողմանէ, յիմ կողմանէ, ՚ի մեր կուսէ։

Յամբոխէն բազմութենէ. Ի Հօրէ յայտնութենէ. — այս ինքն ամբոխին, Հօր։

Ի տէրունական խաչէն զօրութենէ. — ՚ի խաչին։

Ի մարգարէէս գեղեցկապէս զերծանել կամաց. — այս ինքն ՚ի կամաց մարգարէիս։

Զկնոջէն քանանացւոյ մեծ զհաւատոյն ասէ. — այս ինքն զհաւատոյ կնոջն քանանացւոյ։

618. Բայց յատկացուցիչն ածական որ ունենայ՝ ան չհամաձայնիր երբեմն, երբեմն ալ ան միայն կըհամաձայնի և ոչ յատկացուցիչը.

Ընդ հովանեաւ աջովդ քո սրբոյ. Հեղմամբ արեամբդ քո սրբոյ. Յաջոյ փրկչէն մերոյ և տեառն. — այս ինքն աջոյդ սրբոյ, արեանդ սրբոյ, փրկչին մերոյ։

Հեղմամբ արեան ձերոյ կամ իւրոյ. — այս ինքն արեան ձերոյ, իւրոյ։

Ի դոչէ մարդոյն արդարութենէ.— այս ինքն՝ յարդարութենէ միոյ մարդոյն (477)։

619. Երբեմն ուրիշ հոլովներու ալ կ'ըլլայ որ կըհամաձայնի յատկացուցիչը, կամ նախդրիւ հոլովի քով ուղղական կըդրուի, ու եաքը սեռական դերանուն մը կ'աւելցուի.

Թէպ քերովբէից երկայնութիւն քսան կանգուն.— այս ինքն երկայնութիւն թեւոց։

Պատրաստեալ հուրն, մինչ չեւ ուրուք 'ի նա փըչեալ, վառումն նորա յայտնի իմացաւ.— այս ինքն վառումն հրոյն, որուն տեղը աւելցած է նորա։

Սուգ և մխիթարութիւն՝ անուանք իւրեանց ընթանան յաշխարհի.— այս ինքն սգոյ և մխիթարութեան անուանքն։

Զերկիրն Հայոց այնուհետև եկեալ արքային Պարսից յիւր անուն զտեղիսն անուանէր.— այս ինքն զտեղիս երկրին Հայոց։

Եւ ոչ զյորովայնի զկեանսն կարէ ոք ասել զյօրինուածսն.— այս ինքն զյօրինուածս կենացն որ յորովայնի (389)։

Ընդ հրեշտակմն դասակցելով պարս.— այս ինքն ընդ հրեշտակացն պարս։

Սուրբ ուխտաւոր մանուկն՝ զինչ պիղծ մերձենայր 'ի ձեռս նորա՝ սրբեալ լինէր.— այս ինքն 'ի ձեռս սուրբ ուխտաւոր մանկանն։

Ցարաբերական յատկացուցչին վրայ ալ շատ անգամ կ'երեւնայ աս բանս, որով կ'ըլլայ ըստ ծնիս 'ի 581։

620. Իսկ երբոր կ'ըսենք Պատառ մի հաց կամ մագաղաթ, բլիթ մի հաց, բաժակ մի ջուր, կաթ մի ջուր, բեռն մի փայտ, և այլն, չորս կերպ կրնայ իմացուիլ. մէկ մը յատկացուցիչ ըստ 619, մէկ մը ուղղական խնդիր ըստ 342, 381, 389, մէկ մը գործիական խնդիր ըստ 371, մէկ մ'ալ ածական ըստ 585։

621. Երբեմն ալ յատկացուցիչն ու յատկացեալը կըփոխեն հոլովնին, մէկը միւսալին հոլովը կ'առնէ.

Ի շփոթ բարբառոյ տալ նմա պատգամս.— փոխանակ ըսելու 'ի բարբառ շփոթի։

Զփուշն խլել՝ զցանկութիւն բուսոյն հրամայէ.— փոխանակ՝ զբոյսս ցանկութեանն։

Համապազորդ արտասուօք աւազանին լուանալ.— փոխանակ՝ աւազանաւ արտասուացն։

Հատաւ օգնականութիւն յուսոյ նոցա.— փոխանակ՝ յոյս օգնականութեան։

Ի ժամանակի փախստենէն Տապհոյ.— փոխանակ՝ 'ի ժամանակէ փախստեանն։

Ի դրանէ մարդկանն նենգեալ.— փոխանակ՝ 'ի մարդկանէ դրանն։

Հասարակախառն ինչ բնութեամբ օրինաց.— փոխանակ՝ օրինօք բնութեան։

Ողջ լեր յարքունական տէրութեանդ պարագայց ամօք. (57) — փոխանակ՝ պարագայիւք ամաց։

622. Գոյականին ածականն երբեմն սեռական կըդրուի յատկացուցչի պէս.

Օծցեն իւղով 'ի մրրոյ պարզելոյ.— այս ինքն իւղով պարզելով 'ի մրրոյ։

Իմով արեամբ վասն ձեր հեղլոյ.— այս ինքն արեամբ հեղլով (297)։

Ուռկանաւն արկելոյ 'ի ծով։ Զննելի բնութեամբ մարդկայնոյ։ Մկրտեցար արեամբդ քո սրբոյ։

Ծնողք սրբոյ աւազանաւն։

Հերձուածականին չարափառութեամբ.— այս ինքն հերձուածական չարափառութեամբն։

Հայցեա յորդւոյ քո միածնի.— յորդւոյ միածնէ։

Ցանուանեալ թլփատութենէ անտի մարմնաւոր ձեռագործին.— այս ինքն յանուանեալ 'ի մարմնաւոր ձեռագործ թլփատութենէ անտի։

Արդ զայս տուաք բան սակաւոյ՝ ձեզ մխիթար տրտմեցելոց. — այս ինքն զայս բան սակաւ:

Ի մեղադրութենէ աստուածայնոյն և մարդկայնոյս արտաքս զինքն ոյցեալ. — այս ինքն յաստուածային և մարդկային մեղադրութենէ կամ մեղադրութեանց:

Գլեզու մարդկան.. զլի թունոք մահաբերին. — այս ինքն թունոք մահաբերօք:

Իւրայովքն զօրօք բազմի վառելովք. — այս ինքն զօրօք բազմօք:

Փառաբանչօքն անմահից. — այս ինքն անմահ փառաբանչօքն:

Տարեորականաց լցեալ զանազան պտղովք. — այս ինքն տարեորական զանազան պտղովք:

Մեծաբանս մոռեաց բարբառել. — այս ինքն մեծաբանութիւնս, կամ ըստ 435:

Շինեցին 'ի պարիսպս ամուր՝ յաշտարակս հզօրաց. — այս ինքն յաշտարկաս հզօրս:

Ընդ արդարս երջանկաց. — այս ինքն ընդ երջանիկ արդարս:

Հեռագոյն լինիցի ընդ ձեզ և ընդ նոսա՝ որչափ կանգունք երկուց հազարաց. — այս ինքն երկու հազար կանգունք:

Ցայն աւուրս եօթանց կամ եօթեանցն. — այս ինքն յայն եօթն աւուրսն:

623. Զօրորդ հոլովման նախդրիւ վերջահոլով տրականին աւելի համարձակ ու բնականաբար կ'ըլլայ առ բանդ, ինչու որ՝ ոյ ալ ոոմ ի պէս ամենևին տրական է (33). ուստի շատ տեղ կ'ըսուի

Յաւուրն առաջնոյ. — որ ըսել է առաջնում:

Իմաստութիւն ոչ բնակէ 'ի մարմնի վարեցելոյ մեղօք:

Նստեալ յաթոռ բարձրութեան և վերացելոյ:

Ի լձին այրեցելոյ հրով և ծծմբով:

Ի յաւանակի նորոյ նստեալ:

Նիզակն արի 'ի ձեռին իւրում աջոյ, և յահեկումն վահան:

Ի մարմնի իմոյ, 'ի սրտի իմոյ, 'ի հեծութեան իմոյ, 'ի ձեռին քոյ կամ քում:

Ի համգստեան ձերոյ. յերկրորդում ամին իւրոյ. — այս ինքն իմում, ձերում, իւրում:

624. Երբեմն ալ գոյականին հոլովն ածականը կ'առնէ, ու գոյականը սեռական կըդրուի յատկացուցչի պէս.

Թագաւորեաց ամօրեայ մի աւուրց. — այս ինքն ամօրեայ մի աւուրս:

Աջակողմն թևին բեկաւ. — այս ինքն աջակողմ թևն:

Հակառակորդք բազում են գործակցաւ բանսարկուին. — այս ինքն գործակից բանսարկուաւն:

Ցիւրմէ բարեսէր առատութեանն. — այս ինքն յիւր բարեսէր առատութենէն:

Ցահեկէ զստին երկաթի. — այս ինքն յահեակ զստէն:

Արդելականք կուսանաց. — այս ինքն արդելական կուսանք:

Ընդ հնդեկան կամարարն կուսանաց. — այս ինքն կամարար կուսանսն.

Սատակել զսատակիչսն չարացելոց թշնամեացն. — այս ինքն զսատակիչ չարացեալ թշնամիսն:

Բաշխել նոցա զդահեկանաց տարեորն. — այս ինքն զտարեոր դահեկանսն:

Ճակատեցաւ ութ հարիւր հազարօք զօրաւորօք պատերազմողաց. — այս ինքն ութ հարիւր հազար զօրաւոր պատերազմողօք:

Ընտրեաց երեսուն հազար արանց զօրաւորս զօրութեամբ. — այս ինքն արս:

Անկան քսան հազար արանց. Սատակեաց ութ հազար արանց. — այս ինքն արք, արս:

Տամ քեզ տասն արծաթոյ կամ երկուս հազարս երկվարաց. — այս ինքն արծաթ, երկվարս:

Զհազար և զհարիւր արծաթոյն զոր առեր... դարձոյց անդրէն զհազար և զհարիւր արծաթն:

Երիւք սոցին. Յերկուց սոցա. Յերկոցունց սոցա. — այս ինքն երիւք սոքօք, յերկուցս 'ի սոցանէ:

625. Երբեմն ալ գոյականնածականի պէս առաջ կըդրուի ուղղական, և ածականն ետև՝ գոյականին հոլովով.

Ընտիր ընտիր երիտասարդ վառելովք. — այս ինքն վառեալ երիտասարդօք:

Եկին յօր հասարակին. — յ'ի հասարակ աւուրն:

Լուեալ 'ի քահանայիցն և 'ի նախարար պատգամաւորացն եկելոց. — այս ինքն 'ի պատգամաւոր նախարարացն:

Զարթոյց տէր զոգին Կուրոս պարսկի. Զբորոտութիւն Նեէմանն ասորւոյ. Զկնի Յովհան մանդակունւոյ. — այս ինքն պարսիկ Կուրոսի, ասորի Նեէմանայ, մանդակունի Յովհաննու կամ Յովհաննու մանդակունւոյ:

Առ Աղեքսանդր մակեդոնացւով. — այս ինքն առ մակեդոնացի Աղեքսանդրիւ կամ առ Աղեքսանդրիւ մակեդոնացւով:

Առ Անտիոքոս ամպարշտաւ:

ՑՔրիստոսէ՛ նրբախօսէն. — այս ինքն 'ի նրբախօս Քրիստոսէ՛ն:

626. Երբեմն ալ ածականն առանց նայելու իր գոյականին համաձայնութեան օրէնքին՝ կըդրուի ինչպէս որ յարմարի նէ բային կամ խնդիր առնողի մը.

Առեալ անձնագեղոյն և քաջաղեղան արին Վաղարշակ կորովաբանոյն և հանճարեղի. — սեռական ուղղական մէկտեղ են, առնելով անցեալ դեր-

բային համար, որ ուղղական ալ կ'առնէ անուն բայի, սեռական ալ (328, 330):

Մտաց աչաց իմաստնոց և ոչ թէ զգալեաց տեսանին. — վասն զի տեսանեմ գործիական ալ տրական ալ կ'առնէ խնդիր (352, 553):

Յառաջնում յարձակել անդ. — վասն զի յառաջին յարձակել ըսեր ես՝ յառաջնում յարձակել, երկուքը մէկ է, յարձակելը յարձակմն տեղ ըլլալուն:

Մերձ առ մեծիմաստն Ասոնեբաեհ թագաւորն կացելոյ յայնմ նահանգի. — վասն զի առ ուղղական ալ սեռական ալ կ'առնէ նոյն մտքով:

Առ մեծի չարչարանօքն Քրիստոսի: Ընդ մեծի մեղադրութեամբ է: Զգալի այն ասի, որ ընդ զգայարանացս 'ի ներքոյ անկանի, կամ ընդ առնեքումբք կամ ընդ ոմամբք կամ ընդ միով. — վասն զի աս, ընդ, գործիական ալ սեռական ալ կ'առնեն մէկ մտքով:

Ըստ ազգի ազգի և պէսպէս տուեցելովք 'ի նմանէ շնորհացն. — վասն զի ըստ գործիական ալ կ'առնէ երբեմն տրականի մտքով:

Տես և 'ի 582:

627. Միջակ անուններուն ու դերանուններուն հոլովները շատ անգամ մէկմէկու տեղ կըդրուին, ևս առաւել սեռական ու տրական իրարու տեղ կամ գործիականի ու բացառականի տեղ, մանաւանդ ածական որ ըլլան գոյականի մը: Իսկ մնակ՝ քիչ:

628. Նա դերանունն երբեմն ինքն, ինք, դերանուանց տեղ ալ կըդրուի.

Զոր նա և նա միայն գիտէին. — այս ինքն, ինքն և նա:

Գիտաց Յիսուս թէ կամէին գնա հարցանել. — այս ինքն զինքն:

Ասէ Յիսուս ցեկեալն 'ի վերայ նորա. — այս ինքն 'ի վերայ իւր։

Ասէ Աբրաամ ցծառայն իւր ցերէց տան իւրոյ՝ ցիշխան ամենայն ընչից նորա. — այս ինքն ամենայն ընչից իւր կամ իւրոց։

Վասն Հերովդիայ կնոջ Փիլիպպոսի եղբօր նորա. — այս ինքն եղբօր իւրոյ։

Աղաչէր զնա կինն զի զդեւն հանցէ 'ի դստերէ նորա. — այս ինքն 'ի դստերէ իւրմէ։

Գոհանային զԱստուծոյ հարցն նոցա. — այս ինքն հարցն իւրեանց։

Բայց զգուշանալու է որ ծուռ միտք չելլէ։

629. Ուղղական յարաբերականը որ՝ ամէն հոլովի տեղ կրբանի շատ անգամ, ու շատ տեղ՝ ետեւէն պէտք եղած հոլովը դերանուն մը կ'աւելցուի. աշխարհաբառերնուս մէջն ալ կայ աս. ինչպէս,

630. Սեռ., Իբրեւ զմնաստուած ոք որ չէր այլ ինչ յոյս 'ի միտս նորա. — այս ինքն յորոյ միտս չէր, և որուն տեղը աւելցած է նորա։

Են՝ որ ոչ գոյ բանք 'ի բերան. — ո՛ որոց ոչ գոյ։

631. Տր. Զօրութիւն է՝ որ մեկին է նմա ամենայն. — այս ինքն որում։

Աստուած զոր գիտէ՝ կամի, և զոր կամի՝ գիտէ. որ առ մերս բնութիւն անհնար է այսմ լինել. — այս ինքն որում անհնար է լինել։

632. Գործ. Այնու որ պակաս գտար, եղեր ամենայն օրինացն պարտական. — այս ինքն որով պակաս գտար։

Որ ամենայն ինչ նովաւ եղեւ, հարկ էր զի նովաւ սրբեսցին. — այս ինքն որով ամենայն ինչ եղեւ։

633. Բաց. Մտցուք առ Աստուած կենդանի, որ ոչ ևս ելանիցեմք 'ի նմանէ. — այս ինքն յորմէ ոչ ևս ելանիցեմք։

Հատանել յազգէ յայնմանէ՝ որ իրաւունք Աստուծոյ տարամերժեալ տրոհեալ է 'ի նոցանէ. — այս ինքն յորոց տարամերժեալ տրոհեալ է (571)։

634. Հայց. Զպսակն որ պարտիք։

Տեսեալ զայն որ յառաջն ուրանային։

Զամենայն որ միանգամ կամիցիք։

Զամենայն որ ինչ ասացի ձեզ։

Զամուրդ որ ամրացուցեր։

Զամենայն բանսն որ ուխտեաց նմա։

Մեծ էր ատելութիւնն որ ատեաց զնա. — այս ինքն զոր, որով (374, 377)։

635. Ուրիշ նախդրով հոլովներու տեղ.

Զայն որ նոքա հուպ լինել չիշխէին. — այս ինքն յոր.

Մինչև յօրն որ ամենայն խորք 'ի վեր գան. — այս ինքն յորում։

Մի յայնցանէ է որ երկբայութիւն ասի 'ի նոսա. — այս ինքն յորս։

Ունիմք շինուածս յերկինս առանց մարմնաւոր ձեռագործի, որ ոչ երեւին ձեր աչքունքդ առ նոքօք. — այս ինքն առ որովք ոչ երեւին։

636. Որը շատ տեղ ու շաղկապ ալ կընշանակէ, որ աշխարհաբառ ալ որ կ'ըսենք.

Աղաչէին որ զայս ողջ անարատ հասուցանել մարթասցեն։

Կամիս որ դու միայն իցես. — կ'ուզես որ դու միայն ըլլաս։

637. Զի միջակ անուանն ալ (80) որ յարաբերականի պէս կրբանի շատ տեղ, և անոր պէս ալ ուղղական՝ ամէն հոլովի տեղ բանեցուցած կայ նախնեաց լաւ շարադրութեան մէջ.

Ես որպէս խուլ զի ոչ լսէ, որպէս համր որ ոչ բանայ զբերան իւր. —

Ես որպէս խուլ որ ոչ լսէ, և իբրև զհամր զի ոչ բանայ զբերան իւր։

Իբրև զջուրս բազումս որ ծածկեն զծովս. —
Իբրև ջուրք բազումք զի ծածկեն զծովս։

Որպէս հանդերձ զի ագանի, որպէս գօտի որ ածի հանապազ ընդ մէջ։

Է ինչ զի և 'ի մարգարէսն յիշի, և է ինչ որ միայն 'ի գիրս յայս։ —

Կած անտի կին՝ զի անուն էր նորա Ոդոմպի. — այս ինքն որոյ անուն էր։

Եկն մարախ և խառնիճ՝ զի ոչ գոյր թիւ. — այս ինքն որոյ չափ որոց։

Գոյ աստ այր մի 'ի դրան քում՝ զի իրքդ այդ նո֊ցա վճարին. — այս ինքն որով իրքդ այդ վճարին։

Եւ զայս՝ զի ոչ համբերեմք մեք տեսանել, գոր֊ծեաք և մեք. — այս ինքն զոր ոչ համբերեմք տեսանել։

Ի ժամանակի՝ զի հարկանէր զԴարեհ արքայ. — այս ինքն յորում հարկանէր։

Հանդիպի յայնմ ժամու՝ զի մկրտէր զԳրիգոր. — այս ինքն յորում մկրտէր։

638. Մակբայներ ու շաղկապներ ալ կան շատ, որ մէկը մէկալի մօքով իրարու տեղ կըբանին երբեմն. բայց ատ իրենց այլևայլ նշանակութիւններն ըլլալով՝ բառգրքին կ՚իյնայ սորվեցընելը։

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՐՏՈՒՂՈՒԹԻՒՆ

639. Արտուղութիւն է պարզ շարադրութեան բը֊նական կարգէն դուրս ելլել աղուորութեան մը համար, կամ աւելի ազդու կամ բացայայտ ընելու խօսքը։

640. Շարադրութեան բնական կարգն է՝ առաջ անուն բայլին դնել, ետքը բայն, ետևէն խնդիրը կամ մակբայն. անուն բայլին ու խնդիրին յատկացուցիչը կամ բացայայտիչն ամէն մէկունն իր քովը. նոյնպէս ա֊ծականները գոյականներուն քովը. ուրիշ խնդիր առ֊նողներուն խնդիրն իրենց քովը, ու նախդիրներն ամէն մէկունն իր վրան։ Ասկէ դուրս եղած շարքն՝ արտուղու֊թիւն կըսեպուի։

641. Ասանկ, անուն բայլին շատ անգամ ետև կը֊դրուի, ու բառերով կըբաժնուի, ու խնդիրն ալ շատ անգամ առաջ կըդրուի.

Զարմացեալ էր ընդ միտս Պետրոս։

Եմուտ առնել խունկս և ողջակէզս Յէու։

Մատեաւ և յարդարեան երբեմն փորձ մահու։

Հրամայեաց զնա վաճառել տէրն նորա և զկին նորա և զորդիս նորա։

Այնու ևս յայտ լինէր՝ եթէ 'ի ծառայութեան և 'ի հնազանդութեան կայ ակամայ Առաքելոցն սատանայ։

Զի՞նչ ընդհատ 'ի մանկտւոյ իցեմք՝ որ ընդ խաղ տունս շինիցեն, մեք որ գեղեցիկ ապարանս շի֊նիցեմք։

Դու զյանդուգն զլուան արքայն սաստիկ զփարա-
ւոն, որ արկ 'ի ծառայութիւն զժողովուրդ քո 'ոք
զԻսրայէլ, պէսպէս հարուածովք կշտամբեցեր։
Նոցա ամենայն ոք չէ հնար եթէ բարիս ասիցեն։
Որ 'ի վեր քան զամենեսեան է, առ այն որ 'ի
խոնարհ քան զամենեսին էր՝ էջ։
Զմարգարէականն ընդ որ հանապազ անցանէ՝
յիշեսցէ։
Գոնէ յօժարութիւն յորժամ այսր ժողովեսցուք՝
ցուցանիցեմք։
Եկի զանէծս օրինացն որ վասն յանցուածոց ե-
դան՝ լուծանել։

642. Դերբայն ու իր էական բային մէջ շատ տեղ այլ և այլ բառ կըմնէ, ինչպէս անուն բայի, խնդիր, մակբայ, և այլն, և անով կըզատուին մէկմէկէ.

Ես ծնեալ իսկ 'ի դմին եմ։ Հանեալ չև ևս է։
Իմ է օրն լինելութեան նորոգեալ։
Էր ժողովն նոցա խռովեալ։
Որ էր վասն խռովութեան իրիք եղելոյ 'ի քաղա-
քին և սպանութեան մտեալ 'ի բանտ։
Բարկացեալ յոյժ էին քաղաքացիքն։
Քեզ Տէր լիցի ընդ ձեռամբ անկեալ։
Եղիցին մնացեալքն Յակոբայ յԱստուած դարձեալ։
Է արդարև լուեալ մեր։
Ոչինչ է դորա արժանի մահու գործեալ։
Զի՞ իմ 'ի նոցանէ գտեալ զառողջութիւն։
Թէ չէր նախ թողեալ։
Թէ չէր զմանուկն տեսեալ։
Մինչ չև ձեր խնդրեալ ինչ իցէ։
Զի իցէ հաւու խօսեալ։
Իցէ քերովբէիցն թռուցեալ զթևս իւրեանց։
Ընդ ամենեցուն եմ համարս տալոց։
Զէ զհարկն 'ի դուրս հատուցանելոց։
Անդ էր նաւն թափելոյ զբեռինսն։

643. Այլ և այլ խնդիր առնողներ մէկտեղ որ գանէ, երբեմն մօտին միայն կըտրուի խնդիր, երբեմն աւհեռուին, ու մէկալը զօրութեամբ կըհասկըցուի. ինչպէս,

644. Մօտին խնդիր.

Զքեզ Աստուած հարցն մերոց գոհանամ և օրհնեմ։
Նեղեալ անձինք օրհնեն և գոհանան զԱստուծոյ։
Կացէք մնացէք պահեցէք դուք առ 'մեզ զնոյն հաւատ։
Կարիցեմք 'ի դէպ մտանել և ելանել 'ի ճառս։
Իջմամբն և ելելոյն 'ի խորոց։

645. Հեռուին խնդիր.

Զբողոքն ապրեալս առաքեցին և այրեցին հրով։
ԶՏիմոթէոս եկին գտին փախուցեալ։
Առեալ զայր զհրամանս իշխանութեանն։
Առին զնացին զնա։
Առնու ելանէ զերամբիւն նորա։
Առնու վարէ զնա Աստուած զորդիս նոցա։
Հերձոյր անցանէր զգետոյն։
Թողուն և գնան ճարտարքն զգործն իւրեանց։

646. Շատ հեղ ալ բայի կամ անունի մը խնդիրը միջանկեալ բառերով կըհեռանայ.

Առ հասարակ աղօթս անկեալ ծառայանէին։
Անծանօթ հրաման է զտեղիդ նշանակել։
Տեսանեմ զմարդիկս զի շրջին՝ իբրև զծառս. — այս
ինքն՝ զմարդիկս որ շրջին՝ (637) տեսանեմ իբրև
զծառս։
Արար Աստուած այս որդւոյն Իսրայէլի։
Արկ Հերովդէս արքայ ձեռն չարչարել զոմանս։
Այլ կամ ոտամբ կամ ձայնիւ առնիցէ։
Զինչ ինչ յայտ և օրհնութիւնքն առնիցեն։
Արգել հայելոյ 'ի յստակութիւն լուսոյն լիցին։
Ոչ գօսանալ ձեռաց կոփողացն հրամայեցեր օրհ-
նեալ փափաքանք։
Եւ ապա աղաղակութիւնն 'ի նմանէ կատարեալ լինի
'ի գերելոյ անուն։

Զնաղանդութիւն արարածոց պատմէ՝ արարչին:

Ո՞յր ուրուք դի կանգնեալ երևեցաւ 'ի նենդանեաց:

647. Ցատկացուցիչը յատկացեալէն ու բացայայտիչը բացայայտեալէն շատ հեղ կըհեռանան՝ մէջերնին բառեր լինալով.

Զայն ողորմ ելանէր մանկանցն սգացելոց:

Ոչ է առաւել գոյ 'ի նմա իմաստութեան և հանճարոյ:

Իմ փոքր մի և սասանեալ էին ոտք:

Ամենեցուն որ 'ի ժողովրդեանն էին աչք 'ի նա հայէին: —

Ամենեցունց ճարտարապետն ուսոյց ինձ, Իմաստութիւն:

Որում և Աբրահամ տասանորդս ետ յաւարէ անտի՝ նահապետն:

Եկն Վարդ ողջ զերծեալ 'ի կապանացն զօրութեամբն Աստուծոյ՝ եղբայր զօրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի:

648. Ածականներն ալ կերպ կերպ բաժնուիլ ունին գոյականէն, ինչպէս մէկ քանին տեսանք 'ի 409, 410, 412: — Նմանապէս որ ինչ, որ ոք իրարմէ կըզատուին շատ տեղ՝ մէջերնին բայ կամ ուրիշ բառ մնալով.

Որ վասն իմ ինչ է՝ վճարեալ է:

Զոր ունիցի ոք ինչ՝ հրամայէ ընկենուլ:

Զոր և ինչ հայցեն՝ առնուն:

Զինչ շնորհս որ տայ քեզ Աստուած: —

Որ պարտիցի ոք ինչ յարքունիս:

Որ անմարմին ոք է.

Որ լաւ ոք եկեալ յաշխարհ մեռանէր:

Որ 'ի բնութենէ ոք ակամայ կալեալ էր զմոլութիւնն:

Ամենայն որ միանգամ ոք կայր 'ի պատիժս:

Որ ոչն կամիցի ոք գործել:

649. Ասանկ ալ ոք, ինչ, իրենց գոյականէն կըզատուին.

Է՞ ոք այդր այր. — այս ինքն է՞ այդր այր ոք:

Մի՛ ոք մեռցի այսօր այր յԻսրայէլէ. — այս ինքն մի՛ ոք այր մեռցի:

Ինչ հիմունս արկ նմա Բարձրեալն:

Ինչ հաւանեալ տեղի ետ ճարտարն:

Եւ նա եդ ինչ 'ի մտի իւրում:

Ի չեղ բերիցէք յինչեանս:

650. Այս, այդ, այն, ածական դերանունները շատ անգամ առաջ դրուելով՝ հեռու կըզատուին իրենց գոյականէն.

Այս երկիցս անգամ երևեցաւ չքնաղ տեսիլս:

Զայս մեծ և փրկագործ աւարտեալ 'ի մահուն իւր Քրիստոս զխորհուրդ:

Որոց զայս ընդ միմեանս երդմունս արարեալ էր:

Հաստատեաց նա զայն որ առ մեզ բարեխօսութիւն:

Զայն որ փոքր մի յառաջ խռովութեամբ լցեալ էր զբանակն՝ ուրախութեամբ լնուլ:

Առ այն որ ամենայն զօրութեանց և բարձրութեանց տիրէ Աստուած:

Այն որ 'ի հրէաստանէ անտի ազգքն փախստական գնացեալ էին:

Բազում ինչ և մեծամեծ այն էր որ 'ի նմանէ անցք ընդ եկեղեցին անցանէին. — այս ինքն այն անցք էր որ անցանէին:

Զայն որ խառնիճաղանճ զօրս յինքն կուտեալ էր՝ յիւրաքանչիւր տեղիս ածակէր. — այս ինքն զայն խառնիճաղանճ զօրս որ յինքն կուտեալ էր:

Յայն զնոսա բերէր 'ի մարտս. — իմ յայն մարտս:

651. Նմանապէս սոյն, դոյն, նոյն, որ ոչ միայն վերջահոլով առաջ կըդրուին (417), հապա նախդրիւ հոլովով ալ սովորաբար, երբեմն կըխախտին իրենց սովորական տեղէն՝ զատ առնելով մը.

Կատիճ՝ նոյն լցի տալոյ և առնելոյ։

Օրէն՝ մի և նոյն կացցէ ձեզ։

Մարմինն որ անկաւ՝ նոյն և յառնելոց է։

Զետ որ զերկինս և զերկիր հաստատեցին՝ նոյն և տախտակս քարեղէնս փորագրեցին։

Անօրէնութեամբն իւրով զոր արար՝ նովին մեռցի։

Այլ զերէր՝ չնոյն զՔրիստոս սուրբ առնիջիք։

Զայն որում զգուշնն յանձն արարին՝ չնոյն դեսպանս արձակեցին։

Յորոգայթ ՚ի նոյն անկցին։ Կայր մնայր ՚ի շուրեան ՚ի նոյն։

Ընդ այնուհետև չընդունայն եղեալ ՚ի նոյն խորհուրդս.— փոխանակ՝ ՚ի նոյն ընդունայն խորհուրդս։

Ընդ ճանապարհ ընդ նոյն ոչ յաւելուցուք տեսանել զնա։

Ի մեղս իւր զոր մեղաւ՝ ՚ի նմին մեռցի։

652. Անուանի մը նախդիրը շատ անգամ իրմէ առաջ դրուած խնդիրին կամ մակբային վրայ կրդրուի, թէ վերջահոլով ըլլայ ան խնդիրն և թէ ուրիշ նախդրով հոլով մը. ինչպէս,

653. Խնդիրին վրայ նախդիր.

Զգուշանալ ՚ի կռոց զոհելոյ.— այս ինքն ՚ի զոհելոյ կռոց։

Ասել զմեծի ողբոց և արտասուաց արժանի սոցա գործս.— այս ինքն զգործս արժանի մեծի ողբոց և արտասուաց։

Յառաքինի գործոցն խոստացեալ վարձուց.— այս ինքն ՚ի վարձուցն խոստացելոց առաքինի գործոց։

Զհուրբ կիզեալն և զհողմով հոսեալն և զժանեօք գաղանաց ծախեալն յարուցանէս։

Ի բազում բանս խօսելոյ.— այս ինքն ՚ի խօսելոյ։

Ի բազում արութիւնս քաջութեան ցուցանել։

Յօժարեալք ՚ի զգաստար ՚ի նմին առնուլն։

Զ՚ի լոյս անմատոյց ծածկեալդ։

Զառ ՚ի յԱստուծոյ հաստատեալ թագաւորութեանդ հրամանս։

Զյատեան ածելն։ Ասել զայն ժամու պատահիցն։ Զյետ մահու կեանս։

Զընդ աջմէ հօրննստեալն։ Զըստ մարմնոյ ծնունդ Փրկչին։

Ի զայնոսիկ մատակարարողէ։

Անապատ լեալ յառ ՚ի նմանէ փրկութենէն։

Ա՛ ՚ի սպասն յոր կարգեցաւ՝ հասանելոյ։

Որպէս խորթս առ ՚ի ծննդենէ աղատւչին։

Զյաղագս սորա բանն։ Քննեցան ՚ի նախ քան զմեզ սուրբ հարցն։

654. Մակբային վրայ նախդիր.

Զյառաջագոյն ասացեալ պատգամն։

Զերբեմն ախորժելի խորհուրդն։

Զանտի վնասն և զաստի օգուտն։

Յաստի անտի ծայրիցն։

Զգոգցես կենդանին։ Զևս գերագանցն։

Յևս զարմանալի կենդանեաց։

Յընդդէմ դառնալ նոցա։ Յառաւել զմարդն պատուելոյ։ Յգկնի եկելոցս։

655. Նոյնպէս կ՚ըլլայ թէ և նախդիրն առնելու բառը զեղչմամբ յայտնի դրուածչըլլայ, և միայն դիմորոշ յօդով ըմբռնելի իմացուած ըլլայ ըստ 442.

Ոչ զսակ աղքատն, այլ զհոգւոյն.— այս ինքն զհոգւով աղքատն։

Ի բանիւք յանցանելն, ՚ի գործով և ՚ի խորհրդովք.— այս ինքն ՚ի գործով յանցանելն, ևն։

Ոչ առ մարմնով խոնարհն և ոչ առ մարմնով մաշեալն, այլ առ սրտիւն և հոգւով.— այս ինքն առ սրտիւ և հոգւով խոնարհն և մաշեալն։

Զառ 'ի մէնջն՝ զամենայն կատարեսցուք. Ընկալայ զառ 'ի ձէնջն. — այս ինքն զայն որ է 'ի մէնջ, 'ի ձէնջ:

Մատուսցեն զվասն մեղացն և զվասն փրկութեանն. — այս ինքն զայն որ է վասն մեղաց և զայն որ է վասն փրկութեան:

Զդիւրալուրն և զառանց խոր բանիցն յարգեն. — այս ինքն զայն որ է առանց խոր բանից:

Նետիւք խոցոտել զ'ի վերայ պարսպէն. — այս ինքն զայնոսիկ որ 'ի վերայ պարսպէն:

Լուեալ իմացան զհիւրընկալութեան աղագաւն. — այս ինքն զայն զի էր նա՛ զլինելն հիւրընկալութեան աղագաւ:

Զվասն որոյ եղեն սոքա՝ եղծանել. — այս ինքն զայն վասն որոյ եղեն:

Ի բաց թօթափել իբրև զոչ 'ի բնութենէս. — ի
իբրև զայն, իբրև զիր՝ որ ոչ է 'ի բնութենէս:

Զառնելն և զոչն. Ի բանալն և յոչն. — այս ինքն զոչ առնելն, յոչ բանալն:

656. Բայց երբեմն տեղադրութեամբ կրկնուի նախդիրն՝ ետև դրուած բուն նախդրին տէր եղող խնդրառուին վրայ կամ նաև՝ խնդիրին վրայ, նոյնպէս ալ մակբայէն ետև դրուածին վրայ. ինչպէս,

657. Բուն նախդրին տէր եղող խնդրառուին վրայ.

Զգացուցանել մեզ զհոգւոյ չափ զսէրն:

Զառ Դարեհիւ զկուիւն:

Զվիրացն զբժշկիչ պատուիրանս: Զառ 'ի քեզ զապաւինեալ և զյուսացեալ ժողովուրդս քո:

Կամիմ զվասն նոցա կշտամբութեան յարմարել զբանս:

658. Խնդիրին վրայ.

Զփառս զառ 'ի միոյն Աստուծոյ ոչ խնդրէք:

Զտաճարն զառ 'ի քէն հոլանացեալն:

Զզուարակն զվասն մեղաց. Յարենէ առ 'ի վասն մեղացն սրբութեան. — որ աւելի որոշ կըհասկըցընէ թէ՝ զզուարակն՝ որ է վասն մեղաց, յարենէն յայնմանէ՝ որ է վասն սրբութեան մեղացն:

Յանկարօտ բարեօք զուարճացեալ յամենալից տեղւոջէս՝ անկանիմ յալէկոծութեամբ սահուն եղեալ 'ի ցաւագին կեանս կենցաղոյս:

659. Մակբայէն ետև դրուածին վրայ.

Զամենեսեան զյառաջագոյն զննջեցեալսն:

Զայսր գալոյն զորպիսութիւն:

Ի միւսանգամ 'ի գալստեանն:

660. Երբեմն ալ առաջ դրուած խնդիրն ու մակբայն ամէնէն առանց նախդրի կըթողուի, և ետև դրուած բուն նախդիր առնելուքէն վր միայն կըդրուի.

Յերկինս զհամբառնալն Քրիստոսի մարգարէանայ:

Մի խափանեսցէ ըստ Աստուծոյ զգնացս սրբութեան:

Ի ծանրութենէ մեղաց զաշխատեալքս:

Ի նմա եղեալ զկրան խօսէին:

Եթէ ոչ կացցուք 'ի բաց՝ զաղքատն 'ի լկելոյ:

Զերկնիցն ժառանգութիւն, ընդ որդւոյն Աստուծոյ զազգականութիւն:

Ոչ զպարանոցի խնդրէ կորացումն, այլ հոգւով և ճշմարտութեամբ զերկիր պագանելն:

Յայսպիսի իրս անհարթս առ ոչ ուղիղ հայելոյ. — որ կրնար ըսուիլ նաև՝ առ յայսպիսի իրս անհարթս ոչ ուղիղ հայելոյ, ըստ 652:

Ոչ գնացեր բարկութեամբ խոտորնակ՝ խոտորնակի ընդ քեզ հետևողս. — այս ինքն ընդ խոտորնակի քեզ հետևողս, ընդ հետևողս քեզ խոտորնակի:

661. Հայցական յատկացեալին նախդիրը շատ անգամ եւս դրուած յատկացուցչին կըդրուի, ու յատկացեալն անորոշ հայցականի պէս կ'առնուի (354).

Պնդեցաւ զկնի նորա Ճանապարհ զեօթն աւուր. — այս ինքն զՃանապարհ եօթն աւուր։
Եթէ ոք տացէ ընկերի իւրում արծաթ կամ այլ ինչ կարասի զիւր՝ յաւանդ։
Առնել հրամայէ սեղան զխնկոյն։
Առնուցուք պտուղս զգեղեցիկ ծառոց։
Թաղ առ նա զասխացուց։
'Նման էր յանձն հանել հարկ զաշխարհին։
Գաւառս բազումս հատէք զիմոյ տէրութեան։
Հանդերձ զմեր զգեցցուք։
'Քանի՞ սակաւի բարձէք զկոտորոյն լի. — այս ինքն զքանի՞ սակաւի կոտորոյն։ —
Ոչինչ գիտէր բանտապետն զբանտին։
Ոչ ոք 'ի մարդկանէ գիտէ ինչ զմարդոյն։
Ջունին ինչ զանձանց։ Ոչ խնդրեմ ինչ զձեր։
Որ առաքեալ է՝ չասէ ինչ զիւր։

Միջակ անունը էն՝ վրան ամենեւին զայ նախդիր չառներ (83), բայց յատկացուցչին վրայ կ'առնէ, ինչպէս տեսար 'ի 477, ու հիմայ ալ հոս։

662. Շատ անգամ նախդիրներն եւս դրուած յատկացեալին միայն կըդրուին։

Այս ժողովուրդ է զոր Թլփատեաց Յեսու, ամենայն ժողովրդեանն ելելոց յԵգիպտոսէ զարու մանուկ. — այս ինքն զարու մանուկ ամենայն ժողովրդեանն։
Ազգի ազգի գանձիցն զթիւ իսկ եւ զհամար ոչ մարթէ ոք առնել։
Քաղաքի միոյ մեծի զիշխանութիւնն հաւատալ (եպիսկոպոսին)։
Ուղիղ լողութեամբ չլսէ ուրուք զբանս։

Ստորին Ասորւոյն եւ տաճկաստանի քաղաքացն զաշակերտութեամբ շրջել։
Այլ նոցա՝ որպէս զմորթն զգենումք եւ ոչ վնասէ, եւ զմիս եթէ սիրտ ուրուք առնոյր եւ ուտէր՝ ոչ վնասէր։
Զփիղն վառեալս՝ գնդաց գնդաց 'ի գլուխ յօրինեալ կայուցանէին։
Եւ ոչ մեծին Գրիգորի յառաքինութիւնն ուշ եդին։
Միոյ ոչխարի եկն 'ի խնդիր։
Թագաւորութեան հասանէն յաստիճան։
Տղայական մտաց մեր յարբունս։
Շատից յաչաց ելանէին։
Աստուծոյ յաչաց ելին։
Հանէ զքեզ առնն յաչաց։
Արքայից արքայի 'ի ծառայութենէ մի ելանէք։
Թեթեւագոյն արուեստից պակասագոյն 'ի գիտութենէն ազգք երկրածնաց։
Ազգ՝ որոյ ոչ լսիցես զլեզու նորա։
Որոյ հուր յաչացն արձակիցի։
Որոյ էիր ընդ աղջկունս նորա։
Որոց զարիւնն Պիղատոս խառնեաց ընդ զոհս նոցա։ Որոց 'ի խռովէն՝ այր մի սպանեալ էր։
Որոց ընդ բարս եւ ընդ գնացս նախանձէին։

663. Շատ տեղ ալ հայցական գոյականին նախդիրն՝ եւս դրուած ածականին միայն կըդրուի, ու գոյականն անորոշ հայցականի պէս կ'առնուի.

Առ քեզ կինամոմն զանոյշ՝ զկէս այնորիկ։
Ճանապարհ զարքունի գնասցուք։
Անհնար համարեցան առնել գիր զաշխարհամար՝ Հրէիցն։
Խնդրեցէք 'ի Տեառնէ անձրեւ ըստ ժամանակաց զկանուխ եւ զանագան։

Տացէ զուարթութիւն զանտրտումն։

Մեծութիւն բազում զհայրենի ժառանգեալ։

Ուսեալ դպրութիւն զայն։

Կերան հաց նեղութեան զչորաբեկն։

Զգեստ զյուլն զգենուն։

Բան զայդպիսի ոչ հարցանէ։

Գտին անդ այր զոմն՝ մոգ։

Թագաւոր զոմն՝ ասեն զՅիսուս։

Բայց բան զայս կատարեցէք։

Օրինակ զայս գրել։

Եւ կերակուրս ժանտս զայն ուտէ՝ զոր և ոչ գազանք և անասունք ուտեն։

Բաժանեաց աչս ամենեցուն զնոյն, ձեռս և ոտս զնոյն։

Տեղի մի և զնոյն ցուցանեն երեքեան նոքա։

664. Երբեմն ալ առաջ դրուած ածականին չդրուիր ու մինակ ետև դրուած գոյականին կամ երկրորդ ածականին կըդրուի նախդիրը.

Բազում զայրուձի զասխացւոցն կոտորեալ. — այս ինքն զբազում այրուձի։

Մեծամեծս ևս քան զոյնս՝ ցուցանէ նմա զգործս. — այս ինքն զգործս մեծամեծս։

Յաղել զխոզս և խառնակ զանասունս։

Այլ ինձ բարձրագոյն զիրս նշանակէ։

Եւ մեծամեծ զայդպիսի վնասանի առնելով։

Յաղթօղ և զնոր օրհնութիւն երգեսցուք։

Սուրբ զարիւն իւր. սուրբ զորդին. սուրբ զկանայսն։

Շատ զոք ընդ միմեանս չփոթեաց։

Տեսանել նոր զոմն Ոդիսեւս։

Եւ կամ բնաւ հայ զոք թողուլ։

Ծակաւս զոմանս ընտրեալ։

Նոյն զաղօթսն կատարեմք՝ զոր յեկեղեցին. — այս ինքն զնոյն աղօթսն։

Նոյն զինքն ես վաճառեցի։

Նոյն ինքն զՔրիստոսն։

Նոյն ինքն արժանաւոր լինել զԱստուած տեսանել։

Բազում իշխեցելոյն 'ի բանսարկուէն զերծեալք. — այս ինքն 'ի բազում իշխեցելոյն։

Մեծաւ զօրութեամբ բարձր 'ի ձայն աղաղակէ. — այս ինքն 'ի բարձր ձայն կամ 'ի ձայն բարձր։

Բոլորդ 'ի հիքութեան ընկեցայ գոգ. — այս ինքն 'ի բոլոր հիքութեանդ գոգ։

Կամ այլ ինչ 'ի սրբութիւնս մերձենալ. — այս ինքն յայլ ինչ սրբութիւնս։

Նոյն ինքն 'ի հօրէ։ Նոյն ինքն յինէն. Նմին իսկ 'ի ցուցէս։

665. Հոլովառու բառերն ալ շատ տեղ ան հոլովին յատկացուցչին կամ ածականին մէջը կ'իյնան, ու շատ բառերով անկէ կըհեռանան ու նախդիրնին կըխախտի.

Յորոյ վերայ պարսպացն ձեմէր. — այս ինքն յորոյ պարսպացն վերայ, 'ի վերայ որոյ պարսպացն, որուն պարիսպներուն վրան ծուռ կուգայ։

Յերկուց միջոյ քրովբէիցն. — այս ինքն 'ի միջոյ երկուց քրովբէիցն։

Զուարճալից հանդերձ բերկրանօք։

Գժնդակն հանդերձ մահու։

Իւրեանց վասն խնդրի։ Անարժան վասն դիմադարձութեանն։ Քոյինն սակս բանի։

Սոցա յորժամ անհնարին բարկութիւն գազանացն եհաս 'ի վերայ. — այս ինքն 'ի վերայ սոցա։

Ի տանն, յորոյ կոչեցեալ էր անուն իմ 'ի վերայ նորա. — այս ինքն յորոյ վերայ։

Ի պէսպէս փորձութեանց 'ի մէջ անկանիցիք։

Յամենայն նեղութեան իբրև զձեզ և աւելի քան զձեզ 'ի մէջ եղեաք։

վասն և ոչ մի ինչ այնուհետև խիղճ մտաց ունելոյ:
Նա զհետ եղեալ Պաւղոսի և մեր՝ աղաղակէր:
Զհետ երթիցուք խաղաղութեան:
Զծո՞ր հետ ելեալ ես: Զմեր կնի ոչ շրջէր:
Առաջի կացուցին նորա:
Փոխանակ որ մինչև ցայժմ հայհոյութեանցն:
Ընդդէմ դարձցի քո:
Ընդ հողմոյն դէմ:
Հանդերձ թափէր հարազատաւն:

666. Մակբայներէն երկու բառով եղողներն՝ երբեմն միջանկեալ բառերով կըհեռանան մէկմէկէ.
Մինչ նա դեռ կամէր:
Մուրուքն դեռ տակաւին սեաւ էր կային:
Այլ ինչ պէտ արարեալ: Քան եթէ այլ ոք ինչ պէտ յոք վստահ լինիցի: Եւ ոչ այսչափ միայն, այլ և՝ այլ ևս պէտ.— այս ինքն այլազգ ևս:
Գրէ իսկ ևս ամենայն.
Թէ և բնաւ հնար դմա գոյր անգամ մեռանել.— այս ինքն բնաւ անգամ:

667. Ոմանք ալ առաջ դրուելուն տեղ՝ ետև կըդրուին, կամ ուրիշ կերպով բնական տեղէն կըխախտին.
Բնաւ և անուանի իսկ 'ի ձեզ ընդէ՞ր պոռնկութիւն.— փոխանակ ըսելու՝ ընդէր բնաւ և անուանի իսկ:
Այլ և փրկէր իսկ ընդէ՞ր զայլս արարածս:
Եւ բնաւ իսկ սուտ ընդէ՞ր կոչիցի:
Եւ զոհանայցին զի՞արդ:
Եւ լինի այս ո՞րպէս:
Մեծամեծս ո՞րչափ քան զմարդն լցեն:
Մեք յորժամ բնութեամբ կուռեցաք ընդ աշխարհիս, աշխարհս 'ի բաց քանդի.— փոխանակ ըսելու՝ յորժամ մեք:

Կոյր կուրի յորժամ առաջնորդէ՝ սխալէ.— փոխանակ՝ յորժամ կոյր կուրի:
Զաղջիկն յորժամ յարոյց, զձեռանէն ունէր.— փոխանակ՝ յորժամ զաղջիկն:
Ըստ որում 'ի լերինն Սինայ և Դանիէլի յորժամ երևեցան:
Մին մինչդեռ ընկենոյր: Ջերմ մինչդեռ էր:
Ես որպէս հաւանեալ եմ:
Կասկածեն թէ վնաս գուցէ ինչ մտանիցէ.— այս ինքն թէ գուցէ վնաս ինչ:
Զի մի պղծիցին գուցէ.— այս ինքն մի գուցէ:
Ցասուցեալ միշտ են:
Ճանաչեմք զնա ամենեքին գրեթէ:
Որոճայ ոչ. որոճիցէ ոչ. տկարանայ ինչ ոչ. քեզ. գրեցաւ իսկ ոչ. եթէ սպանանիցես ոչ. բնաւ և յիշեմ իսկ ոչ. բնաւ և էր իսկ ոչ. բայց գիտէի ոչ զնա. և գիտէր իսկ ոք ոչ:
Որ ոչն կամիցի գործել, և կերիցէ մի: Որ գործէ ոչ, կերիցէ մի: Աքանչանայք մի: Բնաւ և յայտնել մի: Ասէր իսկ դու մի: Լեր՝ մի յինունցն ապերախտից, այլ տասներորդին նմանեաց.— փոխանակ ըսելու՝ մի լինիր յինունցն:

668. Կամ միջանկեալ բառերով կըհեռանան բայէն.
Զերկիրս շուրջ ջուր պատէ.— այս ինքն շուրջ պատէ:
Ցորժամ, որ այժմս բանապաճոյճ խրոխտաձայն սիգացող բարձրապարանոց, անկեալ դնին դի անկենդան:
Ե՛ք ընդ այնոսիկ որ գործեն զանօրէնութիւն՝ հորդորանէր զնա:
Մէ այդքան մեծ քաղաք չէր:
Մէ, որ սահղծն զնոսա, ուղղորդեաց նոյա:
Մէ, զի չեմք ակն, ասացուք՝ թէ չեմք 'ի մարմնոյ անտի:

Եւ ոչ ամենևին թէ վիշտս ինչ կրեցեն՝ ըֆայէն :

Զայս ոչ, ասէ, առ պարծել ինչ ասեմ. — այս ինքն ոչ ասեմ առ պարծել :

Եթէ ոչ որ ծնցի. Թէ ոչ որ առաջնորդեսցէ. Ապա եթէ ոչ որ հնազանդեսցի. — այս ինքն եթէ որ ոչ ծնցի կամ եթէ ոչ ծնցի որ, և այլն :

Ասանկ ալ չ մակբայն հրամայել բային վրայ կըդրուի՝ ետևի անորոշ դերբային դրուելու տեղը.

Զգրաստն անկեալ ընդ բեռամբ՝ չհրամայէ անտես առնել.

Ծառոյն՝ յոր հուպն չհրամայեաց երթալ.

Բանիւ անգամ ոչ հրամայեն հաղորդել ընդ ապականեալսն.

այս ինքն հրամայէ անտես չառնել, հրամայեաց չերթալ, հրամայեն ոչ հաղորդել. կամ աւելի աղէկ՝ չհրամայել կ'իմացուի չտալ թողլ, չներել, չհամարձակել :

669. Առաւել.. քան, Նախ.. քան, Մանաւանդ.. քան, մակբայ ու շաղկապները՝ շատ անգամ ներհակ կըբանին՝ քանն առաջ, կամ երկուքը քովէ քով. շատ տեղ ալ առաւելը կըձգուի.

Քան յանձն իւր. առաւել 'ի նա էր յուսացեալ :

Առաւել քան ընդ ճարտարաբանութիւնն՝ ընդ համարձակութիւն աներկիւղութեանն զարմանային :

Նախ քան բանիւք՝ գործովք փառաւորեսցուք :

Հեշտանայ 'ի տեսութիւն նոցին՝ քան 'ի կերակուր առաւել :

Թագաւորի քան քաղաքին վայել է առաւել զարդարել :

Եւ մանաւանդ քան ամենայնի՝ խոնարհութեանն և ողորմածութեանն նախանձաւոր լիցուք : —

Քան զաւետիս՝ զբօթ սիրեմք լսել. — այս ինքն առաւել զբօթ քան զաւետիս.

670. Եւեթ մակբայն սովորաբար ետ կըդրուի. Ոտիւք ևեթ անցից : Երթիցեն արք ևեթ : Կոչեաց ևեթ 'ի դերեզմանէն և յարոյց :

Բայց երբեմն առաջ ալ կըդրուի.

Եւեթ զբարիս խօսել. — այս ինքն զբարիս ևեթ :

Ի ծննդենէն՝ ևեթ մոլութեամբ լեալ. — այս ինքն մոլութեամբ ևեթ :

Եթէ դու՝ ևեթ առ վայր մի կարասցես յանձն առնուլ. — այս ինքն առ վայր մի ևեթ :

671. Շաղկապներէն և, Թէ, Եթէ, զի, Վասն զի, Թէպէտ, խօսքին սկիզբը կենալուն տեղ՝ անոնք կամ մակբայէ ետև կըդրուին շատ հեղ.

Զի մարմինն և նոցա 'ի չորից հիւթոյն կայ. — այս ինքն զի և նոցա մարմինն :

Թէ արդար միայն էր. յայտ է եթէ զարդարութեան և պատուիրանս տայր :

Ալդ այս թէ ուստի սկսաւ՝ ասացաք. — այս ինքն թէ այս ուստի սկսաւ :

Սով եթէ լինիցի յերկրի, կամ ժանդ եթէ լինիցի, լուիցես յերկնից :

Իմ եթէ չէր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա :

Զի կամակար մոօք եթէ յանցանիցեմք, այսուհետև ոչ ևս պիտոյ է :

Ընդ առաւօտս եթէ սերմանեսցես. ծաղկեսցէ յամառն :

Սակաւիկ մի եթէ 'ի բաց թողացուցանէիր զվրդովմն տէրութեանդ :

Եւ ես ոչ եմ կոչեցեալ մտանել առ արքայ, զի են այս աւուրք երեսուն. — այս ինքն և են այս աւուրք երեսուն զի ես ոչ եմ կոչեցեալ :

Ո՛ն եկայք, և մեք զի ընդ նմա մեռցուք. — այս ինքն զի և մեք :

Իմ զի աղ և հաց կերեալ է յաշխարհին ձեռամ, գութ և սէր ունիմ ընդ աշխարհն։

Իսկ զսուրբ քահանայսն վասն զի կապանօք տանէին, յետ երկուց ամաց և քսան աւուր հասանէին։

Զի զայն Թէպէտ և ցանկութիւն շահից հնարեցաւ, սակայն, և այլն։

Մարմնով Թէպէտ՚ի խաղաղութեան էն առ ժամանակ մի, այլ, և այլն։

Բայց ետև դնել ասոնք՝ մեր լեզուին սովորութիւն չէ։

672. **Բայց, Բայց սակայն**, շաղկապները **Թէպէտ**ին ետքը դրուելուն տեղը՝ շատ անգամ առաջ կըդրուին. երբեմն ալ կ՚աւելցուի նորէն **այլ, սակայն**.

Բայց Թէպէտ և նորա աւերեալ էր ատրուշան մի, ոչինչ զանգիտեաց գալ.

Բայց սակայն Թէպէտ և ամենայն գործքս այս դժնեայ էին, չև էր ուրուք ձեռն արկեալ յայտնի յեկեղեցին։

Բայց նա Թէպէտ և՚ի ներքոյ յոյժ զօրուէր զնա, այլ արտաքին դիմօք մեծարեաց զնա։

Բայց Թէպէտ և յանիծից մոլին ցաւք յաշխարհ, սակայն են և այլ պատճառք։

673. **Սակայն, ուրեմն, ապա, ապաքէն, ճշմարտիւ**, շաղկապներն ալ երբեմն ետև կըդրուին անունէ ալ, բայէ ալ, մակբայէ ալ. ու մէկ կտոր մէկալէն կըբաժնուի.

Նա սակայն ոչինչ Թուլանայր։

Տես սակայն նմին միաբան։

Էր սակայն և՚ի ներքս։

Բայց մի սակայն կարծիցես։

Բայց այժմ սակայն հնկեսցուք։

Ապա և ջուրք ուրումն ընկլուզանէին զմեզ։

Զի հաստատութեամբ ուրեմն պահէն զօրէնս։

Սպանէր ուրեմն։ Մերժեցայ ուրեմն։

Զուր ուրեմն վաստակէի։ Ուստի՞ լինին ուրեմն։

Ահա յայտ է ապա, Թէ. և այլն։

Այս ցուցանէ ապա, Թէ. և այլն։

Որ օր լուան ապաքէն զմէնջ մարդիկ,.. արտասուս բազում հեղան։

Գուսանաց համբերեմք մանաւանդ քան աստուածային գրոց վարդապետութեան։

Անգիտացեալ Թէ նուաստացուցանեն մանաւանդ։

674. Իսկ **անգամ** շաղկապն որ սովորաբար դիտուած բառէն ետև դրուելու է, ինչպէս, Եւ հա՛ց անգամ չժամանէին ուտել, Եւ Թաղելո՛յ անգամ չէին բաւական, Մինչև օձից և գազանա՛ց անգամ երկիր պագանել.—երբեմն առաջ ալ կըդրուի, կամ ամենէն ետև։

Զի անգամ ոսկերք Թագաւորացն փոխեցան յօտարութիւն. փոխանակ՝ ոսկե՛րք անգամ։

Մինչ անգամ վասն կաշոյ միոջ խնայ արարեալ՝ Թագոյց.—վասն կաշոյ միոջ անգամ։

Այնպէս սրանալ՚ի փախչելն, որ անգամ և հետք մի՛ երևեսցին.—և հետք անգամ։

Եւ անգամ ոչ գիտէր զայրն.—և ոչ գիտէ՛ր անգամ։

Զոր անգամ և ոչ յիշեմք երբեք զմերն։

Ոչ տասն անգամ արդարք գտան.—այս ինքն տասն արդարք անգամ ոչ գտան։—

Եւ ոչ զայն արդարութիւն գտեր անգամ.—և ոչ զայն արդարութիւն անգամ։

Մարթի և յաղքատն հասանել անգամ անխրաւութիւն.—և յաղքատն անգամ։

Մինչև զգայ ոչ անգամ։

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

675. Քերականութիւնը լեզուին հաստատուն կանոնները սորվեցընելէն ետև, որ երկրորդ մասին մէջ ըրինք, ձևաւոր շարադրութեան ու վսեմ հայկաբանութեան վրայօք՝ արթնցընող մը միայն կրնայ ըլլալ այսպիսի համառօտութեան մէջ. աւելին ուզողին՝ ընդարձակին մէջ կրնայ գտնել: Բայց ա՛լ աղէկին և ա՛լ աւելին սորվելու համար՝ բուն հին նախնեաց ազգային հասարակաց լեզուին ընտիր գրքերը շատ կարդալու է ուշադրութեամբ. որոց շատ տեսակ բանի յարմար գըլխաւորներն են Աստուածաշունչ գիրքը, Եզնիկն, Եղիշէն, չորս եկեղեցական գրեանքն; և ասոնց նմաններն ըստ ոճոյ դարուն. ինչպէս, տղայոց ախորժակին յարմար ընտրանաւ առնելով, տպածներէն քանի մը երևելիներ, Ագաթանգեղոս, Բիւզանդ, սուրբ Բարսղի Վեցօրեայն, Ոսկեբերանին հին թարգմանութիւնքը, Կիւրղի Կոչումն ընծայութեան, Սեբերիանոս, Եւսեբիոս, Եփրեմ, Մանդակունին, Փարպեցին, Խորենացին:

Յստակ և ընտիր ոճի մէջ զարգանալէն ետքը՝ կըրնան շատ օգտիւ կարդացուիլ նաև 'Ղեւոնդ Երէց, Լաստիվերտեցին. Ներսէս Շնորհալին, Սարգիս, Իգնատիոս, Մխիթար Գոշ, Յովհան Կաթողիկոս, Արծրունին, Նարեկացին, մանաւանդ ասոնց ծաղկաքաղ կտորները:

Բայց միշտ լաւ է անանման հեղինակներ անխտիր խառն չկարդալ, մանաւանդ 'ի համբակութեան. և շատ չհեռանալ լեզուին ոսկեղէն ժամանակին բուն հարազատ շարադրութենէն, որ է չորրորդ և հինգերորդ դարը:

ՀՍԽՀ ՀԱՆ... ՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ССР.А Пу... ная Библиотека
1922
ИМЕНИ А. МЯСНИКЯНА
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԻՐԱՑ ՑԱՆԿ

ԸՍՏ ԹՈՒԱԲԱԺՆԻՑ

Ա. վերջացած անուններն ինչպէս կ'առնեն վերջահոլովի ձայնաւորը, 21: յոգնակի քէն ու սէն, 21, 67. դիմորոշ յօդը, 141:
Ածական անունն ինչ է, 9: ուրիշի բաղդատութեամբ ինչ խնդիր կ'առնէ, 390-392. առանց բաղդատութեան շատի մէջ աւելին կամ պակասը ցուցընելու ինչ խնդիր կ'առնէ, 393. — Ածական հասարակ անունը նախադաս ինչպէս կըբանի ըստ հոլովի, 407-413. յետադաս ամէն ածական ինչպէս, 422, 423, 425. նախադաս և յետադաս՝ ըստ թուոյ ինչպէս, 426-430. — Ածական դերանուանց նախադաս համաձայնութիւնը, 414, 417, 420, 421. յետադաս համաձայնութիւնը, 417, 422, 424, 428, 429. — Ածական գոյականի տեղ, 585. մակբայի տեղ, 506. — Ածականի համաձայնութեան բացառութիւն, 570. ածականի փոխադրութիւն, 622-626. արտուղութիւն, 648-651:
Ամենայն, 110. ըստ թուոյ համաձայնութիւնը. 430:
Ամենեքեան, ամենեքին, 76:
Ամէն կամ ամեն, 110:
Այլ, միջակ անուն, 106:
Այքան այսչափ, 107:
Այքանի, 107:
Ան, փ մասնիկներով ածականներն ինչ խնդիր կ'առնեն, 387:
Անձնիւր կամ անցնիւր, 108:
Աննախդիր կամ անորոշ հայցական խնդիր, 334-336:
Անուն բային ինչ է, 313. գլխաւոր բային ինչ հոլով կըդրուի, 327. անորոշ և անցեալ դերբային ինչ հոլով, 328-332. — Անուն բայի զեղչումը, 513-515. փոխադրութի, 586-592. արտուղութի, 641:
Անցեալ ժամանակ բայի, 159. անցեալ անկատար, 159, 272. անցեալ կատարեալ, 188:
Ապաթարց, 494, 500:
Ապառնի ժամանակ բայի, 159, 269, 270, 274, 275:
Առ, առ 'ի, նախդիր, 148:
Առնելու, տալու, բայերն ինչ խնդիր կ'առնեն, 380:
Առնեմ, արտուղի բայ, 239:
Առոգանութիւն, 486:
Արբի, պակասաւոր բայ, 248:
Բաղաձայն տառք, 3:

Բայանուններն ինչպէս խնդիր կ'առնեն, 382-386։
Բայից արմատներ, 168․ 181 ծան․ 203 ծան․
Բայք որ արմատին ու յանգին մէջ ածանցական մասնիկ ունին, 168․ որոց ան մասնիկը ձգուած է, 206․ ՈՒԼ․ ՆՈՒԼ վերջացած բայք, 222․ բայն անուն բայերն ինչպէս պիտի գրուի, 327․ նոյն դէմքով շատ անուն բայերու ինչ թիւ կըդրուի բայն, 334-337․ այլ և այլ դէմքով անուն բայերու ինչ դէմք ու թիւ կըդրուի, 338, 339․ Բայից զեղչումն, 340, 316-320, բացառութիւն, 560, 561․ փոխադրութիւն, 593, 594, 607, 608։
Բան կամ խօսք, 2, 6, 312։
Բառ, 2, 5․ բառք որ կըփոխուին կամ չեն փոխուիր, 7։
Բարդ և ածանցեալ անուանց բացառութիւն․ 574։
Բացայայտիչ, 320, 400-406․ բացայայտչի բացառութիւն, 364-369․ արտուղութիւն, 647։
Բացառական հոլով, 56-58․ անսովոր, 68։
Բոլորեքեան, բոլորեքին, 76։
Բութ, 486, 487, 494, 503։
Գամ, արտուղի բայ, 237։
Գծիկ —, ուր կըբանի, 509։
Գոգցես, պակասաւոր բայ, 259։
Գոյական անունն ինչ է, 9․ թուոյ մը հետ ինչպէս կըբանի, 431-435․ ինչպէս խնդիր կ'առնէ, 389․ ածականի տեղ 455, 585․ — Գոյական անուններն զեղչումն, 523։
Գործիական հոլով, 55, 58։
Գրադարձ, 495- 499։
Դերանուանական ածականք, 434-439․ ինչպէս կըհամաձայնին գոյականի հետ, 414, 418, 420, 428, 429։
Դերանուանց(գոյական և ածական) զեղչումն, 524․ աւելադրութիւն, 538-540․ բացառութիւն, 571-573․ հոլովի փոխադրութիւն, 627։
Դերբայ անորոշ, անցեալ, ապառնի, 162․ անորոշ՝ իբրև բայ, 278, 279․ իբրև գոյական անուն, 780-283․ անցեալ՝ իբրև բայ, 284-286․ ՈՒԼ, ԵԼ բայերուն հետ, 287-290, ինչ խնդիր կ'առնէ, 258․ իբրև ածական անուն, 291, 292․ ապառնի՝ ԵԼ բային հետ, 293, 294, իբրև ածական անուն, 295․ — Անորոշ դերբային զեղչումն, 521, 522․ աւելադրութիւն, 535, 536․ փոխադրութիւն, 595-605․ անցեալ դերբային աւելադրութիւն, 536․ փոխադրութիւն, 597, 606․ դերբայից արտուղութիւն, 642։
Դէմք բայի, 158․ դերանուանց, 112-115․ դիմաց փոխադրութիւն, 607։
Դիմորոշ յօդք ինչ են, 140․ Ս, Դ ինչպէս կ'որոշեն, Ն ինչպէս, 441․ գոյականին դիմորոշ յօդն ուրիշ բառի վրայ դրուած, 446-452․ շատ գոյականներու ինչպէս կըդրուի, 453․ աւելի դրուած, 454․ ածական դերանուանց հետ ինչպէս կըբանի, 455-458․ դիմորոշ յօդերուն տեղ ինչ կրնայ դրուիլ, 459․ դիմորոշ յօդ չառնող բառերն որն են, 461․ և ան ատենն ինչ ընելու է, 462-470։
Դնեմ, արտուղի բայ, 241։
Ե կի՛ է, բայից կատարեալին միավանկ եզակի երրորդ դէմքին վրայ, 186։
Եւք յոգնականի վերջը որ բառերու կըդրուի, 64։
Եզակի անուն, 10․ եզակի չունող անուններ․ 11․ երբ եզակի կ'ըլլան, 72։
Եղանակ բայի, 160։
Ենթամնայ, 494, 495։
Երթամ, արտուղի բայ, 238։

Երկար, 486, 492։
Երկաքանչիւր, 79, 109։
Երկբարբառք, 4․ որ հոլովելու ատեն կըփոխուին կամ ոչ, 17, 18։
Երկոքեան, երեքեան, և այլն, 76։
Զ, նախդիր, 144, աւելադրեալ, 552։
Զի, միջակ անուն, 80 որ յարաբերականին տեղ, 637։
Զինչ, 80, 84․ Զինչ ինչ, 84։
Էական բայն ինչ է, 163։
Ընդ, նախդիր, 149։
Ըստ, նախդիր, 150։
Թիւ անուան, 10։ բայի, 158։
Թուոյ կամ թուական անուանք, 74․ ինչպէս կըհամաձայնին գոյականի հետ, 414, 415, 420, 424, 431-434։ Կարգ ցուցընող թուականք, 75։
Ժամանակք բայի, 159։
Ի, նախդիր, 145։
Իբրև, նախադրութեան բացառութիւն, 583։
Իմն, 82, 83, 85, Իմն իմն, 85։
Ինչ, 80, 82 83․ զինչ ինչ 84, ինչ ինչ, 85․ ոչ ինչ, 86։
Իրերաց, 102։
Իւրաքանչիւր, 108։
Իք, միջակ անուն, 82։
Իք, չիք, բայ, 180, 332։
ԼԻ վերջացած բայածական, 296․ առանց էականի հոլոված, 297, 299․ Է բային հետ, 298, ՈՂ բայածականի և անցեալ դերբայի տեղ, 299․ մինակ ինչ խնդիր կ'առնէ, 388․ Է բային հետ ինչ․ 559։
Լծորդութիւն բայից ինչ է, 467։
Լուայ, պակասաւոր բայ, 250,
Խնդիր բայի ինչ է, 314․ խնդիր էական բայից, 341-351․ խնդիր սեռի ներգործական բայից, 316, 352 կրաւորական բայից 317, 352, 353․ խնդիր բնութեան ամէն բայից, 318 360-362․ ուղղական բնութեան խնդիր, 363-365։ բնութեան խնդիրի տեղ հայցական, 366-377․ անունէ և բայէ մէկ եղած բայերուն խնդիրը, 357․ էական բայով խոնարհած անցեալ դերբային խնդիրը, 358․ էական բայով ԼԻ բայածականինը, 559,
Խնդրոյ նախդրաց և հոլովառու բառից զեղչումն, 530․ խնդրոյ բայից բացառութիւն, 562, 563․ փոխադրութիւն, 611, 614․ դերբայից խնդրոյ փոխադրութ̅ի, 612, 613․ խնդրոց արտուղութ̅ի, 643-646։
Ծանեայ, պակասաւոր բայ, 252։
Կէտք, 494, կէտ կէտ..., ուր կըբանի, 509։
Կրաւորական բայն ինչ է, 165․ ներգործականէն չորոշուած խոնարհմունքի տեղերն ինչ ընելու է, 188․ հասարակ բայի պէս, 267, 611։
Կրաւորակերպ չէզոք բայ 164, 191, 192, 211, 212, 215, 216, 266։
Համաձայնութիւն մասանց բանի ինչ է, 324։
Հասարակ անուն, 8,
Հասարակ բայ, 165, 191-193, 210, 212, 215։
Հոլովառու բառք, 152․ անոնց զեղչումն, 529․ աւելադրութիւն, 551․ արտուղութիւն, 665։
Հոլովմունք անուանց ինչ են, 15․ քանի են, 16․ պարզ հոլովմունք, 16, 19-38․ խառն հոլովմունք, 16, 39-47․ զարտուղի հոլովմունք, 48-54․ մէկմէկու կըփոխուին, 69-70, 72։
Հոլովք անուան, 12, 72․ հոլովք անուան մակբայի տեղ, 507։

Հրամայական եղանակ բայի, 160, 269, 271։
Ձայնաւոր տառք, 3· որ հոլովելու ատեն կփոխուին, 17· որ չեն փոխուիր, 18·
Ձև շարադրութեան ինչ է և քանի, 510, 511·
Մակակէտ, 494, 501· — կամ փչիկ, 502։
Մակբայից զեղչումն, 531, 532· աւելադրութիւն, 553-555· արտուղութիւն, 666-670։
Մասունք բանի, 5։
Մարթի։ անդէմ բայ, 261։
Մէ վերջով որ հոլովման բառերը կ'ըլլան բացառական, 33, 34։
Մէն, մէն մի, 104։
Մի, թուական, 74· անորոշ՝ մը, 103· մի մի, 104։
Միմեանց, 101։
Միջակ կամ անորոշ անուններն ինչ խնդիր կ'առնեն, 394, 395· անոնց համաձայնութիւնը, 414, 416, 419, 428· 429, 430· աւելադրութիւն, 537· հոլովի փոխադրութիւն, 627։
Միջակէտ, 494, 505։
Միւս, 105։
Յ, նախդիր, 13, 145 146։
Յառնեմ, արտուղի բայ, 245։
Յարակացուցիչ, 319, 396-399· յարակացուցչի փոխադրութիւն, 615-621, արտուղութիւն· 647։
Յատուկ անուն, 8, 20։ 21-23· ինչպէս յոգնական կ'ըլլայ, 67· ինչպէս գրելու է, 508։
Յարաբերական ու եզակի յոգնակիի տեղ, 436· յարաբերեալի աւելադրութիւն, 541· յարաբերականի և յարաբերեալի բակառութիւն· 575-581, փոխադրութիւն ու ուղղականին ամէն հոլովի տեղ, 629· ու՝ նէ շաղկապին տեղ, 636։
Յոգնակի ուղղական, 10, 59, 61, 63, 65· յոգնակի չունեցող անուններ, 11, յոգնակի սեռական և բացառական, 57, 58· հայցական, 60, 61, 63, 65· բառի մը հոլովքը յոգնակիի ք ու ս կ'առնեն և ինչ կը նշանակեն, 68։
Նա դերանունը, նոյն, նոր դերանուանց տեղը, 628·
Նախադրութիւն, 152։
Նախդիր, 13, 142· կրկնուած անուններուն ինչպէս դնելու է, 471· յարակացուցիչ կամ ածական ունեցող անունին նախդիրն ուր կը դրուի, 476, 479, 482, 483· բացայայտիչ ունեցող բառին նախդիրն ուր կը դրուի, 481· — Նախդիրներու զեղչումն, 525-528· աւելադրութիւն, 543-551, 656-659· բակառութիւն, 582· արտուղութիւն, 652-655, 660-665։
Նախդրիւ հոլովք ինչ են, 14։
Նախնեաց գրքերէն որոնք աւելի կարդացուելու հեղինակք են, 675։
Նէր յոգնակի վերջը որ բառերու կը դրուի, 64։
Ներգործական բայ, 163, 268· չէզոքի պէս խնդիր առած, 379։
Ներգործակերպ չէզոք բայ, 164, 268։
Ներկայ ժամանակ բայի, 159, 272, 273։
Շաղկապաց զեղչումն, 533, աւելադրութիւն, 536։ 537· արտուղութիւն, 669, 671-674։
Շարադրութիւն, 312-315· պարզ, 326, ձևաւոր 326· շարադրութեան բնական կարգը, 640։
Շեշտ, 486, 488-491։
Ո, ով· 87.90։

Ոլորակք 486·
Ող կամ օղ վերջացած բայածական, 300-303։
Ոմն, 94-97։
Ոք, ով ոք, 98։
Ոչ ինչ, 86։
Ոչ ոք, 100։
Ոջ վերջով որ հոլովման բառերը կ'ըլլան սեռական ու տրական, և ոջէ վերջով բացառական, 46, 47։
Որ, միջակ անուն, 91, 92, 123· յարաբերական, 124, 125· որ ինչ, 93· որ ոք, 99։
Որպէս նախադրութեան բակառութիւն, 583։
Ուն վերջով որ հոլովման բառերը կ'ըլլան սեռական ու տրական, 33, 34։
Ունիմ, պակասաւոր բայ, 254։
Ուտեմ, արտուղի բայ, 243։
Ուցանել վերջացած բայք, 203· ուսկից շինուած են, 203 ծան· տեղը ինչ կրնայ բռնել, 204· կրաւորականին, 219։
Ոք, 94-100։
Չափի, կշռքի անուններն ինչպէս խնդիր կ'ըլլան, 381։
Չէզոք բայ, 164, 166· ներգործականի պէս խնդիր առած։ 378։
Չոգամ, անսովոր բայ, 238 ծան։
Պարոյկ, 486, 493։
Պարտիմ, պակասաւոր բայ, 257։
Պիտի, անդէմ բայ, 262։
Սահմանական եղանակ բայի, 160։
Սեռական ու տրական հոլով. 57, 58։
Ստորադասական եղանակ բայի, 160, 172 ծան· 269, 274, 275։
Ստորակէտ, 494, 504, 507։
Վանկ, 2։
Վերջակէտ, 494 506։
Վերջահոլովք անուան, 12· վերջահոլով չունեցող անուանք, 14· երբ վերջահոլով կ'ըլլան, 72։
Տամ, արտուղի բայ, 234։
Տրոհակք, 494։
Տրոհութիւն, 494։
Ր, բառին բնական նուէ առաջ՝ միշտ ր է, 49 ծան· 182, 195·
Ց, նախդիր, 147։
Ցաւէ, անդէմ բայ, 263։
Փակագիծ, 509
Փչիկ կամ մակակէտ, 502։
Քանի, 107։
Քեան կամ քն վերջացած թուական անուններ, 76։
Քերականութիւնն ինչ է, 1։
Օղ վերջացած բայածական։ տես Ող։

Զտարերս Հայերէն Քերականութեան Հ. Ա. Կ. Բագրատունեաց, յաղագս մասանց գեղեցիկ դասաւորութեամբ, ոճոյն պարզութեամբ, կանոնացն ճշգրտութեամբ և բազմահմուտ և սուր դիտողութեամբքն պատկանաւոր գոլոյ՚ի հաւաստի ուսումն լեզուիս, արժանաւոր համարիմք տպագրութեան առ՚ի պէտս դպրոցաց ազգիս։

ՔՆՆԻՉՔ ԳՐՈՑՍ

45ռ
2451
2013
ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0060513